

Východoslovenský

PRAVEK

1



KOŠICE 1970

Východoslovenský pravek

1

VÝCHODOSLOVENSKÝ PRAVEK

1

1970

Vydal Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre
vo Východoslovenskom vydavateľstve v Košiciach

VÝCHODOSLOVENSKÝ

PRAVEK

1

Vedecký redaktor prof. dr. Vojtech Budínský-Krička, DrSc.

Výkonný redaktor dr. Mária Lamlová-Schmiedlová, CSc.

Adresa redakcie

Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV, Košice, Hrnčiarska 15/b

ÚVOD

Archeologický ústav SAV v Nitre, Výskumné pracovné stredisko v Košiciach chce touto publikáciou začať vydávanie prehľadov o stave bádania na území východného Slovenska a prípadne i prilahlých oblastí, z ktorých nálezy majú k nemu vzťah.

Východné Slovensko bolo z archeologického hľadiska dlho zanedbávané. Posledné dve desaťročia však priniesli toľko nových poznatkov, že sa stáva pomaly rovnocenné s inými oblasťami Slovenska, ba v porovnaní so stredným a severným Slovenskom ho smelo môžeme považovať za lepšie prebádané. Stalo sa tak zásluhou viacerých pracovníkov, ktorí sem viac alebo menej pravidelne prichádzajú, ale najmä vďaka systematickej práci pracovníkov VPS AŤ SAV v Košiciach pod vedením univ. prof. dr. V. Budinského - Kričku a pracovníkov múzeí, hlavne v Košiciach a Michalovciach.

V posledných rokoch objavené a čiastočne i preskúmané početné náleziská sa čoraz viac spomínajú v odbornej domácej i zahraničnej literatúre. Podľa východoslovenských nálezísk sú pomenované i niektoré kultúry, typy alebo skupiny. Spomeňme aspoň východoslovenskú lineárnu keramikú, lažňiansku skupinu, skupinu východoslovenských mohýl, koštiansku kultúru, pilinskú keramikú barčianskeho typu, sivú keramikú blažického typu a ďalšie.

Mnohé z východoslovenských lokalít sa stali už určitými pojmami, ako napr. Barca — či už kvôli paleolitickým nálezom, alebo opevnenej osade otomanskej kultúry, Domica s nálezmi bukovohorskej kultúry, Zemplín s keltsko-dáckym osídlením, pohrebiskom z prelomu letopočtu a prvých storočí n. l., ako aj staromaďarským kniežacím hrobom, Blažice s hrnčiarskou dielňou z doby rímskej, Prešov s osídlením z doby rímskej i slovanskej a pod.

Vďaka týmto významným objavom sa mohli pracovníci Archeologického ústavu SAV pod vedením univ. prof. dr. V. Budinského - Kričku pokúsiť o načrtnutie pravekých a včasnohistorických dejín východného Slovenska. Práca *Pravek východného Slovenska*, ktorá vyšla ako VIII/1 zväzok edície Malá monografia východného Slovenska, redigovanej doc. RNDr. I. Zmoraym CSc., bola určená síce čitateľom laikom,

ale vďaka tomu, že sa v nej podarilo zhrnúť doterajšie poznatky, uviesť najzávažnejší materiál na početných obrázkoch a tiež spomenúť aspoň základnú literatúru, vzbudila záujem i u odborníkov. Značne k tomu prispelo nemecké a ruské resumé, ktorými bola práca doplnená. Prvým číslom tohto zborníka by sme chceli nadviazať práve na túto publikáciu. Keďže vyšlo roku 1966, snažime sa predovšetkým informovať o výskumoch, ktoré sa uskutočnili v posledných rokoch, prípadne i prv, ak ich výsledky neboli doteraz publikované. Chceme tiež, aby sa v tomto zborníku odzrkadľovala práca všetkých pracovníkov na poli archeológie, teda nie iba zamestnancov Archeologického ústavu SAV, ale i múzeí. Týka sa to hlavne Východoslovenského múzea v Košiciach a Zemplínskeho múzea v Michalovciach, ktoré robia samostatné výskumy, ale i ostatných múzeí – Šarišského múzea v Bardejove, Podtatranského múzea v Poprade, Okresného vlastivedného múzea v Spišskej Novej Vsi, Múzea Slovenskej republiky ráč v Prešove a ďalších.

Na stránkach tohoto zborníka by sme chceli pravidelne evidovať výsledky najnovších výskumov, uverejňovať v ňom i teoretické práce upriamené na problematiku východoslovenského praveku a včasnej doby dejinnej, či už od domácich, alebo zahraničných autorov.

Súpis výskumov od roku 1945 do roku 1968 zverejňujeme preto, lebo doteraz takto súhrnne publikovaný nebol. Poslúži predovšetkým odborníkom ako doplnok k spomenutému *Praveku východného Slovenska* i ako orientácia o stave archeologického bádania na východnom Slovensku.

V našom novom zborníku bude vždy miesto i pre recenzie prác týkajúcich sa problematiky praveku a včasných dejín východného Slovenska, prípadne i okolitých území. Napokon mienime v ňom sledovať a hodnotiť aj životné diela vedeckých pracovníkov bádajúcich a účinkujúcich na východnom Slovensku, ako aj práce všetkých tých spolupracovníkov AÚSAV a našich múzeí, ktorí sa účinne zapojili alebo zapoja do výskumu najstaršej minulosti východného Slovenska.

Keďže územie východného Slovenska tvorí i v rámci ČSSR osobitú a po stránke archeologickej skutočne významnú oblasť, ktorej sa doteraz nevenovala vždy zaslúžená pozornosť, má tento zborník poslúžiť i na odstránenie tohto nedostatku.

Redakcia

Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften — Forschungszentrum zu Košice will mit dieser Publikation die Herausgabe von Übersichten über den Forschungsstand in der Ostslowakei, eventuell auch in den benachbarten Gebieten, deren Funde zu ihr Beziehungen aufweisen, eröffnen.

Die Ostslowakei war in archäologischer Hinsicht ein langhin vernachlässigtes Gebiet. Die letzten zwei Jahrzehnte lieferten jedoch soviel neue Erkenntnisse, daß sie diesbezüglich langsam mit den anderen Teilen der Slowakei als ebenbürtig, ja im Vergleich zur Mittel- und Nordslowakei sogar als besser erforscht zu betrachten ist. Dies ist das Verdienst einer ganzen Reihe von Forschern, die mehr oder weniger regelmäßig hierherkommen, aber namentlich der systematischen Arbeit der Mitarbeiter des Forschungsinstitutes des AI der SAW in Košice unter der Leitung von Universitätsprofessor Dr. V. Budinský-Krička und der Mitarbeiter der Museen, hauptsächlich von Košice und Michalovce.

Die in den letzten Jahren entdeckten und teilweise auch abgedeckten zahlreichen Fundstellen werden immer häufiger in der heimischen und ausländischen Literatur erwähnt. Nach ostslowakischen Fundorten sind auch manche Kulturen, Typen oder Gruppen benannt, z. B. die ostslowakische Linearkeramik, die Lažňany-Gruppe, die Gruppe der ostslowakischen Hügelgräber, die Košťany-Gruppe, die Pílingy Keramik vom Barca-Typus, die graue Keramik vom Blažice-Typus u. a.

Viele ostslowakische Fundorte wurden zu einem bestimmten Begriff, wie z. B. Barca — sei es wegen der paläolithischen Funde oder der befestigten Siedlung der Otomani-Kultur —, Dóma mit Funden der Bükker Kultur, Zemplín mit keltodakischer Besiedlung und einem Gräberfeld von Wende der Zeitrechnung und aus den ersten Jahrhunderten u. Z., ferner mit dem altmagyarischen Fürstengrab, Blažice mit einer römischen Töpferwerkstatt, Prešov mit Besiedlungsresten der römischen und slawischen Zeit usw.

Dank dieser bedeutenden Entdeckungen konnten die Mitarbeiter des AI der SAW unter der Leitung von V. Budinský-Krička versuchen, an eine Skizzierung der Vor- und Frühgeschichte der Ostslowakei heranzutreten. Die von Doz. Dr. CSc. I. Zmoray redigierte Arbeit *Pravek východného Slovenska*, die als VIII/1 Band der Edition *Malá monografia východného Slovenska* erschien, war zwar für den Leserkreis von Laien bestimmt, weil jedoch in ihr die bisherigen Erkenntnisse zusammengefaßt sind und auch das bedeutendste Material auf zahlreichen Abbildungen veranschaulicht wie auch die wichtigste Literatur erwähnt ist, erweckte sie auch das Interesse von Fachleuten. Wesentlich beigetragen haben dazu ebenfalls die deutschen und russischen Resümees, mit denen die Arbeit ergänzt ist.

Die vorliegende erste Nummer soll nun eben an die genannte Arbeit anknüpfen. Da sie 1966 erschienen ist, sollen vor allem Informationen über Ausgrabungen der letzten Jahre gegeben werden, eventuell auch über vorher verwirklichte, falls ihre Ergebnisse bis jetzt nicht publiziert wurden. Ebenfalls wird beabsichtigt, in dieser

Sammelschrift nicht nur jetzt, sondern auch künftig die Arbeiten aller archäologischen Mitarbeiter zu erwähnen, also nicht nur der Angestellten des AI der SAW, sondern auch der Museen. Hauptsächlich bezieht sich dies auf das Východoslovenské múzeum in Košice und das Zemplínské múzeum in Michalovce, die selbständige Ausgrabungen führten, aber auch auf die übrigen Museen, wie das Šarišské múzeum in Bardejov, das Podtatranské múzeum in Poprad, das Okresné vlastivedné múzeum in Spišská Nová Ves, das Múzeum Slovenskej republiky rád in Prešov und andere.

Außer der regelmäßigen Evidierung der neuesten Grabungsergebnisse sollen in der Sammelchrift auch theoretische, auf die Problematik der ostslowakischen Vor- und Frühgeschichte eingestellten Arbeiten, sei es heimischer oder ausländischer Autoren, veröffentlicht werden.

*Das Verzeichnis der Grabungen seit 1945 bis 1968 wird aus dem Grunde angeführt, weil es bis jetzt nicht auf solche Weise veröffentlicht ist. Es wird insbesondere den Fachleuten zur obenerwähnten Arbeit *Pravek východného Slovenska* als Ergänzung und Orientierung über den Forschungsstand in der Ostslowakei dienen.*

In der neuen Sammelchrift wird immer Raum sein für Rezensionen von Arbeiten, die die Problematik der Vor- und Frühgeschichte der Ostslowakei, eventuell der Nachbargebiete berühren. Schließlich wird in ihr auch beabsichtigt, die Lebenswerke der in der Ostslowakei forschenden und wirkenden wissenschaftlichen Arbeiter wie auch die Arbeiten aller jener Mitarbeiter des AI der SAW und der Museen, die sich aktiv an der Erforschung der ältesten Vergangenheit der Ostslowakei beteiligt haben und beteiligen werden, zu verfolgen und zu werten.

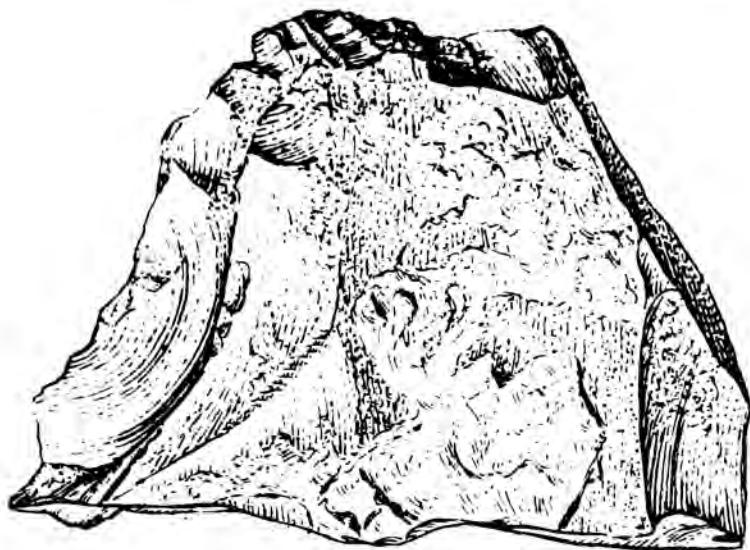
Da die Ostslowakei auch im Rahmen der Tschechoslowakei ein besonderes, und in archäologischer Hinsicht ein tatsächlich bedeutendes Gebiet darstellt, das bis jetzt nicht immer gebührend beachtet worden ist, soll die Sammelchrift auch diesen Mangel beseitigen helfen.

Die Redaktion

**NOVÉ PALEOLITICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY
NA VÝCHODNOM SLOVENSKU****Ladislav Bánesz, AŮ SAV, Nitra**

Poznatky o paleolitickom osídlení východného Slovenska boli aj v rokoch 1965–1968 obohatené novými objavmi. Archeologický ústav SAV upriamil svoje výskumy predovšetkým na problematiku osídlenia okolia Barce a Zemplínskych pahorkov. Na týchto miestach sa uskutočnili systematické výskumy dlhodobého charakteru, ktoré sledovali sídliskovú problematiku. Okrem toho sa prieskumom zisťovali nové paleolitické náleziská.

Medzi najstaršie nálezy zo spomenutého výskumného obdobia patrí rádiolaritový artefakt (obr. 1), ktorý našli roku 1966 pracovníci kameňolomu Východoslovenských nerudných baní vo Vyšných Ružbachoch Štefan Hanečák a Ondrej Ščensný. Spomenutý nástroj pochádza z pevného travertínového súvrstvia. Našli ho pri vŕtaní bledohnedých travertínov a čiastočne ho poškodili.



Obr. 1. Vyšné Ružbachy. Staropaleolitický nástroj.

Pri terénnej obhliadke sa zistilo, že rádiolaritový artefakt pochádza z miesta, kde sú v pevných neporušených travertínoch viditeľné tri vrstvy popola, zovreté v travertínoch asi 6 m pod povrchom. Tieto vrstvičky sú od seba vzdialené 30–35 cm. Medzi nimi sa nachádza väčšie množstvo ulít mäkkýšov. Z tých istých polôh pochádzajú aj travertínové odtlačky listov vrb, jelše, liesky, ako aj trávy. Popolové kultúrne vrstvy boli priemerne 2–3 cm hrubé a pochádzajú pravdepodobne z niekdajších paleolitických sídlisk.

Rádiolaritový nástroj sa našiel v strednej časti kameňolomu. Aj na jeho juhovýchodnom konci asi o 10 m hlbšie sme zistili ďalšiu, 5 cm hrubú popolovú vrstvu, zaliatu tiež v pevnom travertíne. Na tomto mieste bolo ešte pri obhliadke vidieť akési lôžko ohniska ohraničeného veľkým dreveným brvnom (zistiteľné podľa odtlačku brvna). Podľa údajov pracovníka kameňolomu M. Gončara tam boli aj prepálené drevá. Táto kultúrna vrstva a ohnisko sú v travertínoch sprevádzané nálezmi sosny (šišky) a borovice. V travertínoch v okolí tejto spodnej kultúrnej vrstvy sa údajne už dávnejšie našli aj „hnedé kamene“; je veľmi pravdepodobné, že išlo o artefakty z hnedého rádiolaritu.

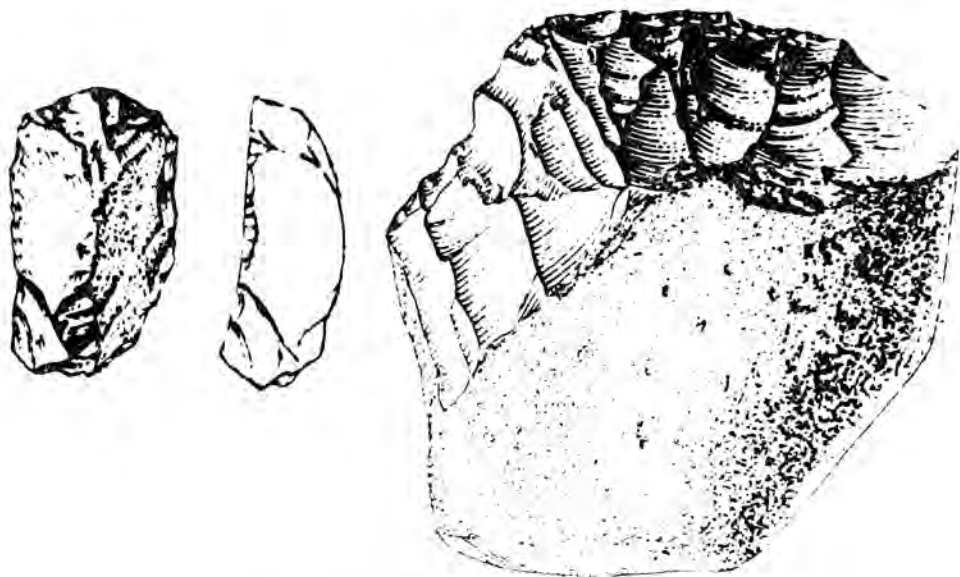
Podľa uvedených údajov a pozorovaní sa možno domnievať, že vo Vyšných Ružbachoch ide o intenzívne viacnásobné paleolitické osídlenie. Vek travertínov, z ktorých pochádza rádiolaritový nástroj, nie je doteraz presne zistený, umožnia ho však iste určiť rozbery nájdených zvieracích kostí, odtlačky rastlín a ulity mäkkýšov. Možno tiež predpokladať, že travertíny pochádzajú z niektorého staršieho interglaciálu.

Ani rádiolaritový jadrovitý sekáčkovitý artefakt nemôže spoľahlivo podporiť geologické datovanie. Tento nástroj nemá v slovenskom paleolite zatiaľ analógiu a je ojedinelý aj v celom stredo európskom paleolite. V strednom paleolite severného Slovenska sa našli tiež iba veľmi drobnovtvorné nástroje.

Medzi najväčšie úspechy paleolitického výskumu východného Slovenska v poslednom období patrí zistenie dvoch mladopaleolitických sídliskových objektov pri Barci (poloha Svetlá III), ktoré boli interpretované ako aurignacko-szeletské a gravettské obydlia.

Prvý projekt predstavuje paleolitickú jamu zahĺbenú do štrkovej terasy. Jama mala tvar nepravidelného oválu, bola 360 cm dlhá, 50 cm hlboká a priemerne 250 cm široká. Zistili sa v nej zvyšky ohniska kruhovitého pôdorysu s priemerom ca 80 cm. Kamenné nástroje (obr. 2 a 3) ležali na dne a nad dnom jamy. Typologicky najvýraznejšie sú nástroje s vrubom, plošne opracované hroty listového tvaru, klinové rydlo, kýlové vyčnievajúce škrabadlo a iné škrabadlá. Podľa týchto nástrojov možno nálezy z jamy označiť ako aurignacko-szeletské, patriace azda starším fázam aurignackého osídlenia Kôšickej kotliny v údolí Hornádu.

Vzhľadom na analogické surovínové i typologické zloženie industrie z Barce možno sa domnievať, že nálezy z tejto jamy sú iba o niečo mladšie ako v Barci II, kde sa zdá byť industria primitívnejšia. Samo-



Obr. 2. Barca-Svetlá III. Aurignacké nálezy.



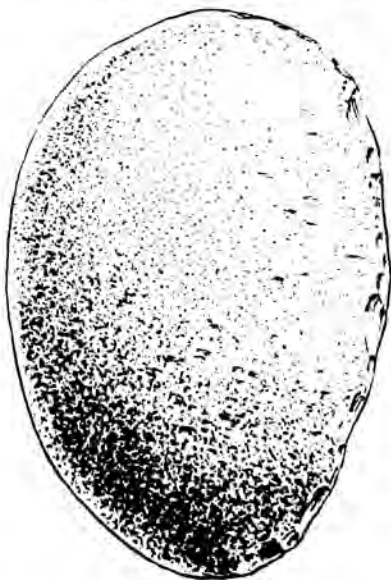
Obr. 3. Barca-Svetlá III. Driapadlo z paleolitickej jamy.

zrejme, pomerne malý počet nástrojov z Barce-Svetlej III nepostačuje na to, aby sme nálezovú kolekciu určili s definitívnou istotou.

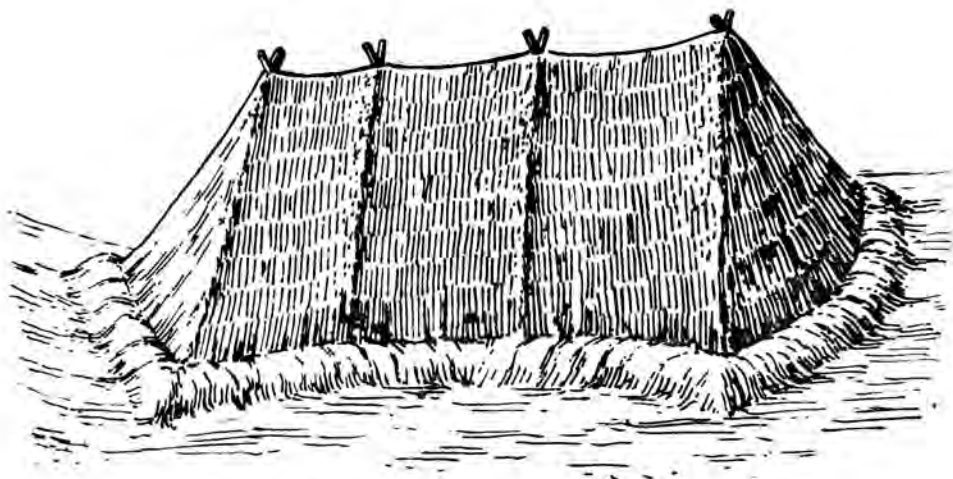
Drevené uhličky z jamy pochádzajú podľa rozboru E. Krippela z duba (*Quercus*). Pretože v interštadiálnych ($W^{1/2}$) jamách blízkej paleolitickej stanice Barca II sa našlo 94,88 % uhlíkov z duba, možno predpokladať podobný vek aj pri paleolitickej jame z Barce-Svetlej III. Jamu na základe analógií z Barca II možno považovať za podzemnú časť paleolitickeho obydlija.

Úplne ojedinelý v strednej a východnej Európe je mladopaleolitický nadzemný sídliskový objekt, ohraničený štrkovým násypom. Priestor obklopený týmto „valom“ má zhruba trapézovitý tvar, severná tretina bola už zničená. Objekt sa totiž nachádza tesne na okraji štrkoviska a v čase, keď sa konal výskum, nepodarilo sa už pred bagrovaním zachrániť severnú časť objektu. Možno však predpokladať, že zničená časť nebola veľmi veľká. Štrkopieskový násyp sa zachoval najmä na južnej a východnej strane objektu; bol priemerne 30 cm vysoký, na južnom okraji 540 cm a na východnom okraji 430 cm dlhý. Na západnom okraji bol násyp už čiastočne deštruovaný. Severná časť objektu pri štrkovisku bola 780 cm dlhá.

V juhozápadnom rohu objektu sa zachovali pozostatky kruhovitého ohniska s priemerom 90 cm. Pri východnom okraji priestoru ohraničeného násypom sme z vnútornej strany zachytili zvyšky zdvihutej časti podlahy; tu sa našlo aj viacero väčších kameňov. Násyp bol navrhovaný tesne na štrkovú terasu a pod ním sa nachádzali drobučké čisté štrky



Obr. 4. Barca-Svetlá III. Otlkač z gravettského objektu.



Obr. 5. Barca-Svetlá III. Rekonštrukcia gravetského obydlia.

tvoriace súčasť terasy. Priestor ohraničený násypom bol vyplnený hnedastočervenkastozhltými hlinami, šedo sfarbenými popolom. Priamo nad dnom sa nachádzali mladopaleolitické, väčšinou modrasté pazúrikové artefakty s belasou patinou (obr. 4). Zvonka, na okolí objektu, sa paleolitické nálezy nenašli.

Podľa uvedených znakov, t. j. podľa priestoru ohraničeného násypom s paleolitickými nástrojmi, priebehu okrajov objektu a ohniska možno predpokladať, že ide o zvyšky ohradenia nadzemnej chaty z mladšieho paleolitu (obr. 5).

Na východnom Slovensku, odkiaľ je známy veľký počet paleolitických obydlií, sme sa doposiaľ s obydliím nadzemného typu ohradeného násypom nestretli. Na území Československa sú síce známe obydlia z gravettien, chýbajú však ohradené obydlia. Ani v ZSSR, ani v ostatnej Európe – s výnimkou severného Nemecka – sa podobné objekty zatiaľ nezistili. Jediné analógie poskytujú neskoropaleolitické sídliskové objekty z lokalít Borneck a Poggenwisch v severnom Nemecku.

Kamenná industria z nadzemného objektu bola vyrobená z pazúrikov, rohovca, rádiolaritu a obsidiánu; je výrazne mladopaleolitická a patrí k mladším fázam gravettien. Na niektorých obsidiánových nástrojoch sú na úštepovej strane pri hrane viditeľné šikmé ryhy – stopy používania. Kamenné nástroje sú zastúpené najmä čepelami a rydlami, škrabadlá sú vzácné. Najbližšie k týmto nálezom sú nástroje z Cejkova I, z najvrchnejšej vrstvy, ktorá patrí do najmladšieho würmského štádiálu.

Aj v okolí Myslavy pri Košiciach sa našli mladopaleolitické artefakty na viacerých miestach na terasách nad Myslavským potokom. Tieto nové lokality poskytujú zatiaľ málo materiálu na presné určenie ich kultúrnej príslušnosti. Použitie suroviny, ako rohovce, rádiolarity, kremene a obsidiány však svedčia o tom, že ide o podobné nálezy ako v okolí Barce.

Časté vruby a typy retušovaných škrabadiel naznačujú, že sú to pravdepodobne aurignacké nástroje. Žiaľ, ani jedno z týchto nálezísk neposkytlo údaje o ich geologickom veku.

Na známych paleolitických staniciach v Kašove I a v okolí Cejkova pokračoval Archeologický ústav SAV v rokoch 1967 a 1968 v systematickom výskume. Preskúmaná bola najmä paleolitická stanica v Kašove, kde sa prvý systematický výskum uskutočnil roku 1960. V Cejkove sa zasa pokračovalo v povrchovom prieskume.

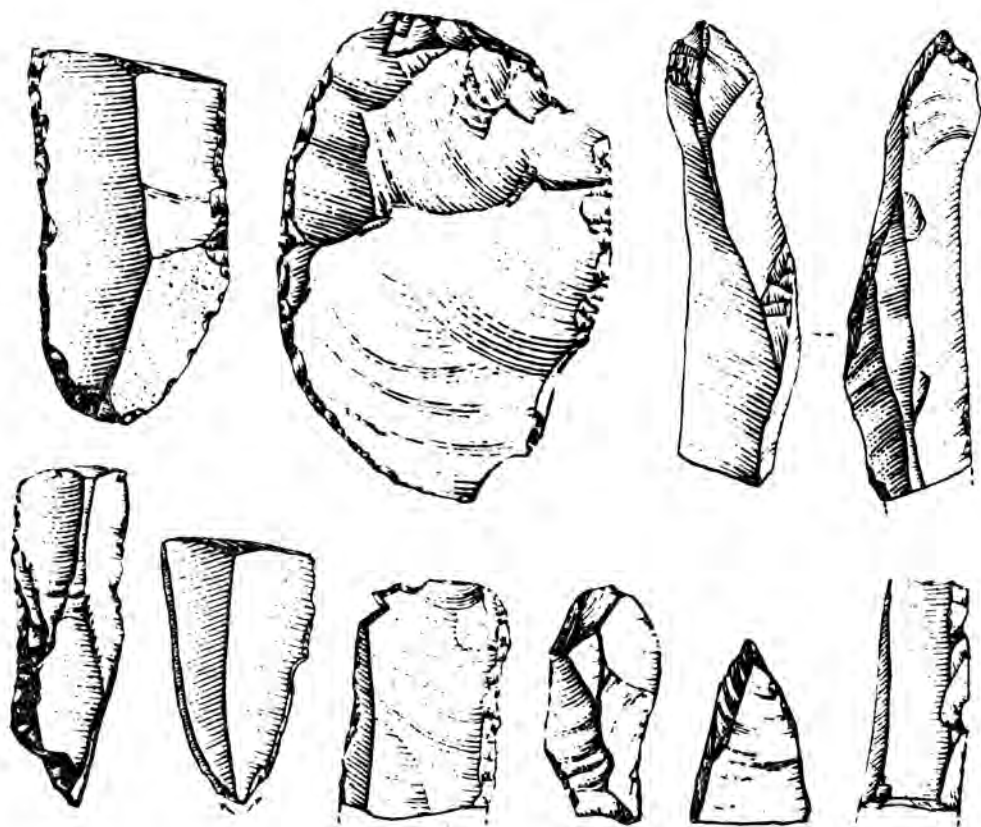
V Kašove I (poloha Spálenisko) sa v rokoch 1967–1968 zistili dve samostatné nálezové vrstvy s paleolitickými nálezmi. Kamenné artefakty v hornej vrstve sa zistili na ploche 562 m². Podľa výsledkov prieskumu možno predpokladať, že doteraz bola odkrytá asi polovica sídliska. V tejto hornej vrstve sa v spomenutých rokoch našlo takmer 20 000 artefaktov; z toho asi 80 % tvoria obsidiány miestneho pôvodu, z ďalších surovín sa vyskytli rohovce, rádiolarity, pazúriky, kremence, opály, krištál a i.

Podľa kamennej industrie možno horný nálezový horizont v Kašove považovať za gravettien, ktorý sa mierne odlišuje od blízkej neskoropaleolitickej stanice v Cejkove I najmä tým, že sa v ňom vyskytuje veľké množstvo kombinovaných nástrojov. Z hotových nástrojov sú v hornej vrstve najčastejšie zastúpené rydlá a škrabadlá, ako aj rôzne kombinované nástroje. Podľa predbežného pozorovania sa zdá, že niektoré druhy nástrojov sa v tejto vrstve sústreďujú na určité plochy, čo pravdepodobne súvisí s organizáciou života na sídlisku. Napriek roztrúseným sporadickým dreveným uhlíčkom sa nepodarilo v hornej vrstve odkryť ohnisko.

Väčšia časť horného nálezového horizontu v Kašove I čaká ešte na ďalšie systematické výskumy, a preto o zložení kamennej industrie možno doposiaľ hovoriť iba v náznakoch, hoci sa odtiaľto získalo už vyše 25 000 neskoropaleolitických nálezov a veľké množstvo minerálneho farbiva.

Spodná nálezová vrstva v Kašove I sa nachádzala tesne v podloží hornej vrstvy; ich pedologické zloženie sa podstatne neodlišuje, rozdiel je iba v jasnejšom hrdzavožltom sfarbení a v hranolovitej odlučnosti spodnej vrstvy. Na približne oválnej, 12 X 8 m veľkej, nálezmi jasne ohraničenej ploche zistilo sa v spodnej vrstve 968 neskoropaleolitických nálezov. Predbežný rozbor tohto nálezového súboru ukazuje rozdielne surovínové zloženie industrie v porovnaní s nálezmi z horného horizontu. Kým v hornej vrstve väčšinu tvoria obsidiány, zatiaľ v spodnej vrstve je len 33 % obsidiánových artefaktov. Prevalu majú modrasté patinované pazúriky, ktoré predstavujú vyše 54 % všetkých nálezov. Z ostatných surovín sa v spodnej vrstve vyskytli ešte rohovce, rádiolarity, kremence, opály, limnokvarcity, chalcedóny a ďalšie suroviny väčšinou domáceho pôvodu.

Po stránke typologickej sa oba nálezové horizonty veľmi neodlišujú. Predbežne sa zdá, že v spodnej vrstve je viac hotových nástrojov než



Obr. 6. Kašov I. Gravettské nástroje zo spodnej vrstvy.

v hornej. Bolo v nej napr. iba 48 % odštepok, kým hotové retušované nástroje predstavujú viac než 17 % všetkých nálezov. Ostatný inventár tvoria čepele, mikročepele, úštepy, rydlové odštepy a triesky, čepeľovité úštepy, jadrá a ich zlomky. Okrem nich sa našlo ešte päť kamenných dosiek, minerálne farbivo, uhliky a zvieracie zuby. (Obr. 6.)

Medzi retušovanými nástrojmi sa najčastejšie vyskytli rydlá, škrabadlá, čepele s jednostrannou retuťou a kombinované nástroje. Z posledného druhu nástrojov boli najčastejšie kombinácie škrabadla s rydlom a rydlá s protiľahlým retušovaným koncom. Medzi rydlami prevládajú klinové rydlá stredné, bočné a na zlomených čepeľiach. Hranové rydlá sú menej početne zastúpené – na šikmo, vklesnuto a vyklesnuto retušovaných čepeľiach. O to častejšie sa objavujú niekoľkonásobné klinové rydlá a zmiešané rydlá klinové s hranovými. Hroty sú zastúpené gravettskými hrotmi a drobnými hrotmi typu La Gravette.

Okrem bežných čepelí s jednostrannou i obojstrannou retušou sa ojedinele objavujú aj drobné čepielky a čepele s otupeným bokom a čepele s retušovaným koncom. Vruby, dláta, oškrabovače a driapadlá sú úplne ojedinelé.

Podobné typologické zloženie kamennej industrie sa ukazuje aj v hornej nálezovej vrstve, variácie jednotlivých typov tu však boli bohatšie i početnejšie. Napríklad zo škrabadiel sa vyskytovali v hornej vrstve aj dvojité, oblúkovite lomené, ďalej škrabadlá strmo retušované a vejárovité. V oboch vrstvách úplne chýbajú okrúhle rypákovité škrabadlá. Hoblíky sú zastúpené v oboch nálezových horizontoch. V oboch vrstvách chýbajú kombinácie vrtákov so škrabadlami a rydlami, ale aj zobákovité rydlá. Klinové a hranové rydlá sú v oboch vrstvách približne rovnako zastúpené. Ostatné typy sa vyskytujú tiež približne rovnako. Prekvapujúcim zjavom v oboch kolekciách je úplný nedostatok vrtákov.

Rozdiely v typologickom zložení oboch horizontov sa ukazujú najmä v počte artefaktov istého typu. Dost' podstatný rozdiel medzi oboma vrstvami sa javí napr. v zastúpení škrabadiel a rydiel: kým v spodnej vrstve je index škrabadiel 14,61 a rydiel 40,35, zatiaľ v hornej vrstve sa ukazuje približne opačný pomer.

Najtypickejším spoločným znakom oboch kultúrnych vrstiev je vysoký počet kombinovaných nástrojov a hlavne viacnásobných rydiel. V spodnom horizonte sú menej zastúpené mikročepielky a čepielky s otupeným bokom, ako aj mikrogravettky. Celkove však obe vrstvy obsahujú zhruba podobný nálezový súbor. V rámci predbežnej pracovnej hypotézy možno sa domnievať, že spodná vrstva patrí malému táborisku gravettskej skupiny, ktorá pri príchode na sídlisko priniesla so sebou ešte baltské suroviny a iba neskôr sa tu zoznámila s miestnou, najmä obsidiánovou surovinou.

Z hľadiska typologického možno spodnú vrstvu z Kašova I v hrubých črtách synchronizovať s najmladšou gravettskou vrstvou v Cejkove I, kde však, podobne ako v Barci-Svetlej III, ide o odlišnú skupinu gravettien.

Na lokalite Cejkov I sa uskutočnil podrobný prieskum, v rámci ktorého sa zbierky z tejto lokality značne obohatili. To isté platí aj o zbere na lokalitách Cejkov II–IV. Okrem toho sme zistili aj viaceré nové gravettské lokality v okolí Kysty a Kašova.

NEUE PALÄOLITHISCHE GRABUNGEN UND FUNDE IN DER OSTSLOWAKEI

Ladislav Báñez

Der Autor berichtet über neue Grabungen des AI der SAW in den J. 1966—1968, die in der Ostslowakei verwirklicht wurden, und über die dabei gewonnenen Funde.

Zu den ältesten Funden gehört ein braunes kern- und chopperartiges Radiolaritarte-fakt, das aus den festen hellbraunen Travertinen von Vyšné Ružbachy stammt. Man fand es an einer Stelle, wo in den festen Travertinen deutlich erkennbar drei übereinanderliegende Aschenstraten etwa 6 m unterhalb der Oberfläche eingeschlossen sind. Aus denselben Lagen stammen auch Travertinabdrücke von Weide, Erle und Hasel. Die Travertine sind geologisch vorderhand nicht verlässlich datiert, doch dürften sie wohl aus irgendeinem älteren Interglazial stammen.

Zu den größten Erfolgen der letzten Zeit in der ostslowakischen Paläolithforschung gehört die Feststellung und Abdeckung zweier jungpaläolithischer Siedlungsobjekte bei Barca (Fundstelle Svetlá III), die als aurignac-szeletien- und gravettezeitlich interpretiert wurden. Das erste von ihnen ist der Rest einer Halbgrubenhütte in Form einer ovalen Grube mit den Ausmaßen 360 × 250 cm. Das gravettienzeitliche Objekt stellt einen Oberbau dar, der von drei Seiten mit einem Wall, bzw. mit einer Schüttung aus Lehmschottern umgeben war. Die vierte Seite wurde beim Schotterabbau gestört. Die ursprüngliche Größe des Objektes wird auf 8 × 5 m geschätzt.

Weitere Grabungen erfolgten in Kašov und Cejkov. Den größten Beitrag der letzten Grabungen in Kašov bedeutet die Feststellung zweier selbständiger, übereinander-liegender gravettezeitlicher Horizonte. Der wesentliche Unterschied zwischen beiden Schichten äußert sich darin, daß in der oberen Obsidiane verherrschen, hingegen in der unteren bläuliche Feuersteine.

In der Umgebung von Cejkov wurde eine Geländebegehung durchgeführt, bei der ebenfalls gravettezeitliche Funde zutage traten. Auch neue Paläolithfundstellen wurden entdeckt.

Übersetzt von B. Nieburová

PREDBEŽNÁ SPRÁVA O VÝSKUMOCH NA SÍDLISKU S LINEÁRNOU KERAMIKOU V MICHALOVCIACH-„HRÁDKU“

Ján Lichardus, AŤ SAV, Nitra

Lokalita Michalovce-„Hrádok“ je v odbornej literatúre už dávnejšie známa a patrí medzi dôležité praveké náleziská východného Slovenska. V tomto príspevku chceme sa však venovať len neolitickému osídleniu tejto lokality, ktorá sa rozkladá na juhovýchodnom svahu „Hrádku“, v blízkosti rieky Laborec. V súčasnej dobe sa na tejto ploche nachádza záhrada a čerpacia stanica Vodohospodárskej správy v Michalovciach a práve pri kopaní kanálu a základov pre čerpaciu stanicu boli narušené prvé neolitické objekty, patriace východnej lineárnej keramike.

Prvé významnejšie neolitické nálezy na tejto lokalite zistil V. B u d i n s k ý - K r i č k a. Sú to hlavne nálezy staršej východnej lineárnej keramiky. Osobitné postavenie neolitickým nálezom z tejto lokality prisúdil K. A n d e l, ktorému sa — pri narušení neolitických objektov kladením vodovodného potrubia r. 1954 asi 200 m od rieky Laborec na úpäti Hrádku — podarilo zachrániť výrazný keramický materiál.¹ Ide tu o hrubú vštíepovaním a nechťovaním zdobenú keramiku, hrubú maľovanú keramiku s čiernymi geometrickými vzorcami na červenom podklade, ďalej keramické nálezy, ktoré autor priraduje ku skupine szilmeckej, turdašskej a ku kultúre bukovo-horskej.² K. Andel vychádzal iba z typologických kritérií, keďže chýbali akékoľvek uzavreté objekty. Uvedený autor hrubú vštíepovaním a nechťovaním zdobenú keramiku priraduje ku keramike krišskej, kým keramiku maľovanú čiernymi geometrickými motívmi priraduje k ním novo označenej „bukovo-horskej čierne zdobenej kultúre“.³ Naznačené súvislosti s krišskou keramikou udržali sa v odbornej literatúre bez preverenia predmetných nálezov pomerne dosť dlhú dobu. K. Andel však na tejto lokalite správne rozpoznal nálezy východoslovenskej lineárnej keramiky, ako i niektoré elementy vlastnej bukovo-horskej keramiky. Zaradenie niektorých nálezov do náplne szil-

¹ Andel K., *Nové neolitické kultúry na východnom Slovensku*, Študijné zvesti AŤ SAV 2, 1957, 47 a n; ten istý, *Výsledok archeologického prieskumu na zem-plínsko-užskej nížine v rokoch 1953—54*, Vlastivedný sborník I, Košice 1955, 146 a n.

² Andel K., Študijné zvesti AŤ SAV 2, 1957, 50.

³ Andel K., Študijné zvesti AŤ SAV 2, 1957, 50.

meckej keramiky nie je dostatočne zdôvodnené, keďže autor vychádza jedine z charakteristického znaku zvnútra vytlačených výčnelkov, ktoré sa však prejavujú aj v iných nálezových celkoch, nemajúcich nič spoločného so szilmeckou keramikou (Kopčany).⁴ Taktiež nie je doložená príslušnosť keramických nálezov z tejto lokality ku keramike turdašskej. Na základe výzdoby niektorých keramických tvarov môžeme sa domnievať, že tu skôr ide o ojedinelé zásahy severnej skupiny Szakalhát-Lebő, ktorá tu vystupuje v prostredí neskorej lineárnej keramiky.

Ďalšie významné nálezy z tejto lokality získali roku 1960 J. Vízdal a S. Šiška a to taktiež záchranou materiálu pri zemných prácach súvisiacich s výstavbou čerpaciej stanice. V tom istom roku došlo i k prvému zisťovaciemu výskumu za účelom záchrany nálezov z narušených neolitických objektov.⁵ Podarilo sa tu však predbežne získať len časť nálezov z porušenej kultúrnej jamy 1, no i tak nálezový materiál bol veľmi bohatý a poskytol niekoľko nových tvarov východnej lineárnej keramiky. Okrem hrubej nezdobenej keramiky našiel sa tu i jeden fragment pologulovitej nádoby s čiernym maľovaným ornamentom na žltom až šedom podklade.⁶ Materiál tejto maľovanej nádoby je bahnitý, veľmi jemne plavený. Maľovaná výzdoba pozostáva z oblúkovitých motívov a výzdobných trojuholníkov, celkom podobných klasickej bukovohorskej keramike. Pod okrajom sú maľované vodorovne prebiehajúce pásy. V uvedenej jame boli nájdené fragmenty amforovitej nádoby zvnútra vytlačenými výčnelkami. Charakteristický je i fragment nádoby zdobený rytými vlnovitými jemnými líniami z vonkajšej i vnútornej strany.⁷

Maľovaná keramika z jamy 1 v Michalovciach „Hrádku“ poukazuje na úzku súvislosť s maľovanou lineárnou keramikou typu Sátoraljaújhely. Celkové usporiadanie výzdoby i charakter materiálu tohto fragmentu naznačuje súvislosti s mladšou lineárnou, resp. s vyvinutou bukovohorskou keramikou. Podobne ani vlnovite zdobený črep, nemožno priradiť k staršej lineárnej keramike. Celkové hľadanie povrchu nádoby i charakter rytia pri tomto keramickom fragmente poukazujú taktiež na niektoré prvky mladšej lineárnej keramiky v severovýchodnom Maďarsku. Časť ostatného materiálu je typická — podľa našej mienky — pre obdobie staršej časti lineárnej keramiky. Uvádzané súvislosti s bukovohorskou a szilmeckou keramikou nezadajú sa nám predbežne doložiteľné. Podľa našej mienky, v obsahu jamy 1 sú sekundárne premiešané dva charakteristické horizonty. Za prvé, je tu staršia lineárna keramika,

⁴ Vízdal J. — Paulík J., *Neolitické nálezy v Kopčanoch*, AR XI, 1959, 785—787, 806, 810; Lichardus J., *Jaskyňa Domica, najvýznačnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry*, Bratislava 1968, 31.

⁵ Šiška S. — Vízdal J., *Záchranný výskum na neolitickom sídlisku v Michalovciach*, AR XIII, 1961, 871—875.

⁶ Šiška S. — Vízdal J., AR XIII, 1961.

⁷ Šiška S. — Vízdal J., AR XIII, 1961.

čo vyplýva z typológie nálezov; materiál z tejto lokality nie je ešte publikovaný, za druhé uplatňuje sa tu mladšia lineárna keramika s maľovanou výzdobou, pre ktorú sme nedávno použili označenie maľovaná lineárna keramika typu Sátoraljaújhely – Michalovce.⁸

Predpokladanú existenciu mladšej lineárnej keramiky na lokalite v Michalovciach „Hrádku“ veľmi presvedčivo doložili nové nálezy roku 1961, keď J. Vizdal preskúmal väčšiu kultúrnu jamu o rozmeroch 520 × 230 cm.⁹ Z tejto jamy (jama 1/1961) pochádzajú štyri celé rekonštruované nádoby, ďalej jeden temer celý fragment misky na nôžke a väčší počet fragmentov misiek na dutej nôžke. Ďalej zistila sa tu jedna drobná detská nádobka a fragment dolnej časti ľudskej plastiky, podobne ako i kamenné hladené a štiepané nástroje. Z keramických nálezov zvlášť výrazná je pologulovitá miska, zdobená jemne rytými líniami, ktoré sa nachádzajú pod okrajom a vo vodorovnom slede, taktiež prebiehajú v dvojitých pásoch kolmo ku dnu a metópvite členia celý priestor, v uvedenom priestore sa nachádzajú kolmo prebiehajúce jemne ryté vlnovky.

Okrem tejto nádoby zaslúži si pozornosť ďalšia temer gulovitá nádobka s ostrou vlnovkou a vpichmi pod okrajom. Vlastná výzdoba pozostáva z jemne rytých častí špirál. Tento druh výzdoby je veľmi charakteristický pre predklasickú bukovohorskú keramiku. Do okruhu bukovohorskej keramiky hlási sa i charakterom a technikou rytej výzdoby.

Osobitnú pozornosť si zaslúži ďalšia gulovitá nádobka, ktorá je zdobená smolnou farbou a súvislými radmi zásekov po celom povrchu nádoby. Podobné nálezy sú dobre známe v oblasti severovýchodného Maďarska, hlavne v povodí rieky Szamos a príbuznú analógiu vo výzdobe zisťujeme na nádobke z Ibrany.¹⁰ Do okruhu týchto nálezov sa hlási i fragment misky na dutej nôžke, zdobený čiernou smolnou farbou a jemnými kanelúrami. Keď porovnáme celý obsah tejto jamy, zisťujeme, že vlastný nálezový materiál prevažne patrí mladšej lineárnej keramike, a že do bukovohorskej keramiky patrí len jediná už vyššie uvedená nádobka. Podobne ako zásah do prostredia lineárnej keramiky, môžeme hodnotiť i prítomnosť dvoch ďalších vyššie uvedených nádobiek.

Súvislosť mladšej lineárnej keramiky s bukovohorskou keramikou, ktorá je doložená v jame 1/1961, nie je ničím novým pri chápaní počiatkov stredného neolitu na tomto území. Ide tu prakticky o počiatky vzájomného kontaktu predklasickej bukovohorskej keramiky a keramiky typu Tiszadob. Keramika typu Tiszadob je totiž tá časť mladšej lineárnej keramiky, ktorú v období stredného neolitu zisťujeme v Mi-

⁸ Lichardus J., *Bukovohorská kultúra na Slovensku*, Referáty Smolenice I, 1962, 85–100.

⁹ Vizdal J., *Neolitická jama z Michaloviec-„Hrádku“*, AR XIV, 1962, 761–765, 801.

¹⁰ Korek J., *Vonaldíszes kerámia kultúra elterjédese az Alföldön*, MFME 1960, 19–52, TAB III: 25; ten istý, *Vadnai neolitikus sírletelek*, HOME I, 1957, 14 a n.

chalovciach a v celej oblasti Zemplína. Príbuzné charakteristické nálezy sú známe i z Lastoviec, kde taktiež ide o vzájomný vzťah lineárnej keramiky typu Tiszadob a predklasickej bukovohorskej keramiky.¹¹

Keď porovnáme získané, i keď sporadické nálezy z Michaloviec „Hrádku“ z roku 1960 s nálezmi z tej istej lokality z roku 1961, vidíme tu určitý chronologický rozdiel. Zdá sa, že okrem staršej lineárnej keramiky blízkej nálezom z Barce III (časť jamy 1/60), stretávame sa tu s lineárnou keramikou typu Tiszadob a predklasickou bukovohorskou keramikou (jama 1/61), ako aj s lineárnou keramikou typu Sátoraljaújhely.

Existenciu staršej lineárnej keramiky, ktorú sme doteraz predpokladali len na základe torzovitého materiálu, veľmi jasne dokázal výskumom S. Šiška roku 1961.¹² Uvedený autor preskúmal v siedmych základných sondách tri mimoriadne veľké a na materiál bohaté objekty. Vo všetkých troch jamách, ktoré mali exploatačný charakter, zistila sa už len staršia lineárna keramika.

Z materiálu z uvedených troch objektov uskutočnili sme štatistickú prezenciu a absenciu kritérií pre staršiu lineárnu keramiku, pričom sme jednak vychádzali zo zvláštností východoslovenského materiálu, ako i zo skúseností dosiahnutých pri vymedzení kritérií pre západnú lineárnu keramiku v Bylanoch.¹³ Výsledky sú skutočne prekvapujúce, lebo uvedené jamy prezentujú homogénny nálezový materiál, ktorý je charakterizovaný hrubou keramikou zdobenou nechťovaním a štiepovaním ako i maľovanou výzdobou, kde sa uplatňujú čierne geometrické vzory na červenom podklade. Veľmi ojedinele vystupuje i žliabkovaná lineárna výzdoba, ktorá sa uplatňuje v podobe veľmi mäkkej, často prerušovanej vlnovky. Žliabkované línie vystupujú vždy len ojedinele.

Keď vychádzame z doterajších znalostí o vývoji lineárnej keramiky, môžeme túto keramiku klasifikovať ako nový doteraz ešte neznámy druh „protolineárnej keramiky“. Maľovaná výzdoba má úzke typologické súvislosti s nálezmi maľovanej keramiky typu Starčevo II–Kriš, a nie je vylúčené, že práve na základe existencie takýchto nálezov bude možné riešiť genézu lineárnej keramiky ako súčasne vznikajúcu kultúru na severnej hranici komplexu so staršou maľovanou keramikou.¹⁴ Protolineárna keramika z Michaloviec „Hrádku“ sa výrazne odlišuje od doteraz známej staršej lineárnej keramiky z Barce III i Valalík.

Ďalší vývoj východnej lineárnej keramiky je možno skôr sledovať

¹¹ Vizdal J., *Nález bukovohorského idolu na neolitickom sídlisku v Lastovciach*, AR XVI, 1964, 427–432.

¹² Nepublikovaná nálezová správa AÚ SAV v Nitre č. 311/1963. Za poskytnutie nálezov vďačím S. Šiškoví.

¹³ Soudský B., *Bylany, sídlisťe nejstarších zemědělců z mladší doby kamenné*, Praha 1966; ten istý, *Principles of automatic data treatment applied on Neolithic Pottery*, Praha 1967.

¹⁴ Lichardus J., *Jaskyňa Domica, najvýznamnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry*, Bratislava 1968, 29.

na nálezoch z Lúčiek, ktoré získal v roku 1962 Š. Šiška.¹⁵ Uvedené nálezy nie sú dosiaľ ešte publikované a podľa predbežného vyhodnotenia môžeme len uviesť, že v tomto nálezovom celku ustupuje už charakteristická maľovaná keramika. Vychádzajúc z dôležitosti nálezov z Michaloviec-„Hrádku“ pre vývoj lineárnej keramiky na východnom Slovensku, rozhodli sme sa uskutočniť na tejto lokalite systematický výskum.

V prvej výskumnej kampani roku 1968 pod vedením autora tohto príspevku, nadviazali sme na plošný odkryv S. Šišku v záhrade vodohospodárskej správy ležiacej na pravej strane hlavnej cesty Michalovce-Prešov. Výskumné práce sme zamerali na súvislé odkrytie plochy tak, aby sme do nami preskúmanej plochy zahrnuli i doterajšiu plochu, preskúmanú S. Šiškom. Výskumné práce prebiehali na ľavej strane vodovodného potrubia smerom ku kasárenskému dvoru, na druhej strane zasa smerom k rieke Laborec. Príslušným plochy sa nám podarilo zistiť južnú a juhovýchodnú hranicu sídliska východnej lineárnej keramiky na tejto lokalite, podobne, ako už predpokladal S. Šiška.¹⁶ Ďalšia časť sídliska sa rozkladá jednak na ľavej strane cesty Michalovce-Prešov - priamo pri čerpacej stanici, jednak na druhej strane vodovodného potrubia v záhrade vodohospodárskej správy.

Výskumom roku 1968 okryli sme 7 ďalších jám východnej lineárnej keramiky, z ktorých časť patrí výlučne do obdobia „protolineárnej keramiky“, časť do staršej lineárnej keramiky a časť do obdobia mladšej lineárnej keramiky na východnom Slovensku. Chronologické odlíšenie týchto jám je doložené vzájomným prekrývaním sa jednotlivých objektov. Nad objektmi lineárnej keramiky, ktoré sú zahĺbené v spraši, nachádza sa i tenká kultúrna vrstva, ktorá je však porušená orbou a v ktorej sa nachádzajú i niektoré mladšie nálezy (eneolit).¹⁷

Celkove keď hodnotíme doterajšie výsledky výskumu sídliska s lineárnou keramikou v Michalovciach „Hrádku“ vidíme, že tu ide o rozsiahle, viacfázové osídlenie kultúry východnej lineárnej keramiky. Hoci doteraz ešte nemáme zistené vlastné obytné objekty, a keď na základe nálezového materiálu nemôžeme vymedziť jednotlivé sídliskové fázy, predbežne aspoň v hrubých rysoch môžeme doložiť osídlenie kultúry lineárnej keramiky v týchto základných obdobiach:

- a) protolineárna keramika
- b) staršia fáza lineárnej keramiky
- c) mladšia lineárna keramika typu Tiszadob
- d) mladšia lineárna keramika typu Sátoraljaújhely.

¹⁵ Nepublikovaná nálezová správa AÚ SAV v Nitre č. 1638/65. Za poskytnutie nálezov vďačím S. Šiškoví.

¹⁶ Šiška S., nálezová správa AÚ SAV č. 311/1963.

¹⁷ Nálezy črepov a fragment bojového sekeromlatu, najčastejšie sa vyskytujúceho v prostredí šnúrovej keramiky.

Nateraz uvedené štyri vývojové obdobia zahrňujú podstatný vývoj východnej lineárnej keramiky, ktorý je doložitelný v Zemplínskej oblasti východného Slovenska. V predchádzajúcich príspevkoch sme už upozornili na nové chronologické postavenie východnej lineárnej keramiky a tieto pozorovania práve na základe nálezov z Michaloviec „Hrádku“ dopĺňujú niektoré naše predchádzajúce závery.¹⁸ Týka sa to hlavne periodizácie východnej lineárnej keramiky, kde pôvodne za najstaršiu časť tejto keramiky sme považovali nálezy z Barce III. Neskoršie sa však ukázalo, že pred nálezy staršej lineárnej keramiky z Barce III môžeme ešte zaradiť i nové nálezy z Barce-Svetlej III,¹⁹ ako i nálezy lineárnej keramiky z Lúčok, nehovoriac už o „protolineárnej“ keramike z Michaloviec „Hrádku“, ktorá stojí na samom počiatku vývoja východnej lineárnej keramiky. V sprievode tejto „protolineárnej“ keramiky, ako sme už vyššie upozornili, vystupuje i čierne maľovaná keramika s výlučne geometrickými motívmi na červenom podklade, na ktorú v iných súvislostiach upozorňoval už K. Andel.²⁰ Tento druh maľovanej keramiky má blízke analógie v prostredí maľovanej krišskej keramiky v juhovýchodnom Maďarsku.²¹ Chronologicky sa do tohto časového prostredia hlási i hrubá keramika a to či už na základe použitého materiálu, úpravy povrchu, alebo typológie keramiky. Protolineárna keramika okrem nálezov v Michalovciach „Hrádku“ nateraz nebola doložená na ostatnom území juhovýchodného Slovenska a severovýchodného Maďarska i keď má azda niektoré analógie v fragmentárne zachovaných keramických tvaroch zo severovýchodného Maďarska (Gáva).²²

Maľovaná keramika z Michaloviec „Hrádku“ sa odlišuje podstatne od tenkostennej maľovanej keramiky z jaskyne Domica, kde sa hojne uplatňujú maľované špirálové motívy, ktoré sú mladšieho charakteru.²³ Lineárna keramika z Lúčok svojou typologickou lineárnou výzdobou predstavuje pravdepodobne najstaršiu etapu vlastnej východnej lineárnej keramiky. Jej ďalší vývoj je dobre doložený i na lokalite Barca-Svetlá III, ako i priamo v druhom nálezovom horizonte v Michalovciach „Hrádku“. Tieto nálezy sú zvlášť charakteristicky reprezentované i na lokalite Ciu-

¹⁸ Lichardus J., *Beitrag zur Linearbandkeramik in der Ostslowakei*, AR XVI, 1964, 841—881.

¹⁹ Bánesz L. — Lichardus J., *Nové nálezy lineárnej keramiky v Barci pri Košiciach*, AR XXI, 1969, 291—300.

²⁰ Andel K., *Študijné zvesti AŮ SAV* 2, 1957. Autor vychádza z tézy F. Schachermeyra, že Starčevo IIB je súčasné s Dimini.

²¹ Makkay J. — Trogmajer O., *Die bemalte Keramik der Körös Gruppe*, MFME 1964—65, 47—58; Makkay J., *Die wichtigsten Fragen der Körös-Starčevo Periode*, Acta Antiqua et Archaeologica VIII, 1965, 3—18.

²² Tompa F., *Die Bandkeramik in Ungarn*, Budapest 1929 T. LII.

²³ Lichardus J., *Jaskyňa Domica, najvýznamnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry*, Bratislava 1968, 33 a n.

mestí²⁴ v Rumunsku a predstavujú ešte stále to osídlenie staršej lineárnej keramiky, ktoré sa nevyskytuje ešte v oblasti Alföldu, keďže v tej dobe existuje tu ešte osídlenie reprezentované doznievaním krišskej kultúry.²⁵

Doznievanie staršieho stupňa východnej lineárnej keramiky je reprezentované na východnom Slovensku nálezmi typu Barca III, teda keramiky, ktorá prakticky stojí na počiatku tzv. „alföldskej lineárnej keramiky“.²⁶ Ďalší vývoj východnej lineárnej keramiky v Michalovciach „Hrádku“ podľa doterajších nálezov zdá sa byť prerušený v období stredného neolitu. Vystupuje tu však výrazná lineárna keramika typu Tiszadob s tenkostennou leštenou a jemne zdobenou rytou keramikou. Táto keramika nasleduje až po alföldskej keramike a stojí na počiatku vývoja mladšej fázy východnej lineárnej keramiky.²⁷ V sprievode tejto keramiky sledujeme i predklásickú bukovoorskú keramiku, čo je dobre doložené i na iných lokalitách v severovýchodnom Maďarsku. Lineárna keramika typu Tiszadob reprezentuje v zásade vedľa bukovoorskej keramiky vývoj stredného neolitu na východnom Slovensku (Lastovce, Kapušany, Peder a i.).

Veľmi sporadicky je nateraz doložený na východnom Slovensku najmladší nálezový horizont z Michaloviec „Hrádku“, ktorý reprezentuje mladšia lineárna keramika spolu s maľovanou keramikou typu Sátoraljaújhely. Už v minulosti sme pre tento druh lineárnej keramiky volili označenie maľovaná keramika typu Sátoraljaújhely – Michalovce a z chronologického hľadiska je taktiež možné vidieť tu určité súvislosti s doznievaním bukovoorskej keramiky na východnom Slovensku.²⁸ Nie je vylúčené, že maľovaná keramika typu Sátoraljaújhely – Michalovce sa v ďalšom vývoji podieľa na formovaní maľovanej keramiky herpálskej, alebo inej príbuznej mladoneolitickej keramiky. Určité náznaky takéhoto vývoja vidíme i v blízkom vzťahu medzi keramikou typu Herpály a keramikou typu Petrești, čo snáď vyplýva i zo vzťahu medzi keramikou typu Sátoraljaújhely a keramikou typu Lumea Louá. Na základe výskumov v Sedmohradsku je dnes už všeobecne známe, že práve maľovaná kera-

²⁴ Cõmsa E., *K voprosu o periodizacii neolitičeskich kultur na severozpade Rumynskoj narodnoj respubliky*, Dacia VII, 1963, 477–484; Paunescu Al., *Perezitki tardenauazkoj kultury v drevnem neolite v Čumešti*, Dacia VII, 1963, 467 a n.

²⁵ Trogmajer O., *Megjegyzések a Körös csoport relativ időrendjéhez*, AE 91, 1964, 67 a n.; ten istý, *Bemerkungen zur Chronologie des Frühneolithikums auf dem Süd-Alföld*, MFME 1966–67, 35 a n.

²⁶ Lichardus J., AR XVI, 1964, 841–881.

²⁷ Kalicz N. – Makkay J., *Die Probleme der Linearkeramik in Alföld*, Acta Antiqua et Archaeologica X, 1966, 35–47.

²⁸ Lichardus J., *Beitrag zur chronologischen Stellung der rot und gelb inkrustierten Bükker Keramik*, Symposium Nitra-Malé Vozokany 1967, 1–15 (cyklostyl).

mika typu Lumea Nouă sa podieľa na formovaní vlastnej petreštskej kultúry.²⁹

V závere chceli by sme uviesť, že doterajšie prieskumy, zisťovacie a záchranné výskumy na kopci „Hrádok“ v Michalovciach priniesli veľmi závažný nálezový materiál týkajúci sa hlavne počiatkov neolitického osídlenia zemplínskej oblasti. Podrobné spracovanie týchto nálezov vyžiada si ešte určitý čas, ako i systematický odkryv zachovaného sídliska, aby bolo možné bezpečne vypracovať jednotlivé nálezové horizonty. Súčasne sa domnievame, že pre oblasť východného Slovenska bude možné preukázať na tejto lokalite cyklickú výmenu sídlisk. Vychádzajúc z týchto problémov, považovali sme za potrebné zaradiť doteraz známe neolitické nálezy z tejto lokality do celkového rámca neolitického vývoja Karpatскеj kotliny s tým, aby sa jasne vedelo, s akými nálezmi je tu možné pri ďalšom výskume počítať, na druhej strane taktiež preto, že o priebehu systematického výskumu v Michalovciach „Hrádku“ chceme v budúcnosti na stránkach tohto zborníka referovať vždy už len o výsledkoch dosiahnutých za tú ktorú výskumnú sezónu.

²⁹ Paul J., *Unele probleme ale neoliticului din Transilvania în legatura cu cultura Petrești*, Rivista Muzeolor II, 1965, 294—301; ten istý, *Der Forschungsstand über die Petrești Kultur*, Symposium Nitra—Malé Vozokany 1967, 1—20 (cyklostyl).

VORBERICHT ÜBER DIE GRABUNG IN DER LINEARKERAMISCHEN SIEDLUNG VON MICHALOVCE-HRÁDOK

Ján Lichardus

In der Grabungskampagne 1968 wurde an die älteren Flächenabdeckungen angeknüpft, die in der Siedlung von Michalovce, Flur Hrádok, durchgeführt worden waren. Während der Arbeiten konnten sieben weitere Gruben der östlichen Linearkeramik erfaßt werden, von denen ein Teil ausschließlich in die Zeit der „Protolinearkeramik“, ein Teil in die ältere Linearkeramik und ein weiterer Teil wieder in die jüngere Linearkeramik der Ostslowakei gehört (jüngere Linearkeramik vom Typus Tiszadob, jüngere Linearkeramik vom Typus Sátoraljaújhely).

Die angeführten vier Entwicklungsetappen, mit denen zur Zeit gearbeitet wird, umfassen die wesentliche Entwicklung der östlichen Linearkeramik. Die Protolinearkeramik ist, abgesehen von den Funden aus Michalovce-Hrádok, gegenwärtig im übrigen südostslowakischen Gebiet und in Nordostungarn nicht belegt. Die bemalte Keramik genannter Fundstelle unterscheidet sich wesentlich von der dünnwandigen bemalten Ware aus der Domica-Höhle. Sie stellt eine Weiterentwicklung der eigentlichen, der ältesten Epoche der namentlich durch die Funde aus Lúčky repräsentierten östlichen Linearkeramik dar.

Den bisherigen Funden nach scheint die weitere Entwicklung der östlichen Linearkeramik von Michalovce-Hrádok in der Zeit des mittleren Neolithikums unterbrochen worden zu sein. Es kommt hier jedoch ausgeprägte Linearkeramik vom Typus Tiszadob vor, die erst nach der Alföld-Linearkeramik folgt und am Entwicklungsbeginn der jüngeren Phase der östlichen Linearkeramik steht.

Den jüngsten Fundhorizont aus Michalovce-Hrádok stellt die jüngere Linearkeramik zusammen mit der bemalten Keramik vom Typus Sátoraljaújhely dar. Chronologisch gesehen dürften hier ebenfalls gewisse Zusammenhänge mit dem Ausklingen der Bükker Kultur in der Ostslowakei bestanden haben. Es ist nicht ausgeschlossen, daß sich die bemalte Keramik vom Typus Sátoraljaújhely—Michalovce in der weiteren verwandten spätneolithischen Keramik beteiligt hat.

Übersetzt von B. Nieburová

NOVÉ VÝSKUMY NA LOKALITÁCH LAŽNIANSKEJ SKUPINY

Stanislav Šiška, AÚ SAV, Nitra

Počas záchranného výskumu Archeologického ústavu SAV objavil L. Bánész na známej paleolitickej lokalite v Barci (okr. Košice), v polohe Svetlá IV, prvé sídlisko lažnianskej skupiny v Košickej kotline. Roku 1965 zistil zvyšky troch eneolitických sídliskových objektov. Tu uvádzame materiál zo sídliskovej jamy 1a, ktorá obsahovala keramiku spomínanej kultúrnej skupiny.¹

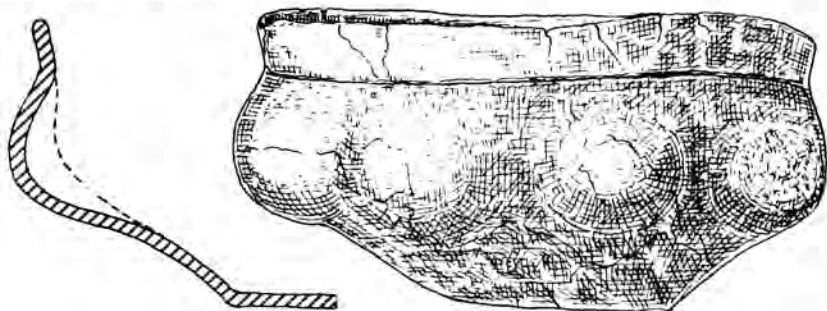
Vzhľadom na plytkosť objektu a nepriaznivé pedologické podmienky nepodarilo sa sídliskovú jamu 1a — podobne ako aj ďalšie dva objekty — ohraničiť podľa odlišnej farebnej výplne. Jej pravdepodobný oválny pôdorys s maximálnou šírkou 280 cm a zachovanou dĺžkou 400 cm sa mohol určiť iba podľa rozloženia nálezov, ktoré boli v hĺbke iba 20–30 cm pod povrchom. Objekt nezasahoval hlbšie do štrkového podlažia a je preto takmer isté, že ide už len o jeho spodnú časť. Pre datovanie lažnianskej skupiny je však mimoriadne dôležitý vzťah jamy 1a k ďalšej podobnej jame 1, v ktorej boli črepy kultúry s kanelovanou keramikou. Miestami sa totiž dalo poznať, že jama 1 prekrývala vo východnej časti jamu 1a a v tejto polohe sa našli pod črepmi kultúry s kanelovanou keramikou i črepy z dvoch rekonštruovateľných nádob, ktoré zaraďujeme do obsahu lažnianskej skupiny. Význam týchto dvoch objektov zdôrazňuje i niekoľko menších črepov zdobených rytými mriežkovanými pásmi a blízkych typickej bodrogkeresztúrskej keramiky, ktoré sa našli spolu so spomínanými nádobami.

Opis nádob:

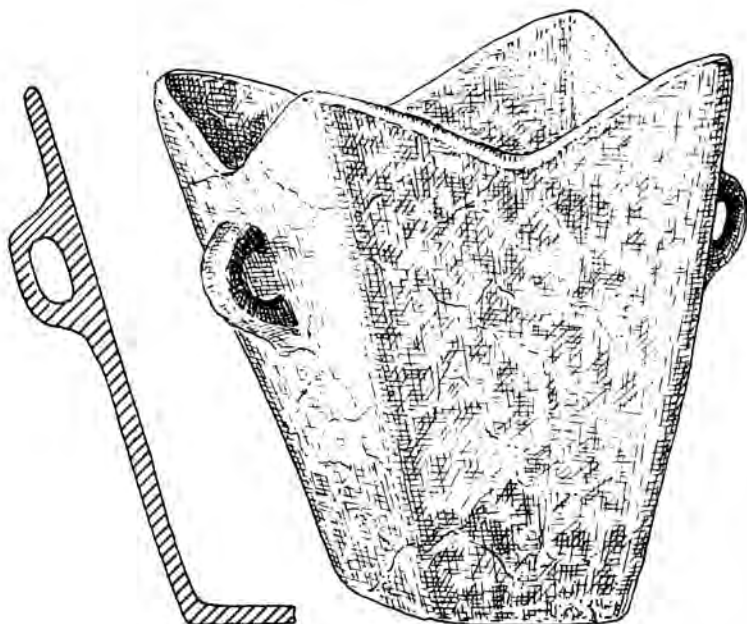
1. Misa hnedej, miestami sivohnedej farby, vyrobená z jemnej hlíny premiešanej s pieskom a drobnými kamienkami. Krátke kónické hrdlo s nerovno formovaným okrajom je oddelené od tela tenkou ryhou. Pod hrdlom, v prostrednej časti nádoby, je šesť veľkých, oválnych, znútra vytláčených vypuklín. Nádoba je len miestami doplnovaná. Rozmery: výška 6,8–7,2 cm, priemer ústia 15 cm, priemer dna 6,6 cm. (Obr. 1.)

¹ Ďakujem L. Bánészovi za informácie a súhlas s publikovaním nálezov.

2. Veľký pohár hnedej farby z podobného materiálu ako predošlá nádoba. Od obdĺžnikového ústia so štyrmi vysoko vytiahnutými lalokmi na rohoch sa steny kónicky zužujú smerom k obdĺžnikovému dnu. Pod ústím, na užších stranách nádoby, sú dve malé pásovité ušká. Nádoba je spolovice doplnená. Rozmery: výška 14,8 cm, strany ústia 10,2 X 13,4 cm, strany dna 6,2 X 6,5 cm. (Obr. 2.)



Obr. 1. Barca-Svetlá IV. Nádoba 1.



Obr. 2. Barca-Svetlá IV. Nádoba 2.

Pre datovanie oboch nádob do rámca lažnianskej skupiny máme už viac oporných bodov. Platí to najmä o misovitej nádobe, ktorá má analógie v mise z hrobu 3 na pohrebisku v Malých Zalužiciach-Lažňanoch,

líšiacej sa iba štyrmi uškami na okraji a väčším počtom (osem) vypuklín.² Veľmi podobné misy s dvoma alebo štyrmi vypuklinami sa našli aj na pohrebisku v Šebastovciach a črep s kruhovitou vypuklinou pochádza aj zo sídliska vo Veľkom Šariši.³ Ani druhá nádoba sa nevymkyna z polgárskeho kultúrneho komplexu, v ktorom sa tiež vyskytujú štvoruholné nádoby, pričom — najmä pre východoslovenskú zložku tiszapolgárskej kultúry — sú typické lalokovite vyťahnuté okraje (Lúčky, Tibava).⁴ Obdobné tvary nádob nachádzame však aj v kultúre s kanelovanou keramikou, no celkový charakter materiálu vylučuje príslušnosť spomínanej nádoby k tejto kultúre.

Krátkodobý záchranný výskum a najmä nedostatočná zachovalosť eneolitických objektov v Barci nedovoľujú s istotou sa oprieť o zistené stratigrafické pozorovania. Napriek tomu sa však ukazuje, že táto lokalita môže mať kľúčový význam pre riešenie takých závažných otázok, akými sú styky lažnianskej skupiny s klasickou bodrogkeresztúrskou kultúrou a ich spoločný vzťah ku kultúre s kanelovanou keramikou.

Koncom roku 1968 skončila sa ďalšia — tretia etapa výskumu eneolitického a avarsko-slovanského pohrebiska v Šebastovciach (okr. Košice), ktoré objavil pracovník Výskumného pracovného strediska AÚ SAV v Košiciach Š. Š p i a k. Prvá krátkodobá etapa (roku 1966) mala zistiť rozsah predpokladaného eneolitického pohrebiska na piesočnatej vyvýšene Lapiše, zistiť druh pohrebného rítu a podrobnejšie určiť kultúrne zaradenie pohrebiska. Tieto samozrejme aspekty zisťovacieho výskumu tu zdôrazňujeme preto, lebo povrchové nálezy (črepy, zlomky ľudských kostí — i kalcinovaných) naznačovali, že ide o pohrebisko lažnianskej skupiny, ktorej pamiatky neboli dosiaľ v Košickej kotline s istotou známe a aj v iných oblastiach východného Slovenska i celého Potisia sú ešte aj dnes dosť zriedkavé. Výskum roku 1966 potvrdil spomenutú domnienku (t. j., že ide o pohrebisko lažnianskej skupiny), presvedčivo dokázal birituálny spôsob pochovávaní a navyše sa zistilo, že na lokalite sa nachádza okrem zvyškov objektov z iných období praveku i druhé rozsiahle pohrebisko — z avarsko-slovanského obdobia. O predbežných výsledkoch tohto výskumu bola už odborná verejnosť informovaná správou V. B u d i n s k é h o - K r i č k u.⁵

V nasledujúcich dvoch rokoch (1967 a 1968) výskum eneolitického pohrebiska viedol S. Š i š k a, kým na výskum avarsko-slovanského po-

² Budinský-Krička V., *Pohrebisko z neskorej doby kamennej v Malých Zalužiciach-Lažňanoch*, ŠZ AÚ SAV 13, 1964, 87—110, obr. 5: 3, obr. 6: 1; Šiška S., *K počiatkom kultúry s kanelovanou keramikou na východnom Slovensku*, SIA XIV-1, 1966, obr. 3: 4.

³ Budinský-Krička V., l. c., obr. 11: 9, pozn. 27.

⁴ Šiška S., *Tiszapolgárska kultúra na Slovensku*, SIA XVI-1, 1968, obr. 7: 11, obr. 12: 9, obr. 13: 8 a ďalšie.

⁵ Budinský-Krička V., *Výskum eneolitického a slovansko-avarského pohrebiska v Šebastovciach*, AR XX, 1968, 215—219.

hrebiska sa upriamil V. Budinský - Krička. V tomto období preskúmala sa centrálna časť vyvýšeniny Lapiše a — ako súdime podľa umiestenia jednotlivých hrobov a ich hustoty — aj hlavná časť eneolitického pohrebiska. Hoci výskum ešte nie je ukončený, už doterajšie výsledky ukazujú, že eneolitické hroby sa nachádzajú len na vrchole vyvýšeniny, v páse orientovanom v smere sever—juh. Severný a južný okraj pása hrobov ešte nie je zachytený, ale na východnom a západnom okraji sa výskyt eneolitických hrobov končí v miestach, kde vyvýšenina prechádzala pôvodne do okolitej roviny. Ukazuje sa totiž, že vyvýšenina mala v eneolite, v období používania pohrebiska, menšie plošné rozmery a väčšiu výšku, čo určovalo aj rozlohu pohrebiska. Na menšiu plochu vyvýšeniny v spomenutom čase poukazujú aj ďalšie skutočnosti, napr. štrkové podložie, ktoré sa začína v spodnej časti vyvýšeniny už v hĺbke 80—100 cm, kým na vrcholovej časti sme naň nenarazili ani v hĺbke 220 cm; väčšiu výšku vyvýšeniny naznačuje nepriamo aj to, že eneolitické hroby sa dnes nachádzajú prevažne nehlboko (20—40 cm), pričom rozdiely v hĺbke hrobov na vrchole vyvýšeniny a na jej okrajoch sú aj na avarsko-slovanskom pohrebisku. Aj keď nemôžeme vylúčiť, že eneolitické hroby mali pôvodne menšie mohylové násypy, všetky uvedené okolnosti nasvedčujú, že piesočnatá vyvýšenina sa v nasledujúcich obdobiach postupne znižovala, či už pod vplyvom ďalšieho osídlenia v mladšej dobe bronzovej, dobe halštatskej a v staršej dobe hradištnej, alebo najmä v dôsledku obrábania pôdy v posledných desaťročiach.

Z hľadiska intenzity osídlenia lokality v období lažnianskej skupiny je významné zistenie, že v katastri Barce je aj druhé birituálne pohrebisko z tohto obdobia, vzdialené od šebastovského pohrebiska len 1000 metrov. Pohrebisko leží opäť na nízkej piesočnatej dune Baloty, avšak krátkodobým výskumom v rokoch 1965 a 1966 sa nepodarilo zistiť jeho rozlohu. Plánovaným výskumom v polohe Baloty bude sa môcť azda riešiť otázka, či tieto kultúrne totožné a blízko seba ležiace pohrebiská sa používali naraz a patrili k nim aj dve sídliská, alebo či obyvatelia jednej osady po použití malej plochy jednej vyvýšeniny na pohrebisko nezačali používať na tento cieľ druhú vyvýšeninu. Samozrejme, že sa tak mohlo stať i v dôsledku cyklického osídlenia. Na niekoľkých piesočnatých dunách v okolí obidvoch pohrebísk sú stopy po pravekom osídlení, ale atypický materiál z povrchového zberu nedovoľuje zatiaľ presnejšie určiť, či tu boli aj sídliská lažnianskej skupiny.

Pohrebný rítus

V dôsledku viacnásobného osídlenia lokality v nasledujúcich obdobiach, vyhlbovaním avarsko-slovanských hrobov a hlbokou orbou boli mnohé eneolitické hroby rozrušené a iste aj úplne zničené. Svedčia o tom črepy keramiky lažnianskej skupiny, ktoré sa často nachádzali v zásype avarsko-slovanských hrobov. Pôvodný počet hrobov sa preto už nebude môcť

zistiť ani po preskúmaní celého pohrebiska, no rozmery vyvýšeni a dislokácia doteraz preskúmaných hrobov dovoľujú predpokladať, že eneolitické pohrebisko malo asi 70–100 hrobov.

Z celkového počtu 40 hrobov lažnianskej skupiny, ktoré sa doteraz preskúmali, sa v období, za ktoré podávame správu, odkrylo 28 hrobov. Prevažujú hroby s kostrovým pohrebným rítom. Značne strávené kostry (často sekundárne rozrušené) ležali v silne skrčenej polohe a boli orientované v smere V–Z alebo JV–SZ. Okrem keramiky (1–3 nádoby) sa našli v niekoľkých kostrových hroboch zlomky medených náramkov a medené dýčky, častejšie však boli kremenné čepele alebo škrabadlá.

Druhú – menšiu – skupinu reprezentujú hroby so žiarovým pohrebným rítom, u ktorých môžeme pozorovať tiež určité rozdiely. Časť žiarových hrobov obsahovala urnu s kalcinovanými kostičkami, kým druhú časť tvorili jamkové hroby, v ktorých skupinu kalcinovaných kostičiek uložených v jamke obklopovali nádoby, alebo kalcinované kosti boli bokom od nádob. Podľa doterajšieho výskumu sa zdá, že na rozdiel od kostrových hrobov sa v niektorých hrobách vyskytuje viac nádob (6–10), avšak ostatné milodary v žiarových hrobách takmer úplne chýbajú. Iba v jednom žiarovom hrobe sa našlo krátke čepelovité škrabadlo. V niektorých rozrušených hrobách sa pohrebný rítus nepodarilo zistiť. Vo vzájomných vzťahoch žiarových a kostrových hrobov nebadáť žiadne rozdiely a ani rozloženie jednotlivých hrobov nepoukazuje zatiaľ na pravidelnejší systém v celkovom usporiadaní pohrebiska. V tomto ohľade však bude akýkoľvek predpoklad značne skreslený, lebo – ako sme už spomenuli – mnohé hroby boli zničené.

Inventár hrobov

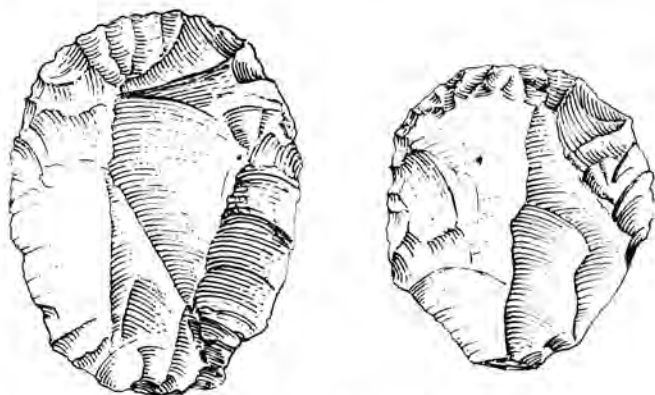
Najpočetnejším milodarom v eneolitických hrobách bola keramika. Mnohé jej základné tvary už publikoval V. Budinský-Krička⁶ a nové výskumy priniesli jednak viaceré varianty týchto tvarov, jednak obohatili lažniansku skupinu o nové typy keramiky. Malé misovité nádoby s krátkym valcovitým hrdlom, ktoré v prvej časti výskumu tvorili najpočetnejší druh keramiky, v nasledujúcich etapách výskumu boli oveľa zriedkavejšie. To isté sa vzťahuje aj na baňaté amfory s dvoma uchami na rozhraní tela a mierne kónického hrdla. Až po preskúmaní celého pohrebiska bude sa môcť azda povedať, či zriedkavosť alebo úplná absencia týchto nádob v istých úsekoch pohrebiska má význam aj pre chronológiu. Často sa však vyskytovali hrnce s dvoma uchami prečnievajúcimi cez okraj, ktorý bol zdobený jamkami alebo zárezmi. Novými tvarmi sú: výrazný bezuchý mliečnik, kónická pokrývka s ulomeným držadlom a nádobka s dutou nôžkou; jednoznačne dokumentujú úzke vzťahy lažnianskej skupiny k polgárskemu kultúrnemu komplexu. Ďalším novým

⁶ Budinský-Krička V., l. c., obr. 3.

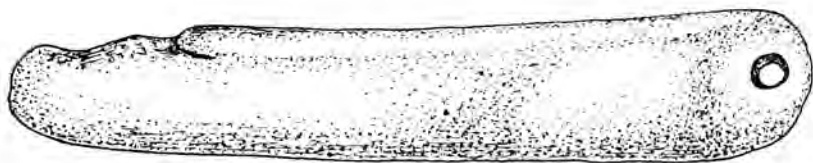
tvarom je aj vaničkovitá nádoba a pre datovanie pohrebiska je zvlášť dôležitý malý hrnček s krátkym uškom, ktoré prečnieva cez okraj. Príbuzné jednouché nádoby sú typické predovšetkým pre stredný eneolit a na západnom Slovensku sa prvý raz objavujú v bolerázskej skupine.

Z kovovej industrie sa našli zlomky pásikových medených náramkov, kým ďalšie zlomky drôteného náramku boli v pieskovej vrstve a pochádzajú pravdepodobne tiež z hrobu lažnianskej skupiny, rozrušeného najskôr avarsko-slovanským hrobom. Úplne nové a pre datovanie pohrebiska v Šebastovciach a celej lažnianskej skupiny dôležité predmety sú dve malé medené dýčky.

Kamennú industriu zastupujú rohovcové čepele alebo ich zlomky a krátke vysoké škrabadlá, väčšinou tiež z rohovca (obr. 3). V porovnaní s predchádzajúcimi kultúrnymi skupinami polgárskeho komplexu (najmä s tiszapolgárskou kultúrou) je však úštepová industria na lokalitách lažnianskej skupiny neporovnateľne chudobnejšia a doteraz úplne chýbajú hladené nástroje. Výrobky z hladeného kameňa zastupuje iba obdĺžnikovitý závesok (oslička?) s malým otvorom v hornej časti, ktorý bol umiestnený (spolu s medenou dýčkou) v kostrovom hrobe tesne pod lebkou (obr. 4). Druhý podobný závesok sa našiel v ornici.



Obr. 3. Šebastovce-Lapiše. Škrabadlá.



Obr. 4. Šebastovce-Lapiše. Kamenný závesok (oslička?).

Konečné zhodnotenie šebastovského pohrebiska bude možné až po dokončení výskumu a rekonštrukcii všetkých nálezov. Doterajšie výsledky však umožňujú tieto závery:

1. Dokázalo sa, že lažnianska skupina je rozšírená i v Košickej kotline a zaberá teda celé územie, na ktorom boli rozšírené i predchádzajúce kultúrne skupiny polgárskeho komplexu.

2. Výskum šebastovského pohrebiska spolu s ďalšími nálezmi z iných lokalít ukázal na výraznejšie rozdiely medzi pohrebiskami lažnianskej skupiny v Košickej kotline a pohrebiskom tejto skupiny v Malých Zalužiciach-Lažňanoch (okr. Michalovce), nachádzajúcim sa v severnej časti Východoslovenskej nížiny. Tieto rozdiely prejavujú sa v materiálnej náplni i v pohrebnom ríte. Po ukončení výskumu pohrebísk v Šebastovciach (Lapiše) a v Barci (Baloty) a zhodnotení materiálu bude azda možné dať odpoveď na otázku, či odlišnejší ráz lažnianskej skupiny v spomínaných oblastiach je odrazom lokálneho vývoja, alebo prejavom jednotlivých chronologických fáz.

3. Viaceré nálezy (medené dýčky, jednoduché hrnčeky a i.) podporili domnienku, že lažnianska skupina tvorí najmladší článok polgárskeho kultúrneho komplexu na východnom Slovensku.

NEUE GRABUNGEN AUF FUNDSTELLEN DER LAŽŇANY-GRUPPE

Stanislav Šiška

Im J. 1965 deckte L. Bánesz in dem bekannten paläolithischen Fundort Barca (Fundstelle Svetlá IV) außer anderem auch Reste dreier äneolithischer Siedlungsobjekte ab, von denen das Material der Siedlungsgrube 1a angeführt wird, in welchem Keramik der Lažňany-Gruppe vertreten ist.

Die Grube 1a — ähnlich wie auch die beiden weiteren äneolithischen Objekte — war sehr seicht und ihr ovaler Grundriß von 400 X 280 cm Ausmaß konnte nur nach der Lage der Funde bestimmt werden. Für die Datierung der Lažňany-Gruppe ist die Beziehung der Grube 1a zu der weiteren, ähnlichen Grube 1 wichtig, die Scherben der Badener Kultur enthielt. Stellenweise konnte erkannt werden, daß die Grube 1 im östlichen Teil die Grube 1a überdeckte und in dieser Lage fand man unter den Scherben der Badener Kultur auch Bruchstücke zweier rekonstruierbarer Gefäße: einer Schüssel mit sechs großen, von der Innenwandung herausgedrückten Buckeln unter dem Hals (Abb. 1) und eines Bechers mit gelappter Mündung (Abb. 2). Mitgefunden wurden mit diesen Gefäßfragmenten auch mehrere Scherben mit geritzter Gitterornamentik, die der Bodrogkeresztúr-Kultur nahestehen.

Der ziemlich schlechte Erhaltungszustand der äneolithischen Objekte von Barca erlaubt es nicht, sich verläßlich auf die festgestellten stratigraphischen Beobachtungen zu stützen. Doch kann die Fundstelle eine Schlüsselbedeutung für die Lösung solcher schwerwiegender Fragen haben, wie es die Kontakte zwischen der Lažňany-Gruppe und der klassischen Bodrogkeresztúr-Kultur und die Beziehung beider zur Badener Kultur sind.

Ende des J. 1968 wurde die dritte Grabungsetappe auf dem äneolithischen und slawisch-awarischen Gräberfeld von Šebastovce, Flur Lapiše (Bez. Košice), abgeschlossen. Von der vorangehenden Grabung im J. 1966 wurde die Fachwelt durch einen Bericht V. Budinský-Kričkas informiert.⁵ In den J. 1967 und 1968 ergrub man auch weitere 28 Gräber der Lažňany-Gruppe, wobei viele von ihnen durch slawisch-awarische Gräber gestört waren. Gräber mit O—W- oder SO—NW-orientierten Hockerskeletten herrschten vor. Die zweitgrößte Gruppe repräsentierten Brandgräber (Urnengrubengräber). Mehrere Grundformen von Gefäßen wurden schon veröffentlicht⁶ und die neuen Grabungen bereicherten die Lažňany-Gruppe um weitere Keramiktypen (henkelloser Milchtopf, konischer Deckel, Fußgefäß); sie dokumentieren eindeutig enge Beziehungen der Lažňany-Gruppe zum Polgár-Kulturkomplex. Für die Datierung des Gräberfeldes sind insbesondere die einfachen Nöpfe und kleinen Kupferdolche wichtig. Die bisherigen Grabungen lassen folgende Schlussfolgerungen zu:

1. Es hat sich erwiesen, daß die Lažňany-Gruppe auch im Košice-Becken verbreitet war.

2. Die Auswertung der Grabungsergebnisse auf dem Šebastovce-Gräberfeld zeigte stärkere Unterschiede in der Materialfüllung und im Bestattungsritus zwischen den Gräberfeldern der Lažňany-Gruppe im Košice-Becken und dem Gräberfeld dieser Gruppe in Malé Zalužice-Lažňany, das sich im nördlichen Teil der Ostslowakischen Tiefebene befindet.

3. Mehrere Funde (Kupferdolche, einfache Nöpfe usw.) stützen die Vermutung, daß die Lažňany-Gruppe das jüngste Glied des Polgár-Kulturkomplexes in der Ostslowakei bildet.

Übersetzt von B. Néburová

ZISŤOVACÍ VÝSKUM OPEVNENÉHO VÝŠINNÉHO SÍDLISKA OTOMANSKEJ KULTÚRY V SPIŠSKOM ŠTVRTKU

Jozef Vladár, AÚ SAV, Nitra

Archeologický ústav SAV v Nitre uskutočnil roku 1968 v rámci vedecko-výskumnej úlohy „Výskum Tatier a Spiša“ zisťovací výskum na výšinnom opevnenom sídlisku otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku, okr. Spišská Nová Ves. Archeologické nálezy z tejto lokality (poloha Myšia hôrka) sú známe už dávnejšie z povrchových zberov K. Andela, do odbornej literatúry ich však uviedla až neskôr M. Novotná.¹ K. Anđel pomenoval túto lokalitu „Barimberg“ a pod týmto označením je známa i v odbornej literatúre.² Pretože okrem tohto názvu je doložený i starší názov „Burinberg“ (katastr. mapa z roku 1776) a „Miša hura“ (katastr. mapa z roku 1869), neskôr Myšia hôrka, používame zaužívané pomenovanie Myšia hôrka, ktorým bola označená lokalita aj pri výskume Archeologického ústavu SAV roku 1962.

V posledných rokoch sa na Myšej hôrke začal intenzívne ťažiť piesok a štrk. Buldozérom sa postupne narušoval terén v dolnej časti lokality a neskôr boli zničené značné plochy fortifikačného systému a sídliskových objektov. Preto tu roku 1962 spomenutý ústav realizoval pod vedením Z. Pivovarovej záchranný výskum, upriamený na zistenie terénnej situácie v časti lokality ohrozenej ťažbou piesku. Výsledky tohto výskumu, ako aj ďalšieho záchranného výskumu, ktorý roku 1966 na Myšej hôrke uskutočnilo Podtatranské múzeum v Poprade pod vedením R. M. Kovalčíka, neboli dosiaľ publikované.³

Nálezový inventár z povrchových zberov i záchranných akcií F. Javorského, pracovníka Vlastivedného múzea v Spišskej Novej Vsi, zverejnili roku 1967 B. Novotný a R. M. Kovalčík.⁴ Ide o pozoruhodnú kolekciu predovšetkým keramických náleзов, ktoré korešpondujú

¹ Novotná M., *Príspevok k osídleniu Spiša v staršej dobe bronzovej*, Sborník FFUK — *Musaica XIII (II)*, 1962, 30.

² Tamže, 30.

³ Novotný B. — Kovalčík R. M., *Sídlisko zo staršej doby bronzovej pri Spišskom Štvrtku, okr. Spišská Nová Ves*, Sborník FFUK — *Musaica XVIII (VII)*, 1967, 27.

⁴ Tamže, 25—46, tab. I—XII; tu sú publikované i nálezy z povrchových zberov a záchranných akcií L. Zachara a Š. Bidu.

s keramikou známou z iných lokalít otomanskej kultúry na východnom Slovensku.

Fortifikačný systém

Sídliisko otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku je na nenápadnom vyvýšenom mieste, ktoré má prirodzený spád od juhu na sever (obr. 1 – hore). Západná strana opevneného sídliska sa prudko zvažuje do úzkeho údolia, ktorým preteká Machalovský potok; táto strana osady nebola chránená valom, pretože tu konfigurácia terénu zabezpečovala dostatočnú ochranu sídliska. V juhovýchodnej časti lokality je nápadné vyvýšené miesto, súčasne i najvyšší terénny bod v areáli opevneného sídliska; tvarom pripomína vyvýšenina mohyly. Na tomto mieste sa začína konštrukcia valu, ktorý bránil vstupu do sídliska z východnej strany. Východná časť valu bola takmer úplne zničená exploatáciou kamenných blokov, ktoré tvorili jeho konštrukciu. Tieto ploché kamenné bloky odvážali obyvatelia blízkych dedín ako materiál na stavbu rôznych objektov, čo malo za následok úplné zničenie spomenutej časti valu. Východná časť areálu sídliska bola však od nepamäti porušovaná aj kultiváciou pôdy (obr. 1 – dole). Priebeh valu sa však dal veľmi spoľahlivo zistiť, pretože po kamenných blokoch zostali v teréne početné priehlbne i deštručná vrstva, ktorá sa svojím charakterom líšila od okolitého terénu. Ploché kamene a väčšie kamenné bloky sa sem na stavbu valu privážali zo vzdialenosti približne 2 km; potvrdil to mineralogický rozbor materiálu zo zachovanej časti valu.

Val sa začínal v juhovýchodnej časti osady, obopínal ju z východnej strany, potom oblúkovo pokračoval na severnej strane a končil sa v severozápadnej časti lokality, kde konfigurácia terénu už nevyžadovala umelé opevnenie. Prirodzenú ochranu lokality z tejto strany zaisťoval prudký zráz do údolia, ktorým preteká potok. Vychádzajúc z konfigurácie terénu i doterajších zistení možno usudzovať, že vchod do opevnenej osady bol zo severnej strany, ktorá tiež poskytovala prirodzenú ochranu osade, pretože pod úpäťm svahu je močaristý terén. Okrem začiatočnej neporušenej fázy valu v juhovýchodnej časti lokality podarilo sa viac-menej neporušený úsek valu zistiť iba v severozápadnej časti osady (obr. 2). Tento neporušený úsek umožňuje urobiť si aspoň približnú predstavu o štruktúre, konštrukcii a napokon i čase vzniku valu. Okrem spomenutého severozápadného torza valu ostatná časť jeho telesa bola takmer úplne zničená ťažbou piesku. Zisťovací výskum i v tejto, dnes už zničenej časti osady dal dostatok oporných bodov pre spoľahlivú rekonštrukciu priebehu valu.

Osada otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku bola chránená zo západnej a juhozápadnej strany prirodzenou prekážkou, z východnej a severnej strany konštrukciou valu. Vnútorňý areál osady mal zhruba elipsovité tvar a zaberol plochu s rozmermi asi 70 X 100 m, teda približne



Obr. 1. Spišský Štvrtok. Západná časť areálu opevnenej osady otomanskej kultúry (hore) a východný úsek opevnenej osady (dolu).



Obr. 2. Spišský Štvrtok. Vnútrná časť severozápadného úseku valu porušeného ťažbou piesku.

7000 m². Pretože zvyšky konštrukcie valu nie sú ešte definitívne preskúmané, nebolo by účelné zaoberať sa v tomto príspevku detailnejšie problémami jeho konštrukcie a štruktúry. Výskum roku 1968 však potvrdil, že val bol zbudovaný v druhom horizonte osídlenia lokality ľudom otomanskej kultúry. Staršie osídlenie sa dosiaľ nepodarilo dokázať.

Sídliskové formy

V areáli opevneného sídliska podarilo sa dosiaľ zistiť niekoľko obytných objektov – príbytkov, doterajší výskum neumožňuje nám však ešte urobiť si dostatočnú predstavu o ich forme, rozmeroch a vnútro členení.

Počas záchranných akcií na lokalite, vyvolaných ťažbou piesku a zemnými úpravami, ktoré sa tu robili od roku 1960, išlo výlučne o záchranu nálezov z narušených sídliskových objektov.

Zisťovacím výskumom roku 1968 sa mali získať poznatky o charaktere fortifikácie, štruktúre osady a intenzite osídlenia. Výskum priniesol dôležité poznatky, umožňujúce bližšie určiť charakter a poslanie osady, ktorá bola situovaná na dôležitom strategickom mieste.⁵ Oproti tejto osade leží už dávnejšie známe tzv. machalovské sídlisko, z ktorého pochádzajú pamiatky púchovskej kultúry. Ide o výšinné lokality, ktoré mali nesporne úlohu strategicky veľmi významných bodov pri obchodnej ceste spájajúcej údolie Hornádu s popradskou oblasťou.

Situovanie otomanského sídliska na Myšej hôrke, na mieste, kde je úzka strž — prechod od Hornádu do popradskej oblasti, len potvrdzuje dôležitosť tejto lokality ako strategického a súčasne obchodného stredu. Napokon aj unikátne pamiatky z neďalekých Gánoviec, odkiaľ pochádzajú nálezy, ktoré dosiaľ nemajú na sídliskách otomanskej kultúry rovnocenné paralely (železom vykladaná dýka stredomorskej proveniencie, hrnčeky z brezovej kôry a i.),⁶ poukazujú na dôležitosť tohto územia na sklonku staršej doby bronzovej.

Zisťovací výskum potvrdil, že sídliskové objekty sa nachádzajú v dolnej i hornej časti areálu osady. Pokiaľ ide o jej urbanistické usporiadanie, nemožno zatiaľ robiť závery, pretože preskúmaná plocha je malá (300 m²). Tak ako v Barci pri Košiciach,⁷ aj tu sú chaty v blízkosti valu, resp. naň bezprostredne nadväzujú. Úplnú predstavu o urbanistickej koncepcii osady môžu dať až ďalšie výskumy, s ktorými sa vzhľadom na význam doterajších objavov počíta v najbližších rokoch. Dosiaľ preskúmané príbytky poskytli bohaté a značne rozmanité nálezy. Pod deštrukčnou vrstvou na dlážke príbytkov sa našla predovšetkým keramika (obr. 3 a 4), zvieracie kosti a relatívne početné výrobky z kostí.

Pri výskume roku 1968 podarilo sa zistiť nálezy z dvoch chronologicky na seba nenadväzujúcich období. Najstaršie osídlenie predstavujú pamiatky otomanskej kultúry, najmladšie nálezy púchovskej kultúry.

Ako ukázal výskum, možno uvažovať o dvoch sídliskových horizontoch otomanskej kultúry. Fortifikačný systém súvisí s druhou fázou otomanského osídlenia lokality. Z chronologického hľadiska ide o ten úsek staršej doby bronzovej, ktorý podľa Reineckého chronológie patrí do tzv. prechodného stupňa medzi staršou a strednou dobou bronzovou (BA₃).⁸ Mladší sídliskový horizont opevnenej osady v Spišskom Štvrtku patrí už

⁵ Tamže, 44.

⁶ Vlček E. — Hájek L., *A Ritual Well and the Find of Early Bronze Age Dagger at Gánovce near Poprad (Czechoslovakia)*, A Pedro Bosch-Gimpera en el septuagésimo aniversario de su nacimiento, Mexico 1963, 427 nn.

⁷ Kabát J., *Otomanská osada v Barci u Košic*, AR VII, 1955, 600, 617.

⁸ Točík A., *Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom*, Bratislava 1964, 53, 54.



Obr. 3. Spišský Štvrtok. Deštrukčná vrstva objektu 5/68 so zoskupením keramických nálezov.



Obr. 4. Spišský Štvrtok. Nádobka pod deštrukčnou vrstvou objektu 1/68.

do staršieho obdobia strednej doby zronzovej (BB₁); dosvedčuje to depot bronzových ozdôb zistených v sonde II i terénne pozorovania v sonde I.

V sonde I, v 1. až 5. metri jej dĺžky zistila sa deštrukcia príbytku (obj. 1/68). Dlážku tvorila dobre ubitá zem a pod ňou bola silná vrstva planírky, v ktorej sa zistili početné nálezy (črepy a zvieracie kosti). Pod touto planírkou bolo niekoľko kameňov patriacich staršiemu sídliskovému objektu, ktorého rozmery sa nedali pre porušenie zistiť. Pod dlážkou objektu 1/68 našiel sa aj fragment bočnice uzdy. Na základe tohto poznatku možno bližšie nestratifikované nálezy bočníc, ktoré publikovali B. Novotný a R. M. Kovalčík a nazvali ich bočnicami „spišského typu“,⁹ zaradiť do tohto staršieho horizontu otomanského osídlenia v Spišskom Štvrtku. Napokon toto datovanie potvrdzujú aj ďalšie nálezy, ktoré zodpovedajú pamiatkam z vrstvy I/2 v Barci.¹⁰ Až ďalší výskum môže ukázať, či sa tieto dva, stratigraficky i farebne dobre rozpoznateľné sídliskové horizonty odlišujú od seba i svojím obsahom, t. j. nálezovým inventárom. Spodná sídlisková vrstva v dolnej časti lokality, v sonde I, bola pod sivočiernou vrstvou, mala žltohnedé sfarbenie a bezprostredne pod ňou bolo štrkopieskové podložie.

Dosiaľ odkryté príbytky — chaty nerovnakých rozmerov — mali viac-menej obdĺžnikové pôdorysy. Na ich dlážke bola deštrukčná vrstva, ktorú tvorili zlomky mazanice niekedy s jednou stranou hladkou, na druhej strane boli odtlačky dreva, a ploché kamene, rozptýlené na dlážke. V chatách boli ohniská, resp. pece (obj. 1/68 a 10/68). Na uschovávanie vzácnejších kovových výrobkov slúžili kamenné skrinky, zahĺbené do dlážky chaty (obj. 4/68 a 5/68).

Zaujímavé poznatky sa zistili v juhovýchodnej časti opevneného sídliska, kde je súčasne i najvyšší terénny bod areálu osady. Tesne pod deštrukciou valu, vo vnútornej časti osady, zistili sa zvyšky sídliskového objektu 11/68. Pôdorys tohto objektu vymedzovali mazanicové bloky a zlomky mazanice, dlážka bola na viacerých miestach prepálená a prikrytá vrstvou popola a uhlíkov. V chate sa zistili zvyšky poškodeného estrichu pece, na ktorých ležal fragment kamenného sekeromlatu (obr. 5). V tom istom sídliskovom objekte, no o niečo severnejšie, našiel sa ďalší fragment sekeromlatu a veľké závažie. Z keramických fragmentov, ktoré sa v tomto príbytku našli, treba spomenúť dva výrazné fragmenty piecok, kamenné otlkače, dva celé a jeden fragment otlkača. Tento objekt, podobne ako ďalšie tu zistené príbytky, mal okrem iného aj funkciu výrobného charakteru.

Možno povedať, že v opevnenej osade otomanskej kultúry v Spišskom

⁹ Novotný B. — Kovalčík R. M., l. c., 36.

¹⁰ Hájek L., *Zur relativen Chronologie des Äneolithikums und der Bronzezeit in der Ostslowakei*, Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit — Nitra 1958, Bratislava 1961, 69—73; ten istý, *Hliněné lidské plastiky z doby bronzové v Barci u Košic*, SIA V-2, 1957, 323.



Obr. 5. Spišský Štvrtok. Estrich pece v objekte 11/68 s fragmentom kamenného sekeromlatu.

Štvrtku, situovanej na významnom strategickom mieste a pri starej obchodnej trase, spájajúcej údolie Hornádu s popradskou oblasťou a vzdialenejšími miestami severných hornatých oblastí Slovenska a južného Poľska, podobne ako aj na ďalších lokalitách tejto kultúry v Karpatскеj kotline, sa okrem hospodársko-správnej a obchodnej činnosti sústreďovala i spoločenská výroba.¹¹ Podľa dosiaľ zistených poznatkov možno uvažovať o špecializovanej produkcii keramiky, kostených nástrojov i rozmanitých výrobkov z kameňa. V niektorých objektoch sa zistili nepodarky, resp. nedohotovené kostené a kamenné výrobky, prípadne výrobky dokladajúce i rôzne výrobné postupy (polotovary, vývrtok z kamenného sekeromlatu a i.). Napokon i nájdené tri depoty bronzových (i zlatých) ozdôb a výrobkov poukazujú na to, že ide o bohatú osadu, nepochybne hospodársko-správne a obchodné stredisko spišskej oblasti, podobné ako Gánovce v tej istej oblasti a Barca pri Košiciach. V najbližších rokoch sa preto počíta s väčšou plošnou odkrývkou, pretože značná časť sídliska nebola po zániku osídlenia ani kultiváciou pôdy ani ťažbou štrku porušená.

¹¹ Vladár J., *Otomanská kultúra na Slovensku* (diplomová práca), Bratislava 1958, 12—19; ten istý, *Staršia doba bronzová, Pravek východného Slovenska*, Košice 1966, 106—108.

Charakteristika nálezov

Počas výskumu roku 1968 zistil sa bohatý nálezový materiál, v ktorom prevažuje keramika, a to dekoratívna i úžitková. Dekoratívna keramika má menšie rozmery, vyznačuje sa dokonalým vypracovaním povrchu, použitím rôznych výzdobných motívov (vypukliny, špirály, žliabkovanie, vpichy a i.). V podstate sú tu zastúpené všetky druhy keramiky známe z iných lokalít otomanskej kultúry na Slovensku. Najbližšie paralely k týmto nálezom možno nájsť v Barci vo vrstve I/1–3.¹² Dekoratívna keramika, najmä rôzne druhy džbáňok, má význam z hľadiska chronologického, pretože väčšina druhov úžitkovej keramiky sa používala v dlhšom časovom rozpätí, a teda nemožno ju z chronologických aspektov použiť na detailnejšiu klasifikáciu. V úžitkovej keramike prevládajú väčšie hrncovité nádoby – zásobníce, ktoré majú vyhladené hrdlo a podhrdlie, dolná časť je zdrsená alebo slamovaná.

Keramiku možno rozdeliť na dve skupiny: keramiku žltohnedú a sivočiernu. V keramickom inventári sú zastúpené i početné fragmenty piecok (pyrauny), vaničky, cedidlá, hlinené terčičky, kolieska z vozíkov, ihlanovitá závažia a prasleny. Najmä okrúhle hlinené terčičky sú veľmi početné.

Z kostených nástrojov treba uviesť ihlice a šidlá. Osobitne dôležité sú kostené ihlice s profilovanou hlavicou a bočnice úzd, známe už dávnejšie, najmä z povrchových zberov. Relatívna početnosť týchto nálezov, no predovšetkým novozistené druhy bočnic úzd nazvaných „spišským typom“, upozorňujú na významnosť tejto lokality.

K nálezom bronzových výrobkov (veľký mesiačkovitý závesok zdobený šrafovanými trojuholníkmi, dve uhlice s plochou kotúčovitou hlavicou zdobenou plastickými rebrami, s trňovým výčnelkom v strede a tordovanou ihlou, špirálka a pliešky zvinuté do rúrok, miniatúrna dýčka),¹³ ktoré majú analógie vo vrstve I v Barci,¹⁴ pribudli počas výskumu i ďalšie stratifikované exempláre. Ich významu a rozboru bude venovaná pozornosť na inom mieste, pretože nálezy dosiaľ nie sú laboratórne spracované.

Záverom možno povedať, že výskum opevnenej osady otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku priniesol mnoho nových nálezov, poznatkov i zistení a ukázal naliehavosť výskumu Spiša a oblasti Vysokých Tatier, ktoré na sklonku staršej doby bronzovej mali významné postavenie v rámci kultúrneho vývoja Karpatskej kotliny. Ide o oblasť geograficky značne uzavretú, ktorá je už na periférii rozšírenia otomanskej kultúry, no z hľadiska nálezového inventára v ničom nezostáva za inými karpatskými lokalitami tejto kultúry.

¹² Hájek L., Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit, 69 nn.

¹³ Novotný B. — Kovalčík R. M., l. c., 32, 39, 40, pozn. 7.

¹⁴ Hájek L., SIA V-2, 1957, 330, obr. 8: 1, 2.

PROBEGRABUNG IN EINER BEFESTIGTEN HÖHENSIEDLUNG DER OTOMANI-KULTUR IN SPIŠSKÝ ŠTVRTOK

Jozef Vladár

Das AI der SAW zu Nitra verwirklichte 1968 eine Probergrabung in der befestigten Höhensiedlung der Otomani-Kultur in Spišský Štvrtok, Bez. Spišská Nová Ves. Archäologische Funde sind aus dem Fundort aus der Flur Myšia hörka schon länger bekannt.¹ In den letzten Jahren wurde hier mit Sandabbau begonnen und so wurde allmählich das Gelände im unteren Teil der Fundstelle gestört. Man vernichtete dabei auch einen Teil des Fortifikationssystems und der Siedlungsobjekte. Deshalb leitete das AI der SAW (Z. Pivoňárová) 1962 eine Rettungsgrabung ein, später dann, im J. 1966, auch das Podtatranské múzeum von Poprad (R. M. Kovalčík). Die Ergebnisse beider Grabungen sind bis jetzt nicht veröffentlicht. Lediglich die Funde der Rettungsmaßnahmen und Geländebegehungen publizierten 1967 B. Novotný und R. M. Kovalčík.⁴

Die Siedlung der Otomani-Kultur von Spišský Štvrtok liegt auf einer erhöhten Stelle, die ein natürliches Gefälle von Süd nach Nord aufweist (Abb. 1 — oben). Ihre Westseite senkt sich teils zu dem schmalen Tal; durch das der Bach Malachovský potok fließt; diese Seite der Siedlung war nicht von einem Wall geschützt, da die Konfiguration des Geländes ausreichend Schutz bot. Im südöstlichen Teil der Fundstelle, wo der höchste Punkt der Siedlung liegt, begann die Konstruktion des Walles, der das Eindringen in die Siedlung von der Ostseite schützte. Der Ostteil des Walles war beinahe vollkommen durch den Sand- und Steinabbau vernichtet.

Wie gesagt wurde, begann der Wall im südöstlichen Teil der Siedlung, er umschloß sie von der Ostseite, setzte dann bogenförmig an der Nordseite fort und endete im Nordwesten der Fundstelle. Einen natürlichen Schutz bot der Steilhang zum Bachtal. Der Eingang in die Wehrsiedlung befand sich vermutlich an der Nordseite, weil am Fuß des Hanges sumpfiges Gelände war, das ebenfalls einen natürlichen Schutz gewährte. Ein teilweise ungestörter Wallabschnitt ist bloß im südöstlichen und nordwestlichen Teil der Siedlung erfaßt worden (Abb. 2).

Das Innenareal der Siedlung hatte ungefähr ovale Form und nahm eine Fläche von etwa 100 X 70 m ein, also rund 7000 m². Eine 1968 geführte Ausgrabung hat bestätigt, daß der Wall im zweiten Besiedlungshorizont von Trägern der Otomani-Kultur errichtet worden ist.

Die Situierung der Siedlung in der Flur Myšia hörka, an einer Stelle, wo sich ein schmaler, steilabfallender Übergang aus dem Hornád-Tal in das Poprad-Gebiet befindet, bestätigt die Bedeutung dieser Fundstelle als strategischen und Handelsmittelpunkt. Innerhalb der Umwehrung konnten bis jetzt mehrere Wohnhäuser abgedeckt werden. Sie liegen im unteren und oberen Abschnitt der Siedlungsanlage. Hinsichtlich ihrer urbanistischen Anordnung können vorderhand keine Rückschlüsse gezogen werden, weil die untersuchte Fläche klein ist (300 m²). So wie in Barca,⁷ sind die Hütten auch hier in der Nähe des Walles situiert, bzw. knüpfen sie unmittelbar an ihn an.

Aufgrund der Grabungsergebnisse kann über zwei Siedlungshorizonte der Otomani-Kultur erwogen werden. Das Fortifikationssystem hängt mit dem ersten zusammen.

Von chronologischem Gesichtspunkt handelt es sich um jenen Abschnitt der älteren Bronzezeit, der in Reineckes Stufe BA₃ gehört.⁸ Der jüngere Siedlungshorizont entfällt bereits in den älteren Abschnitt der mittleren Bronzezeit (BB₁).

Unter dem Fußboden des Objektes 1/68 — einer Hütte, deren Grundriß durch eine Destruktionsschicht bestimmt war — fand man in der Planierschicht auch das Fragment einer Trensenquerstange. Dieser Tatsache nach sind die näher unstratifizierten Funde von Querstangen des sog. „Zipser Typus“⁹ in den älteren Horizont der Otomani-Besiedlung von Spišský Štvrtok einstuftbar. Letzten Endes bestätigen diese Datierung auch weitere Funde, die den Denkmälern aus der Barcaer Schicht I/2 entsprechen.¹⁰

Die bisher abgedeckten Wohnobjekte — Hütten ungleicher Ausmaße — wiesen mehr oder weniger rechteckige Grundrisse auf. Auf ihrem Fußboden lag eine Destruktionsschicht, bestehend aus Hüttenlehmstücken, flachen Steinen und Funden darunter (Abb. 3 und 4). Auch Feuerstellen, bzw. Öfen erfaßte man in ihnen (Objekt 1/68 und 10/68). Zur Aufbewahrung wertvollere Metallerzeugnisse dienten Steinkästchen, die in den Hüttenfußboden eingetieft waren (Objekt 4/68 und 5/68). Im Objekt 11/68 erfaßte man Reste eines beschädigten Ofenestrichs, auf denen das Fragment einer steinernen Hammeraxt lag (Abb. 5). Dasselbe Siedlungsobjekt lieferte ein weiteres Hammeraxtfragment, ein großes Gewicht, Schlagsteine und Keramikscherben. Dieses Objekt trug, ähnlich wie weitere hier erfaßte Wohnhütten, außer anderem auch das Gepräge einer Werkstatt.

Man kann sagen, daß sich in der befestigten Siedlung der Otomani-Kultur in Spišský Štvrtok, die an dem wichtigen strategischen Punkt und an der alten Handelsstraße lag, weiche das Hornád- und Poprad-Gebiet wie auch entferntere Stellen des nordslowakischen Gebirgslandes miteinander verband, ähnlich wie in weiteren Orten dieser Kultur im Karpatenbecken, außer wirtschaftlich-administrativer Tätigkeit und Handel auch gewerbliche Produktion konzentriert hatte.¹¹ Deuten ja auch die drei entdeckten Depots von Bronze(Gold-)zierat und anderen Erzeugnissen darauf hin, daß hier eine reiche Siedlung vorlag, die zweifellos ein wirtschaftlich-administratives und Handelszentrum des Zipser Gebietes war.

Während der Grabung im J. 1968 gewann man reiches Fundgut, in welchem Gebrauchskeramik überwiegt; verhältnismäßig reich vertreten ist auch die dekorative Keramik. Die nahestehendsten Parallelen zu diesen Funden begegnen in Barca in der Schicht I/1—3.¹² Im Keramikinventar befinden sich ebenfalls zahlreiche Fragmente von transportierbaren Öfen, Wannen, Siebgefäßen, Tonscheiben, Rädchen von Wägen, Gewichte und Spinnwirtel. Von Knochengegenständen kommt den Nadeln mit profiliertem Kopf und den Trensenquerstangen vom „Zipser Typus“ große Bedeutung zu. Zu den wichtigen Bronzeerzeugnissen,¹³ die Analogien in der Schicht I in Barca haben,¹⁴ kamen während der Grabung weitere stratifizierte Exemplare hinzu.

Abschließend kann gesagt werden, daß die Abdeckung der befestigten Otomani-Siedlung in Spišský Štvrtok viele neue Funde, Erkenntnisse und Feststellungen lieferte und auf die Dringlichkeit der Erforschung der Gebiete der Zips und Hohen Tatra hinwies, die an der Neige der älteren Bronzezeit eine bedeutende Stellung im Rahmen der Kulturentwicklung im Karpatenbecken innehatten. Sie sind geographisch ziemlich abgeschlossen und lagen bereits an der Peripherie des Otomani-Bereiches, doch stehen sie hinsichtlich des Fundgutes keineswegs hinter den anderen karpatischen Fundorten dieser Kultur zurück.

Übersetzt von B. Nieburová



DALŠÍ VÝZKUM NA PILIŇSKÉM ŽÁROVÉM POHŘEBIŠTI V ŠAFÁRIKOVĚ

Václav Furmánek, AÚ SAV, Nitra

Pod mým vedením provedl Archeologický ústav SAV v Nitrě v létě roku 1968 výzkum piliňského žárového pohřebiště v Šafárikově. Část plochy, na které se pohřebiště rozkládá, byla zničena zemními pracemi začátkem roku 1968. V souvislosti s těmito pracemi zahájil uvedený ústav na dále ohroženém terénu záchranný výzkum.

Poslední výzkum, jehož dílčí výsledky zde podávám, navazuje na předchozí archeologické výzkumy na této lokalitě a také přihlíží k různým amatérským akcím, které byly na piliňském žárovém pohřebišti prováděny již od roku 1921. Tehdy se při stavbě vojenského barákového tábora poprvé narazilo na piliňské žárové hroby. O nálezech se dověděl generál Gajda, který vykopávky začal dokonce organizovat a takto získaný archeologický materiál deponoval ve své vlastní sbírce. Část těchto nálezů, bohužel bez náleзовých celků, je nyní v košickém muzeu. Keramika a bronzové předměty z porušených piliňských žárových hrobů byly nacházeny i v pozdějších letech. Tyto předměty se pak dostaly do mnoha muzeí (Rimavská Sobota, Poprad, Přešov). Několik nádob získal v roce 1937 také V. B u d i n s k ý - K r i č k a a deponoval je ve SNM v Martině.

Prvý systematický výzkum, při kterém bylo odkryto 54 žárových hrobů, provedl v roce 1959 G. B a l a š a.¹ Na jeho výzkum jsem navázal na podzim roku 1966, kdy jsem kromě sídliště piliňské kultury prozkoumal dalších 34 piliňských žárových hrobů.² Cenný archeologický materiál zachránil při zemních pracích v zimě roku 1968 ing. T. P u r t z. Bohužel tyto předměty jsou z pochopitelných důvodů bez náleзовých celků.

Zatím nejvýznamnější výzkum na piliňském žárovém pohřebišti v Šafárikově byl proveden v létě roku 1968. Bylo při něm prozkoumáno 138 žárových hrobů. Je tedy již celkově k dispozici 226 odborně zkoumaných hrobových celků. Materiál z posledního výzkumu, třebaže je dosti po-

¹ B a l a š a G., Popolnicové pohrebište piliňskej kultúry v Šafárikove, AR XIII, 1961, 790—795.

² F u r m á n e k V., Piliňské žárové pohrebište v Šafárikově, okr. Rimavská Sobota, AR XX, 1968, 3—10, 133, 134.

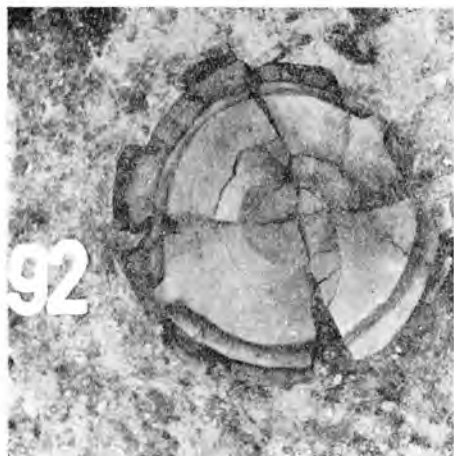
četný i značně cenný a průkazný, má přece některé slabiny. Z ryze technických příčin nebylo možno systematicky zkoumat určitou větší plochu. Bylo nutno volit výzkumné sondy tak, jak to objektivní okolnosti související se stavbou dovolovaly. Pohřebiště se totiž nachází na nepatrné vyvýšenině, která je místními obyvateli nazývána Dobogó. Určitá část její plochy byla využita při stavbě kasáren v době těsně před II. světovou válkou. Tato kasárna byla před časem přeměněna na Oděvní závody, které nyní provádějí na areálu různé zemní úpravy související s rozšiřováním provozu.

Nálezové okolnosti a vlastní keramický i kovový materiál ze 138 nově nalezených piliňských žárových hrobů potvrdily některé závěry, jež byly učiněny již na základě dřívějších výzkumů, ale také dovolují publikovat některé poznatky nové.

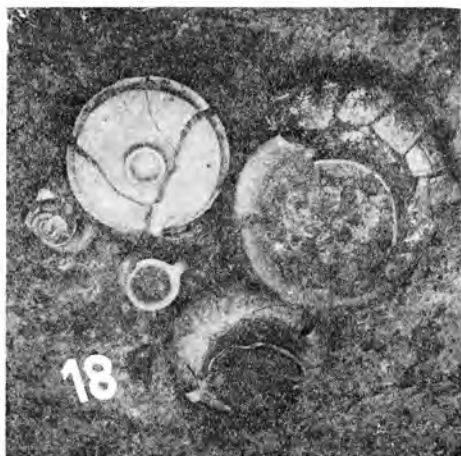
Piliňská kultura se vyznačuje žárovým pohřebním ritem. Podobným způsobem pochovávali své mrtvé i nositelé této kultury na šafárikovském pohřebišti. Nejjednodušším a také nejčastěji se vyskytujícím typem jsou hroby, které tvoří urna obsahující spálené kosti a někdy také bronzové předměty. Urna bývá překryta miskou obrácenou dnem vzhůru (obr. 1: 1). Kromě tohoto základního typu vyskytují se ještě hroby poněkud odlišnější, ať už bohatostí keramiky anebo celkově odlišným tvarem. Po této stránce je zajímavý hrob 1/68, který byl tvořen kameny elipsoidně uspořádanými. Mezi kameny ležely přepálené kosti, zlomky hrubostěnné atypické keramiky a kousky mazanice. Zajímavý byl také hrob 6/68, který obsahoval kromě centrální popelnice, překryté miskou obrácenou dnem vzhůru, ještě dalších šest nádob. Neobvyklá byla i skupina nádob, která byla původně označena jako hrob 13/68 a 14/68. Zde byly nalezeny tři amfory a dva malé hrnečky. Všech pět nádob stálo těsně vedle sebe, takže můžeme mluvit o jednom hrobovém celku, který však obsahoval několik pohřebů. Dvě amfory byly naplněny spálenými lidskými kostmi, zatímco třetí byla prázdná. Při vybírání obsahu popelnic bylo zjištěno, že jedna z nich obsahuje kromě spálených kostí dospělého jedince i několik nespálených kostí novorozence (část kalvy a dlouhé kosti). Zdá se tedy, že zde byla pochována matka s dítětem. Matka byla spálena, dítě nikoli. Třetí amfora byla zcela prázdná a snad představovala kenotafický hrob dítěte, které bylo uloženo v jedné popelnici spolu s matkou. Tři popelnice obsahoval také hrob 18/68 (obr. 1: 2).

Mnoho pozorování, která byla učiněna při výzkumech v letech 1959 a 1966, bylo znovu dokázáno. Jsou to např. nálezy spálených bronzových předmětů, nálezy dalších keramických tvarů (obr. 1: 2, obr. 2: 4, 5), kamenné obložení (obr. 1: 4, 5), označení hrobů kameny (v některých případech můžeme mluvit o stélkách — obr. 1: 3, obr. 2: 1, 3), masitá potrava v hrobech apod. Objevily se však také některé skutečnosti zcela

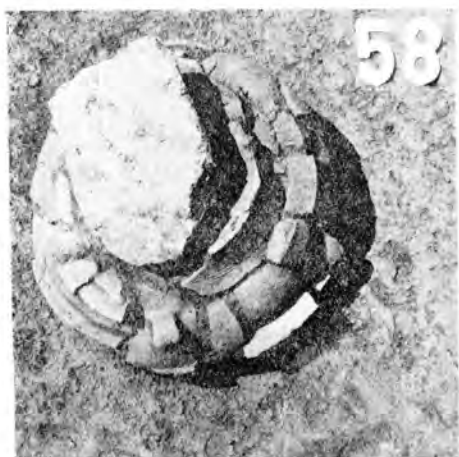
Obr. 1. Šafárikovo. 1 — hrob 92/68, 2 — hrob 18/68, 3 — hrob 58/68, 4 — hrob 52/68,
5 — hroby 84 a 91/68 (překryté kameny).



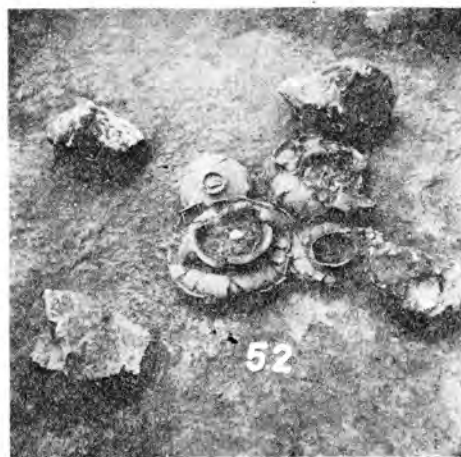
1



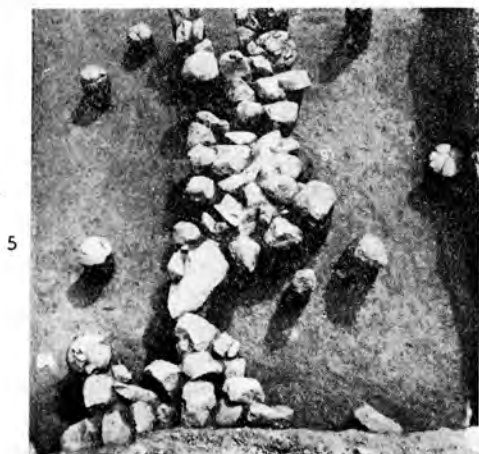
2



3



4



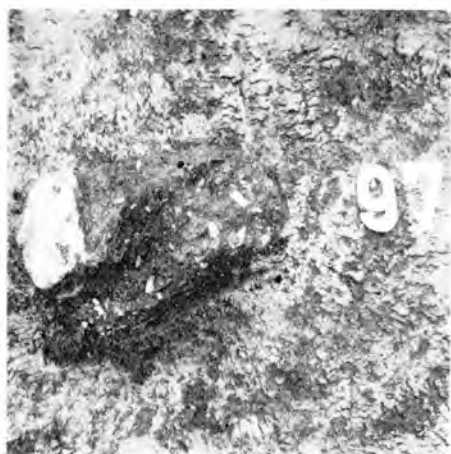
5

nové, které dosud na šafárikovském pohřebišti pozorovány nebyly a i na jiných piliňských pohřebištech jsou vzácné. O jednom kenotafickém hrobu jsem se zmínil již výše. Dalším dokladem pro toto tvrzení je hrob 90/68, ve kterém byla nalezena amfora, na níž stála miska. Uvnitř amfory ležely dva malé koflíky. Nebyly nalezeny vůbec žádné spálené kosti. Zajímavé jsou i nálezy několika jamkových hrobů. Byly to hroby 97/68 (obr. 2: 1), 107/67 a 120/68 (obr. 2: 2). V těchto případech byly nalezeny jen spálené kosti uložené v zemi. Spolu s lidskými kostmi jsme našli i přepálené bronzové předměty. V jednom případě byla taková hromádka kostí označena kamennou stélkou (obr. 2: 1). Nezvyklý je také tvar hrobů 108/68 a 136/68 (obr. 2: 2, 3). V prvním případě hrncovitá a ve druhém amforovitá popelnice byla naplněna přepálenými lidskými kostmi, pak obrácena dnem vzhůru a postavena do misky, která stála na zemi.

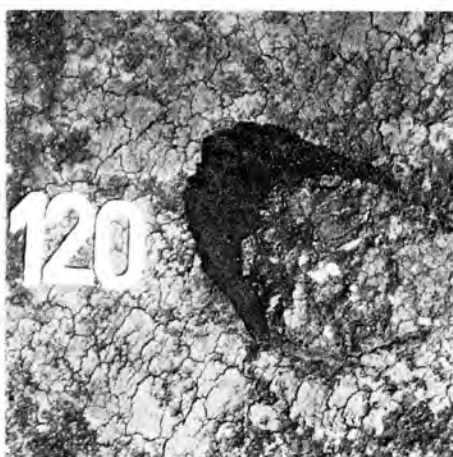
Keramický materiál nalezený ve 138 piliňských žárových hrobech je značně početný, variabilní a jistě také vědecky hodnotný. Jelikož dosud ještě nebyl rekonstruován, není možno jej zcela vyčerpávajícím způsobem analyzovat a hodnotit. Je možno uvést jen všeobecné hodnocení tak, jak si ho bylo možno vytvořit při pozorováních přímo v terénu. Nádoby ukazují na velmi úzké vztahy k velkým piliňským pohřebišťům v Maďarsku a jmenovitě k pohřebišti v Nagybátonyi. Kromě těchto příbuzenských vztahů jsou ještě na keramice vidět vlivy další. Nejsilnější je vliv karpatské mohylové kultury, ale setkáváme se i s některými prvky otomanskými a také s prvky kultury felsősözöcsské. Zatím se zdá, že po rekonstrukci keramického materiálu bude možno rozdělit všechny nalezené žárové hroby na dvě skupiny: starší a mladší, přičemž skupina obsahující hroby mladší je početně značně slabší. Toto rozdělení bude možno doložit i stratigrafickými údaji. V jednotlivých sondách se nacházely některé žárové hroby uloženy o 15 až 20 cm hlouběji než hroby ostatní. Nádoby nalezené v těchto hlouběji uložených hrobech jsou již typologicky vyvinutější než nádoby z ostatních hrobů. Uvedené konstatování se však zatím z technických důvodů nedá doložit obrázky již rekonstruovaných nádob.

Více než polovina prozkoumaných piliňských žárových hrobů obsahovala bronzové předměty, které byly ve všech případech do určité míry poškozeny ohněm. Variabilita tvarů bronzových předmětů a jejich početnost v jednotlivých žárových hrobech je značná. V hrobech byly nacházeny jehlice, náramky, prsteny, náušnice, různé druhy závěsků, puklice, spirálovité trubičky a také se našly dva poměrně unikátní předměty — bronzová břitva v hrobě 12/68 (obr. 2: 5) a bronzová dýka z hrobu 32/68 (obr. 2: 6). Oba tyto předměty jsou ve slovenské oblasti rozšíření piliňské kultury značně vzácné. Z toho důvodu se o nich a o analogických předmětech z piliňského kulturního okruhu zmíním poněkud zevrubněji.

Obr. 2. Šafárikovo. 1 — jamkový hrob 97/68, 2 — jamkový hrob 120/68, 3 — hrob 108/68, 4 — hroby 136 a 137/68, 5 — hrob 12/68, 6 — hrob 32/68.



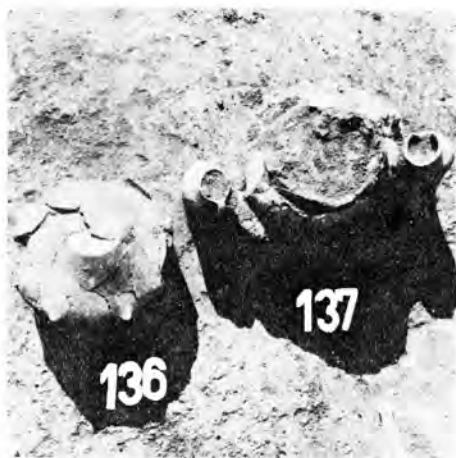
1



2



3



4



5



6

Bronzová dýka, která byla nalezena ve zlomcích v žárovém hrobě 32/68, je tvarově značně jednoduchá. Je to krátká dýčka (délka asi 11 cm) se středovým žebrem a oválným týlem, ve kterém byly dva otvory pro nýty. Byla nalezena spolu s poměrně masivní jehlicí s hřebíkovitou hlavicí a rýhovaným krčkem. V piliňských žárových hrobech na Slovensku jsme se zatím s podobným tvarem dýky nesetkali. V oblasti piliňské kultury na území sousedního Maďarska se podobné typy dýk nacházejí hlavně na pohřebišti v Nagybatónyi.³ Typologicky vyvinutější tvary dýk jsou známy z dalšího piliňského žárového pohřebiště na maďarském území – ze Zagyvapálfalvy.⁴ Náš nále z ze Šafárikova je typologicky značně starobylý a umožňuje datování již do stupně BB₂.

Ještě zajímavější a pro vymezení mladšího stupně piliňské kultury na šafárikovském pohřebišti důležitý je nále z dvojčepelovité břitvy v hrobě 12/68. Břitva je ve střední části prolamována a není zachována celá. Její rukojeť je odlomena. Typologicky je ji možno zařadit k břitvám typu X, jak je pro oblast lužické kultury tvarově vymezila Z. Pivoarová.⁵ Na některých piliňských pohřebištích se dvojčepelovité břitvy vyskytují relativně často. Tak např. na nagybátoňském pohřebišti bylo nalezeno deset břitev.⁶ Z piliňského pohřebiště v Radzovcích pocházejí tři břitvy. Na další známé piliňské lokalitě ve Vyšné Pokoradzi byl dokonce nalezen kadlub na odlévání dvojčepelovitých břitev. Analogické tvary ze sousedních oblastí jsou charakteristické pro období BD-HA. Datování do období BD můžeme akceptovat i pro břitvu nalezenou v Šafárikově. Je to tedy zatím nejmladší předmět nalezený na šafárikovském žárovém pohřebišti, který nám umožňuje datovat nejmladší fázi až do období BD.

Závěrem je možno říci, že výzkum dalších 138 piliňských žárových hrobů na pohřebišti v Šafárikově přinesl závažné výsledky, které budou náležitě zhodnoceny až po laboratorním zpracování veškerého získaného archeologického materiálu. Výzkum potvrdil některé známé skutečnosti pohřebního ritu a také v mnohém naše znalosti v této otázce obohatil (existence jamkových hrobů, kenotafické pohřby, ukládání nespálených dětských kostí do nádob a pod.). Některé keramické tvary ukazují na vlivy otomanské a karpatské mohylové kultury. Zatím nebyly nalezeny předměty, které by umožňovaly datování nižší, než je časové zařazení do chronologického stupně BB₂. Objevily se však některé keramické typy a bronzové předměty, které umožňují datovat dobu trvání žárového pohřebiště v Šafárikově až do stupně BD.

³ Patay P., Előzetes jelentés a nagybatónyi temető ásatásának eredményeiről, AÉ 81, 1954, obr. 10: 1–3.

⁴ Hillebrand J., A zagyvapálfalvai bronzkori urnatemető, AÉ XL, 1923–1926, obr. 24.

⁵ Pivoarová Z., Dvojčepelové břitvy lužickéj kultúry na Slovensku, SIA XIV-2, 1966, 337–356.

⁶ Patay P., l. c., 1954, 42.

WEITERE ABDECKUNG DES BRANDGRÄBERFELDES DER PILINYER KULTUR IN ŠAFÁRIKOVO

Václav Furmánek

Im J. 1968 wurde mit der Erschließung des bekannten Brandgräberfeldes der Pilinyer Kultur in Šafárikovo fortgesetzt. Dabei deckte man 138 Brandgräber ab.

Die dortigen Grabungsergebnisse bestätigen die bekannten Sitten des Grabritus, doch wurden auch ganz neue Erscheinungen festgestellt, wie das Vorhandensein von Grubengräbern, von symbolischen Gräbern und eine besondere Abstellungsart der Urnen, die in zwei Fällen mit dem Boden nach oben gekehrt vorgefunden wurden.

Das Keramikgut deutet auf enge Beziehungen zu den übrigen Pilinyer Gräberfeldern und ebenfalls auf Einflüsse der karpatenländischen Hügelgräber- und der Otomani-Kultur.

Bronzegegenstände fand man in mehr als der Hälfte der Gräber. Es sind teils ganz übliches Fundgut (Nadeln, Arm-, Finger- und Ohrringe, ferner Anhänger usw.), aber auch seltener vorkommende Gegenstände (Dolch, Rasiermesser).

Nach der vorläufigen Analyse der Ton- und Bronzeware kann das Brandgräberfeld der Pilinyer Kultur von Šafárikovo in die Zeit von BB₂-BD datiert werden.

Übersetzt von B. Niebuřová

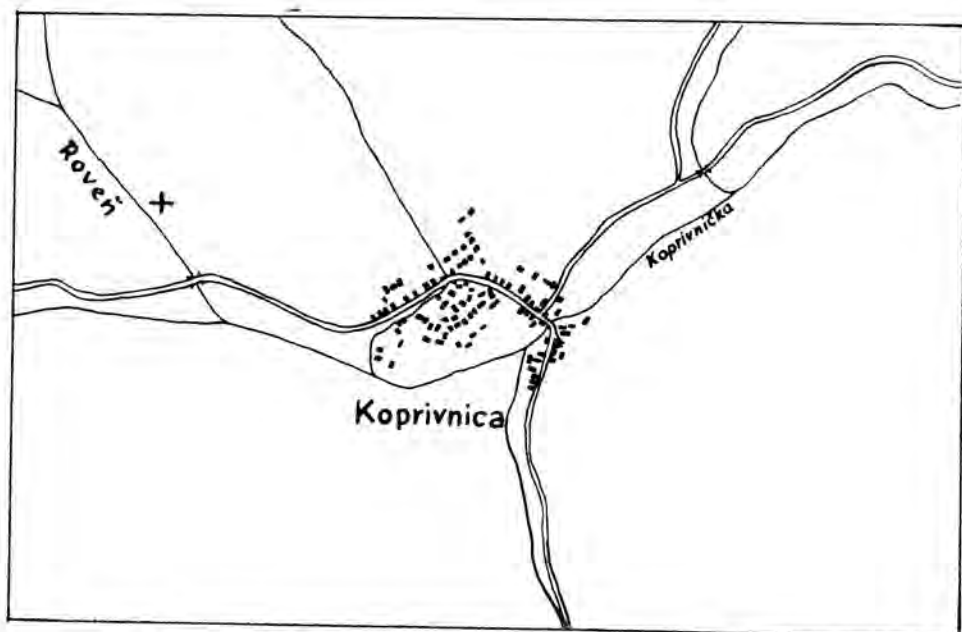
ZÁCHRANNÝ VÝSKUM ROKU 1964 V KOPRIVNICI, OKRES BARDEJOV

Vojtech Budínský-Krička, Výskumné pracovné stredisko AÚ SAV, Košice

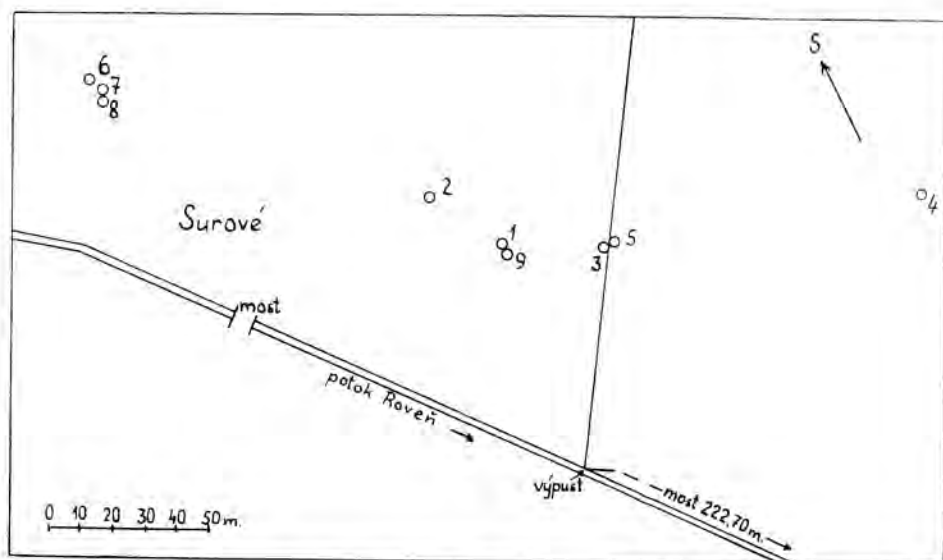
Sídlisko objavené v Koprivnici — nateraz nepochybne jedno z najpozoruhodnejších archeologických nálezísk horného Šariša — rozprestiera sa na západoseverozápad od obce a juhovýchodne od kóty 242,2, v hone Surové, v údolí potoka Roveň, vlievajúceho sa do Koprivničky, prítoku Tople (obr. 1–2, tab. I: 1). Objavili ho robotníci roku 1964 pri regulačných a drenážnych prácach. Na prvé nálezy narazilo sa pri hĺbení jarku na dočasné odrazenie vody potoka. Na upozornenie vedúceho zemných prác zachraňoval ich kustód Šarišského múzea v Bardejove T. Weisz. V stenách jarku, vyhlbeného paralelne s ľavým brehom potoka, pod 30–50 cm hrubou vrstvou žltohnedej ornice črtala sa, ako zistil pri obhliadke lokality autor článku, v dĺžke asi 40 m súvislá, 40–50 cm hrubá čiernosivá bahnitá kultúrna vrstva. Narušená časť sídliska patrila, súdiac podľa keramických nálezov, do obdobia okolo zmeny letopočtu. Okrem črepov našli sa vo vrstve aj zvieracie kosti, zlomky tehloviny a železná troska.¹

Ďalšie stopy osídlenia v údolí odclonila hustá sieť drenážnych rýh, vyhlbených na úbočiach po stranách potoka. Sledovania a zachraňovania týchto nálezov ujalo sa Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach (V. Budínský-Krička a Š. Špiak) v spolupráci so Šarišským múzeom. Na miernej stráni po ľavom brehu potoka zistili sa v stenách drenážnych rýh stopy niekoľkých sídliskových objektov (čís. 1–4 a 8). V prsti vyhodenej na povrch oráčiny pri výkope drenážnych rýh našli sa na týchto i na ďalších miestach úbočia fragmenty úžitkovej keramiky, ako aj prepálené pieskovce a úlomky mazanice — spoľahlivé stopy niekdajších sídliskových objektov. Keramický materiál zo zberu na stráni nad ľavým brehom potoka pochádza prevažne z doby neskorolaténskej, resp. z čias okolo zlomu letopočtu a zo slovanského obdobia. Pri prezeraní a skúmaní profilov drenážnych rýh na svahu po pravom brehu potoka Roveň zistili sa výraznejšie stopy osídlenia len na jednom mieste (na úpätí svahu). Sú väčšinou z rozhrania letopočtu.

¹ Nálezy sú uložené v Šarišskom múzeu v Bardejove.



Obr. 1. Koprivnica, okres Bardejov. Situačný náčrt lokality.



Obr. 2. Koprivnica, okres Bardejov. Rozloha odkrytých včasnodojinných a slovanských sídliskových objektov.



1



2



3



4



5



6

Tab. I. Koprivnica, okres Bardejov. 1 — pohľad na nálezisko v údolí potoka Roveň; 2 — objekt 1, zvyšky deštrukcie pece; 3 — ohnisková jama 2; 4 — ohnisková jama 3; 5 — ohnisko 5; 6 — objekt 7, pieskovecová platňa.

Záchranne podujatie Výskumného pracovného strediska Archeologickeho ústavu SAV, ktoré sa uskutočnilo v čase od 16. do 28. novembra 1964, sústredilo sa podľa výsledkov predchádzajúcich zisťovacích prác na svah nad ľavým brehom potoka. Treba len ľutovať, že sa robilo až po zasypaní drenážnych rýh. Sídliiskové objekty odkryté pri tomto výskume boli z neskorolátenskeho, rímskeho a slovanského obdobia.²

Prvé nálezy zo sídliska

Tieto nálezy pochádzajú, ako sme už spomenuli, z rozhrania letopočtu. V črepovom materiáli, ktorý zachránil T. Weisz zo súvislej tmavej bahnitej kultúrnej vrstvy, narušenej na dne údolia, prevažujú zlomky tenkostenných, v ruke bez kruhu formovaných nezdobených súdkovitých nádob s drsným alebo hrboľatým povrchom, hnedej, hnedosivej a žltosivej farby, zhotovených z piesočnatej, v niektorých prípadoch z piesočnatosľudnatej hliny. Niektoré z týchto bezuchých hrncovitých nádob mali šikmo dovnútra zrezaný, iné zasa mierne von vyťahnutý okraj (obr. 3: 5, 8, 9). Z ďalších náleзов hrubej keramiky pozoruhodné sú dva zlomky nádob s úzkym okružím (obr. 3: 2, 6), črep z miskovitej nádoby s dovnútra stiahnutým ústím (obr. 3: 4), fragment nádoby s vyhnutým ústím, ojedinelé črepy z nádob so zvislým ryhovaním (obr. 3: 1) (jedna z týchto nádob bola z grafitovej hliny), zlomok ucha z džbána (obr. 3: 3), črep z dna grafitovej nádoby a črep zo spodku nádoby so slabo odsadeným dnom (obr. 3: 7). Z niekoľkých zlomkov jemnej sivej keramiky jeden je azda z nôžky nádoby. Ostatné črepy zo spomenutej vrstvy sú atypické a pochádzajú, podobne ako väčšina opísaných zlomkov, z dobre vypálených nádob s drsným povrchom, vyrobených z piesočnatej hliny.

Jeden z nájdených zlomkov tehloviny, s jemným sivkastým povlakom na rovnej lícnej strane, pochádza najskôr z deštrukcie pece. Popri zlomkoch kostí domácich zvierat (ovce alebo kozy, ošípanej) našli sa výnimočne aj kosti medveďa.³ Na hutníctvo u niekdajších obyvateľov sídliska poukazuje nález železnej trosky.

Povrchový výskum na stráni nad ľavým brehom potoka

Podám tu prehľad nálezov zo zberu na priestore zbrázdenom sieťou drenážnych rýh. O zbere nálezov zo sídliskových objektov, narušených

² O náleзоch v Koprivnici porov.: Budinský - Krička V., *Nález staroslovanského sídliska*, Východoslovenské noviny XIII, 1964, čís. 225; ten istý, V *Koprivnici objavili staroslovanské sídlisko*, Poddukelské noviny V, 1964, čís. 39; ten istý, *Badania w północnej części Karpat slowackich w latach 1963—1964*, AAC VII 1—2, 1965, 180, 181, obr. 10; ten istý, *Staroslovanské období*, Pravek východného Slovenska, Malá monografia východného Slovenska VIII/1, Košice 1966, 217; Varsik B., *K vzniku a pôvodu názvu Tople*, Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Historica XIX, 1968, 166.

³ Uvedené osteologické nálezy určil T. Weisz.

pri drenážovaní svahu, zmienim sa pri opise materiálu z objektov odkrytých sondami pri neskoršom záchrannom výskume.

Pravek

Plochý atypický odštep rohovca, pravdepodobne z doby eneolitickej.

Ojedinelé atypické črepy halštatského rázu.

Neskorá doba laténska

Zlomok zo spodku hnedej nádoby s prstencom pozdĺž okraja dna, zhotovenej na kruhu z jemnej hliny (tab. II: 4).

Dva črepy z grafitových nádob so zvislým ryhovaním (tab. II: 6).

Okrajový zlomok z tenkostennej vázy sivej farby.

Ojedinelé atypické črepy s oranžovohnedým povlakom.

Rozhranie letopočtu

Črep s vypuklinou z hnedej guľovitej nádoby, zhotovenej z piesočnatej hliny (tab. II: 1).

Niekoľko okrajových črepov zo súdkovitých, hrncovitých a miskovitých nádob, zhotovených z podobnej hliny; povrch je prevažne drsný alebo hrboľatý (tab. II: 2, 5, 9).

Atypické črepy prevažne z hrubo, neumelo vyrobených nádob (tab. II: 3).

Staršia doba rímska

Črep sivej keramiky s včolkovanou výzdobou, pozostávajúcou z koncentrických krúžkov a vetvičiek (tab. II: 8).

Črep zo spodku misy s prstencovým dnom, zhotovenej na kruhu, povrch je korodovaný; sivá keramika z jemnej pastóznej hliny (tab. II: 16).

Zlomok zo spodku červenohnedej hrncovitej nádoby s nôžkovitým, dookola pretláčaným dnom, zhotovenej z piesočnatej hliny; povrch drsný.

Niekoľko atypických črepov.

Stredná doba hradištná

Črepový materiál z tohto obdobia je popri nálezoch z prelomu letopočtu najpočetnejší a pochádza z hrncovitých nádob s drsným povrchom, zhotovených z piesočnatej sludnatej hliny žltohnedej, hnedej, šedo-hnedej, červenkastohnedej a sivej farby. Z nich vyberáme:

Dva zlomky s viacriadkovou vlnkou a pásom vodorovných rýh (tab. II: 10).

Dva črepy s pásom vodorovných rýh (tab. II: 12).

Črep s dvoma pásmi vodorovných rýh (tab. II: 13).

Tri črepy s viacriadkovou vlnkou (tab. II: 7, 11).

Dva okrajové črepy (tab. II: 14).

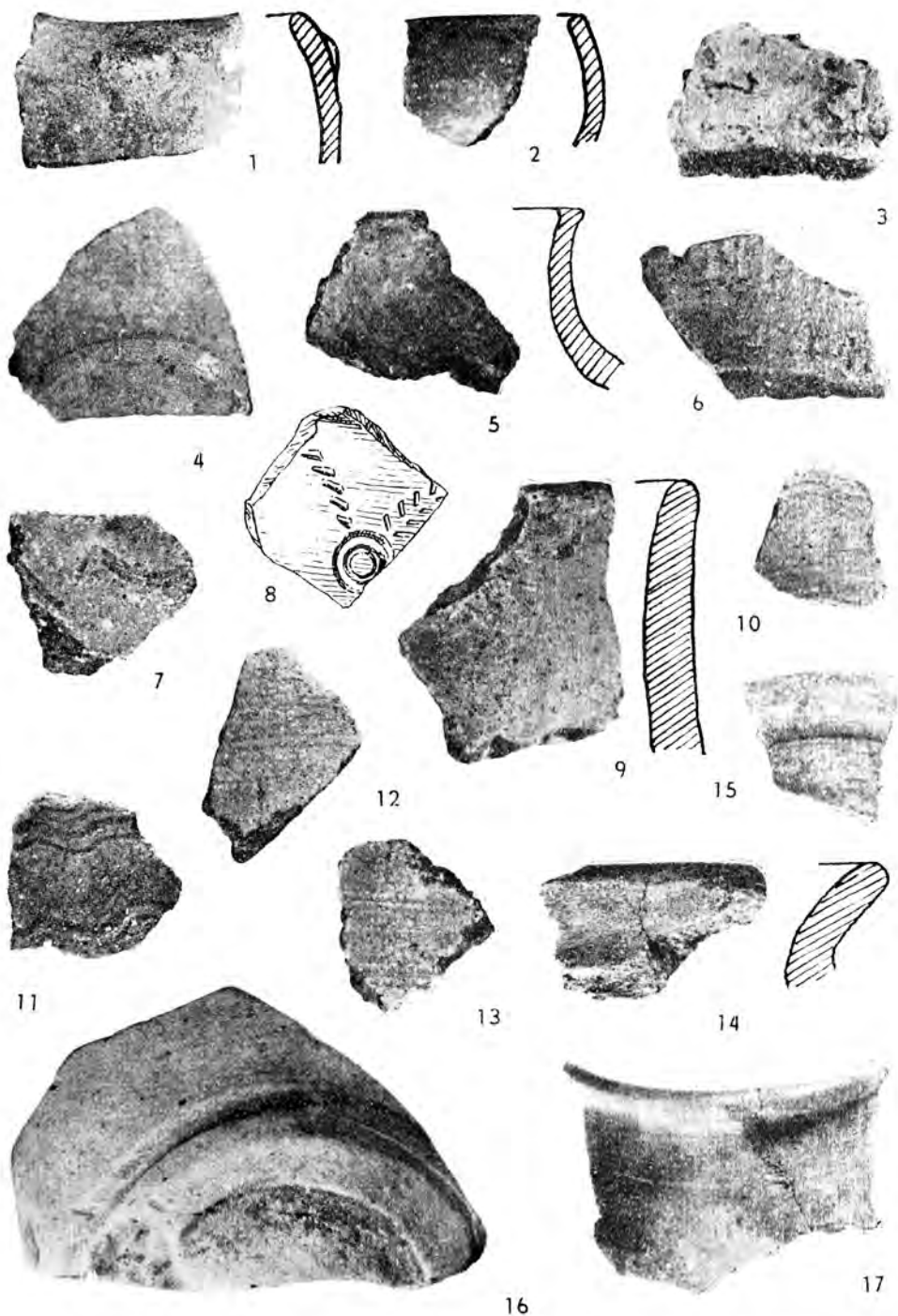
Fragment tenkostennej nádoby s rímsovite zosilneným okrajom a s vodorovným žliabkom pod hrdlom (z mladšej fázy strednej doby hradištnej) (tab. II: 17).

Stredovek

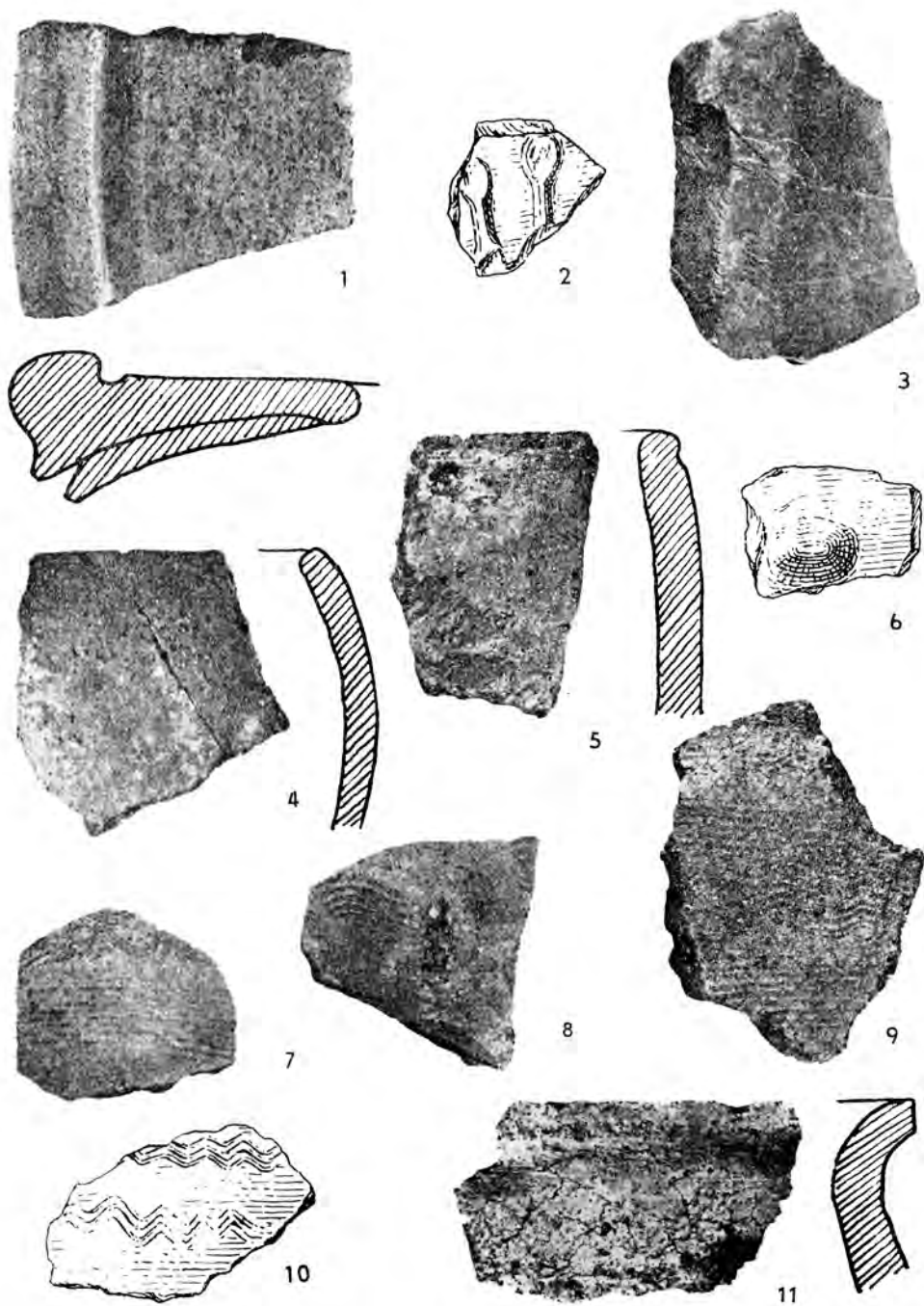
Črep z tenkostennej sivej nádoby s kalichovitým ústím (tab. II: 15).

Ostatné nálezy

Zlomky železného nožika.



Tab. II. Koprivnica, okres Bardejov. Fragmety nádob z povrchového výskumu na stráni po ľavom brehu potoka Roveň.



Tab. III. Koprivnica, okres Eardejov. 1 — 6, 10, 11 — nálezy z úsčia po pravom brehu potoka Roveň; 7—9 — zo zberu na záchrannom výskume na stráni po ľavom brehu potoka Roveň.

Železná troska (železovina?).

Fragment z ústia pece alebo z okraja pekáča.

Ojedinelé kusy tehloviny a zlomky zvieracích kostí.

Povrchový výskum na stráni nad pravým brehom potoka

Stopy osídlenia zistili sa tu, ako sme už spomenuli, len na úpätí severovýchodného svahu údolia. Drenážnymi ryhami narušené zvyšky väčšieho sídliskového objektu sú podľa keramických nálezov z rozhrania letopočtu. No jeho vrstvu sme pre pokročilú jeseň a nepriaznivé počasie už nestačili prebádať v celom rozsahu. Z iných období vyskytli sa na úbočí svahu len sporadické stopy osídlenia.

Prehľad nálezov:

Pravek

Veľký odštep – nástroj neznámeho určenia – z radiolaritu fialovo-hnedej farby so stopami používania (dĺžka 7 cm); zaraďujem ho do neskorého eneolitu (tab. III: 3).

Ojedinelé, bližšie nedatovateľné črepy z doby bronzovej (tab. III: 6) a dva atypické črepy halštatského rázu.

Rozhranie letopočtu

Nálezy z tohto obdobia pochádzajú prevažne z tmavej vrstvy spomenutého sídliskového objektu.

Dva atypické črepy z grafitových nádob.

Zlomky tenkostennej zásobnice so širokým profilovaným okružím, zhotovenej z piesočnatej hlíny, povrch drsný (tab. III: 1).

Črep z hnedej súdkovitej nádoby s drsným povrchom, zhotovenej z piesočnatej sludnatej hlíny, pod ústím sa ťahal žliabok (tab. III: 5).

Fragment tenkostennej tmavosivej súdkovitej alebo guľovitej nádoby, zhotovenej z podobnej hlíny (tab. III: 4).

Črep s plastickou výzdobou z vydutia šedohnedej nádoby s hrboľatým povrchom, vyrobenej z piesočnatej hlíny (tab. III: 2).

Atypické črepy.

Stredná doba hradištná

Črep z vydutia nádoby z piesočnatej sludnatej hlíny; na korodovanom povrchu zlomku sú stopy dvoch viacriadkových vlnoviek a pásik vodrových rýh (tab. III: 10).

Okrajový črep jasnosivej farby z hrnca s mierne roztvoreným ústím a drsným povrchom, vyhotoveného z piesočnatej sludnatej hlíny (tab. III: 11).

Fragment zo spodku šedohnedej nádoby, zhotovenej z podobnej hlíny.

Ostatné nálezy

Zlomky tehloviny a torzo železného predmetu neznámeho určenia.

Záchranný výskum na sídlisku

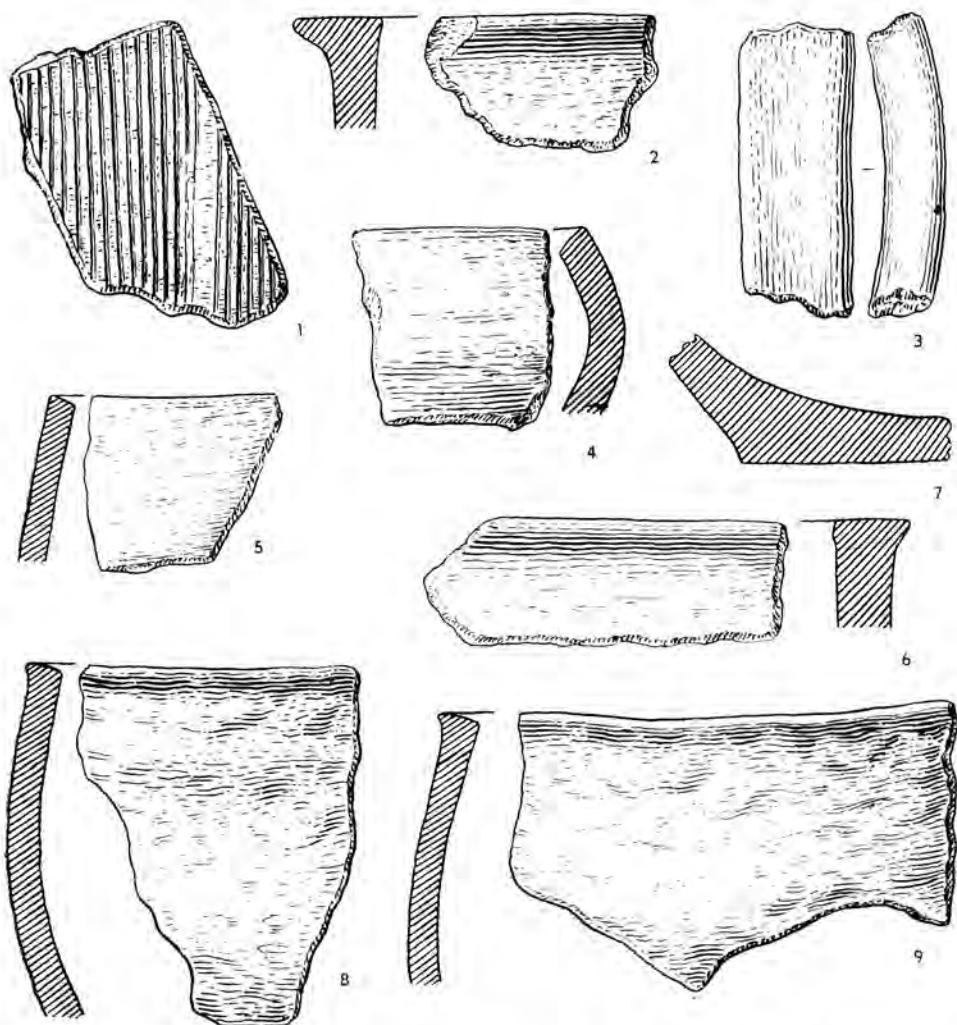
Výskum sa sústredil na oráčinu na miernom juhozápadnom svahu nad ľavým brehom potoka Roveň, na miesta, kde drenážne ryhy pretínali sídliskové objekty. Vykopalo sa tu deväť sond. Odkryté objekty (deväť) boli nepravidelne roztratené na svahu, na ploche zhruba 265 X 40 m (obr. 2).

Objekt 1. Sondou VIII odkryl sa zvyšok pece, porušenej z väčšej časti pri kladení drenážnej rúry. Na nález upozornil oválny prierez objektu v severozápadnej stene drenážnej ryhy. Výplň zvyškov pece spočívala v jasnožltej vrstve ílovitej celiny, ktorú pokrývala 32 cm hrubá vrstva hnedošedej hliny s orniceou. Spodná časť pece vyplňala lavórovitú priehľbeň s rovným dnom, ktoré malo priemer 45 cm. Oválny výplne pece v profile vrstvy mal maximálny priemer 75 X 27 cm. Čiernu výplň pece lemovala v priereze približne 2 cm hrubá červenkastá vrstva tehloviny. Odkrytý polkruhovitý zvyšok pece mal priemer 80 cm a šírku 35 cm (tab. I: 2).

Z piatich kusov mazanice, vyzdvihnutých z miesta ešte pred záchranným výskumom, tri sú najskôr z ústia pece; dva z nich majú oranžovo-žltú a tretí sivú farbu, fragmenty sú hrubé 2 cm (obr. 4: 1). Ostatné dva zlomky tehloviny pochádzajú z iných častí pece. Okrem tehloviny našlo sa na mieste pred výskumom aj osem atypických črepov z hrubo vyrobených a dobre vypálených nádob s drsným povrchom, zhotovených z piesočnatej hliny hnedej, šedohnedej a červenohnedej farby, podľa ktorých pec možno datovať do doby rímskej. Bola to prostá klenbová piecka s kruhovým alebo mierne oválnym pôdorysom, ktorá, súdiac podľa malých rozmerov a jednoduchej konštrukcie, slúžila pravdepodobne na pečenie chleba.

Objekt 2. Tmavá vrstva objektu, zachytená už pred záchranným výskumom, odkryla sa dvoma sondami (IV a V), vykopanými na protihľých stranách drenážnej ryhy. Vypĺňala plytkú, nepravidelnú, približne obličkovitú priehľbinu, najviac 2,6 m širokú a 15–20 cm hlbokú, zapadajúcu do ílovitého podložia (tab. I: 3). Objekt – ohniskovú jamu – prekrývala 20 cm hrubá šedastohnedá, na spodku žltá vrstva ornice. Stredná časť objektu bola v šírke 100 cm zničená drenážnou ryhou. Jeho čierna výplň bola najviac 25 cm hrubá a slabým oblúkom sa dvíhala nahor, do vrstvy žltej hliny splývajúcej s orniceou (obr. 5). Jama bola pravdepodobne časťou nadzemného príbytku, ktorého pôdorys a konštrukcia sa nedali ani približne zistiť, pretože v priehľbine objektu ani v jej najbližšom okolí sa nenašli stopy kolových jám.

Pred výskumom sme našli na tomto mieste okrajový črep z hnedej hrncovitej nádoby z doby rímskej, s mierne prehnutým hrdlom a hrboľatým povrchom, zhotovenej z piesočnatej hliny; zlomok z vydutia tmavohnedej hradištnej nádoby so stopami prostých vlnoviek, vyrobenej zo sludnatej hliny; tri atypické hradištné črepy z nádob zhotovených

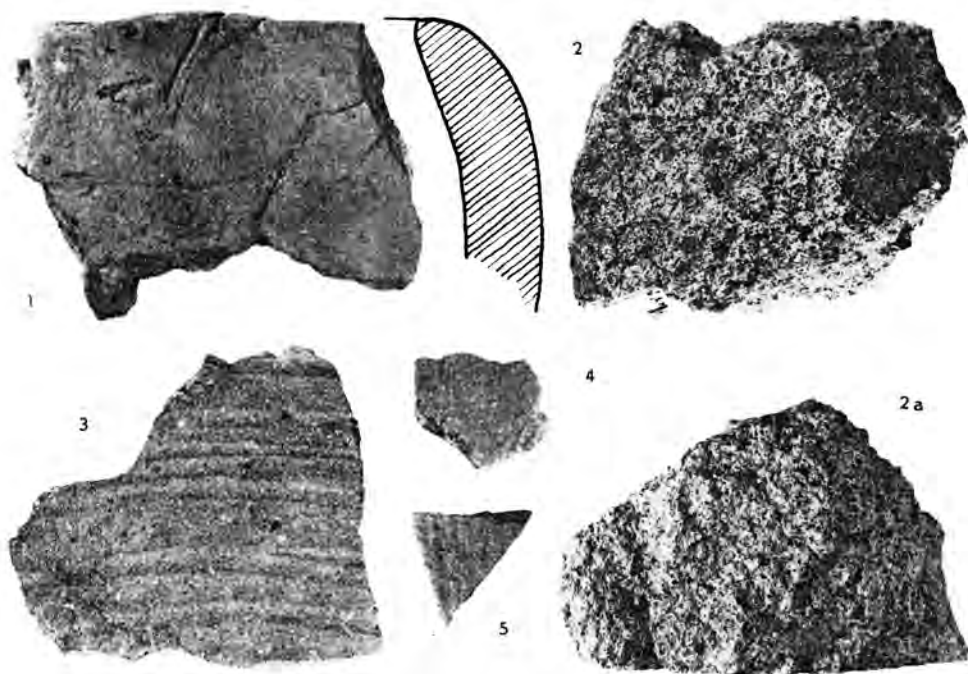


Obr. 3. Koprivnica, okres Bardejov. Nálezy z kultúrnej vrstvy po ľavom brehu potoka Roveň.

z piesočnatej sludnatej hliny; ojedinelé uhliky a zlomky prepálených pieskovcových kameňov.

Pri výskume vo vrstve nad ohniskovou jamou našiel sa iba zvierací zub z hovädzieho dobytku; vrstva výplne objektu obsahovala zhuk uhľikov, ojedinelé neurčiteľné zlomky zvieracích kostí,⁴ niekoľko kusov tehloviny, prepálené pieskovcové kamene, atypický črep z hnedej nádoby

⁴ Osteologické nálezy zo všetkých sídliskových objektov odkrytých pri záchrannom výskume určil C. A m b r o s.



Obr. 4 .Koprivnica, okres Bardejov. 1 — objekt 1, 2, 2a, 5 — objekt 4; 3, 4 — objekt 2.

najskôr z doby rímskej a niekoľko fragmentov slovanskej keramiky, z ktorých dva výrazné črepy datujú objekt do strednej doby hradištnej.

Nálezy slovanskej keramiky z ohniskovej jamy

Zlomok z vydutia červenohnedej nádoby s drsným povrchom, zdobenej dvoma viacriadkovými vlnovkami, zhotovenej z piesočnatej sludnatej hliny (obr. 4: 4).

Fragment zo spodnej časti žltohnedej nádoby s drsným povrchom, zdobenej vodorovnými žliabkami, vyrobenej z podobnej hliny (obr. 4: 3).

Črep z dna tmavohnedej hrncovitej nádoby, zhotovenej z podobnej hliny ako predošlé dva zlomky.

Dva atypické črepy.

Objekt 3. Západnú časť tohto objektu, zachytenú v profile drenážnej ryhy už pred záchranným výskumom, odkryli sme sondou I. Zdá sa, že celá východná polovica objektu (oválneho pôdorysu?) bola zničená pri kladení drenážnej rúry, lebo jeho pokračovanie v sonde II, vykopanej paralelne s predchádzajúcou sondou pozdĺž východného okraja zásypu drenážnej ryhy, sa už neukazovalo. Zvyšok objektu sa črtal ako tenká tmavá sídlisková vrstva, vyplňujúca plytkú priehľbeň s nezreteľným okrajom, zapadajúcu do žltej ílovitej celiny. Vrstva bola v priereze asi 3,6 m dlhá, uprostred najviac 16 cm hrubá a pozvoľna sa strácala na oboch protifaľných stranách priehľbiny; smerom na severozápad strácala

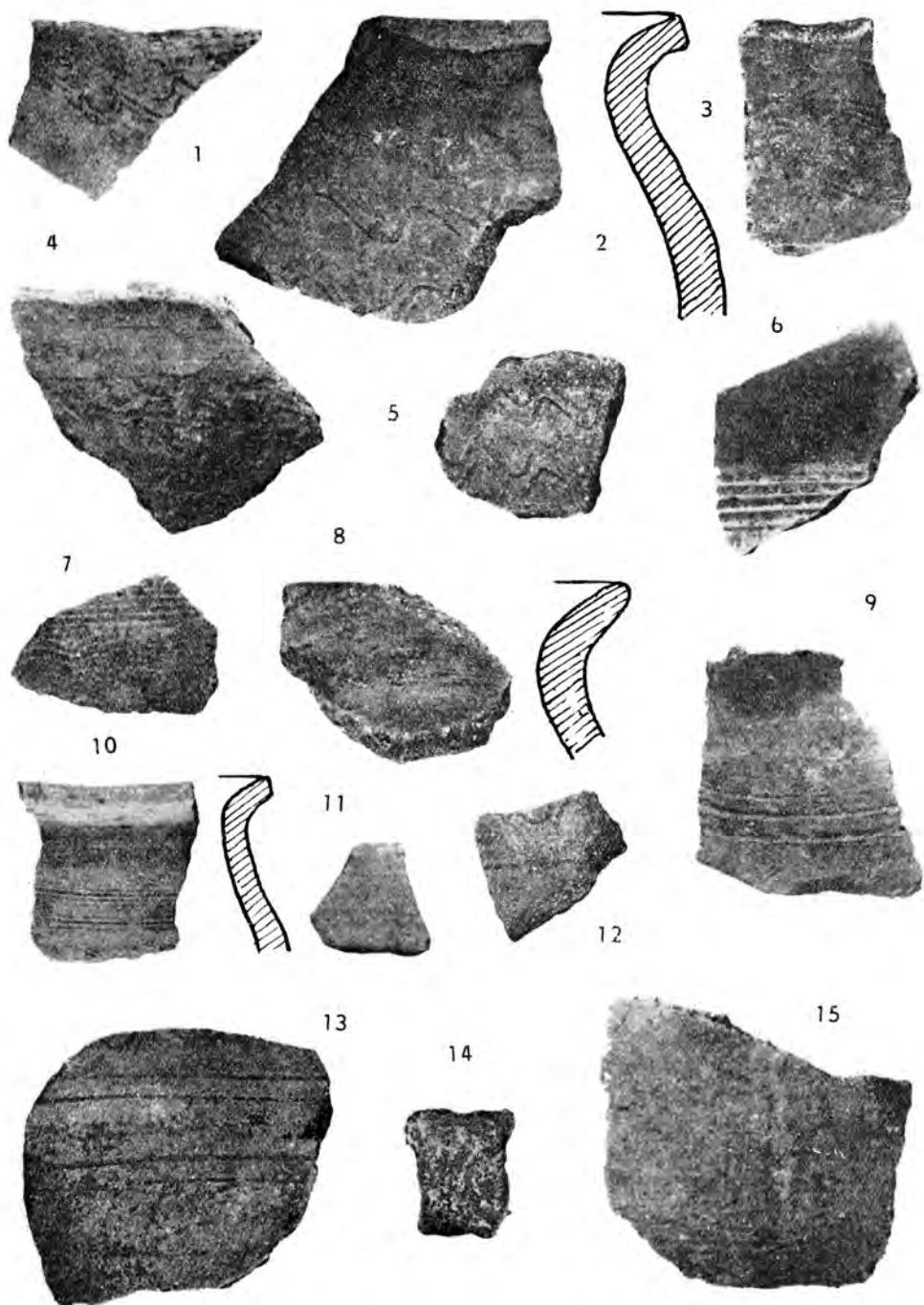
sa vo vzdialenosti 1,2 m od steny drenážnej ryhy. Černavú výplň objektu prekrývala tmavá šedastá vrstva bahnitej hliny, hrubá 16–25 cm, s ktorou výplň neurčito splývala. Vrchná vrstva žltohnedej hliny s ornicoou, ťahajúca sa nad spomenutou tmavošedou vrstvou, bola v profile drenážnej ryhy 36–40 cm hrubá. Najtmavšiu stredovú časť výplne objektu zaberalo ohnisko, ktorého zvyšky boli asi 175 cm dlhé a 95 cm široké; jeho východná časť bola porušená drenážnou ryhou (obr. 6, tab. I: 4).

Nálezy sa koncentrovali vo vrstve ohniska, premiešanej s početnými nevelkými, väčšinou hranatými kusmi prepálených sľudnatých pieskovcov. Okrem nich a okrem neurčitelných zlomkov zvieracích kostí, dvoch zvieracích zubov (ošipaná a hovädzí dobytok), uhľikov a ojedinelých kúskov tehloviny našlo sa v nej aj mnoho fragmentov slovanskej keramiky, ktoré boli väčšinou vo vrchnej vrstve ohniska. Skupina črepov z južnej okrajovej časti ohniska je z nádoby so stopami sekundárneho ohňa. Výnimočným nálezom z ohniska je plochá oslíčka z jemného pieskovca jasnosivej farby (obr. 7) a železná troska; k nim patrí aj atypický fragment zo spodnej časti hnedej nádoby z rozhrania letopočtu alebo z doby rímskej. Na stopy kolových jám sa v priestore a na obvode priehlbiny neprišlo; podoba chaty (najskôr nadzemnej), ktorá bola pôvodne nad priehlbinou, zostáva preto nezistená a neurčiteľná.

Objekt datujem podľa nálezov keramiky do staršej fázy strednej doby hradištnej, a to v podstate do veľkomoravského obdobia. Početný črepový materiál je z rozličných nádob, no rekonštruovať sa dala iba jediná, ktorej do siva prepálené zlomky sa našli v južnej časti ohniska. Nádoba má mierne roztvorené ústie, ktoré esovite splýva s vydutím. Okraj ústia je zaoblený a okraj dna mierne vyvýšený, akoby prstencovite zosilnený. Na hrdle sú stopy pásika jemných vodorovných rýh a pod hrdlom dve viacriadkové vlnovky, ryté hrebienkovitým nástrojom. Nádoba je zhotovená z piesočnatej sľudnatej hliny na ručnom kruhu. Rozmery rekonštruovanej, z väčšej časti doplnovanej nádoby: výška 20,2 cm, \varnothing ústia 14,4 cm, max. \varnothing 17,7 cm, \varnothing dna 9,4 cm (obr. 8, tab. V: 2).

Ostatný keramický materiál z ohniska je z nádob žltohnedej, hnedej, šedohnedej, oranžovočervenej a výnimočne tmavosivej farby. Hlina zlomkov je piesočnatá, s prímiesou sľudy, časté sú v nej belavé zrnká piesku. Povrch črepov je drsný. Nádoby boli formované na ručnom kruhu a dobre vypálené. Ústie mali mierne vyhnuté a na okraji zaoblené alebo šikmo zrezané (tab. IV: 2, 8, 10). Na jednom črepe z dna nádoby sú stopy plastického krúžku, teda značky (tab. IV: 14). Iný črep svedčí o nádobe s dnom na okraji mierne vyvýšeným. Výzdobné prvky pozostávali z kombinácie dvojitých alebo viacriadkových vlnoviek s pásmi vodorovných rýh alebo s jednotlivo rytými vodorovnými líniami (tab. IV: 1–13, 15).

Objekt 4. Sondou III odkryla sa tmavá vrstva, ktorá sa javila v stene drenážnej ryhy pri obhliadke lokality pred záchranných výskumom pod ornicoou ako výplň 3,4 m dlhjej a 40–45 cm hlbokjej kultúrnej jamy – polozemnice. V zemine vyhodenej z objektu na povrch našlo sa pred



Tab. IV. Koprivnica, okres Bardejov. Slovanská keramika z objektu 3.

výskumom niekoľko črepov z neskorolaténskych grafitových nádob (obr. 4: 5), niekoľko ďalších zlomkov keramiky neskorolaténskeho rázu a zlomok zo spodnej časti dvojdielného žarnova (obr. 4: 2, 2a). Tmavá šedastohnedá výplň zvyšku priehlbiny ukázala sa pri výskurne ako sterilná.

O b j e k t 5. Na ohnisko tohto objektu sa narazilo sondou II pri hľadaní východnej časti sídliskového objektu 3. Vrstva ohniska spočívala na dne tmavej, 40 cm hrubej súvislej šedastohnedej vrstvy, ležiacej na jasnožltom ílovitom podloží a ťahajúcej sa pod žltohnedou vrstvou, ktorá splývala s ornícou. Stopy výplne sídliskovej jamy v šedastohnedej bahnitej vrstve neboli badateľné. Vo vrstve ílovitého podložia v okolí ohniska sa nezistili stopy kolových jám. Ohnisko malo približne oválny pôdorys s maximálnym priemerom 2,3 X 1,3 m, jeho čierna vrstva bola 10 cm hrubá (obr. 6, tab. I: 5). Našli sa v nej roztratene nevelké hranaté kusy prepálených prieskocov, ojedinelé uhliky, na troch miestach zlomky zvieracích kostí (hovädzí dobytok, jeleň a neurčiteľné) a niekoľko črepov z rozličných nádob, podľa ktorých možno ohnisko datovať do doby rímskej, a to do jej staršej alebo včasnej fázy. Črepy — okrem dvoch — sú atypické. Jeden z výrazných zlomkov je fragment tenkostennej sivej nádoby s nízkym, slabo prehnutým valcovitým hrdlom a hrboľatým povrchom, zhotovenej z piesočnatej hliny (tab. V: 1); druhý črep je zo spodku červenohnedej hrncovitej nádoby s drsným povrchom, vyrobenej z piesočnatej hliny s ojedinelými zrnkami sludy.

O b j e k t 6. V čiernošedej, 25—28 cm hrubej bahnitej vrstve, ťahajúcej sa pod 30 cm hrubou žltohnedou vrstvou ornice, narazilo sa v sonde VI (časť A) na deštrukciu zadnej časti klenbovej pece. Ústie a stredná časť pece boli zničené pri výkope drenážnej ryhy. Spodok pece zapadal kužeľovite do vrstvy žltého ílovitého podložia. Trosky klenby pece klesli na rovnú spodnú časť pece. Bola to prostá hlinená pec malých rozmerov, s oválnym alebo kruhovitým pôdorysom, bez roštu a vykurovacích kanálov, pravdepodobne podobného určenia ako pec, ktorú som opísal ako objekt 1. Odkrytý segment zadnej časti trosiek pece mal priemer 50 cm a bol najviac 17 cm široký a 20 cm vysoký. Tehlovina trosiek pece v priereze vrstiev v stene drenážnej ryhy črtala sa ako neúplný ovál, ktorého dlhšia horizontálna os bola dlhá 58 cm a kratšia vertikálna os 32 cm. Vrstva mazanice na dne pece bola hrubá 4,6 cm a na hornej strane rovná, jej vrchná časť (hrúbka 1,5 cm) mala okrovosivú a ostatná časť oranžovočervenú farbu. Pec smerovala ústím pravdepodobne na severozápad. Vrstva hliny v bezprostrednej blízkosti objektu bola tmavšia ako okolitá čiernošedá bahnitá vrstva (obr. 9).

V spomenutej tmavej vrstve v blízkosti zvyškov pece (východne od zášypu drenážnej ryhy) našli sa dva neurčiteľné úlomky zvieracích kostí, troska železoviny a 39 zlomkov nádob. Črepy sú väčšinou atypické, ale i podľa nich, najmä však podľa niekoľkých výrazných fragmentov, možno pec datovať do neskorkej doby laténskej, resp. do obdobia okolo zlomu

letopočtu. Atypický materiál je skoro bez výnimky z neumelo a hrubo vyrobených nádob žltohnedej, sivohnedej alebo hnedej farby, s drsným alebo hrboľatým povrchom, zhotovených z piesočnatej hliny. V materiáli zlomkov badať zrnká sludy. Dva črepy sivej farby z nádob jemnej výroby sú atypické.

Opis keramických nálezov (výber)

Dva fragmenty hnedej súdkovitej nádoby s drsným hrboľatým povrchom, zhotovenej z piesočnatej sludnatej hliny; pod ústím nádoby ťahal sa žliabok (tab. V: 7).

Fragment čiernej misovitej nádoby s dovnútra stiahnutým ústím a hladkým povrchom, vyrobenej z jemnej sludnatej hliny (tab. V: 6).

Časť okružia z grafitovej súdkovitej neskorolaténskej nádoby; črep je z dvoch strán zbrúsený, zrejme ho používali ako nástroj (tab. V: 5).

Fragment hnedej nádoby so zvislými a šikmými ryhami, zhotovenej z piesočnatej hliny s bohatou prímесou sludy (tab. V: 3).

Črep zo spodnej časti červenohnedej hrncovitej nádoby s drsným povrchom so slabými stopami po zvislých nepravidelných žliabkoch, zhotovenej z piesočnatej sludnatej hliny.

Črep zo spodnej časti žltohnedej nádoby, zhotovenej z podobnej hliny (tab. V: 9).

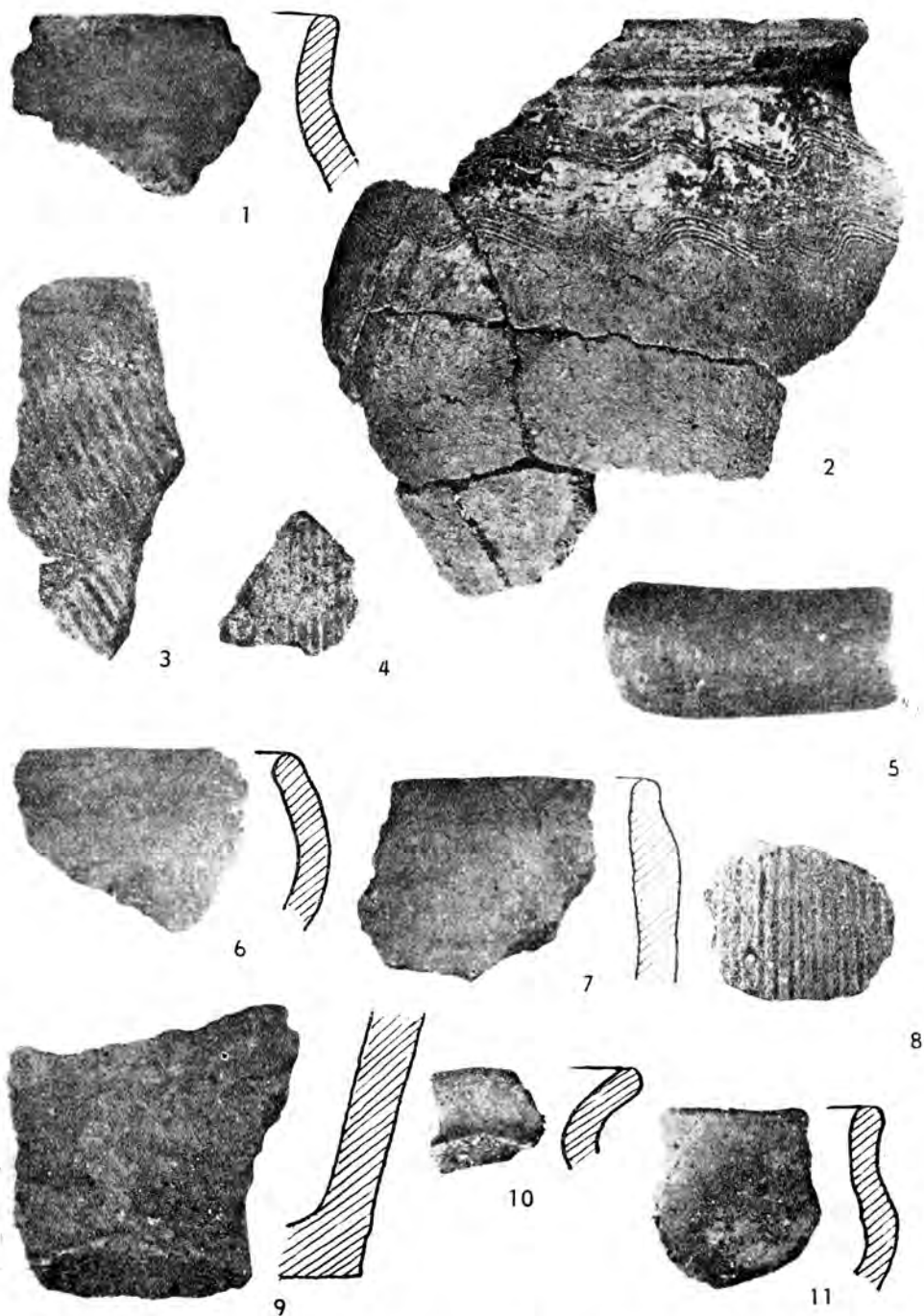
Črep zo spodku šedohnedej nádoby, vyrobenej z hliny s bohatou prímесou sludy.

Objekt 7. V tmavošedej bahnitej vrstve pod ornico, juhovýchodne od predchádzajúceho objektu, narazilo sa v sonde VI (časť B) — súdiac podľa prepálených pieskovcových kameňov — na stopy ďalšieho ohniska. Kamene boli roztratené; spolu s nimi prišlo sa v spomenutej tmavej vrstve aj na skupiny črepov, neurčiteľné zlomky zvieracích kostí, torzo železného predmetu (skoby?) a dva zlomky tehloviny (obr. 9). K ohnisku patrila pravdepodobne aj štvorcová pieskovcová platňa s otvorom uprostred, nájdená v tej istej vrstve severozápadne od jadra ohniska (tab. I: 6). V blízkosti platne našli sa ojedinelé črepy a prepálené pieskovcové kamene. Stopy po kolových jamách sa nezistili. Možno pripustiť, že na tomto mieste stála pôvodne nadzemná chyža. Nájdený početný črepový materiál je z najväčšej časti atypický, pochádza z nádob hrubej výroby. Podľa viacerých výrazných fragmentov nádob celý odkrytý súbor sídliskových nálezov možno datovať do poslednej doby laténskej, resp. do obdobia okolo zlomu letopočtu.

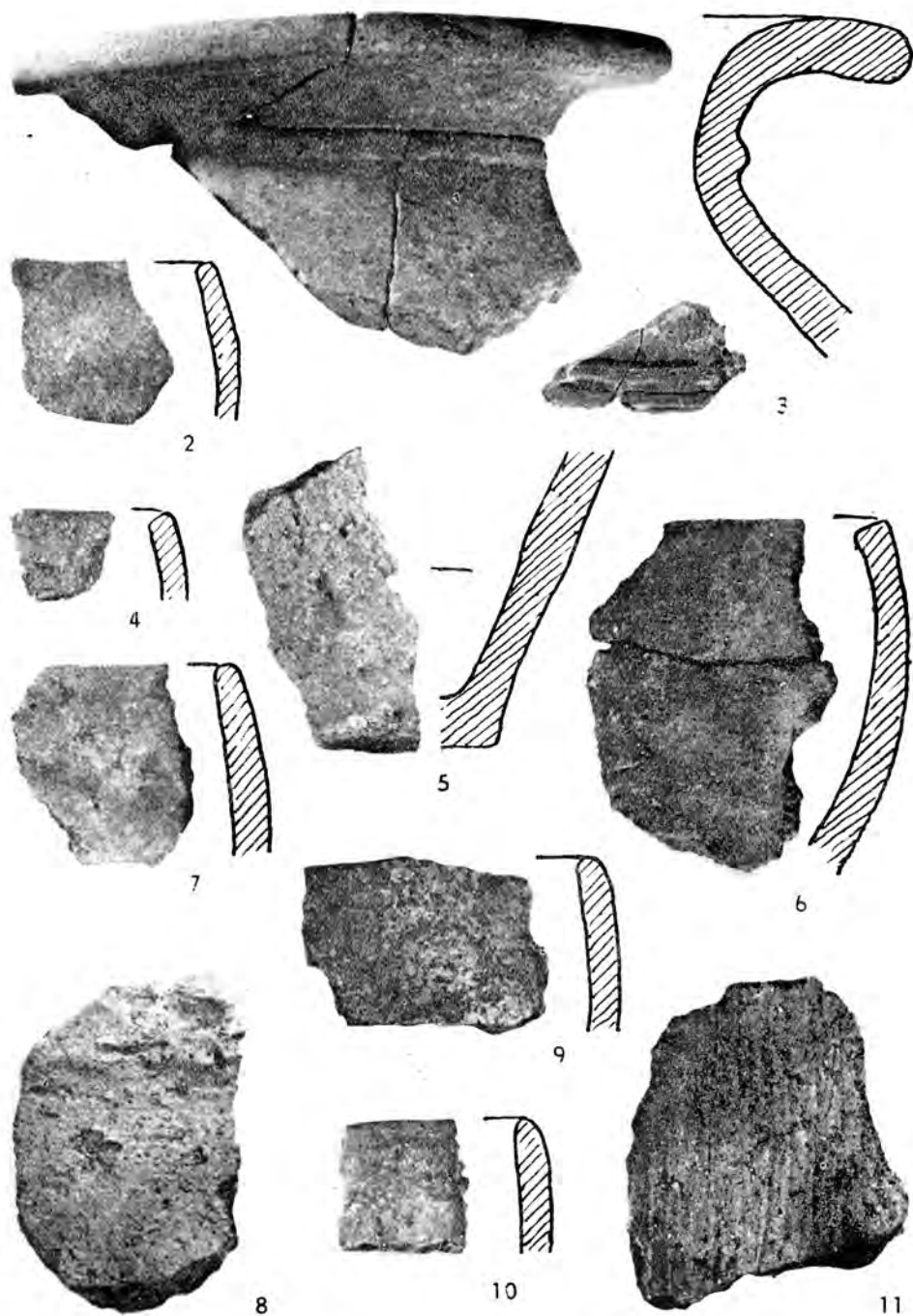
Opis materiálu

Niekoľko črepov z veľkej vázy stredolaténskeho typu, sivej, miestami žltkastej farby, ktorá mala široko vyhnuté a prehnuté ústie; okolo hrdla sa ťahalo plastické rebro. Vyrobená bola na kruhu z jemnej hliny. Váza sa nedala rekonštruovať, väčšia časť jej zlomkov sa nenachádzala v odkrytej časti vrstvy (tab. VI: 1).

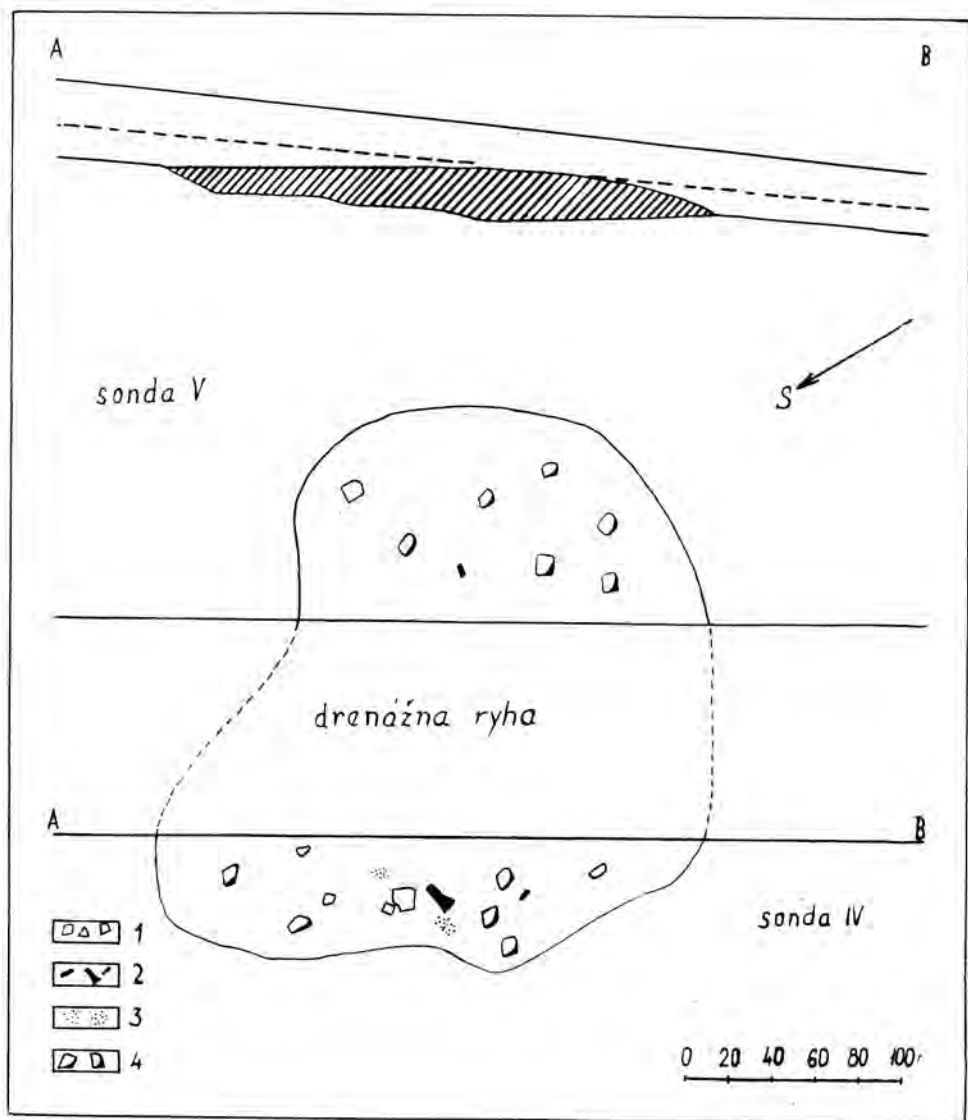
Zlomok tmavosivej vázy s nalepeným plastickým pásikom pod hrdlom, vyrobenej na kruhu z jemnej hliny (tab. VI: 3).



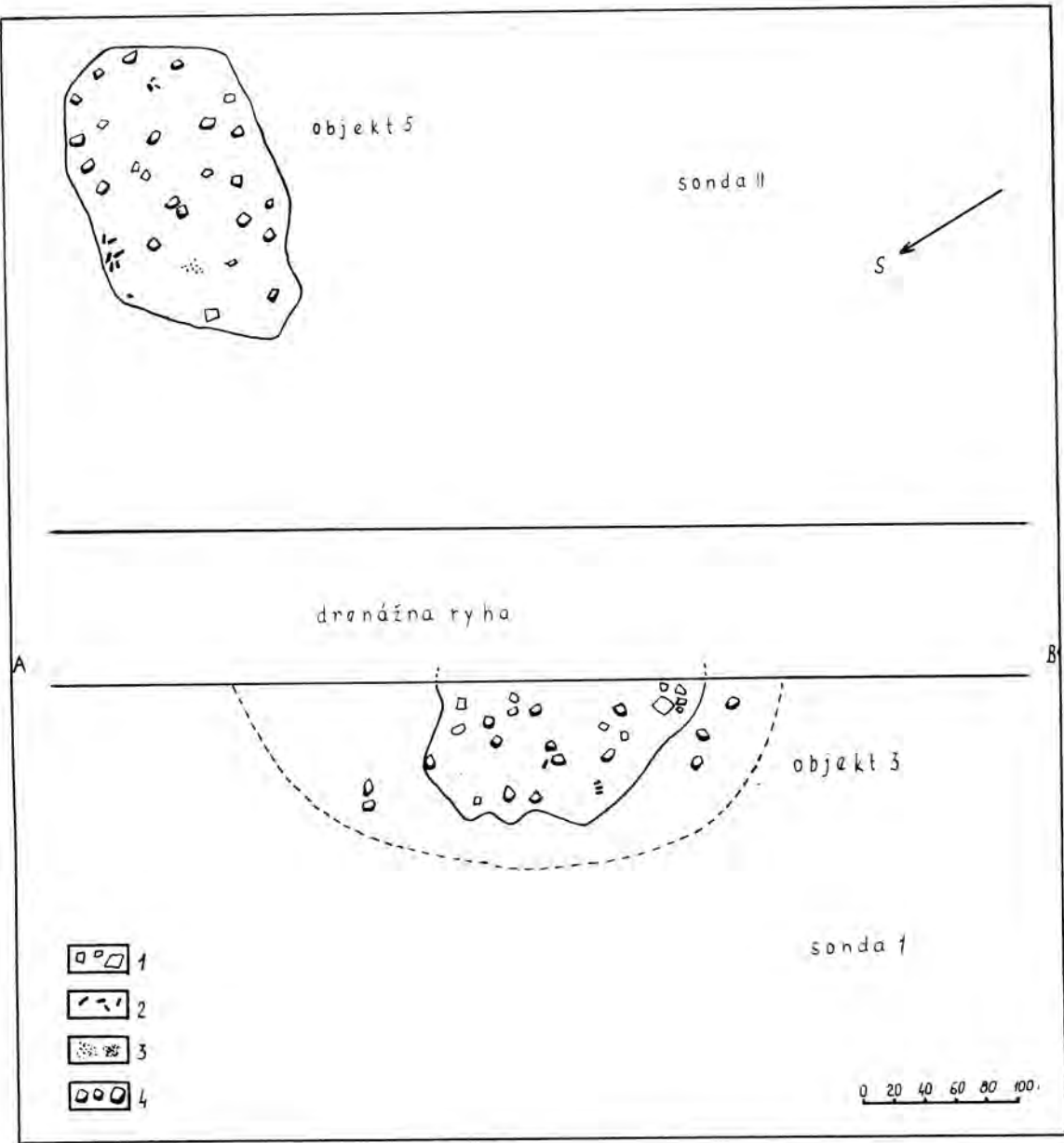
Tab. V. Koprivnica, okres Bardejov. 1 — objekt 5; 2 — objekt 3; 3, 5—7, 9 — objekt 6; 4, 8, 10, 11 — objekt 7.



Tab. VI. Koprivnica, okres Bardejov. 1—8, 10 — objekt 7; 9, 11 — objekt 8.



Obr. 5. Koprivnica, okres Bardejov.
 Sidliskový objekt 2. 1 — črepy, 2 — zvieracie kosti, 3 — uhliky, 4 — kamene.



Obr. 6. Koprivnica, okres Bardejov. Sídľiskové objekty 3 a 5. 1 — črepy, 2 — zvieracie kosti a zuby, 3 — uhľiky, 4 — kamene.

Dva črepy z neskorolaténskych, zvislými ryhami zbrázdnených nádob, zhotovených z piesočnatej hliny s hojnou prímесou sludy; jeden z nich je žltohnedý, druhý sivý (tab. V: 4, 8).

Štyri okrajové črepy zo súdkovitých nádob s drsným povrchom, šedohnedej a červenohnedej farby, zhotovených z piesočnatej hliny (tab. VI: 2, 4, 7, 10).

Časť čierosivej polgulovitej nádoby, zhotovenej z piesočnatosľudnatej hliny (tab. VI: 6).

Fragment hnedej miskovitej, esovite profilovanej nádoby s drsným povrchom, zhotovenej z piesočnatej hliny (tab. V: 11).

Zlomok z okraja hnedej nádoby s drsným povrchom, zhotovenej z piesočnatosľudnatej hliny, ústie bolo azda šikmo vyhnuté (tab. V: 10).

Hrubú dácku keramiku pripomína črep s plastickým, nepravidelne členeným pásikom, zvonku je hnedošedý, drsný, znútra čierosivý, hladký, hlina zlomku je piesočnatá (tab. VI: 8).

Sedem zlomkov zo spodku nádob červenohnedej, žltohnedej a hnedej farby, povrch drsný, hrboľatý, jeden z črepov je z nádoby s odsadeným dnom (tab. VI: 5).

Atypické črepy sú skoro bez výnimky z neumelo, hrubo vyrobených nádob, prevažne červenohnedej, oranžovohnedej, žltohnedej a výnimočne aj sivej farby. Hlina je piesočnatá, v niektorých prípadoch aj sľudnatá. Dva zlomky sú pozoruhodné tým, že pochádzajú z nádob, ktorých vnútorná stena bola zvlnená vodorovnými žliabkami. Na jednom väčšom fragmente nádoby sú stopy sekundárneho ohňa.

Štvoruholná, značne zvetraná platňa neznámeho určenia, z hnedého hrubozrnného pieskovca, s otvorom uprostred; rozmery: dĺžka strán 31–36 cm, \varnothing otvoru 4 cm, max. hrúbka 2,8–4 cm.

Objekt 8. Poloha tohto objektu sa zistila už pred záchranným výskumom podľa nálezov vyhodnených so zemou na povrch pri výkope drenážnej ryhy. V sonde VII sa tu odkryla čierna najviac 20 cm hrubá vrstva ohniska približne oválneho pôdorysu, s priemerom 2,8 × 1,5 m, premiešaná s množstvom nevelkých, hranatých, prepálených pieskovcových kameňov. Severná časť ohniska bola porušená pri hĺbení drenážnej ryhy. Jeho vrstva spočívala v tmavosivej súvislej bahnitej vrstve, hrubej 20–25 cm, ktorá sa fahala pod 22–30 cm hrubou vrstvou žltohnedej ornice. Tmavosivá bahnitá vegetatívna vrstva s ohniskom ležala na žltej ílovitej vrstve. Vo vrstve ohniska, hlavne v jej hornej časti, našlo sa spolu s pieskovcovými kameňmi aj mnoho zlomkov slovanskej keramiky a okrem nich aj ojedinelé uhličky a zvieracie kosti (hovädzí dobytok, ošípaná, kôň). Tri neskorolaténske črepy dostali sa do vrstvy ohniska pravdepodobne zo susedného, severovýchodne od neho odkrytého objektu 7. V okolí ohniska sa na stopy po kolových jamách neprišlo. Bolo najskôr časťou nadzemného príbytku, teda chyže nezahĺbenej do zeme. Podľa nálezov keramiky datujem ohnisko do staršej fázy strednej doby hradištnej (obr. 9).

Opis materiálu

Neskorá doba laténska – rozhranie letopočtu

Fragment tenkostennej, azda pomocou kruhu formovanej súdkovitej nádoby so zosilneným okrajom, tmavej šedohnedej farby; v piesočnatej hline zlomku je mnoho sľudy (tab. VII: 1).

Zlomok hnedej hrubostennej súdkovitej nádoby so zvislými ryhami, vyrobenej z podobnej hliny ako predošlá (tab. VI: 11).

Žltošedý okrajový zlomok tenkostennej misy alebo súdkovitej nádoby, povrch drsný, v hline je piesok a sľuda (tab. VI: 9).

Atypický hnedý črep.

Slovanská keramika

Viac črepov z jednej nádoby bolo vo vrstve ohniska len v jednom prípade. Podľa týchto zlomkov a podľa ďalších dvoch fragmentov rekonštruovali sa pokusne tri nádoby:

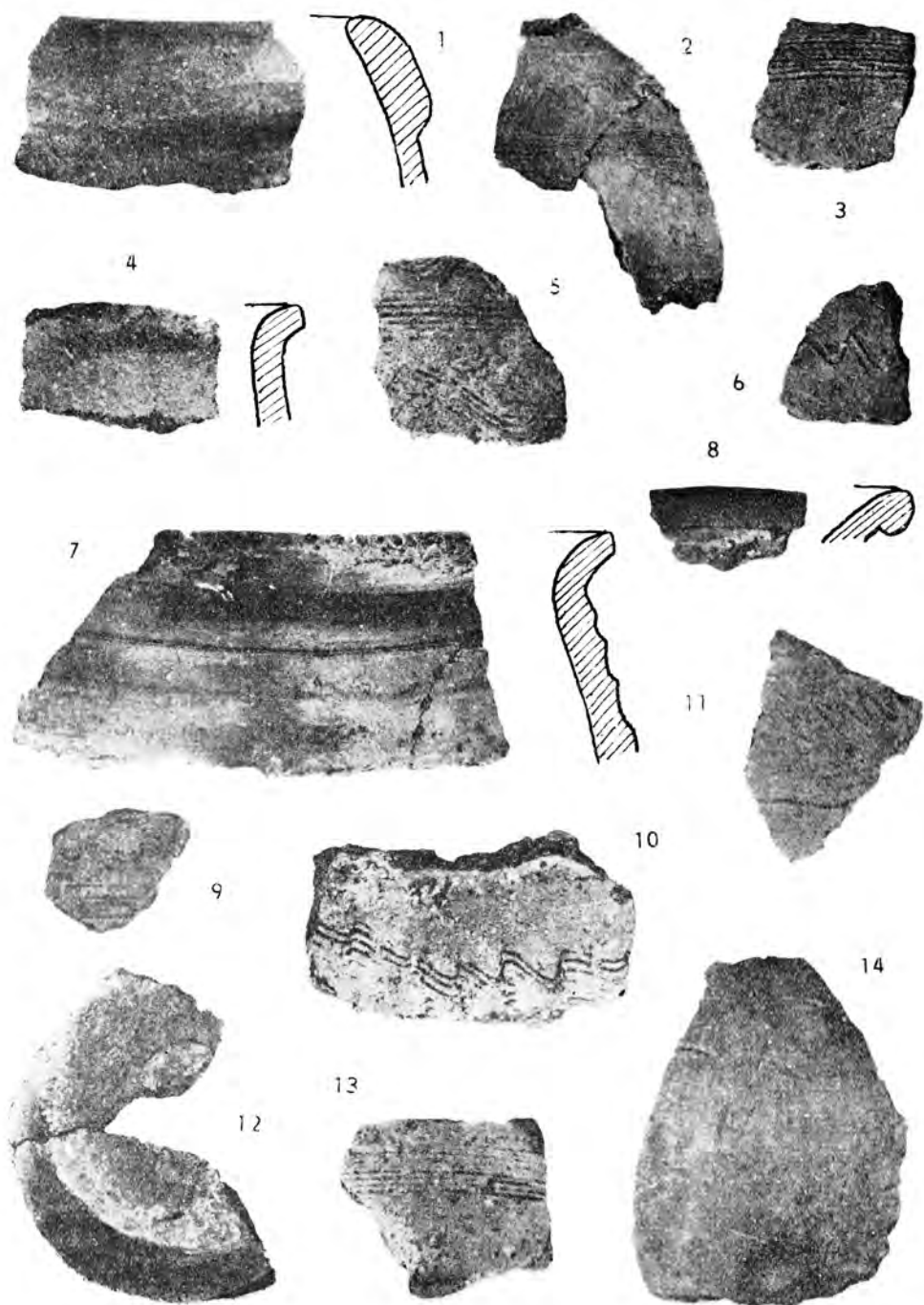
Z piatich črepov zložené torzo, podľa ktorého sme sa pokúsili o rekonštruovanie celej nádoby, je z tmavosivého, miestami hnedého a hnedošedého hrnca s drsným povrchom, zhotoveného z piesočnatej sľudnatej hliny. Nádoba mala mierne roztvorené, na okraji zaoblené ústie a na vrchnej časti vyše vydutia bola zdobená troma pásmi nepravidelných, slabo, akoby metličkou rytých hustých vlnoviek. Jemné vodorovné ťahy na vonkajšom povlaku svedčia o práci na kruhu. Rozmery rekonštruovanej nádoby: výška 17 cm, \varnothing ústia 12,8 cm, max. \varnothing 14,2 cm, \varnothing dna 8,9 cm (tab. VIII: 3).

Okrajový, z dvoch zlomkov zložený fragment, podľa ktorého bola rekonštruovaná ďalšia nádoba, je zo štíhleho hrnca oranžovožltej farby, s mierne roztvoreným ústím, šikmo zrezaným okrajom a drsným povrchom, zhotoveného z piesočnatej hliny. Vrchná časť nádoby bola zdobená trojicou trojitých vlnoviek, vnútorná strana ústia dvojitou alebo trojitou vlnovkou. V povlaku pod ústím badať jemné vodorovné ťahy. Rozmery rekonštruovanej nádoby: výška 18 cm, \varnothing ústia 12,1 cm, max. \varnothing 14,2 cm, \varnothing dna 8,6 cm (tab. VIII: 2).

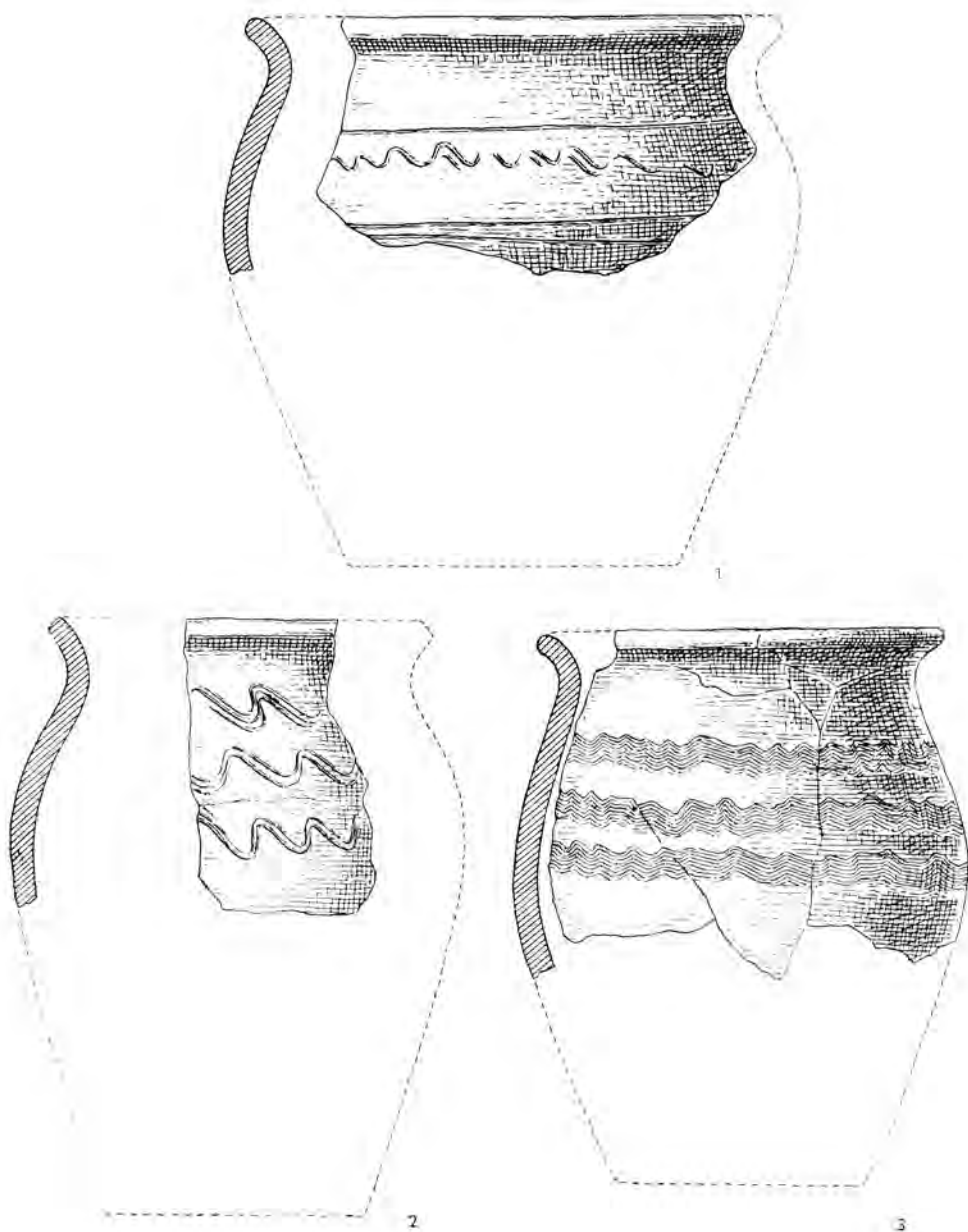
Veľký okrajový fragment, podľa ktorého bola rekonštruovaná tretia nádoba, je z širokej hrncovitej nádoby s lievikovite roztvoreným a na okraji zaobleným ústím. Vonkajší drsný povrch je tmavošedý s hnedastým odtieňom, vnútorný povrch pokrýva tenká čierna vrstva nezistenej hmoty. Nádobu pod hrdlom kráslila hrubo rytá vlnovka, lemovaná zhora jednou ryhou a zdola dvojicou vodorovných rýh. V povlaku črepa pod ústím badať jemné vodorovné ťahy. Nádoba bola zhotovená z piesočnatej hliny. Rozmery rekonštruovanej nádoby: výška 19,6 cm, \varnothing ústia 20 cm, max. \varnothing 21,6 cm, \varnothing dna 12,6 cm (tab. VIII: 1).

Aj ostatné nálezy slovanskej keramiky z ohniska sú z nádob zhotovených z piesočnatej alebo z piesočnatosľudnatej hliny a majú drsný povrch; ich prehľad:

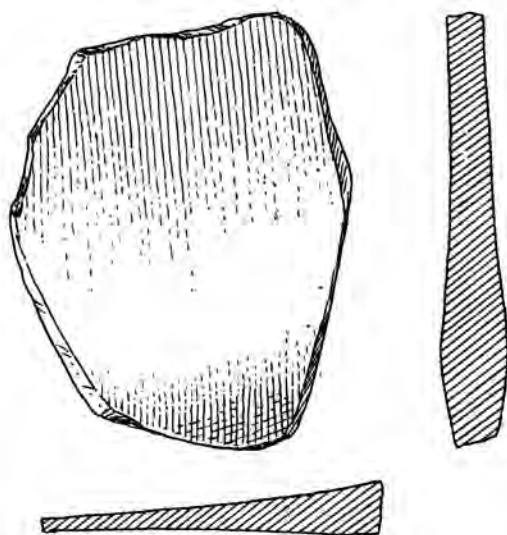
Fragment veľmi pozoruhodnej hrubostennej nádoby, zvonku hnedej, znútra čiernosivej farby; úzke, mierne vyhnuté ústie bolo na hornej



Tab. VII. Koprivnica, okres Bardejov. Keramika z objektu 8.



Tab. VIII. Koprivnica, okres Bardejov. Tri rekonštruované hradištne nádoby z objektu 8.



Obr. 7. Koprivnica, okres Bardejov. Kamenná oslička zo slovanského sídliskového objektu 3.

strane a na okraji zdobené riadkami vpichov, pod hrdlom bola nádoba stupňovite profilovaná; jemné vodorovné ťahy vo vonkajšom povlaku zlomku svedčia o formovaní nádoby pomocou kruhu (tab. VII: 7).

Fragment hnedej nádoby, zdobenej prostými, nepravidelne rytými vlnovkami (tab. VII: 14).

Väčší fragment čiernosivej, miestami hnedej nádoby, zdobenej hrubo rytou vlnovkou a pásmi jemných rýh (tab. VII: 2).

Zlomok z vrchnej časti tmavošedého hrnca s úzkym, vyhnutým okrajom (tab. VII: 4).

Hnedý črep z nádoby so zosilneným okrajom, jemné vodorovné ťahy v povlaku zlomku na vnútornom povrchu svedčia o práci na kruhu (tab. VII: 8).

Črep z vrchnej časti šedohnedej hrubostennej nádoby s dvoma hrubo rytými vlnovkami (tab. VII: 11).

Dva črepy s pásmom vodorovných rýh, jeden oranžovožltej, druhý sivej farby (tab. VII: 3, 13).

Črep z vrchnej časti hrubostennej nádoby s trojriadkovou vlnovkou a so stopami sekundárneho ohňa (tab. VII: 10).

Zlomok z vydutia hnedošedej nádoby s pásmom vodorovných rýh medzi viacradovými vlnovkami (tab. VII: 5).

Hnedý črep s trojriadkovou vlnovkou a s pásmom vodorovných rýh (tab. VII: 9).

Hnedý črep s dvojitou vlnovkou (tab. VII: 6).

Hnedý črep so stopami viacriadkovej vlnovky.

Fragment zo spodku hnedošedej hrubostennej nádoby s plastickým



Obr. 8. Koprivnica, okres Bardejov. Rekonštruovaná nádoba zo slovanského sídliskového objektu 3.

krúžkom – značkou na dne, dno je z vnútornej strany zaoblené, na tej istej strane fragmentu sú stopy sekundárneho ohňa (tab. VII: 12).

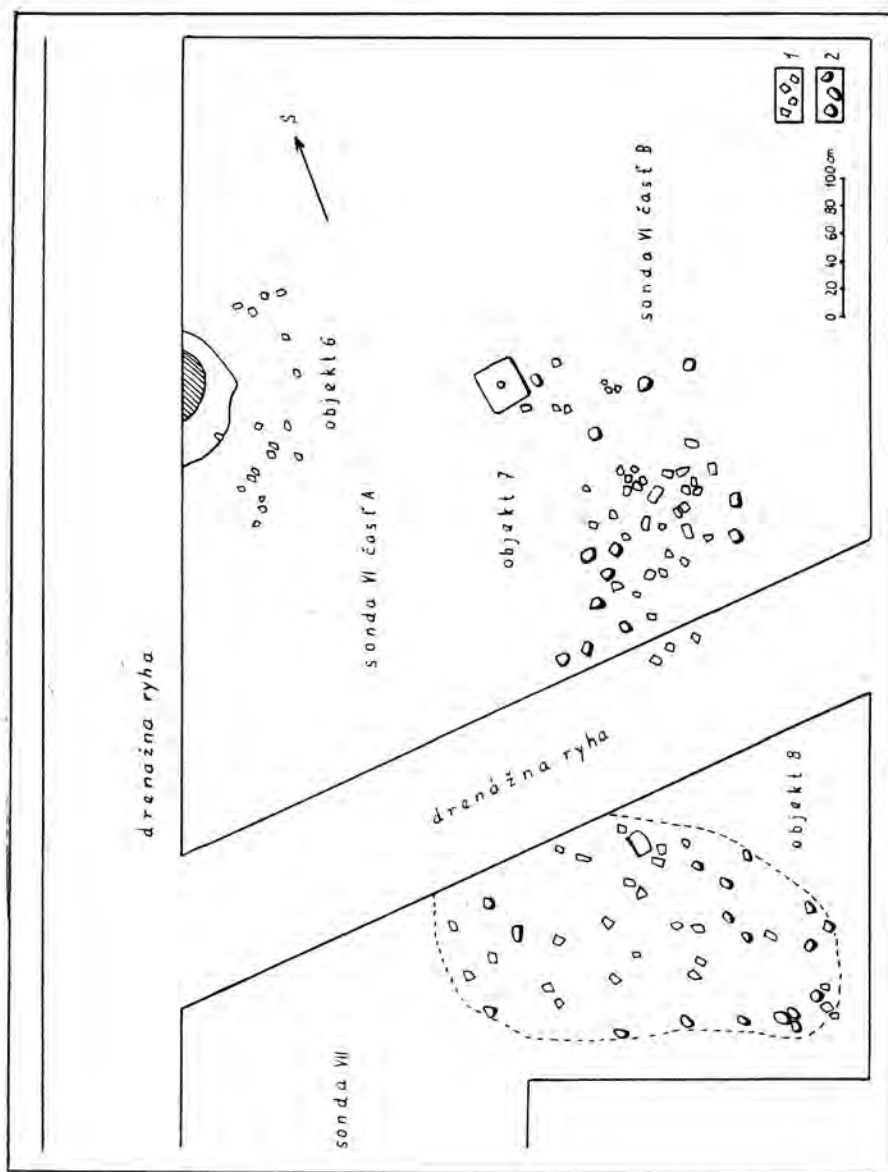
Zlomok zo spodku sivej nádoby so slabo odsadeným dnom, ktorého okraj je mierne vyvýšený, dno bolo z vnútornej strany zaoblené.

Dva črepy zo spodku nádob s dnom zaobleným z vnútornej strany.

Desať atypických črepov.

Objekt 9 sa zistil v stene drenážnej ryhy už pred záchranným výskumom. Sondou IX, vykopanou pozdĺž východného okraja zásypu drenážnej ryhy paralelne so sondou VIII, prišlo sa juhozápadne od pece objektu 1 na deštrukciu zadnej časti tretej klenbovej pece, ktorá mala pôvodne pravdepodobne kruhovitý alebo mierne oválny pôdorys. Predná a stredná časť pece boli zničené pri výkope drenážnej ryhy. Zvyšok deštruovanej pece spočíval z najväčšej časti v žltej ílovitej vrstve podložia, nad ktorou bola tmavosivá bahnitá vrstva, hrubá nad objektom spolu s ornicou 36 cm. V stene drenážnej ryhy črtali sa zvyšky pece ako stlačený ovál s max. priemerom 56 cm, vyplnený vrstvou tehloviny, hrubou najviac 18 cm. Odkrytý polkruhovitý zvyšok pece bol 28 cm široký. Pec čo do tvaru a rekonštrukcie sa pravdepodobne zhodovala s dvoma predchádzajúcimi pecami (objekty 1 a 6).

Na dne lôžka pece našli sa dva črepy zo spodku hnedej nádoby s drsným povrchom, zhotovenej z hliny s prímiesou hrubozrnného piesku, a črep z červenohnedej tenkostennej nádoby s podobným povrchom, zhotovenej z piesočnatej sludnatej hliny. Podľa týchto zlomkov mohla by sa pec datovať s výhradou do doby rímskej. V tmavošedej bahnitatej vrstve juhozápadne od zvyškov pece našlo sa niekoľko atypických črepov z doby rímskej a tiež hradištného rázu, dva úlomky tehloviny a ojedinelé



Obr. 9. Koprivnica, okres Bardejov. Sídliškové objekty 6—8. 1 — črepy, 2 — kamene.



Obr. 10. 1—3 — Prešov, Sídlisko 2, fragmenty nádob z neskorolaténských hrnčiarskych pecí; 4 — Prešov, Letná ulica — šálka dáckeho typu. Múzeum Slovenskej republiky rád v Prešove.

neurčiteľné zlomky zvieracích kostí. Vo vzdialenosti 2,4 m tým istým smerom od pece črtala sa pod tmavošedou vrstvou v žltom ílovitom podloží čierna výplň lavórovitej jamy s priemerom 80 cm, hĺbokej 15 cm, bola však bez nálezov. Ani v čiernej výplni dvoch kruhovitých priehlbín v ílovitom podloží pozdĺž východného okraja sondy IX sa nezistili nálezy; jedna z jám mala priemer 40 cm a bola hlboká 15 cm, druhá mala priemer 55–60 cm a hĺbku 25 cm. Je otázne, či spomenuté tri plytké kruhové priehlbiny boli vôbec vyhlbené ľudskou rukou.

Nálezy po výskume

Roku 1966 pri obhliadke úbočia po ľavom brehu potoka Roveň, teda v miestach, kde sa konal záchranný výskum, našli sa na povrchu tieto úlomky nádob:

Atypický črep zo zásobnice zvonku čiernosivej, znútra jasnosivej farby, zo staršej doby halštatskej, súvisí azda s keramikou gávskej kultúry.

Atypický zlomok grafitovej nádoby a dva ďalšie atypické črepy z prelomu letopočtu.



Obr. 11. Kurima, okres Bardejov. Zlatá keltská minca typu Niké. Šarišské múzeum v Bardejove. Foto M. Dašek

Šedastý črep zo zásobnice zhotovenej z piesočnatej hliny s bohatou prímесou sludy, na zlomku sa viacnásobné vlnovky striedajú s pásmi vodorovných rýh; výzdoba pripomína síce hradištnú keramikú, dávam ho však do doby rímskej (tab. III: 9).

To isté sa vzťahuje aj na ostatné dva zlomky, z ktorých jeden, s viacriadkovou vlnovkou, je zo spodnej časti jasnohnedej nádoby (tab. III: 8), a druhý, s viacriadkovými vlnovkami a s pásmom vodorovných rýh, z hnedej nádoby s lomom na vydutí (tab. III: 7).

Z á v e r e č n é p o z n á m k y

Za objav závažných stôp starého osídlenia v Koprivnici vďačíme ostražitosti pracovníkov Šarišského múzea v Bardejove; ich pozornosť neušli nálezy, ktoré sa dostali na povrch pri regulácii potoka Roveň a pri drenážnych prácach na svahoch údolia. Pri záchrannom výskume Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach na stráni po ľavom brehu spomenutého potoka odkrylo sa deväť sídliskových objektov. Na úbočí po druhej strane potoka zistili sa stopy intenzívnejšieho osídlenia iba na jednom mieste. Na dne údolia po ľavom brehu potoka sledovala sa časť bahnitej kultúrnej vrstvy. Niet pochýb, že i napriek dôkladnému prezretiu profilov množstva drenážnych rýh neboli zachytené všetky sídliskové celky v údolí a že niekoľko ich pravdepodobne ušlo našej pozornosti. Isté je však i to, že osídlenie údolia bolo riedke a koncentrovalo sa hlavne na juhozápadný svah kotlinky, čo je vzhľadom na priaznivejšiu, teplejšiu polohu úbočia po ľavej strane potoka pochopiteľné. Zvyšky odkrytých objektov nachádzali sa až pod vrstvou ornice a hliny, ktorá sa na ne počas stáročí naplavila z vyšších polôh údolia. Tmavosivá vegetatívna vrstva, ktorá výplň niektorých objektov prekrývala, alebo v ktorej ich zvyšky spočívali, svedčila

by o tom, že údolie v pred slovanskom a slovanskom období bolo močaristé.

Najstaršími stopami ľudskej činnosti v údolí sú dva kamenné odštepky, súvisiace snáď s neskoroeneolitickými pamiatkami ľudu, ktorého mohyly sa zistili i v blízkom okolí Koprivnica (Buclovany, Dubie, Kochanovce, Olšavce, Marhaň).⁵ Kultúrnu príslušnosť ojedinelých atypických črepov halštatského rázu zo zberu v údolí nemožno bližšie určiť.⁶ Treba však v súvisi s nimi pripomenúť, že Koprivnica je aj náleziskom bronzového depotu (jeho bližšie nálezové okolnosti nie sú známe)⁷ a že poriečie strednej Tople, v ktorom leží aj Koprivnica, vyznačuje sa značným počtom nálezov tohto druhu.⁸ Osídlenie v údolí potoka Roveň spadá podľa svedectva nálezov do troch období: do neskorej doby laténskej, resp. do obdobia na rozhraní letopočtu, do doby rímskej a do hradištného obdobia.

Bahnitú kultúrnu vrstvu na dne údolia, tri sídliskové objekty (4, 6 a 7) odkryté na stráni po ľavom brehu potoka a sídliskový objekt (kultúrna jama?) zachytený po pravom brehu potoka datujem podľa nálezov neskoro-laténskej keramiky do obdobia okolo zlomu letopočtu. Dôležitý je v tejto súvislosti aj nález zlomkov vázy stredolaténskeho typu (tab. VI: 1), ktorá, ako naznačuje skupina nálezov z objektu 7, drží sa až do prelomu letopočtu.⁹

Zlomky keramiky hrubej výroby, ktoré v objektoch zo zlomu letopočtu dominujú a ktoré sprevádza neskoro-laténska keramika, pochádzajú zo súdkovitých a miskovitých nádob a sú typologicky podstatne bližšie k dáckej keramike než ku keramike púchovského typu. Avšak vlastné územie púchovskej kultúry smerom na východ končí sa pred Braniskom a jej stopy odtiaľ v spomenutom smere (kotlina Torysy) nie sú doteraz

⁵ Budinský-Krička V., *Východoslovenské mohyly*, SIA XV-2, 1967, 281—283, 303, 304.

⁶ Najsevernejšie praveké sídlisko v povodí Tople je nateraz výšinná opevnená osada nad Nižným Tvarožcom, ktorú som zaradil predbežne do okruhu gávskej kultúry. Budinský-Krička V., *Bronzové nálezy z kotliny a poriečia Tople na východnom Slovensku*, 60 rokov Šarišského múzea v Bardejove, Košice 1967, 116, obr. 20.

⁷ Tamže, 87, 88. Budinský-Krička V., *Badania w północnej części Karpat słowackich w latach 1963—1964*, 181, obr. 11.

⁸ Budinský-Krička V., *Bronzové nálezy z kotliny a poriečia Tople na východnom Slovensku*, 75—133.

⁹ Fragment šedej vázy tohto typu našiel sa aj na sídlisku zo zlomu letopočtu pri mýte v Prešove po severnej strane ulice Červenej armády (býv. Levočskej ul.). Budinský-Krička V., *Výskum r. 1958 na vrchu Bakhegy v Strede nad Bodrogom*, SIA VIII-1, 1960, 221, obr. 5: 2. Jasnohnedý okrajový fragment z podobnej vázy s plastickými obojkom na hrdle našiel sa aj na sídlisku 2 v Prešove pri južnej strane spomenutej cesty pri odkryvke neskoro-laténskych pecí (obr. 10: 1). Blahuta F., *Nález hrnčiarskych pecí z neskorej doby laténskej v Prešove*, NO 5, 1963, 220—223; ten istý, *Nálezy na sídlisku 2 v Prešove v rokoch 1961—1962*, ŠZ AŮSAV 11, 1963, 160, 163. Uvedený fragment vázy nie je v článkoch F. Blahutu vyobrazený.

spoločne doložené.¹⁰ Celkom priliehavé analógie k nálezom keramiky hrubej výroby z Koprivnice zatiaľ nepoznáme. K porovnávaniu s ňou nateraz prichádzajú do úvahy niektoré tvary dáckej keramiky bez plastickej výzdoby zo staršieho (keltsko-dáckeho) horizontu pohrebiska v Zemplíne¹¹ a sídliskové nálezy z rozhrania letopočtu z Prešova,¹² kde sa prišlo aj na výraznú dácku keramikú (obr. 10: 4).¹³ Le no dvoch zlomkoch nádob z Koprivnice mohlo by sa pripustiť, že sú na nich výzdobné prvky príznačné pre dácku keramikú: na jednom z nich je jamka, na druhom plastický, nepravidelne členený pásik; vnútorný tmavosivý povrch druhého zlomku pripomína však skôr keramikú halštatského rázu. Motív torzovite zachovanej plastickej výzdoby iného zlomku je zatiaľ bez analógií (tab. III: 2). Prvé stopy intenzívnejšieho osídlenia v údolí potoka Roveň možno teda podľa uvedeného spájať predbežne s keltsko-dáckou kultúrou. Či jej nositelia prenikli sem z Východoslovenskej nížiny, alebo z neďalekej prešovskej oblasti, o tom sa možno podľa začiatkových výsledkov výskumu v poriečí Tople ťažko vysloviť, pravdepodobnejšia je druhá možnosť. Na stopy osídlenia s neskorolátenskou keramikou prišlo sa najnovšie v doline Tople aj v Skrabskom¹⁴ a o keltskom pohybe v nej

¹⁰ Budinský-Krička V., *Sídlisko z doby rímskej a zo začiatkov sťahovania národov v Prešove*, SIA XI-1, 1963, 33.

¹¹ O výskume pohrebiska v Zemplíne vyšli zatiaľ iba predbežné správy: Budinský-Krička V., *Výskum na mohylníku v Zemplíne roku 1958*, Referáty o pracovných výsledkoch československých archeológov za rok 1958, časť II, Liblice 1959, 61—69; ten istý, *Mohylník z doby rímskej v Zemplíne, okres Trebišov — Ein Hügelgräberfeld aus der Römerzeit in Zemplin*, Komisia Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied na výskumoch a výstavách materiálu z doby rímskej na Slovensku v dňoch 11.—17. IX. 1961, Nitra 1961, 3 + 3 str. (rotaprint).

¹² Do úvahy prichádzajú predovšetkým nálezy zo zlomu letopočtu zo sídliska pri mýte v Prešove po severnej strane ulice Červenej armády. Budinský-Krička V., *Výskum r. 1958 na vrchu Bakhegy v Strede nad Bodrogom*, 221, obr. 5: 3—8. Pre porovnanie s keramikou zo zlomu letopočtu z Koprivnice sú dôležité aj dva črepy z neskorolátenských peceí v Prešove, a to zlomok z hnedošedej súdkovitej, na kruhu zhotovenej nádoby so zosilneným okrajom a s drsným povrchom (obr. 10: 3) a fragment z hnedej misy s dovnútra lomeným ústím, zhotovenej na kruhu z jemnej hliny (obr. 10: 2), teda tvaru, v ktorom možno vidieť predlohy rukou formovaných miskovitých nádob z Koprivnice; ich zlomky sme opísali na inom mieste.

¹³ V Múzeu Slovenskej republiky rád v Prešove je uložená kužeľovitá šálka s masivným uchom, nájdená v Prešove na Letnej ulici. Nádoba sa našla pri výkope pre základy a pivnicu v júni roku 1959 a zachránil ju F. Blahuta. V tej istej ulici sa prišlo už prv na hrubú dácku keramikú — na zlomky hrncovitej nádoby s nalepeným plastickým pásikom. Zachránil ich tiež F. Blahuta, sú však nezvestné. Spomenuté nálezy naznačujú, že v Prešove na terase po ľavom brehu Torysy v Letnej ulici sú pravdepodobne stopy dáckej osady. Blahuta F., *Archeologický príspevok k dejinám vzniku a prvého rozvoja Prešova*, NO 3, 1961, 193.

¹⁴ Na terase po ľavom brehu Tople pri zisťovacích výskumoch J. Macáka, ktoré sa uskutočnili v rokoch 1967 a 1968 z poverenia Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach.

svedčí aj nález zlatej mince typu Niké — napodobeniny statéra Alexandra Veľkého v Kurime (obr. 11),¹⁵ teda neďaleko Koprivnice.

Nálezy zvieracích kostí svedčia o chove domácich zvierat (ovca alebo koza, ošípaná) a o love (medveď), fragment dvojdielného žarnova upozorňuje na roľníctvo a nález železnej trosky je zasa stopou hutníckej činnosti v doline potoka Roveň na zlome letopočtu.

Nálezy keramiky z ďalších troch objektov (1, 5 a 9) a niekoľko črepov zo zberu naznačujú, že život v údolí pokračoval aj v dobe rímskej. Pre časové zaradenie týchto stôp osídlenia prichádzajú však do úvahy iba dva fragmenty jemnej sivej keramiky zo zberu, ostatný sem patriaci črepový materiál je z nádob hrubej výroby a skoro bez výnimky atypický. Jeden zo zlomkov sivej keramiky má vkolokovanú výzdobu (koncentrické krúžky s vetvičkami) (tab. II: 8), druhý je zo spodku miskovitej nádoby s prstencovým dnom, oddeleným od tela žliabkom (tab. II: 16). K obidvom fragmentom nachádzam analógie v nálezoch z przeworskej mohyly 2 v Zemplíne, datovanej podľa jej bohatého bojovnickeho popolnicového hrobu predbežne do druhej polovice II. stor., najneskoršie k roku 200 n. l.¹⁶ Výzdobný prvok na spomenutom črepe sivej keramiky zjavuje sa pomerne často a v rôznych obmenách na jemnej keramike z doby rímskej. Na východnom Slovensku je doložený aj na keramike zo sídliska zo staršej až mladšej doby rímskej v Šebastovciach,¹⁷ na keramike zo sídliska patriaceho v jadre do mladšej doby rímskej v Seni¹⁸ a na keramike z hrnčiarskej osady v Blažiciach, ktorú J. Pastor datuje do IV.—VI. storočia.¹⁹ Podobný motív pozorujeme aj na mise z hrobu v Cejkove z čias okolo roku 300.²⁰ Dlho sa používali v dobe rímskej aj na kruhu

¹⁵ Uložená je v Šarišskom múzeu v Bardejove. Mincu vyoral roku 1958 A. Pivo-
varník na vrchu Strážna v Kurime, okres Bardejov. Pri obhliadke vrchu nenašiel som
neskoroláténske pamiatky. Mincu určil P. Radoměřský ako keltskú razbu typu
Niké, napodobeninu statéra Alexandra Veľkého. Minca podľa jeho názoru je menej
barbarizovaná než dva príbuzné exempláre z českých nálezov a čo do stupňa barba-
rizácie je jej bezprostredne blízka minca vyobrazená v diele R. Paulsena *Die
Münzprägungen der Boier I/II*, Leipzig-Wien 1933, tab. I: 6; táto minca váži 8,55 g
a je uložená v súkromnej zbierke v Salzburgu. (Podľa listu P. Radoměřského
z 28. II. 1959.) Za keltskú napodobeninu považuje mincu z Kurimy aj L. Kras-
kovská (podľa jej listu z 28. XII. 1958). Minca z Kurimy podľa správy Šarišského
múzea váži 8,55 g, ale podľa novšieho hlásenia jeho kustóda T. Weisza až 8,75 g;
prvý raz bola publikovaná v článku *Rejestr nowych stanowisk i znalezisk*, AAC II 1—2,
1960, 1959; Ondrouch V., *Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slo-
vensku*, Bratislava 1964, 30.

¹⁶ Budinský-Krička V., *Výskum na mohylníku v Zemplíne roku 1958*, 65—67.

¹⁷ Lamiová-Schmiedlová M., *Dve sídliská z doby rímskej na východnom
Slovensku*, SIA XI-1, 1963, 68, tab. VIII: 1, 16, 17.

¹⁸ Tamže, 64, tab. III: 2, 5.

¹⁹ Pastor J., *Sídliskový výskum v Blažiciach*, ŠZ AÚSAV 6, 1961, 101, tab. VI:
18, 19.

²⁰ Eisner J., *Slovensko v pravěku*, Bratislava 1933, 212; Beninger E., *Der
Wandalfund von Czeke-Cejkov*, Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien,
1931, (obr. 19).

točené nádoby s nôžkovitým dnom; z takejto nádoby je aj opísaný fragment z Koprivnice. Atypické zlomky z nádob hrubej výroby z Koprivnice, ktoré datujem do doby rímskej, sú blízke tamojšej sídliskovej keramike zo zlomu letopočtu. Podľa nich i podľa fragmentov sivej keramiky pripúšťam, že stopy človeka v údolí potoka Roveň sú bezprostredným pokračovaním osídlenia na rozhraní letopočtu a patria do staršej, ak nie do včasnej fázy rímskeho obdobia.

V súvisle so stopami osídlenia v dobe rímskej v Koprivnici hodno pripomenúť, že na ojedinelé črepy z tohto obdobia prišlo sa v poriečí Tople aj v Kračúnovciach²¹ a Soli;²² v Kučine (neďaleko od Koprivnice) našiel sa Kommodov denár²³ a azda z Bardejova sú šperky, ktoré J. Eisner datoval do doby rímskej.²⁴ V porovnaní s doterajšími nálezmi z doby rímskej v poriečí Tople nepomerne intenzívnejšie bolo vtedy osídlenie v susednej kotline a poriečí Torysy.²⁵

Ostáva napokon zhrnúť poznatky o troch slovanských objektoch (2, 3 a 8) odkrytých na lokalite. Z každého z nich zachovalo sa iba ohnisko, ktorého čierna vrstva s prepálenými pieskovecami spočívala v dvoch prípadoch v plytkej, do ílovitej celiny mierne zapadajúcej priehlbiny s nezreteľnou kontúrou (objekty 2 a 3) a v ostatnom prípade (objekt 8) v tmavosivej súvislej bahnitej vrstve. Čiernu výplň ohniskovej jamy 2 pokrývala žltohnedá vrstva hliny a nad ňou bola hnedošedá vrstva ornice. Tmavá výplň ohniskovej jamy 3 nenápadne splývala s tmavosivou bahnitou vrstvou, ktorá sa ťahala pod ornice. Čierna vrstva ohniska 8 spočívala v tmavosivej bahnitej vrstve, ktorú pokrývala vrstva ornice. Vrstva ohnisk nebola ani v jednom prípade do červena prepálená. Všetky tri ohniská rozprestierali sa pôvodne pravdepodobne na priestore (v strede?) niekdajších nadzemných chát. V hustej sieti drenážnych rýh sa nám sotva podarilo zachytiť zvyšky všetkých pred slovanských a slovanských sídliskových objektov, no ich rozloha naznačuje, že tak pred slovanské usadlosti, ako aj slovanská osada bola v podstate samotou pozostávajúcou z niekoľkých roztratených chyží.

Keramický materiál zo slovanských ohnisk je z nádob zhotovených na ručnom kruhu z piesočnatej alebo piesočnatosludnatej hliny, dobre vypálených, s drsným povrchom, najčastejšie hnedej, žltohnedej, červenohnedej a výnimočne aj sivej farby. Ústie nádob bolo mierne vyhnuté a na okraji zaoblené alebo šikmo zrezané. Jeden fragment svedčí o ná-

²¹ Tri črepy z doby rímskej našli sa roku 1962 na lúke východne od obce na vrcholci kopca podobného obrovskej mohyle (kóta 198). Prírastkové číslo nálezu AÚ SAV 368/62. Správa výskumného pracovného strediska AÚ SAV v Košiciach čís. 752/62.

²² Zlomky jemnej i hrubej keramiky z doby rímskej získalo odtiaľ Zemplínske múzeum v Michalovciach, inv. čís. 1377/60. Nálezy sú zo sídliska narušeného pri odvodňovacích prácach neďaleko obce; zachránil ich J. Vizdal.

²³ Budinský-Krička V., *Sídlisko z doby rímskej a zo začiatkov stahovania národov v Prešove*, SIA XI-1, 1963, 23, obr. 13: 1.

²⁴ Eisner J., *Slovensko v pravěku*, 211.

²⁵ Budinský-Krička V., SIA XI-1, 1963, 35, obr. 25.

dobe s rímsovite zosilneným okrajom. Dno nádob nebolo znútra vymodelované, vyhranené, ale zaoblené. Okraj spodku dna bol niekedy mierne vyvýšený. Len na dvoch črepoch z dien zistila sa značka, a to v podobe plastického krúžku. Výzdobné prvky nádob skladali sa z pásov vlnoviek a vodorovných línií alebo z jednotlivo rytých vlnoviek a vodorovných žliabkov.

Medzi keramickými nálezmi sa osobitne vyníma fragment nádoby s profilovanou hornou časťou z objektu 8 (tab. VII: 7). Analógie k tomuto tvaru nádoby nachádzam na východnom Slovensku nateraz iba na sídlisku v Prešove. Na vzťahy nádob s podobnou profiláciou k západoslovenskej keramike a na starý pôvod týchto foriem slovanskej keramiky upozorňujem v inej stati.²⁶ Starobylosť spomenutého fragmentu nádoby z ohniska 8 zdôrazňujú aj riadky vpichov, ktoré krásili okraj a vrchnú časť ústia.²⁷ Ústie inej nádoby, ktorej fragment pochádza tiež z vrstvy ohniska objektu 8, bolo zdobené zasa dvojriadkovou alebo trojriadkovou vlnovkou (tab. VIII: 2). Oblasť nálezov slovanskej keramiky s takto zdobeným ústím nádob pokúsil som sa približne načrtnúť v inom príspevku.²⁸ Na Slovensku popri nálezoch neskoršej podunajskej keramiky (Žitavská Tŕň) častejší výskyt nádob zdobených na ústí vlnovkami pozorujeme

²⁶ Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, SIA IX 1—2, 1961, 336, 357, obr. 12, tab. VIII: 4. V oblasti vplyvov veľkomoravskej hmotnej kultúry typická je profilácia hrdla a hornej časti nádob predovšetkým na hradisku z 9.—10. stor. v St. Kouřimi. Šolte M., *Stará Kouřim projev velkomoravské hmotné kultury v Čechách*, Praha 1966, tab. LII: 2, 4, tab. LIII: 2, 4, tab. LIV: 1—3, tab. LV: 4, 6, tab. LVI: 1, 2, 4. Na ohlasy pomoravského typu poukazujú aj nálezy nádob s profilovanou hornou časťou z hradiska z 9.—10. stor. vo Vlastislave. Váňa Z., *Vlastislav, výsledky výzkumu slovanského hradiště v letech 1953—55 a 1957 až 60*, PA LIX-1, 1968, 166, obr. 71: 2, 3.

²⁷ Podobná výzdoba na okraji nádob je doložená aj na podunajskej a pomoravskej keramike. Porov. Budinský - Krička V., *Pohrebisko z neskoréj doby avarskej v Žitavskej Tŕni na Slovensku*, SIA IV-1, 1956, 49, tab. XXX: 21; ten istý, *Slovanské mohyly v Skalici*, Bratislava 1959, 21, 73, tab. XXI: 2.

²⁸ Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, pozn. 57. Poznámku by som doplnil tým, že ornament výnimočne krásili aj ústia nádob zo staromestského pohrebiska a zo skalického mohylníka z doby veľkomoravskej a že sporadicky sa zjavuje aj na stredohradištných nádobách v Dolnom Rakúsku. Budinský - Krička V., *Slovanské mohyly v Skalici*, 21, 122, 123, pozn. 91—93, tab. XI: 4.

²⁹ Novými náleziskami fragmentov nádob zdobených na ústí vlnovkami sú tu: Turrianska Nová Ves (Budinský - Krička V., *Príspevok k poznaniu slovanského osídlenia na juhovýchodnom Slovensku*, ŠZ AŮSAV 11, 1963, 212, 213, obr. 3: 6), Prešov-Sídlisko 2 (Blahuta F., *Nálezy na Sídlisku 2 v Prešove v rokoch 1961—1962*, obr. 8: 10) a Bohdanovce (Pastor J., *Archeologický výskum Východoslovenského múzea v rokoch 1967—1968*, *Historica Carpatica* II, 1970 (v tlači); nálež je zo slovanského sídliskového objektu 15/1968; za láskavý súhlas k citovaniu lokality ďakujem autorovi uvedeného článku). Pásik zložený z dvoch riadkov šikmých, proti sebe rytých čiar krásili vnútornú časť ústia fragmentu zo Spišskej Belej, ako aj tú istú časť ústia zlomku nádoby z vrchu Dreveník pri Spišských Vlachoch; Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, 350.

zatial' len na východnom Slovensku.²⁹ Čo do sledovania vzťahov koprivnických nálezov k západoslovanskej keramike pozoruhodné sú aj dva fragmenty z dien nádob so stopami značky v podobe plastického krúžku (tab. IV: 14, tab. VII: 12).³⁰ Neskorú podunajskú a mladšiu pomoravskú keramiku pripomínajú črepy zo spodku nádob so slabo vyvýšeným okrajom.³¹ Ostatný črepový materiál zo slovanských ohnísk v Koprivnici je typologicky a časove blízky opäť predovšetkým nálezom zo slovanského sídliska v Prešove.³² Čo sa týka keramiky zdobenej jednotlivo rytými vlnovkami a vodorovnými líniami, pozoruhodné paralely ku keramike z Koprivnice, ale aj z Prešova,³³ nachádzam v mladšej pomoravskej keramike.³⁴ Tým je dané aj časové zaradenie nálezov zo slovanských objektov v Koprivnici.

Ohniská objektov 3 a 8 na koprivnickom sídlisku datujem podľa keramiky do staršej fázy strednej doby hradištnej a ohnisko objektu 2 do pokročilejšej fázy obdobia. Všetky tri objekty patria v podstate do veľkomoravského obdobia. Fragment tenkostennej nádoby s rímsovitým okrajom, zdobenej vodorovnými žliabkami (tab. II: 17), naznačuje, že malá osada sa dočkala aj neskorej fázy strednej doby hradištnej. Slovanské sídliskové objekty odkryté v Koprivnici považujem za staršie ako hradisko v Šarišských Sokolovciach,³⁵ výšinné sídlisko na Hradisku,³⁶ slovanský mohylník v Topoľovke³⁷ a ako sídlisko v Hojnom v jeho hlavnej, teda mladšej fáze,³⁸ a za mladšie ako mohylník v Kráľovskom Chlmcí³⁹ a slovansko-avarské pohrebiská v Košickej kotline (Barca, Všechnsvätých, Hraničná pri Hornáde, Šebastovce).

Nálezy zvieracích kostí v slovanských ohniskách svedčia o chove domácich zvierat (hovädzí dobytok, ošípaná, kôň). Popri nich hodno znovu upozorniť aj na nález veľmi opotrebenej kamennej osličky a železnej trosky z ohniska objektu 3.

V poriečí Tople, ktoré sa ešte nedávno ukazovalo ako oblasť značne

³⁰ Budinský - Krička V., *Slovanské mohyly na východnom Slovensku*, SIA XV-1, 1958, 172, 173.

³¹ Budinský - Krička V., *Slovanské mohyly v Skalici*, 21, 122, pozn. 84—86, tab. XI: 3.

³² Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, 352—357.

³³ Tamže, porov. tab. V: 3, 13, tab. VI: 8, 14, 19, tab. VII: 3, 3a, 11.

³⁴ Budinský - Krička V., *Slovanské mohyly v Skalici*, porov. napr. tab. IX: 13, tab. X: 2, tab. XI: 2, tab. XII: 8, tab. XXVIII: 2, tab. XXXVI: 2.

³⁵ Budinský - Krička V., *Pokusný výskum na slovanskom hradisku v Šarišských Sokolovciach, okres Prešov*, NO 9, 1967, 181.

³⁶ Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, 359, 360, tab. X.

³⁷ Budinský - Krička V., *Slovanské mohyly na východnom Slovensku*, 173.

³⁸ Šiška S., *Slovanské sídliskové objekty v Hojnom, okres Michalovce*, AR XVI, 1964, 392.

³⁹ Budinský - Krička V., *Slovanské mohyly na východnom Slovensku*, 162.

problematická z hľadiska slovanského výskumu, na prvé stopy slovanského osídlenia prišlo sa v Hermanovciach a vo Vlači.⁴⁰ Roku 1964 pribudlo k nim koprivnické nálezisko a onedlho na to narazilo sa na terase na ľavom brehu Tople na slovanské sídlisko v Skrabskom.⁴¹ Zdá sa pravdepodobným, že pamiatky našich slovanských predkov z doliny a poriečia Tople sú úzko späté so slovanským osídlením susednej to-ryskej oblasti.

Záverom treba pripomenúť, že sídliskové nálezy v Koprivnici sú nateraz prvými výraznými a spoľahlivo doloženými stopami osídlenia horného Šariša na zlome letopočtu, v dobe rímskej a v slovanskom období. Ide tu tiež o jedny z najsevernejších sídlisk predslovanského a slovanského obdobia na východnom Slovensku.

⁴⁰ Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, 361, 362.

⁴¹ Roku 1967 a 1968 zistovacie výskumy tu podnikol J. Macák, spolupracovník Výskumného pracovného strediska Archeologického ústavu SAV v Košiciach. Ďalšie rozsiahle slovanské sídlisko zistil J. Macák roku 1969 na terase po pravom brehu Tople v Čiernom (časť Lomnica) pri Vranove.

RETTUNGSGRABUNG IN DER FRÜHGESCHICHTLICHEN UND SLAWISCHEN SIEDLUNG IN KOPRIVNICA

Vojtech Budinský-Krička

Siedlungsfunde traten in Koprivnica, Bez. Bardejov, im J. 1944 bei Regulierungs- und Dränungsarbeiten im Roveň-Bachtal zutage (Abb. 1, 2, Taf. I: 1). Auf die ersten Funde stieß man hier unmittelbar beim Bachbett. Aus der versumpften Kulturschicht, die bei der Bachregulierung gestört wurde, konnten Keramikmaterial, Tierknochen (Schaf oder Ziege, Schwein, Bär) und Eisenschlacke sichergestellt werden. Der abgedeckte Teil der Schicht gehört der Keramik nach in die ausklingende Latènezeit, bzw. die Wende der Zeitrechnung. Im geborgenen Scherbgut überwiegt solches von dünnwandigen, ohne Hilfe der Scheibe geformten tonnenförmigen Gefäßen (Abb. 3: 5, 8, 9). Von den weiteren, grob gefertigten Keramikfunden sind vereinzelte Scherben mit vertikaler Rillung beachtenswerter (Abb. 3: 1), ferner zwei Gefäßscherben mit schmaler Krause (Abb. 3: 2, 6), das Fragment einer Schüssel mit nach innen geknickter Mündung (Abb. 3: 4) und die Bodenscherbe eines graphitierten Gefäßes.

Weitere Besiedlungsspuren wurden im Tale durch das dichte Netz der an beiden Bachseiten ausgehobenen Drängräben aufgedeckt. Der Verfolgung und Sicherstellung dieser Funde widmete sich das Forschungszentrum des AI der SAW zu Košice in Zusammenarbeit mit dem Šarišské múzeum zu Bardejov. Auf dem sanften Südwesthang linksseits des Baches wurden in den Drängräbenprofilen Spuren mehrerer Siedlungsobjekte festgestellt, an der gegenüberliegenden Talseite skizzierten sich hingegen ausgeprägtere Besiedlungsspuren nur an einer einzigen Stelle. In dem bei diesem Unternehmen gewonnenen Keramikmaterial überwiegen Gefäßscherben aus der Spätlatènezeit, bzw. von der Zeitwende (Taf. II: 1–6, Taf. III: 1, 2, 4, 5) und aus der mittleren Burgwallzeit (Taf. II: 7, 10–14, 17, Taf. III: 10, 11). Im Fundgut aus der erstgenannten Epoche erscheinen am zahlreichsten Scherben von tonnenförmigen Gefäßen, aus der zweiten Epoche wieder solche von Topfformen mit leicht ausladender Mündung und einer Verzierung aus Wellen- und horizontalen Linienbändern. Von den wenigen Keramikfunden aus der römischen Zeit sind zwei Fragmente der feinen grauen Keramik am beachtenswertesten (Taf. II: 8, 16). Bei der Begehung der Fundstelle fand man auch vereinzelte hallstattzeitliche Scherben, zwei Steinabsplisse etwa aus dem Spätäneolithikum (Taf. III: 3) und eine mittelalterliche Keramikscherbe (Taf. II: 15).

Das Keramikmaterial aus gestörten Gräbern, das bei den Feststellungsgrabungen gewonnen wurde, behandelt der Autor zusammen mit dem Fundgut der Rettungsgrabung, die in der zweiten Novemberhälfte des J. 1964 auf dem sanften linksseitigen Talhang — mit dem Ergebnis von neun Siedlungsobjekten — durchgeführt wurde (Abb. 2). Drei von ihnen datierte der Verfasser in die Spätlatènezeit, bzw. an die Wende der Zeitrechnung. Es sind die Kulturgrube 4, von der nur noch die letzten Reste erfaßt wurden, der Kuppelofen 6, von dessen Destruktion bloß der rückwärtige Teil erhalten war, und die Feuerstelle 7, deren Schicht ursprünglich höchstwahrscheinlich zu einem Oberbau gehört hatte. Zu ihnen wird noch ein Objekt gereiht (Kulturgrube?), das bei der Dränung an der rechten Bachseite gestört wurde, aber

vom Verfasser während der Rettungsgrabung aus Zeitmangel nicht untersucht werden konnte. Die Mehrheit des Keramikmaterials aus den Objekten stammt von tonnen- und schüsselförmigen, grob gefertigten und der dakischen Keramik nahestehenden Gefäßen (Taf. V: 6, 7, Taf. VI: 2, 4, 6, 7, 10). Aus dem Scherbgut heben sich Bruchstücke einer scheibengedrehten mittellatènezeitlichen Vase aus dem Objekt 7 am meisten hervor (Taf. VI: 1), die Vase stellt eine Form dar, die sich — wie die Gruppe von Begleitfunden aus der erwähnten Feuerstelle andeutet — bis an das Ende der Latènezeit, bzw. bis zur Zeitwende, aufrechterhalten. Welchem Zweck die quadratische Sandsteinplatte mit rundem Loch in der Mitte aus demselben Objekt gedient hatte, steht offen (Taf. I: 6). Einen seltenen Fund stellt ebenfalls das Fragment eines zweiteiligen Mahlsteines aus dem Objekt 4 dar (Abb. 4: 2, 2a). Die ersten intensiveren Besiedlungsspuren im Roveň-Bachtal bringt der Autor vorläufig mit Trägern der kelto-dakischen Kultur in Zusammenhang. Ob sie aus der Ostslowakischen Tiefebene hierhergedrungen sind oder aus dem unweiten Prešover Gebiet, bleibt vorderhand unaufgeklärt, doch dürfte die zweite Möglichkeit wahrscheinlicher sein.

In die römische Zeit, und zwar in die ältere oder frühe Phase, datiert der Autor die Reste der beiden Kuppelöfen 1 und 9 wie auch die Feuerstelle 5, jedoch das Keramikgut, das ihm dabei als Stütze dient, ist nicht gar zu zahlreich und außerdem beinahe ausnahmslos atypisch (Taf. V: 1). Überzeugender als die erwähnten drei Objekte sprechen für die Existenz des Menschen im Roveň-Tal in der römischen Zeit die beiden Fragmente der feinen grauen Keramik aus der älteren Phase dieser Epoche (Taf. II: 8, 16), allerdings stammen sie nur aus Oberflächenfunden. Die angeführten materiellen Denkmäler sind nach Ansicht des Autors ein Zeichen für die kontinuierliche Besiedlung des Tales von der Neige der alten Zeitrechnung bis in die römische Zeit hinein. Die beiden genannten Öfen stimmen ihrer Größe, Form und Konstruktion nach mit dem spätlatènezeitlichen Ofen 6 überein. Es waren einfache Kuppelöfen von kreisförmiger oder eher ovaler Form, die am ehesten zum Brotbacken gedient haben dürften.

Die übrigen Siedlungsobjekte, also die Feuergruben 2 und 3 und die Feuerstelle 8, datiert der Autor in die mittlere Burgwallzeit, und zwar im wesentlichen in die großmährische Epoche. Sie gehörten ursprünglich wahrscheinlich zu ehemaligen oberirdischen, in zwei Fällen leicht eingetieften Hütten (Abb. 5, 6). Die Verteilung der Objekte im Gelände deutet an, daß so wie die vorlawischen Niederlassungen auch die slawische Siedlung im wesentlichen aus einigen verstreuten Einzelgehöften bestand. Aus dem Fundgut hebt der Autor ganz besonders ein Gefäßfragment mit profiliertem Oberteil hervor (Taf. VII: 7); es stammt aus dem Objekt 8, das er — ähnlich wie analoge Funde aus dem Prešover Gebiet — mit Anklängen an den Marchtal-Typus in Zusammenhang bringt. Dasselbe Objekt ergab auch ein Gefäßfragment mit zwei- oder dreizeiligem Wellenband an der Innenseite der Mündung (Taf. VIII: 2). Das Fundgebiet von slawischer Keramik mit ähnlich verzierter Gefäßmündung versuchte der Autor in einem anderen Aufsatz zu skizzieren. In vorliegender Arbeit stellt er nur fest, daß in der Slowakei außer Funden der späten Donau-Keramik (Žitavská Töň) ein häufigeres Vorkommen von Gefäßen mit wellenverzierten Mündungsrandern vorderhand nur in der Ostslowakei zu beobachten ist. Bei der Verfolgung der Beziehungen der slawischen Keramik aus Koprivnica zum westslawischen Gebiet macht er auf Bodenzeichen in Form eines plastischen Kreises aufmerksam (Taf. IV: 14, Taf. VII: 12); doch kann es auch sein, daß es sich um sehr seichte kreisförmige Grübchen handelt. Anklänge an den Marchtal-Typus auf Tonware aus den slawischen Objekten können nach Ansicht des Autors auch auf Gefäßfragmenten beobachtet werden, die mit einzeln geritzten Wellen und Horizontallinien verziert sind (Abb. 4: 3, Taf. IV: 2, 11, 13, Taf. VII: 11, 14). Das Fragment eines dünnwandigen Gefäßes mit simsartigem Rand und einer Verzierung aus Horizontallinien (Taf. II: 17) deutet an, daß die kleine Ansiedlung auf dem südwestlichen Talhang auch die jüngere Phase der mittleren Burgwallzeit erlebt hat.

Die Funde von Tierknochen aus den slawischen Feuerstellen sind ein Beleg für Haustierzucht (Rind, Schwein, Pferd). Die Feuerstelle 3 lieferte auch einen Wetzstein und Eisenschlacke.

Im Topľa-Tal, das noch vor kurzem hinsichtlich der Slawenforschung ein ziemlich problematisches Gebiet zu sein schien, stieß man auf die ersten slawischen Besiedlungsspuren in Hermanovce und Vlač. Im J. 1964 kam zu ihnen der Fundort Koprivnica hinzu und kurz darauf entdeckte man auf einer linksseitigen Topľa-Terrasse in Skrabské eine slawische Siedlung. Allem Anschein nach hängen die bisherigen slawischen Besiedlungsspuren im Topľa-Flußgebiet eng mit den slawischen Siedlungen und Burgwällen im benachbarten Torysa-Gebiet zusammen.

Abschließend kann bemerkt werden, daß die Siedlungsfunde von Koprivnica gegenwärtig die ersten deutlichen und verlässlich belegten Besiedlungsspuren im oberen Šariš-Gebiet an der Neige der Zeitrechnung, in der römischen und slawischen Zeit sind. Es ist ebenfalls eine der nördlichsten Siedlungsgründungen der vorlawischen und slawischen Zeit in der Ostslowakei.

Übersetzt von B. Niebuřová

STREDOVEKÉ OSÍDLLENIE V OBORÍNE

Alexander Ruttkay, AÚ SAV, Nitra

Výskum dedinských sídliskových formácií z najstaršieho – tzv. arpádovského – obdobia uhorského štátu, t. j. z XI.–XIII. stor., oblasť materiálnej kultúry, ktorá bola prakticky mimo bezprostredného okruhu záujmov autorov písomných správ zo spomenutého obdobia, je jednou z dôležitých súčastí archeologického bádania na Slovensku. Výrazne pritom vystupuje do popredia potreba úzkej spolupráce všetkých zainteresovaných vedných disciplín, ako jedna zo základných podmienok úspešného rastu vedomostí o tomto úseku dejín Slovenska.¹

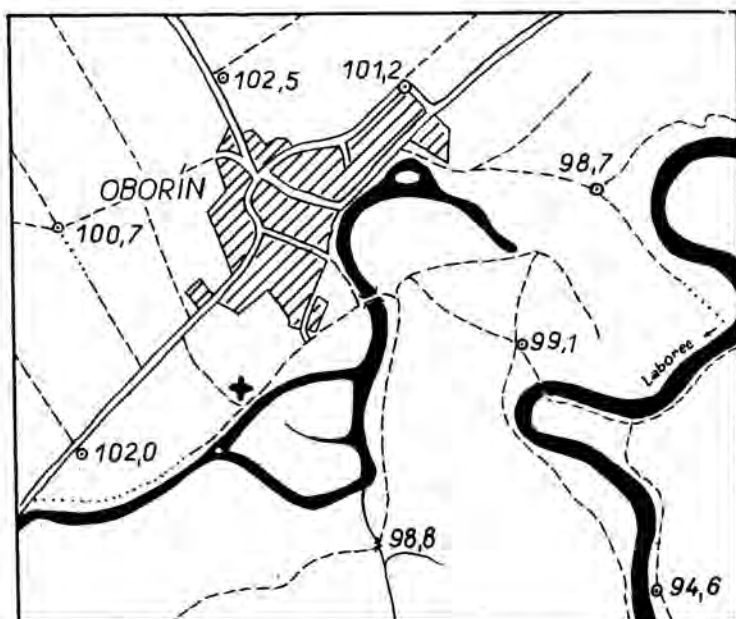
Pri archeologickom výskume zaniknutých stredovekých dedín dosiahli sa v posledných rokoch pekné výsledky; postupne získavame jasnejší obraz života dedinského obyvateľstva v stredoveku.² O tieto výsledky sa opierame aj v tomto príspevku o stredovekom osídlení Oborína (okr. Trebišov), ktoré objavil S. Šiška pri zisťovacom výskume roku 1961; doklady o intenzívnom stredovekom osídlení vyskytli sa tu pri rôznorodých starších objektoch.³

Výskum sa uskutočnil v polohe „Káposztás“, v priestore terajšieho hospodárskeho dvora JRD na južnom okraji obce. Lokalita sa nachádza v nadmorskej výške 102 m, na výraznej terase vyvýšenej o 2–5 m pozdĺž severného brehu starého koryta Laborca (teraz Mŕtvy Laborec). Na náprotivnom brehu rozprestiera sa rozsiahla, miestami ešte aj teraz močaristá časť Východoslovenskej nížiny. Pri zisťovacom výskume zistili sa okrem hrubej kultúrnej vrstvy v hĺbke 15–45 cm aj obrisy šiestich stredovekých sídliskových objektov na žltom podloží. Stopy intenzívneho stredovekého osídlenia bolo však možné sledovať aj na rozsiahlej ploche terasy pri povrchovom zbere.

¹ Prehľad tejto problematiky na území Slovenska pozri: Habovštiak A., *Príspevok k poznaniu našej nížinnej dediny v XI.–XIII. storočí*, SIA IX, 1961, 451 nn.

² Habovštiak A., l. c. Z iných slovenských príspevkov spomenieme aspoň ďalšiu dôležitú štúdiu A. Habovštiaka o zaniknutej dedine Bratka: *Zaniknutá stredoveká dedina Bratka pri Leviciach*, SIA XI, 1963, 407–458.

³ Aj na tomto mieste srdečne ďakujem dr. S. Šiškoví, CSc. za poskytnutie stredovekých nálezov a dokumentačného materiálu z výskumu.



Obr. 1. Oborin. Situačný náčrt (miesto výskumu je označené krížikom).

Opis objektov:

O b j e k t 4. Jama oválneho pôdorysu s rozmermi 100 X 80 cm zistila sa v hĺbke 25 cm. Mierne dovnútra zošikmené steny prechádzali v hĺbke 80 cm v rovné dno. V čiernej sypkej výplni našiel sa okrem črepov (obr. 2: 1, 4, 5, 7) aj zlomok železného háka (obr. 2: 6), závesok z mušle kauri (obr. 2: 2) a dvojkónický korálok z červeného mramoru (obr. 2: 3).

O b j e k t 5 sa zistil v hĺbke 30 cm. Značnú časť objektu zničili pri hospodárskej zástavbe dvora JRD. Zachovalá časť dovoľuje usudzovať, že pôdorys objektu mal tvar oválu s rozmermi asi 160 X 130 cm. V hĺbke 80 cm sa objekt členil na dve samostatné časti kotlovitého tvaru. Zaočlenené dno obidvoch častí bolo v hĺbke 110–120 cm. V čiernom sypkom zásype našli sa početné črepy (obr. 2: 8–16, obr. 5: 1–9), kamenná oslička a zvieracie kosti.

O b j e k t 6. Zistil sa po odstránení humusu v hĺbke 15 cm. Bola to jama oválneho pôdorysu s priemerom 130 cm. Zvislé steny prechádzali v hĺbke 95 cm v rovné dno. V sypkej čiernej výplni premiešanej s popolom a uhlíkmi našli sa početné črepy (obr. 3: 5, 8).

O b j e k t 7 sa nachádzal v hĺbke 30 cm. Asi dve tretiny objektu nebolo možné preskúmať (zničené hospodárskou zástavbou). Maximálny priemer odkrytej časti jamy (pravdepodobne s kruhovým pôdorysom) bol 130 cm. Mierne dovnútra zošikmené steny prechádzali v hĺbke 140 cm v dno. Sypká čierna výplň bola v blízkosti dna silne premiešaná s po-

polom. Nálezový materiál tvoria črepy (obr. 3: 1, 4, 7, 10, 12, 13, 16) a zvieracie kosti.

Objekt 9 sa odkryl v hĺbke 45 cm. Ide o sídliskový objekt oválneho pôdorysu, ktorého tretina bola zničená novovekým zásahom (kanál). Rozmery zachovanej časti: ca 330 X 330 cm. Kotlovitý objekt mal dno v hĺbke 200 cm. Výplň tvorila sypká černozem, ktorá obsahovala len ojedinelé črepy. Na dne sa našli dve zvieracie lebky.

Objekt 10 sa zistil v hĺbke 40 cm. Jama mala oválny pôdorys s priemerom 180 X 120 cm. V hĺbke 140 cm prechádzali zvislé steny pozvoľna v rovné dno. Sypký čierny zásyp bol premiešaný s popolom a obsahoval početné črepy (obr. 3: 6, 9, 11, 14, 15, obr.: 6: 1–4), tri prasleny (obr. 3: 2, 3), hlinenú guľku a fragment železného predmetu.

Ďalšie nálezy súvisiace so stredovekým osídlením lokality pochádzajú z ornice a kultúrnej vrstvy v priestore odkrytých objektov. Okrem zvyškov keramiky (obr. 4: 4–12, obr. 6: 5) treba spomenúť najmä nálezy dôležité pre datovanie najmladšej časti zisteného stredovekého osídlenia – dve skoro rovnaké železné ostrohy s hviezdicovitým bodcom a prehnutými ramenami, opatrenými jedným uškom (dĺžka 13,2 cm, rozpätie ramien 7,1 cm; obr. 4: 2–3). Ostrohy sa odlišujú iba tvarom prierezu ramienok: v jednom prípade je kruhový, v druhom trojuholníkový. V kultúrnej vrstve sa našli aj železné kliešte (dĺžka 19,5 cm; obr. 4: 1) a zlomok kamennej osličky.

Odkryté objekty i stopy osídlenia v rozsiahlom okolí priestore svedčia o tom, že sa tu nachádzala stredoveká dedina alebo osada. Hornú hranicu osídlenia tohto miesta kladieme do XIII., resp. do prvej polovice XIV. storočia.

Pokiaľ ide o odkryté sídliskové objekty, vo všetkých opísaných prípadoch sú veľmi jednoduché, bez stôp po špeciálnej konštrukcii a bez výraznejších špecifik. Napriek tomu pokúsime sa diferencovať aspoň približne spôsob využitia objektov.

V prvom rade treba konštatovať, že o príbytkoch v pravom slova zmysle na odkrytej ploche môžeme hovoriť len s určitou pravdepodobnosťou. V tomto ohľade treba úplne vylúčiť objekty 4, 5, 6, 7 a 10, pretože majú malé rozmery. Ostáva teda len objekt 9, ktorý je pomerne rozsiahly, chýba mu však dostatok typických znakov príbytkov zahĺbených čiastočne do zeme, teda takých, ktoré poznáme z ďalších lokalít z XI. až z prvej polovice XIV. stor. v Karpatskej kotline.⁴

Domnievame sa, že v tomto prípade sa stretáme s málo výrazným

⁴ Zo slovenských lokalít ich uvádza napr. Habovštiak A. (SIA IX, 1961, 455–467, 478, 479). Z typických znakov chýbajú v objekte 9 z Oborína najmä kolové jamky a pec. Objekt sa však zachoval len čiastočne, preto existenciu pece nemožno s istotou vylúčiť. Zahĺbené obdĺžnikové príbytky z XIII. až prvej polovice XIV. stor. sa zistili aj v hornatejších častiach Slovenska (Remiášová M. – Ruttkay A., *Zistovacie výskum v Koši*, SIA XV, 1967, 455–464).

— zrejme značne provizórnym — zahĺbeným príbytkom, ktorého konštrukčné detaily nebolo možné sledovať.

Sú doklady o tom, že zahĺbené príbytky v sídliskách dedinského rázu sa uznávali aj v oficiálnych feudálnych kruhoch ako jedna z podmienok zakladania stálych sídlisk; odráža sa to napr. v písomných prameňoch z XIII. stor.⁵ Pri vytváraní stredovekých dedín snáď možno predpokladať aj istý tlak na obyvateľov, aby si stavali zahĺbené príbytky. V takýchto dedinách sa usadzovali polokočovné alebo kočovné etnické skupiny (aj starí Maďari). Išlo teda o etnické prostredie, v ktorom bolo prevažujúcim spôsobom obživy pastierstvo.⁶

V iných oblastiach Karpatskej kotliny — myslíme oblasti osídlené starším obyvateľstvom, teda v značnej časti Slovanmi — táto problematika má osobitý charakter (poľnohospodárstvo ako hlavný zdroj obživy, otázka etnickej kontinuity, vzájomné nadväzovanie sídliskových formácií, a teda aj typov obydľí — jednopriestorové zemnice a polozemnice).⁷

Objekty 4, 6, 7 a 10 boli menšie oválne jamy s viac alebo menej zvislými stenami a rovným dnom. Podľa tvarových analógií a najmä možnosti funkčného využitia považujeme ich za zásobné jamy, pričom bližšie vymedzenie uskladňovaného materiálu ostáva otvorené.⁸

V prípade jamy 5 ide pravdepodobne o dve samostatné jamy s istým časovým rozdielom vyhlbenia, čiže v superpozícii. Nemožno povedať, či tieto jamy mali hospodársku funkciu (to by prichádzalo do úvahy len u staršej jamy), alebo sú to len jamy vzniknuté pri ťažbe hlíny na úpravu sídliskových objektov, prípadne pecí v príbytkoch alebo na voľnom priestranstve.⁹

Všetky odkryté objekty stali sa po zániku svojej funkcie odpadovými jamami a postupne sa naplnili odpadovým materiálom zo sídliska. V zásype jam bolo okrem čiernej sypkej zemitej výplne, popola (zrejme z pecí) a zvieracích kostí mnoho črepov, prípadne aj ďalšie drobné nálezy.

Je zrejmé, že hoci sa na pomerne malej odkrytej ploche nezistil typický príbytok nížinného obyvateľstva Karpatskej kotliny z XI.—XIII. storočia, ostatné objekty zapadajú svojim rázom do rámca poznatkov

⁵ Horváth B., *Az Árpád-kori falusi ház a korabeli törvények tükrében*, FA XVII, 1965, 127—134.

⁶ Napríklad predpisy Ladislava IV. z roku 1279 o osídlení Kumánov výslovne stanovujú, že „podľa kresťanského zvyku budú bývať a zdržiavať sa v dedinách, v domoch budovaných v zemi“ (Horváth B., l. c., 129, 130). Dodržiavanie „kresťanských zvykov“ je tu koordinované s vtedajšou podstatnou požiadavkou spoločenského systému, t. j. usadením etnika v dedinách s obyvateľstvom prechádzajúcim z prevažne pastierskeho na roľnícko-pastiersky spôsob života. Podobný proces nemožno vylúčiť ani pri dávnejšom, ale iba postupnom usadzovaní starých Maďarov.

⁷ Zahĺbené jednopriestorové príbytky štvoruholníkového tvaru sú najbežnejšími príbytkami Slovanov. V súvislosti s východným Slovenskom pozri Budinský - Krička V., *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku*, SIA IX, 1961, 352—357, 364 nn., kde je aj ďalšia literatúra.

získaných pri doterajšom výskume stredovekých dedín a vytvárajú tak jeden z dôkazov o dlhodobom osídlení lokality.

K podobnému uzáveru vedie rozbor črepového materiálu. Už pri zbežnom prezretí zvyškov keramiky je zrejmé, že v jadre patrí do XI.—XIII. stor., teda má zreteľné znaky (profilácia, výzdoba, materiál, výrobná technika a pod.), ktoré sú na území Slovenska typické pre spomenuté obdobie. Ide o keramiky vychádzajúcu morfológicky zo starších hradištných tradícií a s lokálnymi rozdielmi pretrvávajúcu až do XIII.—XIV. stor., keď ju postupne vytláča charakteristická tzv. gotická keramika.¹⁰

Chceme sa vyhnúť zdĺhavému opisu črepového materiálu, ktorý by najmä v tomto informatívnom príspevku nebol účelný. Preto uvádzame len všeobecný opis keramiky a jej celkovú analýzu.

Po vyčlenení staršej keramiky, resp. niekoľkých stredohradištných črepov, ktoré sa dostali do zásypu mladších objektov v období ich postupného zasypávania, stoja k dispozícii črepy prinajmenšom z 94 nádob, z toho 69 zo zásypu objektov a 25 z ornice a kultúrnej vrstvy. Toto vysoké číslo získava na význame vtedy, ak vezmeme do úvahy, že podľa doterajších pozorovaní patrili k výbave jednej domácnosti v tomto období obvykle 1—3 nádoby.¹¹ Ide teda o premiešaný materiál z viacerých príbytkov a z dlhšieho časového úseku.

Pri výrobe keramiky sa používala hĺna pomiešaná s drobným pieskom. Ojedinele sa vyskytuje veľmi porózny materiál, ktorý svedčí o organickej prímеси v hĺne. Je známe, že takéto zloženie znižuje pravdepodobnosť prasknutia stien nádoby pri sušení a prímеси piesku okrem toho v značnej miere zvyšuje ohňovzdornosť keramiky.¹² Iba v zásype objektov 5 a 7 našli sa ojedinelé zlomky keramiky vyhotovenej z jemne plaveného materiálu a vypálenej do červenohneda (najmä črepy džbána). Tieto zlomky patria zrejme najmladšiemu časovému horizontu zistenému pri výskume (druhá polovica XIII. až prvá polovica XIV. stor.).

Keramika z Oborína bola v drvivej väčšine vyrobená na ručnom hrnčiar-

⁸ Méri I., *Beszámoló a Tiszalök-rázompusztai és Turkeve-mőrci ásatások eredményéről I*, AÉ 79, 1952, 60, obr. 5; autor uvádza objekty podobného tvaru a niektoré z nich považuje za obilné jamy.

⁹ Méri I., l. c., 60, 61, obr. 20.

¹⁰ Vývoj asi podobný ako v Čechách a na Morave (Nekuda V. — Reichertová K., *Středověká keramika v Čechách a na Moravě*, Brno 1968, 161 nn.). Na Slovensku sa pokúsil o roztriedenie stredovekej keramiky B. Polla (príspevok k dejinám stredovekej keramiky na Slovensku, *Středověká keramika v Československu*, Praha 1963, 24—31). Pri datovaní jednotlivých keramických celkov okrem tohto širokého a postupného prúdu vývoja treba prihliadať aj na rozdielny charakter výroby (domáca a remeselná), mestské alebo dedinské prostredie a rôzny rytmus prenikania nových výrobných i tvarových prvkov do jednotlivých oblastí.

¹¹ Méri I., l. c., 61. Väčší počet nádob z jedného sídliskového objektu je zriedkavejší (takýto prípad uvádza napr. A. Habovštiak, SIA 1961, 466, 467 a dáva ho do pravdepodobnej súvislosti so špecializáciou niektorých obyvateľov na hrnčiarstvo).

¹² Parádai N., *Technikai vizsgálatok népvándorláskori és árpádkori edényeken*, Régészeti Füzetek 12, 1959, 7—11.

skom kruhu, t. j. obtáčaním. Doklady tejto techniky vidíme napr. na dnách (chýbajú charakteristické asymetrické „letorasty“ – stopy odrezania hotovej nádoby z dreveného hrnčiarskeho disku). Iným znakom podobného významu je hotovenie nádob z hlinených pásikov. Na vonkajšej strane nádob znaky tohto výrobného postupu síce pri úprave povrchu zanikli, na vnútornej strane ho však prezrádza – najmä v dolnej časti – nerovný reliéf stien. Plastické značky na dnách tiež poukazujú v istom zmysle na pomalý hrnčiarsky kruh.¹³

Kvalitu vypálenia keramiky môžeme považovať za strednú.

V sfarbení prevažuje špinavošedá farba (62 %), ďalej je zastúpená tmavohnedá (21 %), svetlohnedá, červenohnedá (po 8 %) a výnimočne aj svetlošedá až biela farba (1 %).

Vo výzdobe sa používali tieto prvky: jednoduchá alebo viacnásobná vlnovka, resp. rôzne varianty prelínajúcich sa vlnoviek, špirálovite obiehajúce vodorovné žliabky, jednoduché šikmé záseky, šikmé slzovité vrypy, pravidelné rady okrúhlych trojuholníkových alebo štvorcových vpichov (výzdoba bola robená pravdepodobne dreveným ozubeným kolieskom). Ojedinelá je plastická výzdoba (vodorovne obiehajúce presekávané plastické rebro pod hrdlom kanvice s výlevkou). Výzdoba býva najmä v hornej tretine nádob, len zriedkavo v ich spodnej časti.

Na troch dnách bola plastická značka (dvakrát rovnoramenný kríž, raz päťcípá hviezda). Dovedna sa našli zlomky spodných častí s fragmentom dna z 52 nádob, avšak len v 21 prípadoch ide o fragment, na ktorom bola značka zreteľná alebo sa na ňom vôbec nenachádzala.

V keramike z Oborína – podobne ako z iných lokalít tohto druhu – prevláda značná stereotypnosť druhov keramiky. Okrem nepočetných výnimiek môžeme hovoriť o typickej kuchynskej keramike.

Výrazne prevažujú najmä vajcovité, zriedkavejšie amforovité hrnce s rôznou profiláciou okraja. Tieto nádoby vychádzajú tvarovo zo starších slovanských tradícií.

Dve hlboké misy (v zlomkoch) patria k tvarom so širokým konickým telom; jedna mala zrezaný a druhá mierne von vyhnutý a šikmo zrezaný okraj.

Výskyt džbánov potvrdzujú zlomky z troch exemplárov s baňatým telom, vyšším valcovitým alebo mierne lievikovite roztvoreným hrdlom a s uchom spájajúcim okraj pravdepodobne s plecom nádoby.

Našla sa aj jednoduchá pokrývka s rozšíreným držadlom.

Treba spomenúť, že v Oboríne sa nenašli zvyšky hlinených závesných kotlíkov, takých typických práve pre nížinné dediny Karpatskej kotliny v XI.–XIII. stor.,¹⁴ ktoré sú závažné najmä pri riešení otázok etnicity (starí Maďari, príp. iné pridružené etnické skupiny), ale aj otázky hlav-

¹³ Nekuda V. – Reichertová K., l. c., 38, 82 nn.

¹⁴ Prehľad problematiky uvádza A. Habovštiak, SIA IX, 1961, 475–478; tam je vyznačená aj ďalšia literatúra.

ného zdroja obživy [sezónne polokočovné pastierstvo?]. V pomerne početnom keramickom materiáli z Oborína je absencia tohto druhu keramiky pozoruhodná.

Z kultúrnej vrstvy pochádza veľmi zriedkavý keramický tvar — torzo hlinenej hrncovitej kanvice (obr. 6: 5),¹⁶ preto tento nález popíšeme podrobnejšie. Ide vlastne o guľovitý hrniec svetlohnedej farby, vyrobený na ručnom hrnčiarском kruhu pásikovou technikou. Lievikovité ústie má zosilnený a mierne dovnútra zrezaný okraj. Tesne nad najväčším vydutím je nasadená rúrkovitá výlevka; na vnútornej stene nádoby sú dobre viditeľné stopy jej upevnenia (odtlačky prstov tvoria skoro pravidelnú kružnicu). Stopy ucha sa na torze nezistili, podľa nájdených častí nádoby prichádza však do úvahy iba závesné ucho, spájajúce protiľahlé strany ústia. Ucho je obvyklou súčasťou stredovekých kanvic, a preto ho správne môžeme predpokladať aj v tomto prípade.

Kanvica je pomerne bohato zdobená. Pod hrdlom je plastické rebro presekávané šikmými zásekmi a nižšie prebieha päť radov vysokých vlnoviek. Pod najväčším vydutím sú špirálovite odbehajúce vodorovné žliabky. Výlevku zdobia štyri rady zásekov, ktoré sa zbiehajú k otvoru. Niektoré rozmery, ktoré možno zistiť z torza (max. Ø 20,8 cm, Ø ústia 13,4 cm), svedčia o tom, že nádoba bola pomerne veľká. Celkovým výzorom začleňuje sa kanvica do staršej časti stredovekého materiálu z Oborína a rámcovo ju datujeme do XII. až prvej polovice XIII. storočia.

Hoci v doteraz zverejnenom slovenskom materiáli z XI.—XIII. stor. sme sa s takouto hrncovitou kanvicou ešte nestretli, nálezy v Čechách a na Morave naznačujú, že takýto druh nádob nie je neznámy ani v spomenutom období, aj keď sa vyskytuje iba ojedinele.¹⁶ O malých kanvičkách z XI.—XII. stor. sa uvažuje ako o keramických akvamanile (nádoba na liturgické umývanie rúk pri omši).¹⁷ Nemáme žiadnu oporu pre domnienku o takomto funkčnom využití nádoby z Oborína, no zriedkavosť nádob s výlevkou z XI.—XIII. stor. a v tomto prípade bohatá a starostlivo vyhotovená výzdoba svedčí o inej než ako čisto úžitkovej funkcii nádoby.

V súvislosti s hodnotením keramiky z Oborína prinášame (na obr. 7) prehľad profilov okrajov nádob. Časti okrajov z 94 nádob tvoria 18 typov, z toho hrnce 15 typov (sem patrí aj nádoba s výlevkou — typ 1 B), misy dva typy (16 a 18) a džbán jeden typ (12). Niektoré typy majú 2—3 varianty. Variabilita je teda vysoká; príčinou je hlavne veľký časový úsek, z ktorého črepy pochádzajú.

Ako vidieť z prehľadu (obr. 7), najpočetnejšie sú zastúpené okraje zrezané zvisle na vonkajšej strane (typ 5—9 — 47,9 %), ďalej zrezané

¹⁵ Organickou súčasťou kanvic je výlevka. Medzi stredovekými kanvicami sú tvary džbánkované (s vertikálne nasadeným uchom) a hrncovité (s uchom spájajúcim protiľahlé strany ústia) (Nekuda V. — Reichertová K., l. c., 56). Opísané torzo sme zaradili do druhej skupiny podľa najpravdepodobnejšej rekonštrukcie pôvodného tvaru.

šikmo na vonkajšiu stranu (typ 10 — 12,7 %), vodorovne alebo mierne dovnútra zrezané a oblé (typ 1 a 2, resp. 3 a 4 — po 8,5 %), mierne kyjakovite zosilnené s okrajom oddeleným žliabkom z vonkajšej alebo oboch strán, a okraje rímsovité (typ 13, resp. 15 — 6,4 %). Iné typy okrajov vyskytujú sa len sporadicky.

Ráz väčšiny črepov dovoľuje keramiku z Oborína zaradiť do XI. až prvej polovice XIII. stor. O niečo mladší časový úsek predstavuje malá skupina črepov prevažne červenohnedej a šedobielej farby, so znakmi dobrého vypálenia a väčšej technickej zručnosti pri výrobe a v profilácii, reprezentovaná hlavne okrajmi typu 13, 15 a 17 (pozri obr. 7). Presnejšie vyčlenenie prvkov typických pre jednotlivé úseky v rámci týchto dvoch hlavných horizontov v keramickom materiáli nie je možné. Pomocným kritériom na určenie hornej časovej hranice nálezového materiálu sú dve železné ostrohy (obr. 4: 2, 3), patriace do druhej polovice XIII. až prvej polovice XIV. stor.¹⁸

Pri povrchovom zbere ukázali sa stopy stredovekého osídlenia na značne rozsiahlom priestore. Je dosť možné, že aj tu — podobne ako na iných dedinských nížinných sídliskách v Karpatskej kotline v XI. až XIII. stor. — nejde o osídlenie kumulované na malom priestore, ale o príbytky rozptýlené popri Laborci vo väčších vzdialenostiach od seba v dlhšom páse.¹⁹

O tejto oblasti máme spreď roku 1300 iba veľmi málo písomných prameňov a ani tie nepodávajú zreteľnejší obraz o hydrografických a sídliskových pomeroch v skorších fázach stredoveku.²⁰ Preto mechanické stotožnenie opisovanej archeologickej lokality s názvom uvedeným v historických prameňoch by bolo značne hypotetické, hoci v tomto prípade jestvuje kontinuita názvu dnešného Oborína s dedinou (villa) Abra, ktorá sa v týchto miestach spomína roku 1282.²¹

¹⁸ Někuda V. — Reichertová K., l. c., 102.

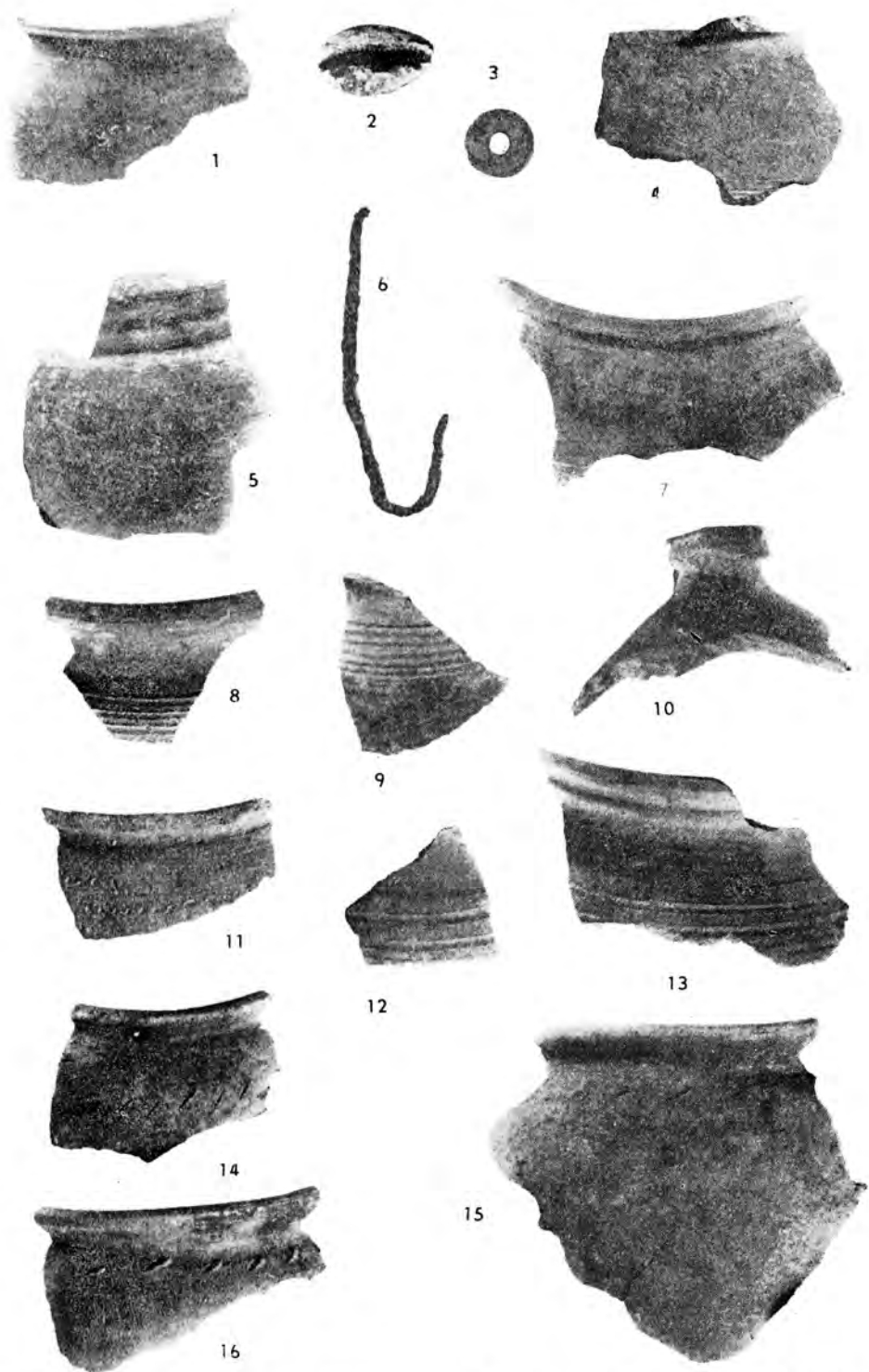
¹⁷ Turek R., *Keramické aquamanile z Klatov*, ČNM CXXVI, 1957, 4—7.

¹⁸ Nagy G., *A szabolcsmegyei múzeum középkori sarkantyúi*, AÉ XVIII, 1898, 60—64. K dolnej hranici výskytu ostrôh s hviezdovitým bodcom pozri: Nickel E., *Zur zeitlichen Ansetzung des Radsporns*, PZ XXXIX, 1961, 288—293.

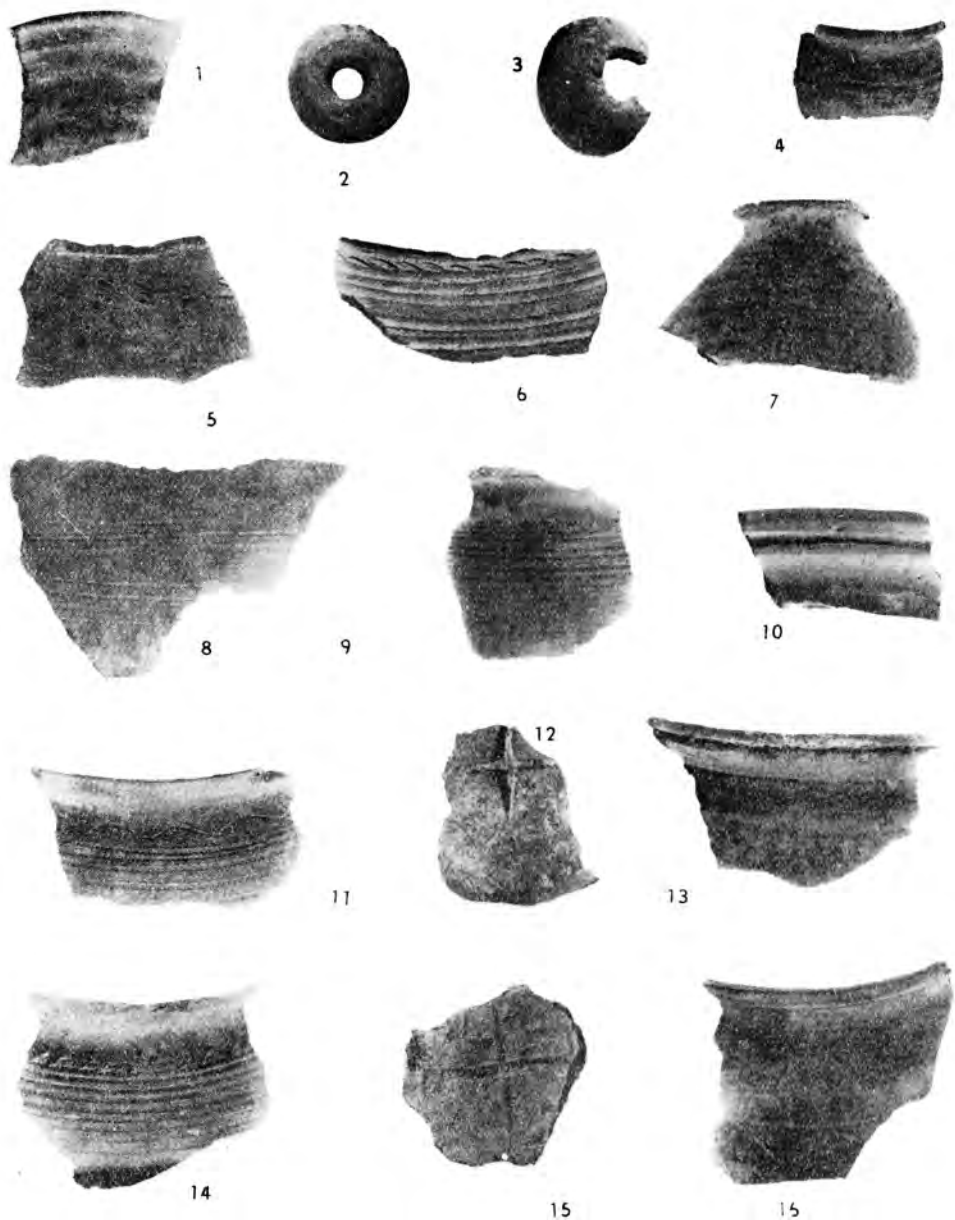
¹⁹ Pozri napr. Habovštiak A., SIA IX, 478, 479; Méri I., l. c., 57 nn.

²⁰ Šmilauer V., *Vodopis starého Slovenska*, Praha—Bratislava 1932, 257—262, 422—436.

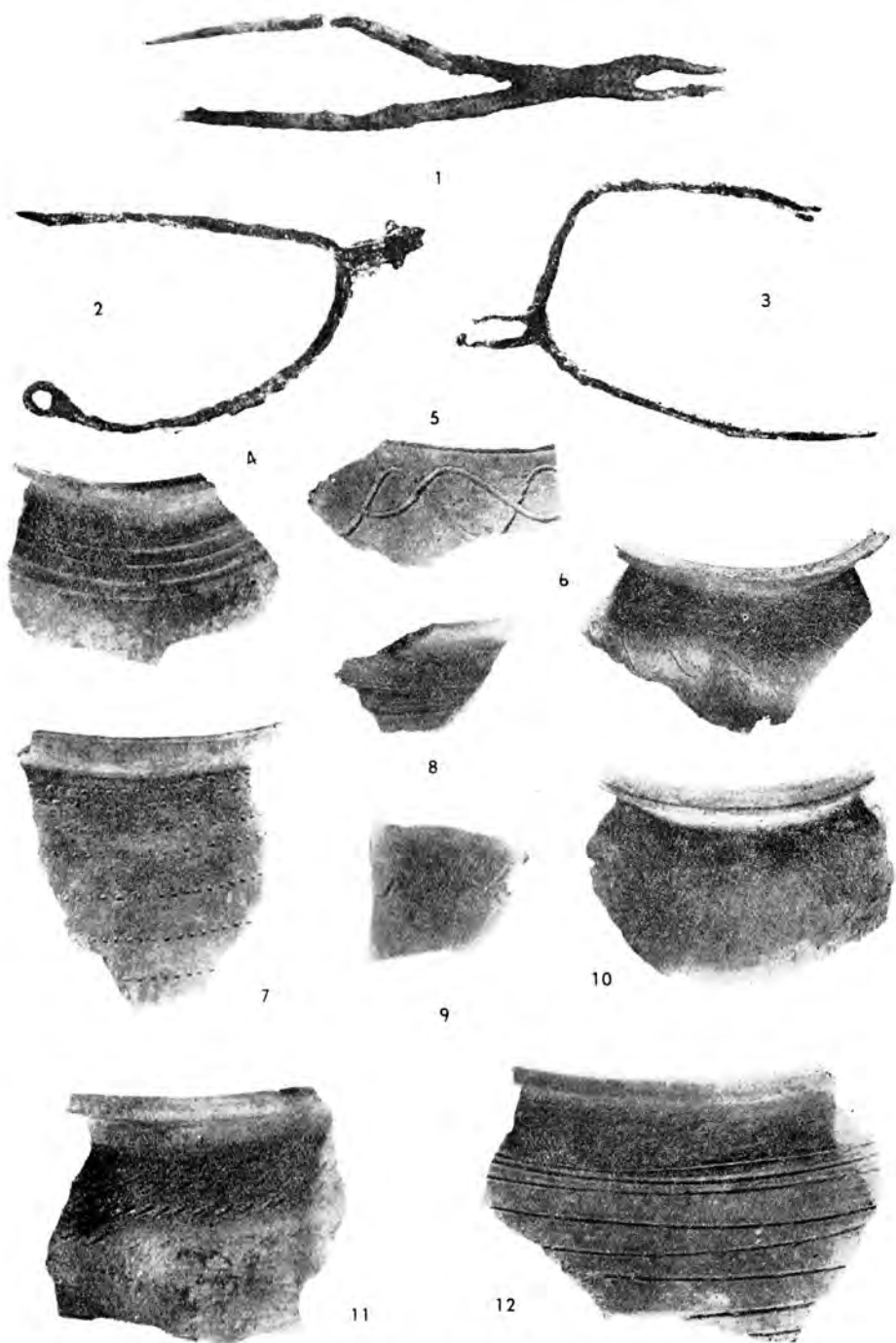
²¹ Šmilauer V., l. c., 262. Ďalšie údaje o tejto dedine pozri v *Magyarország vármegyéi és városai, Zemplén vármegye*, Budapest s. a., 14, 15, 356, 357.



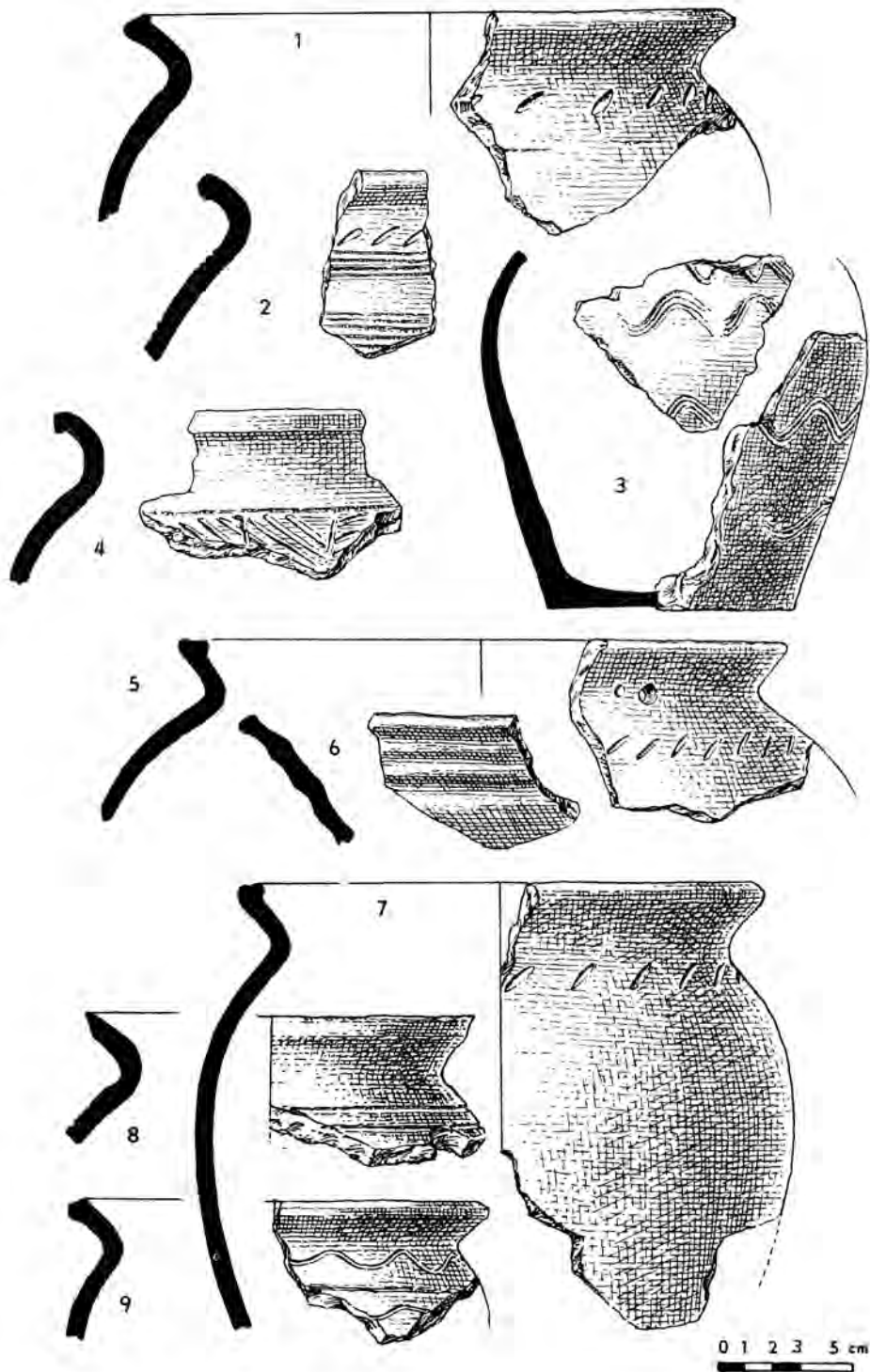
Obr. 2. Oborin. Výber nálezov zo sídliskových objektov. 1–7 — objekt 4; 8–16 — objekt 5.



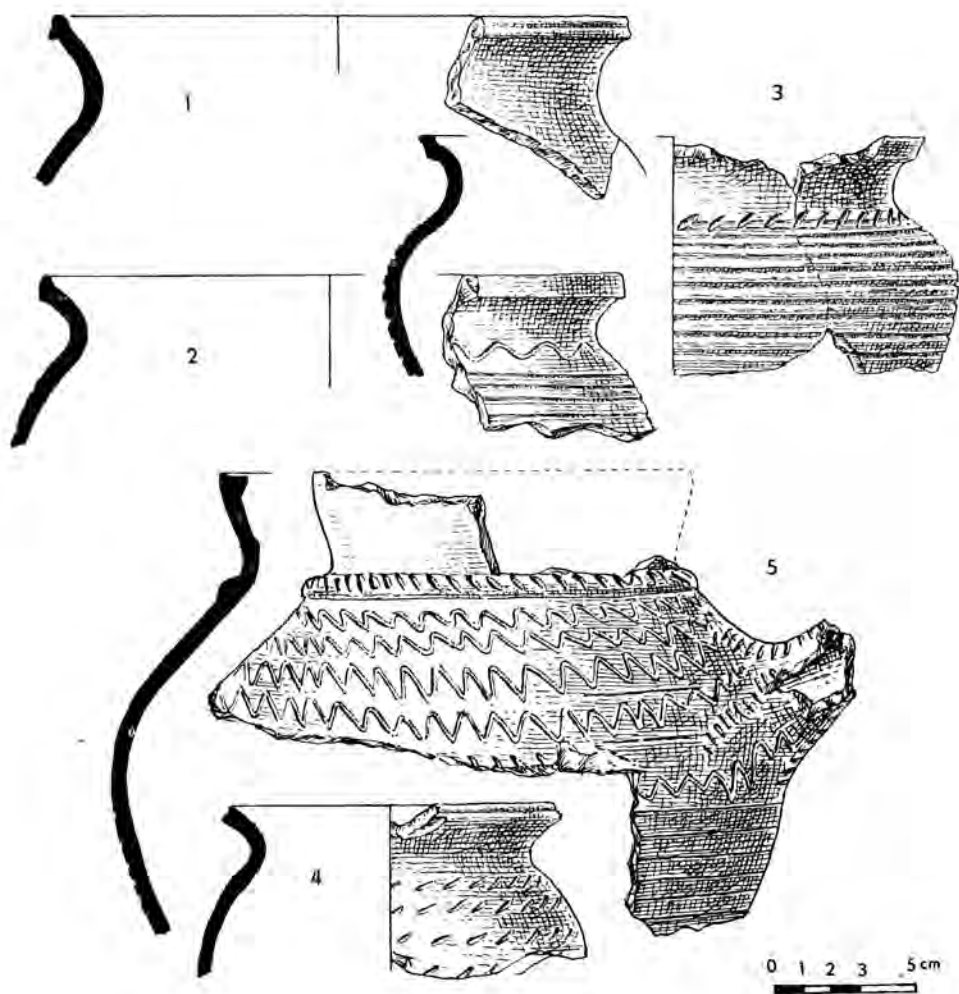
Obr. 3. Oborín. Výber nálezov zo sídliskových objektov. 1, 4, 7, 10, 12, 13, 16 — objekt 7; 2, 3, 6, 9, 11, 14, 15 — objekt 10; 5, 8 — objekt 6.



Obr. 4. Oborín. Výber nálezov z kultúrnej vrstvy.



Obr. 5. Oborín. Výber keramického materiálu zo sídliskového objektu 5.



Obr. 6. Oborín. Výber keramického materiálu. 1—4 — objekt 10; 5 — kultúrna vrstva.

Por. č.	PROFILY	Por. č.	PROFILY	Por. č.	PROFILY
1		7		13	
2		8		14	
3		9		15	
4		10		16	
5		11		17	
6		12		18	
		13			
		14			
		15			
		16			
		17			
		18			

Obr. 7. Oborin. Prehľad profilácie okrajov keramiky.

MITTELALTERLICHE BESIEDLUNG IN OBORÍN, FLUR KÁPOSZTÁS

Alexander Ruttkay

Die Fundstelle von Oborín, Bez. Trebišov, liegt in der Flur Káposztás auf einer erhöhten Terrasse längs des rechten (nördlichen) Ufers des alten Laborec-Flußbettes; in südlicher Richtung dehnt sich der stellenweise noch sumpfige Teil der Ostslowakischen Tiefebene aus.

Bei einer Probegrabung des AI der SAW im J. 1961 (S. Šiška) wurde neben verschiedenartigen älteren Objekten auch intensive mittelalterliche Besiedlung festgestellt, von der eine dicke Kulturschicht und sechs abgedeckte, teilweise von modernen Wirtschaftsgebäuden gestörte Siedlungsobjekte zeugen.

Hinsichtlich der Funktion kann bei einem der Objekte die Ausnützung als provisorische Saisonwohnung angenommen werden (Objekt 9 — ovale Form, kesselartige Sohle, Dm. etwa 330 cm, T. 200 cm; Spuren einer Pfostenkonstruktion erfaßte man nicht), in vier Fällen handelt es sich offenbar um Vorratsgruben (Objekte 4, 6, 7 und 10 — runder, eventuell ovaler Grundriß, vertikale Wände, im großen und ganzen gerade Sohle, Dm. 80—180 cm, T. 80—140 cm) und ein Objekt mag wohl eine in zwei Phasen benützte Abbaugrube gewesen sein (Objekt 5 — ovale Form, gerundete Sohle, die in zwei Teile gegliedert ist, Dm. 130 × 160 cm, T. 110—120 cm).

Alle diese Objekte wurden nach Aufhören ihrer Funktion zu Abfallgruben; so muß auch ihre Verschüttungsschicht beurteilt werden, deren zahlreiches Scherbgut das Gepräge von einem längeren Zuschüttungsprozeß der Gruben zeugt.

In der Kulturschicht und in der Füllerde der Siedlungsobjekte fand man Scherben von 94 Gefäßen. Zur Keramikproduktion hatte man überwiegend sandgemagerten Ton verwendet, anderes Material (poröses — eine Beimischung von organischen Substanzen, eventuell feiner geschlämmter Ton u. ä.) wird selten angetroffen.

Der Großteil der Tonware wurde auf handbetriebener Töpferscheibe geformt. In vielen Fällen können deutliche Spuren des Herstellungsvorganges (aus Tonrollen zusammengefügt) beobachtet werden. Die Brennung ist mittelmäßig. Die Farbe der Gefäße ist überwiegend schmutziggrau, doch ebenfalls dunkelbraun, rötlichbraun, seltener auch hellgrau bis weiß.

Von Verzierungselementen erscheinen einfache oder mehrzeilige Wellenlinien, bzw. verschiedene Varianten von gegenseitig sich schneidenden Wellenlinien, spiralförmig umlaufende Linien, einfache Schrägkerben, schräge tropfenartige Kerben und symmetrische Reihen von runden, dreieckigen oder quadratischen Einstichen. Vereinzelt ist eine horizontal gekerbte Rippe unter dem Hals einer Kanne mit Ausguß.

Bodenzeichen erfaßte man in drei Fällen von 21 diesbezüglich in Frage kommenden Bodenstücken.

Unter den Formen dominieren eiförmige oder amphorenförmige henkellose Töpfe mit verschiedener Randprofilierung. Seltener begegnen tiefe Schüsseln mit breitem konischem Körper und bauchige Krüge mit höherem, mehr oder weniger zylindrischem Hals und vertikal aufgesetztem Henkel.

Vereinzelt und überhaupt ein seltener Fund ist das Fragment einer topfförmigen

Tonkanne mit röhrenartiger Tülle. Von allgemeinen typologischen Kriterien und der Stellung der Kanne im Oberösterreichischen Keramikmaterial zu urteilen, gehört sie in das XII. bis in die erste Hälfte des XIII. Jh.

Eine weitere Gattung der Tonware bildet ein Deckel mit verbreitertem Griff.

Die Variabilität der Gefäßrandprofilierung ist auf Abb. 7 übersichtlich dargestellt. Die größte Vertretung haben Ränder mit vertikal abgestrichener Außenseite (Typus 5—9 — 47,9 %), dann folgen schräg nach außen abgestrichene Ränder (Typus 10 — 12,7 %), horizontal oder leicht nach innen abgestrichene und runde Ränder (Typus 1 und 2 je 8,5 %) usw.

Morphologisch geht die Oberösterreichische Keramik allgemein auf ältere burgwallzeitliche Traditionen zurück, die sich in der Keramikproduktion auf slowakischem Gebiet mit lokalen Abweichungen bis in das XIII.—XIV. Jh. hinein aufrechterhielten. Außer anderem ist es interessant, daß sich in dem zahlreichen Material keine Scherben von tönernen Hängekesseln befinden, die für die Dörfer in den Ebenen des Karpatenbeckens im XI.—XIII. Jh. so typisch sind. Nach dem Charakter des Großteils des Materials kann man es in das XI. bis in die Mitte des XIII. Jh. datieren. Einen etwas jüngeren Zeitabschnitt repräsentiert eine kleine Gruppe von Scherben mit rotbrauner und grauweißer Färbung, guter Brennung und Zeichen größerer technischer Fertigkeit bei der Herstellung und Profilierung, die insbesondere durch die Ränder der Typen 13—15 und 17 repräsentiert ist. Eine genauere Herausstellung der für die einzelnen Abschnitte typischen Elemente ist im Rahmen dieser beiden Haupthorizonte im Keramikmaterial nicht möglich.

Ein Kriterium für die Datierung der oberen Grenze des Fundgutes sind zwei Eisenspäne mit sternförmigem Stachel, die in die zweite Hälfte des XIII. bis in die Mitte des XIV. Jh. gehören.

Bei der Oberflächenbegehung zeigten sich mittelalterliche Besiedlungsspuren auf ziemlich großer Fläche. Es ist sehr gut möglich, daß auch hier — ähnlich wie in anderen Dorfsiedlungen der karpatenländischen Ebenen im XI.—XIII. Jh. — keine eng zusammengedrängte Siedlung vorliegt, sondern Behausungen, die sich in größerer Entfernung voneinander in einer längeren Reihe längs des Laborec streuten.

Übersetzt von B. Nieburová

OPEVNENÁ OSADA S KOSTOLOM V BREHOVE

Gabriel Povala, Žilina

V najbližšom okolí Zemplína, 7 km severne od obce, na malej terase pod Veľkým vrchom (Nagy hegy) vypína sa nevelký kostolík s kláštorom (obr. 1), pod ktorým sa túli k stráni obec Brehov (prv Imbreg, okr. Trebišov).

Kostol má všetky znaky náročnej románskej stavby. Má emporu, nad ňou dvojposchodovú vežu so združenými oblúkmi a tesanými kamennými stĺpkami uprostred. Novšia prístavba na ľavej strane pri vchode do lode, pitvorec pred vchodom a krypta pod svätyňou a loďou len málo narušili pôvodnú stavbu. Omnoho rušivejšie zasiahli zväčšené a barokizované okná, ktoré sú iste nižšie ako pôvodné. No najviac zmenila vnútorný



Obr. 1. Brehov, okres Trebišov. Pohľad na kláštor (v pozadí Veľký vrch).



Obr. 2. Brehov, okres Trebišov. Pohľad na kostol a kláštor.

vzhľad kostola baroková klenba nad loďou; miesto nej tu bola iste pôvodne plochá drevená povala. K apside, zakončenej konchou, pripojili v XVII. stor. barokovú klenbu lode. Na veži sa nedá zistiť nijaký architektonický zásah (obr. 2). Vnútorne rozmery kostola — 18 X 7 m — sú v staršom stredoveku zriedkavé.

Pri kostole z južnej a západnej strany bolo radové pohrebisko. Rozprestieralo sa na ploche dnešného kláštora a v zeleninárskej i ovocnej záhrade. Na terase nad ním až k úpätiu Veľkého vrchu sa rozprestierala nevelká osada. Na západnom okraji terasy bol druhý väčší objekt — panský hrádok s dvorcom (dosiaľ nazývaný „Váricska“); zvyšky muriva hrádku sú ešte dnes viditeľné. Jeho stredoveké pivnice využíva terajší majiteľ domu. Celý sídelný areál bol opevnený dosiaľ zachovaným valom a plytkou priekopou z východnej a severnej strany, t. j. zo strany Veľkého vrchu.

Imbreg (Brehov) sa prvý raz spomína v zozname pápežských vyberačov v rokoch 1332—1334; spomína sa tam kňaz „*Stephanus sacerdos de S. Clemente... Item Stephanus de Ybreg*“.¹

Potom roku 1408 nachádzame zmienku o tej časti Brehova, ktorá patrila rodine Soosovcov: „... *tres mansiones populosas, viginti sez* (26)

¹ Jurovský J., *Tovarnianska tradícia* (rukopis).

falcastras feni, ecclesia lapidea cum turri lapidea", tu je dubový les, z ktorého sú príjmy, a 4 rybníky: Palacha, Orlia...² Osada sa neskôr dostala do vlastníctva rodiny Barkóczyovcov.

Tieto kusé údaje zo stredoveku bolo potrebné doplniť a vyriešiť otázku existencie osady a vzniku kostola vo vzťahu k jeho patrocínium (sv. Klimentovi?). Alebo azda ide o vzácnu stopu cyrilometodejskej veľkomoravskej tradície? Preto sa v Brehove v čase od 31. júla do 12. augusta 1967 uskutočnil predbežný výskum pod vedením prof. dr. Vojtecha B u d i n s k é h o - K r i č k u.

Duchovný správca kláštora v Brehove, J. M a c á k, zozbieral roku 1966 cenný materiál, ktorý dával tušiť, že Brehov patrí k tým slovenským osadám, ktoré majú začiatky v dobe veľkomoravskej. Črepový materiál je zväčša mladohradištný a stredoveký (nadväzuje na stredohradištný). Okrem toho v zeleninárskej záhrade sa našiel bronzový krúžok (prsteň), na roli asi 100 m severne od kostola esovitá záušnica, malá bronzová záušnica s oblúčkom (\varnothing 1 cm) a pod kláštornou vinicou bronzový krúžok (\varnothing 3,8 X 4,2 cm).

Roku 1967 sa pred začatím výskumu znova uskutočnil povrchový zber, ktorý dobre dopĺňa predchádzajúce zistenia (obr. 4: 1–8, 10–18). Počas predbežného výskumu sa vyhlbili tri sondy.

Sonda 1 bola vytýčená pri severnej stene lode kostola, mala rozmery 2,50 X 2,50 m a siahala do hĺbky 120 cm. Zistilo sa, že jej výplň tvorí navážka z opráv a stavby kostola a kláštora v XVII. stor.: kamene, úlomky tehál, malta, hlina, kosti i drevo. Ide o materiál z vykopaných základov bočnej prístavby, krypty, vchodu do kostola a zo základov kláštora. Pôvodné základy kostola boli teda položené na holú skalú; v jej puklinách a malých priehlbínach sa nachodila len tenká vrstva pôvodného humusu, prepáleného pri požiari kostola. V zásype sa našla malá zlatá náušnica z konca stredoveku alebo z novoveku (záchytná otáčivá ihlica so šperkom chýba). Črepový materiál z tejto sondy (obr. 4: 9, 19) sa nenašiel in situ, preto ho v súvisle s datovaním vzniku kostola nemožno použiť.

Sonda 2 mala rozmery 4 X 2 m a bola odkrytá vo vzdialenosti 5 m od bočnej prístavby (11 m od lode kostola). V hĺbke 20–30 cm sa narazilo na skalný podklad terasy, preto sa vo výkope nedalo pokračovať. Z tejto sondy sa získalo len málo črepov.

Sonda 3 bola vyhlbená vo vzdialenosti 27 m od rohu kláštora; mala rozmery 2 X 1,5 m a neskôr bola rozšírená na 5 X 5 m (24 m od spomenutého rohu). Tu bola vrstva ornice hrubá 30 cm, pod ňou sa už objavoval skalný podklad. Do tohto skalného podložia bol zapustený príbytok až do hĺbky 40 cm. V severovýchodnom rohu objektu sa zistilo ohnisko s popolovitou zeminou a uhlím, črepmi, prepálenými kameňmi, hrudami hlíny a kĺncami. Bolo umiestnené tesne pri predpokladanej stene prí-

² Listina z archívu rodiny Soosovcov (zdelil dr. P. R a t k o š).

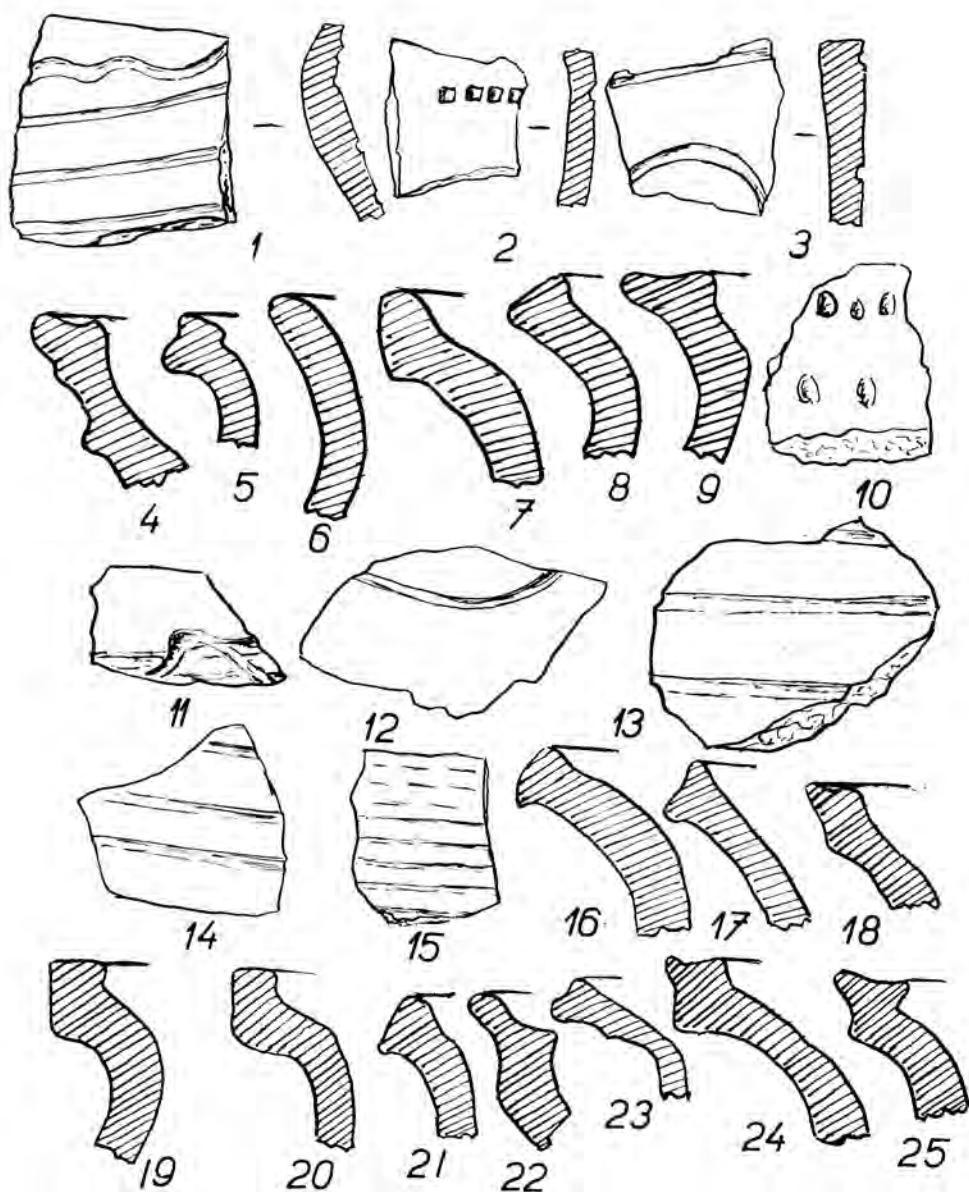


Obr. 5. Brehov, okres Trebišov. Výskum 1967, sonda 3. Kolové jamy a ohnisko.

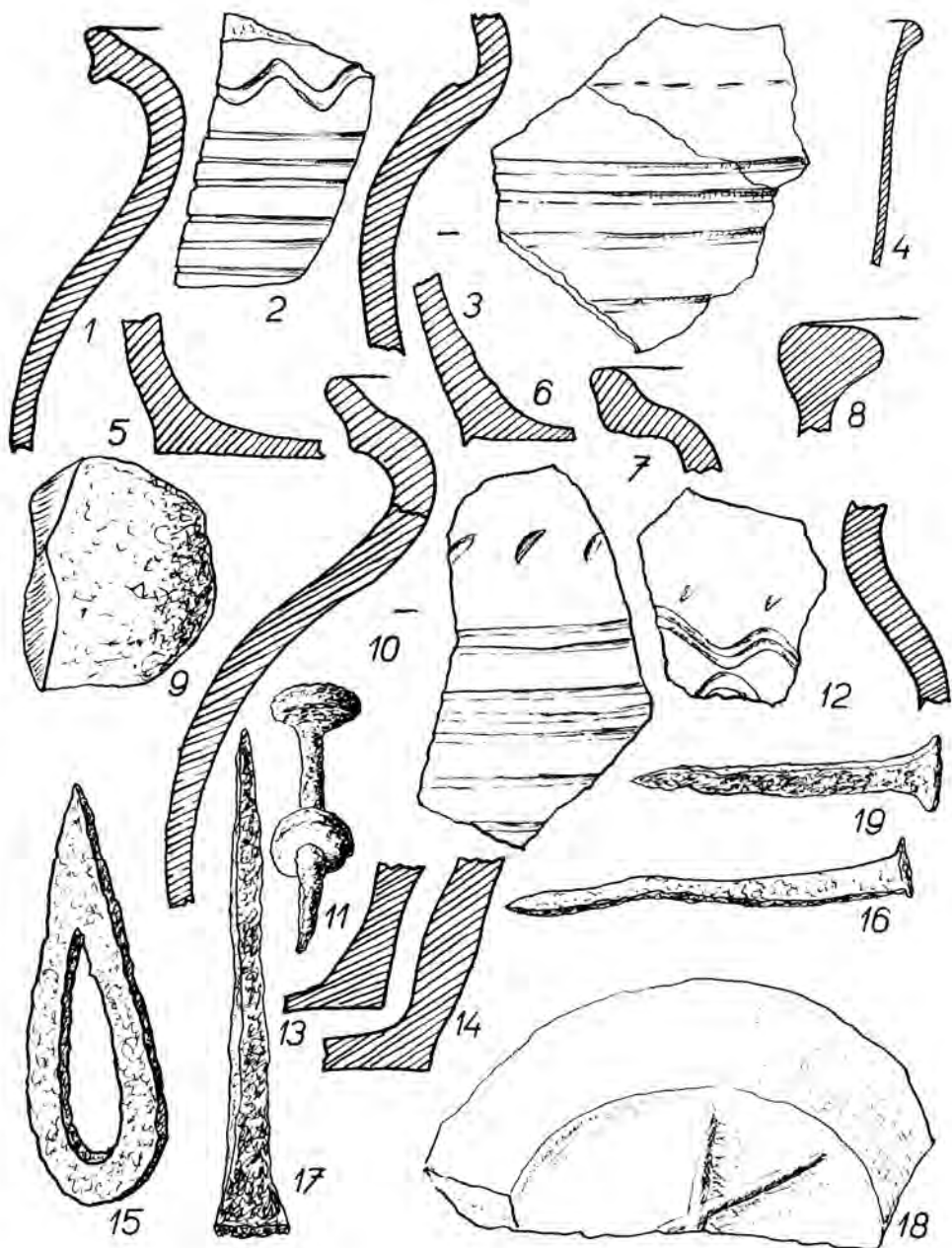
bytku, ktorú naznačovalo zahĺbenie podlahy do podložia. Z vonkajšej strany steny nachádzala sa pomerne široká a dosť hlboká jama (\varnothing 40 cm, hĺbka 80 cm od povrchu a 40 cm pod úrovňou dlážky). Našli sa v nej hrudky vypáleného vápna a črepy. Rovnobežne s predpokladanou stenou a zahĺbením zistil sa vo vzdialenosti 250 cm rad štyroch menších jám (rozmery približne 20 × 30 cm, hĺbka 25–30 cm pod dlážkou); dve z nich mali šikmý spád k východu, v smere radu (obr. 3). V rovnakej vzdialenosti od týchto jám sa našla na opačnej strane ešte jedna jama, ktorá svojou polohou zodpovedala umiesteniu prvej – veľkej. Podľa týchto zistení možno si predstaviť pôdorys príbytku: rad štyroch stĺpov niesol sedlovú strechu, bočné stĺpy upevňovali steny. Celá plocha objektu nebola odkrytá pre nedostatok času a tvrdý vyschnutý terén. Na odkrytej ploche sa získalo hodne črepového a železného materiálu (obr. 4: 20–25, obr. 5); okrem neho sa tu našli aj kosti a recentné črepy (kachlice a taniere).

V celom nálezovom materiáli sú zastúpené kultúry od doby halštatskej fázy a staršieho stredoveku (XI.–XIII. stor.). Hlina črepov je zrnitá, takže povrch, napriek hladeniu na ručnom kruhu, je často hrboľatý, a nepravidelný. Materiál iných zlomkov je jemnozrnný, pieskovitý (málo hlíny), jeden črep je grafitový.

Farba hlíny po vypálení je zväčša tmavá, od čiernej cez hnedú až po tmavosivú, menej často červená, oranžová a ružová. Výrazné svetlé



Obr. 4. Brehov, okres Trebišov. Ukážky keramických nálezov sond 1–3.



Obr. 5. Brehov, okres Trebišov. Nálezy zo sond 1—3.

odtiene sú zriedkavé a vyskytujú sa len u tenkostenných črepov z jemne plavenej hlíny. Vypálenie je väčšinou strednej akosti, no objavuje sa aj slabšie i dobre vypálená keramika.

Keramika sa vyrábala na ručnom kruhu. Svedčí o tom častá hrboľatosť povrchu, najmä však odtlačky prstov a ťahy formovacích nástrojov na vnútornej strane črepov, najviac pri dne. Čím vyššie, tým je povrch starostlivejšie obtáčaný, okraje dôkladne profilované a uhladené. Asi 5 % črepov je z nádob vyrobených na rýchlo rotujúcom kruhu remeselníka, zdobené sú však ešte starými motívami, obyčajne plastickou rytou vlnovkou.

Farebný povlak črepov je zriedkavý (obr. 4: 15), obyčajne farba povrchu je totožná s farbou lomu črepa alebo nebadane prechádza do inej farby. Na jednom črepe (obr. 4: 11) je farba nanesená dva razy: na červenkastom podklade sú nad plastickou vlnovkou ešte okrasné krivky maľované bielou farbou.

Hrúbka stien je stredná, tenké steny sú zriedkavé, hrubé a hrboľaté sú najmä dná.

Profilácia okrajov je v porovnaní so stredohradištnou keramikou značne vyvinutá: oblé okraje prechádzajú k nenápadnej profilácii (obr. 4: 6, 18, 21, obr. 5: 10), potom k rímse (obr. 4: 7, 20), zárezovým ryhám (obr. 4: 13, 27, 25) a viacerým okružným, kalichovite prehnutým plochám (obr. 4: 11, 16, 18, 22).

Z ozdobených prvkov sú najčastejšie špirálovité ryhy, okružné pásiky rozličnej šírky, hĺbky a hustoty. Na jednom črepe je ešte dvojnásobná vlnovka, aká bola obvyklá v strednej dobe hradištnej (obr. 5: 12), inak sa vyskytujú iba plytké vlnovky a vodorovné žliabky na celej ploche vydutia až po dno (obr. 5: 10). Objavujú sa aj štvorcové odtlačky (obr. 4: 2), vrypy (obr. 4: 10, obr. 5: 10, 12) a na dvoch zlomkoch dien sú hrnčiarске znaky (obr. 5: 13, 18).

Črepy z jednej nádoby (profil je na obr. 5: 10a) sa našli na rozličných miestach, ale pochádzajú z tej istej nádoby, takže si môžeme zrekonštruovať jej tvar: je to hrniec s oblým vyhnutým okrajom a plastickou hranou, zdobený pod zdôrazneným hrdlom radom šikmých vrypov, pod ktorým sú husto nanesené okružné ryhy, smerom k dnu redšie. Okraj je starostlivo vytáčaný až pod hrdlo, nižšie však — na vnútornej strane — je povrch značne hrboľatý, prstami formovaný, nevytáčaný na kruhu. Hlina je piesčitá, povrch drsný, hore ružovej farby, ktorá na vnútornej strane náhle prechádza do čiernej a na vonkajšom povrchu do tmavo-hnedej farby, zašpinenej od sadzí. Výška asi 30 cm.

Keramický materiál nájdený v sondách dokladá osídlenie v dobe halštatskej (na Veľkom vrchu je halštatské hradisko), v dobe laténskej (hradisko z doby laténskej a rímskej je v blízkom Zemplíne) a začiatky slovanského osídlenia v strednej dobe hradištnej, terasa pri kostole bola však intenzívnejšie osídlená až v mladšej dobe hradištnej a v staršom stredoveku, teda v XI. — XIII. storočí. Črepový materiál zo sondy 3, ktorý

datuje aj polozemnicu s ohniskom a kolovými jamami, patrí prevažne do XII.–XIII. stor., ale ide tu už o okraj osady a pravdepodobne o mladší objekt. Zberový materiál má starší ráz. Našiel sa tu aj kus železnej suroviny (rozmery 65 X 45 X 15 cm), ale je to len zlomok väčšieho kusa, ďalej klince (obr. 5: 16, 17, 19) s masívnym štvorbokým driekom a plochou štvorbokou hlávkou, jeden kliniec má oválnu hlávkou a prebitý železný kotúčik, ďalej zaoblený klín s otvorom (obr. 5: 15) a okraj vedierka (?).

Zo šperkov sa našla esovitá záušnica z radového pohrebiska, malá záušnica, bronzový krúžok a torzo zlatej náušnice, ktoré už boli spomenuté.

Sídliisko je na terase sopečného vrchu, preto sa v okolí nachádza hodne obsidiánu a vyskytol sa i tu; v hojnom počte sa nachádza farebný kremenec, jeden kus je starostlivo opracovaný na škrabadlo (obr. 5: 9). Väčšie kremence sa upotrebovali pravdepodobne ako kresadlá, menšie a rôznofarebné ako ozdobné vložky.

Výsledky skromného predbežného výskumu potvrdzujú predpoklad, že kostol bol postavený pre opevnenú osadu, ktorá vznikla pred XI.–XII. storočím. K tejto osade boli možno súčasne pripojené dva väčšie objekty: kostol na východnom okraji terasy a opevnený panský dvorec na západe. Osada s kostolom bola pravdepodobne zničená za tatárskeho vpádu. Potom sa osada premiestila na rovinu k rieke Ondave. Patrocínium sv. Klimenta patrilo kostolu v Brehove až do XVII. stor., keď po oprave bolo premenované na sv. Františka z Asisi. Kostol postavený pre osadu vznikol na prelome XII.–XIII. storočia, alebo v XIII. storočí. Vtedy už bol pri osade aj panský dvorec, lebo na tú dobu pre osadu bol kostol príliš vybavený. V XVI. storočí za reformácie alebo za bojov uhorskej šľachty kostol spustol. Bol obnovený a barokizovaný v XVII. storočí a vtedy k nemu minorití pristavali menší kláštor.

Výskum ukázal tiež potrebu dôkladnejšie preskúmať jednak stavbu kostola, jeho základy a pôdorys, jednak radové pohrebisko, ako aj vzťah panského sídla na „Váricske“ k osade, aby sa mohla kompletne riešiť otázka veku jednotlivých objektov a potvrdiť predpokladaná cyrilometodejská tradícia v Brehove.

BEFESTIGTE SIEDLUNG MIT EINER KIRCHE IN BREHOV

Gabriel Povala

Unweit des bekannten Fundortes Zemplin befindet sich oberhalb der Gemeinde Brehov (Bez. Trebišov) eine Kirche mit Kloster. Fundamente der Kirche sind romanisch, doch weisen sie Störungen durch jüngere Umbauungen auf. In der Nähe der Kirche entdeckte man ein Reihengräberfeld. Unter den Lesefunden befinden sich auch Tonscherben von Siedlungscharakter aus der jüngeren Burgwallzeit und dem frühen Mittelalter. Die ersten schriftlichen Berichte über Brehov stammen aus den J. 1332—1334 in der Sammlungsliste des päpstlichen Zehnten, wo angeführt wird, daß die Kirche St. Kliment geweiht worden war.

Die Probegrabung wurde unter der Leitung von V. Budinský-Krička durchgeführt und verfolgte das Ziel festzustellen, ob sich Material fände, das beweisen würde, daß die Einweihung der Kirche zu Ehren des St. Kliment mit großmährischen cyrilo-methodäischen Traditionen zusammengehängt hatte.

In der Umgebung der Kirche wurden drei Schnitte angelegt. Im ersten fand man den Schutt aus der Zeit der Renovierung der Kirche im XVII. Jh., im zweiten stieß man bereits in 20—30 cm Tiefe auf die Steinunterlage; erst im dritten Schnitt gelang es, ein Siedlungsobjekt teilweise abzudecken. Aus der Umgebung des Objektes und aus seiner Füllschicht stammen vereinzelt Scherben aus der Hallstatt-, Latène- und der römischen Zeit, doch überwiegen Funde aus dem XI.—XIII. Jh.

Vermutlich wurde die Kirche in Brehov ursprünglich für die Bewohner einer schon vor dem XI.—XII. Jh. gegründeten Siedlung erbaut, die dann samt der Kirche während des Tatareneinfalls vernichtet wurde. Die neue Ansiedlung hatte man näher zum Ondava-Fluß verlegt. Die Kirche war bis zum XVII. Jh. dem St. Kliment geweiht, und dann nach ihrem Umbau im Barockstil in eine Kirche des Hl. Franziskus von Assisi umbenannt. Es scheint also, daß die erste Kirche an der Wende des XII. und XIII. oder noch im XII. Jh. erbaut worden war, und zwar nicht nur für die Dorfbewohner, sondern auch für den Herrenhof, da sie für die damalige Zeit gemessen anspruchsvoll ausgestattet war. Das Kloster bei der Kirche erbauten Minoriten im XVII. Jh., als die Kirche umgebaut wurde.

Die Frage, ob es sich tatsächlich um cyrilo-methodäische Traditionen handelt, wie auch das Problem der gegenseitigen Beziehungen zwischen den Objekten in der Umgebung der Kirche könnte nur eine komplexere Grabung lösen.

Übersetzt von B. Niebuřová

STREDOVEKÉ KACHLICE Z KEŽMARKU

Belo Polla, Slovenské národné múzeum, Bratislava

Historickoarcheologický výskum v Kežmarku, resp. na nádvorí Kežmarského hradu a v jeho najbližšom okolí (obr. 1), uskutočnený v rokoch 1964–1967,¹ priniesol mnoho cenných poznatkov o dejinách hradu i celého mesta.² Okrem architektonických pamiatok (základy neskororománskeho kostola, základy stredovekých obytných domov a i.) sa počas tohto výskumu zistili aj pamiatky materiálnej kultúry od včasnodedinného obdobia až po súčasnosť. Boli to mince, kovový inventár, pamiatky sklenené i kostené a hlavne keramika. V súbore stredovekej keramiky prevládajú kachliarske výrobky. Práve tomuto druhu keramiky venujem v tejto štúdií pozornosť. Robím to preto, lebo súbor kachlíc z Kežmarského hradu predstavuje po súbore z Fil'akovského hradu³ najbohatšiu kolekciu kachlíc zo Slovenska, ako aj preto, lebo kachliciam sa v našej literatúre doteraz nevenovala náležitá pozornosť.

Treba zdôrazniť poznatok, že stredoveké kachlice patria k takému druhu hlinených výrobkov, ktorý sa nachádza väčšinou v stredovekých hradoch, hrádkoch, prípadne v palácoch a neskoršie i v meštianskych domoch stredovekých miest. Nestretávame sa s nimi (a ak, potom iba ojedinele) v zaniknutých stredovekých dedinách. Je to nesporne keramika z objektov, ktoré patrili vládnucej spoločenskej triede, i napriek tomu, že ju vyrábal jeden z najchudobnejších remeselníkov — hrnčiar. Túto domnienku potvrdzujú väčšie-menšie súbory kachlíc nielen z územia Slovenska, ako spomenuté kachlice z Fil'akovského hradu, súbor stredovekých kachlíc z Bratislavského hradu a zo samotnej Bratislavy,⁴ ale aj

¹ Výskum finančne zabezpečovalo SNM v Bratislave a roku 1964 aj Krajské stredisko pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove, za čo mu aj na tomto mieste vyslovujem vďaka.

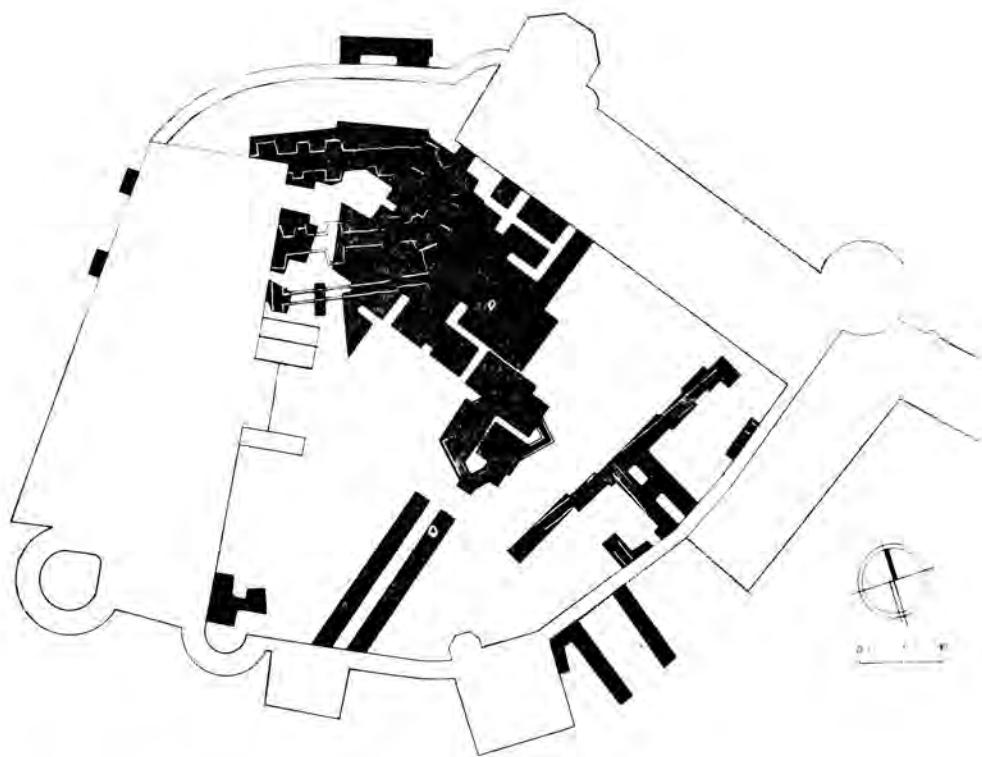
² Bližšie o tom pozri Polla B., *Kežmarok (výsledky historickoarcheologického výskumu)*, v tlači.

³ Kálmár J., *A füleki (Fil'akovo) vár XV.–XVII. századi emlékei*, RF 4, 1959.

⁴ Zatiaľ ako celok nepublikovaný.

⁵ Staršie kachlice, ktoré datuje do XIV. stor., odkryl J. Pastor (pozri Múzeum 6, 1959, 613–638). Mladšie kachlice zo XVI.–XVIII. stor. sa zistili pri výskume v Košiciach za druhej svetovej vojny v priestoroch tzv. Katovej bašty na Hrnčiarскеj ulici. Mihalík S., *A Miklós börtön*, Košice 1942.

⁶ Nové obzory 9, 1967, 187–207, obr. 11.



Obr. 1. Kežmarok — hrad. Plán prekopanej plochy pri historickoarcheologickom výskume v rokoch 1964—1967.

súbor kachlíc z Košíc,⁵ úlomky kachlíc zo Spišského hradu,⁶ z Poľska (Kraków—Wawel, Warszawa),⁷ z Maďarska (Budín, Ostrihom, Eger a iné hrady),⁸ z Čiech⁹ a Moravy,¹⁰ z Rakúska¹¹ alebo Nemecka.¹² U nás sa

⁵ Piątkiewicz—Dereniowa M., *Kafle wawelskie okresu wczesnego renesansu*, Studia do dziejów Wawelu II, 303—375; tá istá, *Wystawa zabytkowych kafli wawelskich*, *Pregląd artystyczny* 4, 1954, 58—61; Świechowska A., *Kafle warszawskie*, *Skice staromiejskie*, 161—174 a tab.

⁶ Holl I., *Középkori kályhacsempék Magyarországon I*, BR XVIII, 1958, 211—300; Kozák K., *Az egri vár feltárása (1957-ben)*, Egri Múzeum évkönyv I, 1961, 119—171, o kachliciach na str. 132—136; Kádár Z., *A legkorábbi agri kályhacsempék*, AE LXXIX, 1949, 102—106; Éri I., *A kisváradai vár kályhacsempéi*, FA VI, 1954, 148 n.

⁷ Smetánka Z., *Studie o českých středověkých kachlích*, kand. práca, 1960; ten istý, *Kachle na Pražském hradě*, PA XLIX, 1958, 262; ten istý, *Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů*, PA LII, 1961, 592—598; Radoměrský P., *Středověká keramika II*, MAVP III, 1965, 15—25; Kouba J., *Další доклад česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky*, ČNM CXXXIII, 1964, 185 n; Nekuda V. — Reichertová K., *Středověká keramika*, príslušná časť.

¹⁰ Porov. pozn. 9.

doteraz najsystematickejšie zaoberal problematikou kachlíc z Čiech a Moravy Z. Smetánka vo svojej kandidátskej práci¹³ a v menších štúdiách, v ktorých hľadá vzťahy medzi stredovekými kachlicami z Čiech a kachlicami z územia dnešného Maďarska a Poľska.¹⁴ V maďarskej literatúre je pomerne veľa prác, v ktorých sa rozpracúva problematika stredovekých kachlíc. Mimoriadnu pozornosť venoval predovšetkým kachliciam z Budína a Visegrádu maďarský bádateľ v oblasti historickej archeológie I. Holl.¹⁵ Z maďarských bádateľov aj iní neopomínajú tento druh hrnčiarskych výrobkov, najmä tí, ktorí sa zaoberajú výskumom jadier stredovekých miest a fortifikácií.¹⁶ Problematiku kachlíc z Poľska rozpracovala M. Piątkiewicz — Dereniowa,¹⁷ ktorá sa venovala predovšetkým kachliciam z Wawelu. Kachlicami z Warszawy sa zaoberá A. Świechowska.¹⁸ Z rakúskych a nemeckých bádateľov treba uviesť predovšetkým A. Walchera v. Moltheina, ktorý už v prvých deceniách tohto storočia poukázal na krásu a dôležitosť kachlíc ako výrobkov hrnčiarov a dôležitý prvok pri dotváraní interiérov stredovekých obytných priestorov. Z ďalších bádateľov treba uviesť aspoň K. Straussa.¹⁹

Pravdepodobne preto, že na stredovekých kachliciach, najmä z XV. a XVI. stor., nachádzajú sa rôzne obrazce (plastika), ktoré v niektorých prípadoch predstavujú skutočné umelecké diela, venovali im pozornosť aj historici umenia. Tým sa snáď dá vysvetliť, že niektorí bádatelia nezaradili kachlice medzi bežnú stredovekú keramiku a vyhli sa ich spracovaniu. Naposledy to urobil aj poľský bádateľ J. Kruppé, dobrý znalec stredovekej keramiky nielen z Poľska, ale z celej Európy, vo svojej monografickej práci o varšavskom hrnčiarstve v XIV.—XV. storočí. Zo svojho spracovania vylúčil kachlice, a tak sa — na škodu diela — nezaoberal ani ich opisom, ale ani rozborom.²⁰ Som však toho náhľadu, že kachlice tvoria neoddeliteľnú súčasť stredovekej keramiky už aj preto, lebo ich vyrábali stredovekí hrnčiari, ktorí produkovali aj ostatnú úžitkovú, dekoratívnu, ale i stavebnú keramiku. Práve preto V. Nekuda a K. Reichertová v práci o stredovekej keramike z Čiech a Mo-

¹¹ Walcher v. Molthein A., *Die deutsche Keramik der Sammlung Figdar II*, KUK XII, 1909, 201—362.

¹² Pazaunderek B. E., *Württembergische Hafnerkeramik*, Berlin 1929; Strauss K., *Kacheln un Öfen der Mark Brandenburg*; Strassburg 1929.

¹³ Porov. pozn. 9.

¹⁴ Tamže.

¹⁵ Porov. pozn. 8.

¹⁶ Tamže.

¹⁷ Pozri pozn. 7.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Pozri pozn. 12.

²⁰ Kruppé J., *Garnçarstwo warszawskie w wiekach XIV i XV*, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1967.

ravy²¹ správne zaradili kachlice medzi stredovekú keramiku. Svedčí o tom aj to, že doteraz sa nezistilo, že by bol u nás alebo v susedných oblastiach existoval v stredoveku samostatný kachliarsky cech, prípadne iné združenie samostatných kachliarov.²² Písomné správy o cechoch a stredovekých remeslách potvrdzujú túto mienku i napriek tomu, že M. Piątkiewicz – Dereniowa kladie kachliarstvo na rozhranie remesla a sochárstva.²³

Je samozrejmé, že stredoveké kachlice, najmä s bohatými dekoratívnymi prvkami, môžu byť aj predmetom bádania historikov umenia. Veď v zbierkach našich múzeí sú kachlice s bohatým ikonografickým dekorom zaradené väčšinou medzi zbierky umelecko-priemyselných výrobkov.²⁴ To však nevyučuje potrebu a možnosť rozboru kežmarských kachlíc. Pri charakteristike týchto kachlíc uspokojím sa konštatovaním, že ide o kvalitné výrobky, ktoré patria v podstate do troch kultúrohistorických okruhov. Sú to kachlice gotické, renesančné a kachlice z prechodného goticko-renesančného obdobia.²⁵ Tým som vlastne časove i umelecko-historicky zaradil celý súbor kežmarských kachlíc do XV.–XVI. storočia.

V kežmarskom súbore kachlíc nachádzame niekoľko druhov, od tých najjednoduchších – nádobkovitých (obr. 2: 1–3, 4) až po zložité s obrazcami architektúry (obr. 3: 1–4, obr. 4), štylizovaných kvetov (obr. 2: 10, 11, obr. 3: 6–9), rôznymi fantastickými obrazcami, heraldickými motívami (obr. 4: 1), ba stretávame sa na nich aj s motívmi figurálnymi (obr. 2: 7–9, obr. 4). Pri výskume Kežmarského hradu nachádzali sa úlomky kachlíc roztrúsené po sondách. Najväčšie množstvo, z ktorého sa dalo zrekonštruovať niekoľko typov, pochádza z obytného kamenného objektu a zo sond, ktorými sa odkrývali zvyšky východného gotického krídla, ako aj z priestoru medzi hradom a parkanovým múrom na južnej strane lokality.

Tu získané kachlice sú z kachlí, ktoré vykurovali priestory gotického a renesančného Kežmarského hradu. Väčšinou boli zničené jednak pri úprave gotického hradu na pohodlné renesančné panské obydlie niekedy na začiatku XVI. storočia, a druhý raz na začiatku XVII. storočia, keď Thököly dal prestavať celý hrad. V tom čase bolo pravdepodobne upravené aj celé nádvorie hradu, a tak sa dostali úlomky kachlíc do zásypu stredovekého objektu.

Podľa technológie výroby môžeme kežmarské kachlice rozdeliť na dve základné skupiny: kachlice formované na hrnčiarskom kruhu, (pomaly alebo rýchlo rotujúcom) a kachlice vyrábané pomocou foriem – matric.

²¹ Pozri pozn. 9.

²² Špies A., *Remeslo v stredovekých mestách* (v tlači). Porov. aj H o u d e k I., *Cechovníctvo na Slovensku*, Turčiansky Sv. Martin 1942.

²³ Pozri pozn. 7.

²⁴ Tak je to aj v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave.

²⁵ Porov. pozn. 7 a 8.

Podľa tvaru delíme ich tiež na dve skupiny: nádobkovité a ploché kachlice. Nádobkovité kachlice sú zastúpené v kežmarskom materiáli kachlicami hruškovitými a miskovitými.²⁶ Prvé i druhé sa vyrábali na hrnčiar-skom kruhu.

Hruškovité kachlice formoval hrnčiar-kachliar na hrnčiar-skom kruhu ako duté valcovité nádoby, ktoré obyčajne ukončil zaobleným dnom prechádzajúcim v mierny výčnelok.²⁷ Telo hruškovitých kachlíc bolo väčšinou zdobené jemnými žliabkami — jednotlivými alebo vo viacerých pásoch. Na niektorých kachliciach je dekor žliabkov kombinovaný vlnovkou (obr. 2: 3). Ústie týchto kachlíc je kruhové a okraj rovný. Niekedy boli okraje po odrezaní z hrnčiar-ského kruhu dodatočne hladené a zaoblené, niekedy ostali také, ako boli z hrnčiar-ského kruhu zrezané a vidieť na nich stopy po zrezaní. Je zaujímavé, že farba týchto hruškovitých kachlíc je šedá. Podobné kachlice sa vyskytli aj na iných lokalitách. Napr. v zbierkach SNM v Bratislave je celá kolekcia hruškovitých kachlíc.²⁸ I. Holl uvádza takéto kachlice najmä z Visegrádu a Budína.²⁹ Podobné kachlice pozná aj P. Radoměrský a nazýva ich dvojkónickými.³⁰ H. Steininger uverejňuje takéto kachlice z Melku, datované mincami do prvej polovice XV. storočia.³¹ Tento druh kachlíc je bez polevy a rozhodne sa nachádzal aj na ostatných lokalitách, z ktorých kachlice spracovali K. Strauss, A. W. v. Molthein i M. Piątkiewicz — Dereniowa, ale iba pre ich jednoduchosť im nevenovali pozornosť.³²

Druhú veľkú skupinu nádobkovitých kachlíc tvoria kachlice miskovité (obr. 2: 1–3). Sú to v podstate misky s ústím sformovaným obyčajne do štvorca, zriedka do obdĺžnika. Niektoré z nich majú na vnútornej strane akúsi valcovitú nôžku, ktorá sa potom rozširuje v štvorcové alebo obdĺžnikové ústie. Vyrábali sa prevažne z piesčitej hliny. Ich povrch bol väčšinou drsný a telo bolo na vonkajšej i vnútornej strane zdobené plytšími alebo hlbšími žliabkami; ako dekoratívny prvok nechýbala však vlnovka robená pomerne hrubým rydlom (obr. 2: 3). Vnútri niektorých kachlíc vidieť plastické okružie, ktoré rozdeľuje kachlicu na spodnú (okružlu) časť a na štvoruholníkovú časť. Časove tieto kachlice patria síce k starším typom (zo XIV. stor.), ale pretrvávajú pomerne veľmi dlho; sú napr. aj medzi kežmarskými kachlicami z XV.–XVI. storočia. Na niektorých miskovitých kachliciach sa zistili zvyšky polevy. Dno

²⁶ Porov. pozn. 9.

²⁷ Holl I., BR XVIII, 1956, obr. 4.

²⁸ Celá kolekcia nebola ešte súborne publikovaná. Porov. *Středověká keramika v Československu*, 30.

²⁹ Pozri pozn. 28.

³⁰ MAVP III, 1965, 17, obr. 12.

³¹ Steininger H., *Die münzdatierte Keramik des Mittelalters und der frühen Neuzeit in Österreich*, Wien 1964, tab. V, č. 69.

³² Porov. pozn. 7, 11 a 12.

týchto kachlíc je okrúhle a práve na ňom možno sledovať technológiu ich výroby. Na niektorých dnách sú stopy po podsýpaní, na iných stopy po zrezaní výrobkov z hrnčiarskeho kruhu (obr. 2: 1).³³ Veľkosť kachlíc nie je rovnaká; rozmery strán sa pohybujú medzi 19,8 až 22 cm a výška od 5 do 12,5 cm. Ani priemer dielne nie je rovnaký. Steny miskovitých kachlíc sú približne 1 cm hrubé.

Podľa výsledkov etnografického bádania treba upozorniť na poznatok, že miskovité kachlice dožívali nielen u nás, ale i v susedných oblastiach až do nedávnej minulosti, a preto samy osebe nie sú spoľahlivým datovacím prostriedkom.³⁴

Ploché kachlice tvoria samostatnú skupinu ako z hľadiska technológie výroby, tak aj čo do tvaru a výzdoby. Ich výrobný postup je zložitejší a skladá sa z dvoch samostatných, ale od seba závislých úkonov. Kým nádobkovité kachlice sa formovali na hrnčiarskom kruhu, ploché kachlice vyrábali hrnčiar-kachliari vo voľnej ruke, no pomocou negatívnej formy – matrice. Po sformovaní musel zadnú časť kachlice opatrit konštrukčnou časťou, ktorá bola nevyhnutná pri stavaní samotných kachiel (obr. 2: 5). Hrnčiar-kachliar formoval kachlicu tak, že odrezal potrebný hlinený, ca 2 cm hrubý plát, ktorý položil na negatívnu formu, prikryl ľanovým alebo konopným plátnom (obr. 2: 4), materiál potom pokropil vodou a rukou vtlačal hlinený plát do formy tak dlho, až sa obrazec zaplnil. Pritom hrnčiar-kachliar musel dávať pozor, aby sa plát neposunul. Príkladom takéhoto posunutia v kežmarskom súbore je kachlica so zdvojeným obrazcom jazdca, na ktorej vidieť spomenutú chybu výrobcu (obr. 2: 7). Vyformovanú kachlicu, resp. jej prednú časť hrnčiar nevyberal z formy, ale najprv orezal dreveným nožíkom a na zadnú časť nalepil vopred pripravenú obrubu, ktorá vytvárala zadnú stranu kachlice. Obruba bola veľmi dôležitým konštrukčným prvkom každej kachlice pri stavbe hlinených pecí. Často sú na zadnej strane – na obrube – dierky, ktoré slúžili na spevňovanie kachlíc, ktoré sa pri stavbe pece kládli na hlinu a spevňovali drôtom. Tento technologický postup nielenže poznám z autopsie z poslednej hrnčiarskej a kachliarskej dielne v Humennom, kde sa takto ručne vyrábali kachlice ešte v tridsiatych rokoch tohto storočia, ale možno ho dobre sledovať takmer na všetkých úlomkoch alebo zrekonštruovaných kachliciach kežmarského súboru. Temer na všetkých kachliciach vidieť na zadnej strane stopy po štruktúre plátna, ktoré tvorca použil, ako aj spôsob, ako pripevňoval obrubu na prednú stranu kachlice. Zadná časť kachlice – obruba – mala mnohoraké tvary. Na niektorých kachliciach bola obruba vysoká iba niekoľko cm a jej hrúbka sa pohybovala medzi 2 až 2,5 cm. Inokedy zadná časť sa podobala kachliciám bez dna a mala okraje zosilnené pomerne hrubou a širokou lištou. Takto sformované kachlice kachliari-hrnčiarari vypaľovali v tých istých

³³ Pozri kolekciu kachlíc zo Senkvíc.

³⁴ Porov. štúdiu E. Kozáka v EME 1963, 132–136, obr. 61–63.

peciach, v ktorých vypaľovali ostatné hrnčiarske výrobky. Lenže pretože kachlice sú pomerne hrubé (najmä ich obruby), nemohli sa vypaľovať spolu s inými hrnčiarskymi výrobkami, lebo potrebovali omnoho silnejší žiar než napr. hrnce alebo misky. Kežmarské kachlice sú dobre do zvoľna vypálené a temer vo všetkých prípadoch majú tehlovočervenú farbu.

Treba ešte poukázať na to, že formy-matrice na odtláčanie kachlíc boli z tvrdého materiálu, pravdepodobne vypálené z hlíny, ale nie je vylúčené, že stredovekí hrnčiari-kachliari používali formy drevené. V spomenutej hrnčiarskej dielni v Humennom až do posledných dní jej jestvovania používali sa formy zo sadry. Otázka, kto vyhotovil samotnú formu-maticu, zostáva zatiaľ nezodpovedaná. Možno maticu vytvoril ľudový umelec, ktorý sa zaoberal výrobou takýchto foriem, ale možné je aj to, že každá matica vznikla v tej-ktorej hrnčiarskej dielni, kde ju mohol vyformovať sám majster alebo šikovnejší tovariš. Z rozmanitosti stredovekých kachlíc možno usudzovať, že prvotnú kachlicu mohol vyhotoviť iba stredoveký ľudový umelec; medzi takýchto umelcov, pravda, možno zaradiť aj hrnčiara.

Ploché kachlice z kežmarského súboru môžeme rozdeliť podľa viacerých hľadísk a na niekoľko skupín. Ak berieme za kritérium polevu, sú medzi nimi kachlice bez polevy i s polevou. Ak berieme za kritérium obrazec, môžeme ich rozdeliť na niekoľko druhov. Nachádzame na nich štylizované motívy rastlinné (obr. 2: 10, 11, obr. 3: 6–8), heraldické (obr. 4: 1), architektonické (obr. 3: 1–4, obr. 4), figurálne (obr. 2: 6–9, obr. 4), geometrické (obr. 3: 9) a pod. Niekedy motívy bývajú kombinované.

Najpočetnejšie sú zastúpené kachlice s rastlinným ornamentom. Nachádzame na nich štylizované ruže, ľalie, rôzne zvončekovité kvetiny, popínavé rastliny, plody a pod. Na niektorých kachliciach sú rôzne listy, lístočky, vetvičky a rozviliny. Podobné kachlice sú známe napr. z múzea v Kielcoch v Poľsku,³⁵ z Wawelu najmä kachlice s rozetami (sú rozdelené na šesť variantov³⁶) a kachlice s motívom rastlín (tri varianty). Aj z výskumu na Spišskom hrade pochádzajú kachlice, ktorých predné plochy boli zdobené štylizovaným plastickým dekorom.³⁷ Prevažne ide o kachlice bez polevy, väčšinou štvorcové. K obdĺžnikovým patria kachlice so štylizovanou ľaliou. Medzi týmito kachlicami je pomerne veľký rozdiel vo veľkosti. Obrazce s rastlinnými motívmi sú zasadené do užšieho alebo širšieho rámčeka, ktorý je rozlične profilovaný. Rámčeky majú plošky buď hladké, alebo zdobené rastlinným, prípadne geometrickým prvkom.

Medzi kachlice s heraldickou výzdobou patria napr. kachlice s heral-

³⁵ Porov. *Katalog wystawy kaflę z XIV–XVI w. w zbiorach Muzeum Świętokrzyskiego*, Kielce 1968, obr. 34 a 35.

³⁶ *Studia do dziejów Wawelu II*, 303–375.

³⁷ NO 9, 1967, obr. 11.

dickým obrazcom rastlinného plodu (obr. 3: 7), ako aj s vyobrazením erbu (obr. 4: 1). Erb je v spodnej časti kachlice pod hlavným obrazcom. Na štíte je šikmo umiestený znak ryby. Zatiaľ sa nepodarilo zistiť, komu erb s rybou patrí. Podľa J. Nováka je to pravdepodobne erb zatiaľ bližšie neurčiteľnej rodiny.³⁸

V súbore nechýbajú ani kachlice, resp. úlomky z kachlíc s architektonickým motívom (obr. 3: 1–4, obr. 4), s akým sa stretávame na lokalitách nielen u nás, ale aj v okolitých oblastiach.³⁹ Nachádzame na nich plastické gotické kruhy, oblúky, fialy a pod. Nechýbajú ani kachlice s renesančnými prvkami, akým je napr. celé okno. Na kachlici, na ktorej je vyobrazená podoba muža s čiapkou, bradou a kalichom v rukách, je figúra zasadená do renesančného okna, ktoré je zdobené ešte kvetinkami (popínavými) a rozvilinami. Celkove je podobná kachlica z Brandenburgu.⁴⁰ Z podobných kachlíc, ale bez polevy, našli sa ešte úlomky hlavy (obr. 2: 8). Do skupiny kachlíc s figurálnou výzdobou patria aj kachlice s vyobrazením zvierat. Na niekoľkých úlomkoch sme zistili zvyšky plastiky leva (obr. 2: 6, obr. 4: 2), ba našli sa aj úlomky kachlíc s vyobrazením jazdca (obr. 2: 7). Dala sa z nich zrekonštruovať iba jedna kachlica, na ktorej je jazdec na koni v behu; pravou rukou drží opraty a ľavou máva šablou. Tento druh kachlíc je väčšinou bez polevy a vypálený do tehlovočervena. Na kachliciach s figurálnym motívom sa stretávame aj s inými rastlinnými prvkami. Predposlednou skupinou kežmarských kachlíc sú kachlice s geometrickou výzdobou (obr. 3: 9). Tvoria ju plastické oblúčky, ktoré vyplňajú v podstate celú plochu kachlice, alebo šesticípce hviezdy, lemované plastickým prstencom-okružím s oválnymi alebo kruhovými priehlbinkami. Celá plocha je pomerne vypuklá a zasadená do hlbokého rámčeka. I tento druh kachlíc je bez polevy a tehlovočervenej farby.

Okrem plochých kachlíc nachádzajú sa aj rímsovité kachlice, o ktorých Z. Smetánka tvrdí, že mohli by byť zaradené medzi tzv. komorové kachlice.⁴¹ Z komorových kachlíc, ako ich charakterizoval spomenutý autor, sa v kežmarskom súbore iný druh nenachádza. Medzi rímsovými kachlicami našla sa jedna s plastickým nápisom v gotickej minuskule XV. storočia: „*maria*“ (obr. 3: 5). Práve táto kachlica datuje mnohé z nálezov ako kachlica z kachiel z XV. storočia, ktoré vykurovali pôvodný gotický Kežmarský hrad. Kachlica s nápisom patrí medzi nepočetné takéto kachlice, ktoré doteraz poznáme z územia Slovenska. S gotickým nápisom poznáme kachlice z múzea v Trnave a jeden úlomok s menom „*katarina*“ pochádza z výskumu na Rybnom námestí v Bratislave.⁴²

Napriek tomu, že kežmarský výskum priniesol pomerne veľa kachlíc

³⁸ Za upozornenie doc. dr. J. Novákov, CSc., i na tomto mieste ďakujem.

³⁹ Pozri pozn. 7–9.

⁴⁰ Strauss K., *Kacheln und Öfen der Mark Brandenburg*, tab. XVIII.

⁴¹ AR XVIII, 1966, 493–594.

⁴² Materiál zatiaľ nepublikovaný.

a najmä úlomkov z nich, nemožno sa ešte na základe tohto súboru pokúsiť o rekonštrukciu kachlí-pecí. Myslím, že každý pokus by bol nateraz nerealistický. Mohlo by sa pritom azda vychádzať iba z poznatku, že kežmarské kachlice tvarom, veľkosťou i ornamentálnymi prvkami nevybočujú v podstate z okruhu kachlíc, ktoré poznáme z územia Maďarska, Poľska, Moravy alebo Čiech. Na mnohých kachliciach môžeme totiž sledovať určitú príbuznosť. Napr. kachlica s rozetou má obdobu v podobných kachliciach z Wawelu alebo i z Warszawy.⁴³ A v paralelách mohli by sme pokračovať ešte ďalej. Úlomky kachlíc napr. s motívom architektúry nachádzame na lokalitách v Maďarsku.⁴⁴ Rímsovité kachlica s plodmi viniča sa veľmi podobá rímsovitej kachlici z Českého Brodu, pokiaľ ide o partiu s „plodmi“.⁴⁵ Z porovnania vidíme, že kachlice z Kežmarského hradu tvoria jedno z ohníviok súboru kachlíc, ktoré doteraz poznáme v strednej Európe. Dôležité bude pri štúdiu slovenských stredovekých kachlíc zistiť vzájomné vzťahy miest a panstiev, ako i vzťahy majstrov, ktorí formovali kachlice na slovenskom území, a prípadne zistiť, ak to bude možné, odkiaľ sa výroba kachlíc rozšírila, resp. či na Slovensku výrobcovia kachlíc predstavujú vlastnú „školu“. Nateraz nedá sa táto otázka riešiť. Podľa doteraz publikovaných kachlíc v českej, maďarskej alebo poľskej literatúre možno azda vysloviť mienku, že medzi výrobkami hrnčiarov-kachliarov na Slovensku v spomenutých oblastiach sú spoločné znaky, ale že na kachliciach dá sa predsa len vybadať aj osobitosť, svojkosť každého regiónu. Na mnohých kachliciach sú totiž nielen zhodné, ale aj osobitné prvky, ktoré sa neopakujú v iných oblastiach.⁴⁶

Treba ešte poznamenať, že väčšina kežmarských kachlíc spadá do obdobia XV. – XVI. storočia, že pochádzajú z kachleí, ktoré dotvárali interiér nielen gotického, ale i renesančného Kežmarského hradu a že svojim umeleckým poňatím nijako nezaostávali za vtedajším goticko-renašancným vkusom. Podľa úlomkov i rekonštruovaných kachlíc môžeme potvrdiť poznatky iných bádateľov, že kachle sa stavali z viacerých druhov kachlíc, ktoré sa navzájom striedali a dotvárali interiér.⁴⁷ Striedali sa kachlice miskovité i ploché, kachlice s rastlinným geometrickým ornamentom s kachlicami s architektonickým dekorom, kachlice bez polevy s kachlicami s polevou (i s viacfarebnou majolikovou polevou) a pod. V kežmarskom súbore kachlíc (starších) prevažujú kachlice bez polevy, no nechýbajú ani kachlice s tmavozelenou, špinavozelenou alebo aj hnedou polevou. Medzi kachlice s polevou patria i spomenuté kachlice s viacfarebnou majolikovou polevou; takýchto kachlíc, resp. ich úlomkov bolo všade pomerne málo; pripomínajú kachlice z Poľska.⁴⁸ Rímsovité

⁴³ Szkice staromiejskie, obr. 30.

⁴⁴ Pozri pozn. 8.

⁴⁵ Ne k u d a V. — Reichertová K., l. c., tab. XLIII: 1.

⁴⁶ Rozsah tejto štúdie nedovoľuje urobiť detailnejšie porovnanie.

⁴⁷ BR XVIII, 1958, 211–230.

⁴⁸ Pozri pozn. 7.

kachlice pravdepodobne rozhraničovali jeden druh kachlíc od iného a časti kachiel'. Najmasívnejšia bola vždy spodná časť kachiel' a najdekoratívnejšia stredná a vrchná časť. Vieme, že sa striedali rady štvorcových kachlíc s radmi obdĺžnikových kachlíc a pod. Ba mohli byť s nimi kombinované i nádobkovité kachlice. Z. S m e t á n k a vylučuje takúto kombináciu už aj preto, lebo téglíkové kachlice podľa neho dožívajú niekedy v prvej polovici XV. storočia.⁴⁹ Možno, že tento poznatok platí pre Čechy, vonkoncom však neobstojí pre Slovensko. Potvrďuje to kežmarský výskum, pri ktorom sa hruškovité kachlice nachádzali spolu s miskovitými a plochými; časove ich musíme klásť do druhej polovice XV. stor. Kachlice pochádzajú z gotického hradu, ktorý bol postavený medzi rokmi 1462–1465,⁵⁰ teda i kachlice tu nájdené pochádzajú pravdepodobne z tohto obdobia. Posunúť výrobu a používanie hruškovitých a nádobkovitých kachlíc do XV.–XVI. stor. núti nás aj súborný nález kachlíc kachľovej pece zo XVI.–XVII. storočia v Šenkviaciach. Tu máme zachytené nielen typy nádobkovitých kachlíc, ale aj poznatok, že sa na tej istej kachľovej peci striedali nielen formou nepodobné kachlice, ale i kachlice rôznej veľkosti.⁵¹

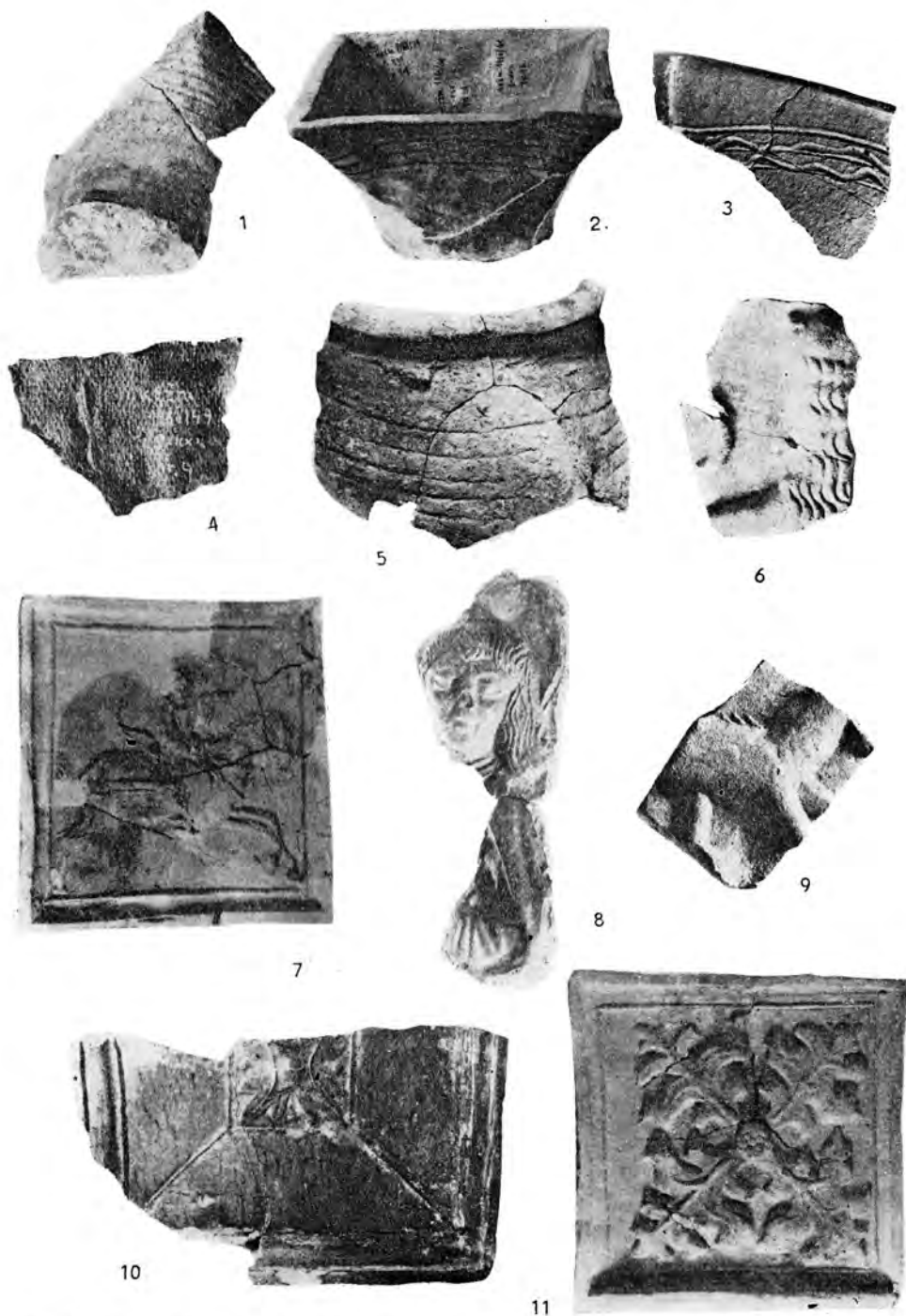
Reliéfna výzdoba kežmarských kachlíc je pomerne nízka, výnimkou snáď boli kachlice, z ktorých sme zachytili hlavy a postavy svätcov. Medzi kachlicami chýbajú komorové kachlice. Možno, že úlomky fiál, ktoré sme pri výskume získali, mohli by svedčiť o tom, že aj medzi kežmarskými kachlicami boli tzv. komorové kachlice, ktoré sa však na základe úlomkov nedali ani bližšie charakterizovať, ani zrekonštruovať.

Stredoveké kachlice z kežmarského výskumu mali pestrý dekor. Mohli sme poukázať iba na niektoré typy, ktoré by sme mohli rozviesť do skupín a podskupín. Dekor predstavuje motívy z okruhu života stredovekého človeka, odráža sa v nich jeho vzťah k hospodárskemu, politickému i ideologickému dňaniu doby, a preto ich možno považovať za svedectvo, ktoré dokresľuje obraz stredoveku.

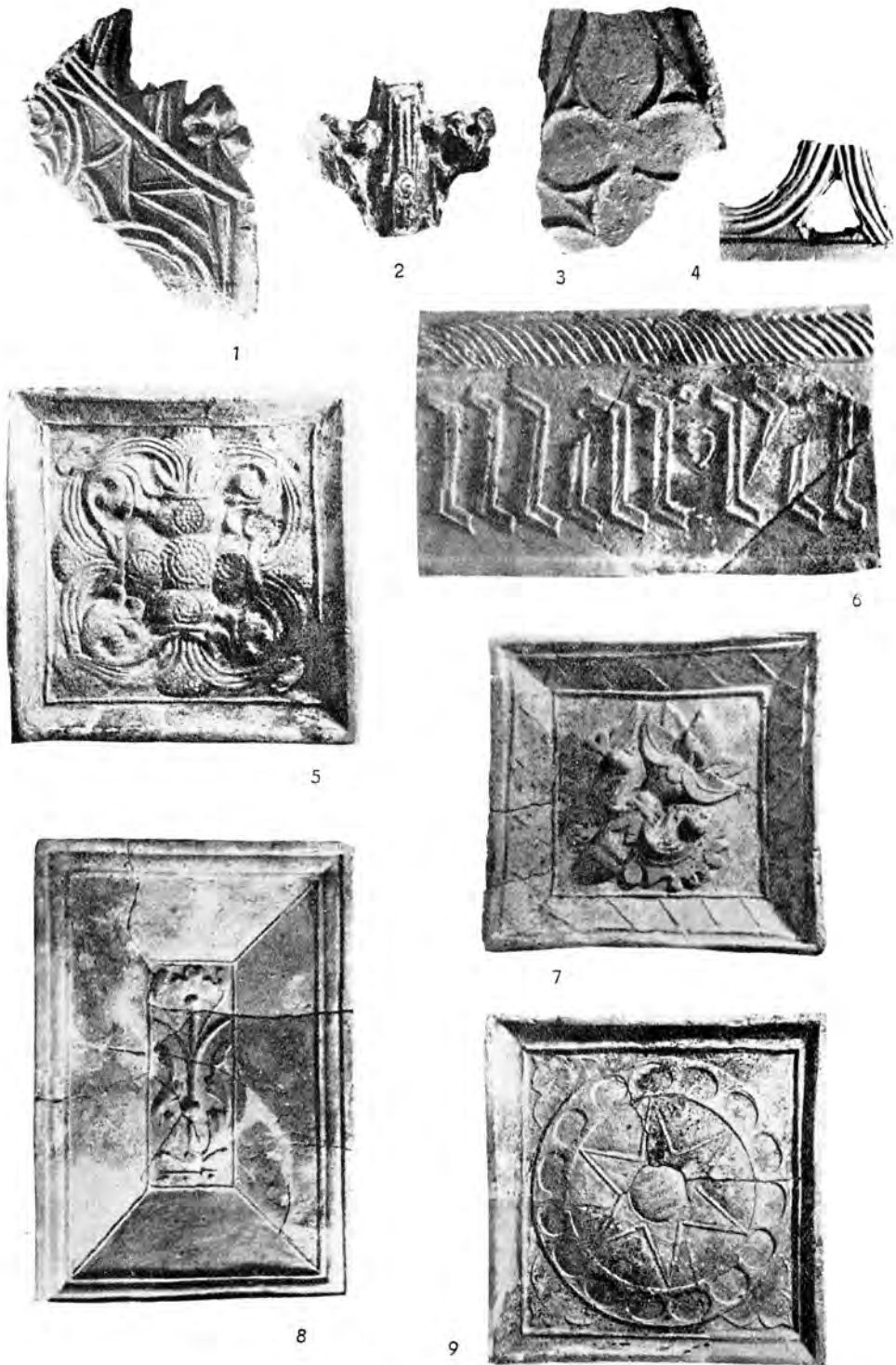
⁴⁹ Pozri pozn. 9.

⁵⁰ Pozri prácu B. Pollu, citovanú v pozn. 2 (v tlači).

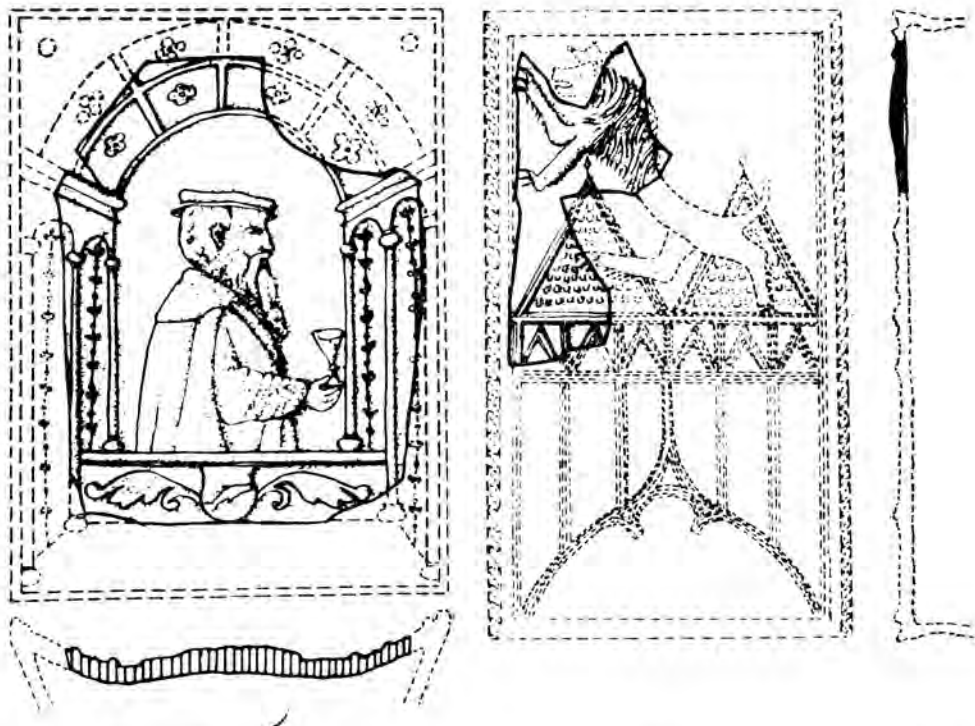
⁵¹ BR XVIII, 1958, obr. 20, 36 a 109.



Obr. 2. Kežmarok — hrad. 1—3 — miskovité kachlice; 4, 5 — technické a funkčné detaily; 6—9 — figurálne motívy; 10, 11 — rastlinné motívy.



Obr. 3. Kežmarok — hrad. 1—4 — úlomky kachlíc s architektonickými motívami; 5 — kachlica s gotickým nápisom; 6—8 — rastlinný ornament; 9 — geometrický ornament.



Obr. 4. Kežmarok — hrad. Kresbová rekonštrukcia kachlic s figurálnym motívom.

MITTELALTERLICHE KACHELN AUS KEŽMAROK

Belo Polla

Die historisch-archäologische Grabung in Kežmarok (Käsmark) im Hofe der dortigen Burg und in ihrer nächsten Umgebung in den J. 1964—1967 brachte viele wertvolle Erkenntnisse für die Geschichte sowohl der Burg als auch der ganzen Stadt (näher darüber siehe in: Polla B., *Kežmarok [Ergebnisse der historisch-archäologischen Grabung]*, im Druck). Außer architektonischen Denkmälern sind es auch Sachgüter aus frühgeschichtlicher Zeit bis in die Gegenwart.

Im Verband der mittelalterlichen Tonware herrscht die Kachelkeramik vor. Die Kollektion der Kacheln aus der Käsmarker Burg bietet nach jener aus der Burg von Filakovo (siehe Kalmár J., *A füleki (Filakovo) vár XV.—XVII. századi emlékei*, RF 4, 1959) die reichste diesbezügliche Auswahl aus der Slowakei dar.

In den Käsmarker Kachelfunden sind mehrere Gattungen vertreten, von den einfachsten (gefäßartigen) angefangen bis zu komplizierten Darstellungen von Architektur, stilisierten Blumen, verschiedenen phantastischen Bildern, heraldischen Motiven, ja sogar mit plastischer Verzierung.

Nach der Herstellungstechnik können die Käsmarker Kacheln in zwei Hauptgruppen eingeteilt werden: in Kacheln, mit Hilfe der Töpferscheibe gefertigt, und in Kacheln, die in Formen — Matritzen — gepreßt wurden. Ihrer Gestaltung nach ist ebenfalls eine Zweiteilung möglich, und zwar in gefäßartige und in flache Exemplare. Die gefäßartigen Kacheln sind im Fundgut dieser Fundstelle durch birnen- und topf-, bzw. eher schüsselförmige vertreten.

Die flachen Kacheln aus dem Käsmarker Fundverband lassen sich — falls man die Darstellung auf ihnen als Kriterium heranzieht — in Kacheln mit Pflanzenornament, Kacheln mit heraldischer Verzierung, Kacheln mit architektonischen Motiven und Kacheln mit figuraler Verzierung aufteilen.

Zwischen den simsartig geformten Kacheln fand sich ein Exemplar mit der plastischen Inschrift in gotischen Minuskeln des XV. Jh. „*maria*“.

Obwohl die Grabung in Käsmark verhältnismäßig viele Kacheln, vor allem viele Bruchstücke von ihnen ergeben hat, ist trotzdem eine Rekonstruierung der Kachelöfen selbst auf ihrer Grundlage nicht möglich.

Es ist noch zu bemerken, daß zeitlich der Großteil der hier geborgenen Kacheln in das XV.—XVI. Jh. entfällt, ferner, daß sie von Kachelöfen stammen, die nicht nur dem gotischen, sondern auch dem Renaissance-Interieur der Käsmarker Burg das Eigengepräge zu geben verhalfen.

Die Reliefverzierung der Käsmarker Kacheln ist relativ flach, Kammerkacheln fehlen von hier. Möglicherweise könnten die Bruchstücke von Fialen, die bei der Grabung gewonnen wurden, dafür sprechen, daß auch zwischen den Käsmarker Kacheln die sog. Kammerkacheln vorhanden waren; doch ließen sich diese aufgrund der gefundenen Bruchstücke weder näher charakterisieren noch rekonstruieren.

Übersetzt von B. Nieburovǎ

NAJNOVŠIE NÁLEZY ŠARIŠSKÉHO MÚZEA V BARDEJOVE

Jana Trenčanová, Šarišské múzeum, Bardejov

V poslednom období sa zbierky Šarišského múzea rozmnožili o niekoľko nálezov.

V katastri obce Ondavka (okr. Bardejov) našiel J. Porjanda pri oraní kamennú sekerku lichobežníkového tvaru s rovným ostrím a vyhraneným tylom. Je vyrobená zo zakarpatského pásikovaného kremeňa. Povrch má brúsený, len miestami sú stopy otlkania. Rozmery: dĺžka 7,7 cm, max. šírka 3,8 cm, max. hrúbka 1,75 cm, šírka v tylu 2,5 cm. (Obr. 1.)

Podľa určenia p r o f. V. B u d i n s k é h o - K r i č k u sekerka pochádza zo sklonku doby kamennej a súvisí so skupinou východoslovenských mohýl. Podobné sekerky sa objavujú na poľskom území v kultúre lievikovitých pohárov a guľovitých amfor.



Obr. 1. Ondavka, okres Bardejov.

V obci Koprivnica (okr. Bardejov), ktorá je známa ako nálezisko z prelomu lotopočtu (skúmal tu Archeologický ústav SAV pod vedením prof. V. Budinského - Kričku), boli pri terénnych úpravách porušené základy neskorostredovekej stavby zo XVII. - XVIII. stor. Pri výkope základov pre nový kultúrny dom sa našli dve mince a črepy.

Opis mincí:

1. Vojvodstvo Pomorany, Karol X. Gustáv (1654-1660), dukát z roku 1654. Averz: postava panovníka v perličkovom obvodovom kruhu, legenda CAROL GUSTAVUS D. G. REX. SUE. DUX. STE. P. Reverz: vo vnútornom kruhu je zložený erb, na vonkajšom perličkovom kruhu nápis MONETA NOVA DVCA POMER 1654. Váha: 3,5 g, priemer 23,5 mm. Minca je uložená v Šarišskom múzeu v Barejove (inv. č. H 5791 175/67).

Literatúra: Friedberg, *Gold Coins of the World*, New York 1965, 176.

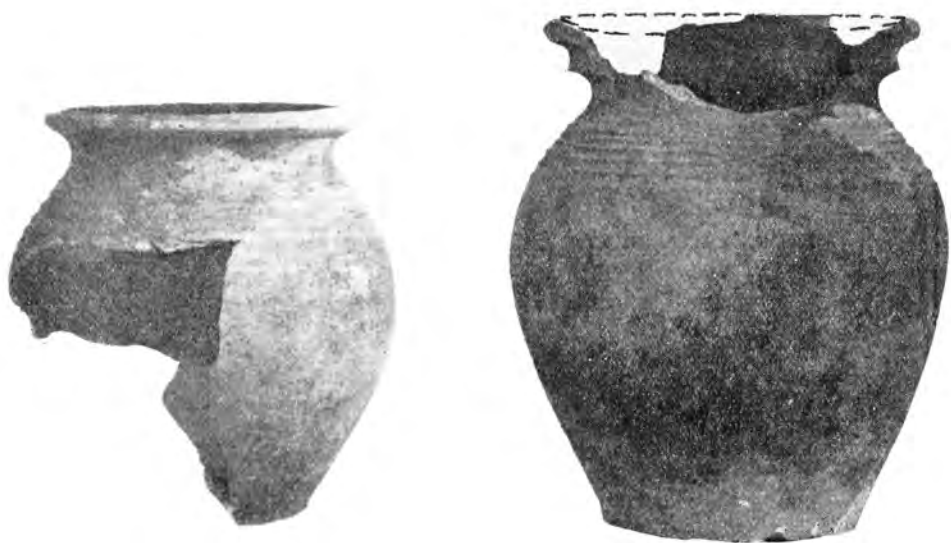
2. Poľsko, Krakov (TLB), Ján Kazimír (1649-1668), šestgroš z roku 1660. Averz: vo vnútornom perličkovom kruhu hlava panovníka sprava; na vonkajšom perličkovom kruhu nápis IOAN. CASIM. DG. REX. POL. a SVE. v dolnej časti je nápis hodne poškodený. Reverz: v hornej časti koruna, vo vnútornom perličkovom kruhu sú spojené tri erby, pod nimi TLB; na vonkajšom perličkovom kruhu je nápis GROS, ARGCHE. SEX... POL 1660. Váha 3,23 g, priemer 24 mm. Minca je uložená v Šarišskom múzeu v Bardejove (inv. č. H. 5795 218/67).

Literatúra: Gumowski M., *Podręcznik numizmatyki polskiej*, Kraków 1914, 231.

V Bardejove na námestí sv. Jána („Na bráne“) boli pri výkope základov pre nový kultúrny dom porušené 2-3 stredoveké stavby. Získaný materiál a nálezová situácia nedovoľujú určiť pôvodnú funkciu narušených objektov. M. Lička, pracovník Národného múzea v Prahe, ktorý sa 3. VIII. 1968 zúčastnil záchranej akcie na tejto lokalite, dotoval objekty do XVI. storočia.

Z porušených objektov získali pracovníci Šarišského múzea 27. VII. 1968 dve takmer celé nádoby (obr. 2: 1, 2) a torzá ďalších dvoch nádob (obr. 3). Sú to zlomky tenkostennej, na kruhu vyrobenej keramiky, zdobenej pod hrdlom na vydutí vodorovnými žliabkami.

Okrem keramických črepov sa našli i dva zlomky sklenených nádob (obr. 4) a tri železné kince. Pretože zistené objekty boli v miestach, kde sa z technických príčin nedal uskutočniť ďalší výskum, museli sme sa uspokojiť iba s evidovaním doterajších nálezov.



Obr. 2. Bardejov. Námestie sv. Jána.



Obr. 3. Bardejov. Námestie sv. Jána.



Obr. 4. Bardejov. Námestie sv. Jána.

DIE NEUESTEN FUNDE IM ŠARIŠSKÉ MÚZEUM ZU BARDEJOV

Jana Trenčanová

Aus dem Kataster der Gemeinde Ondavka stammt eine an die Neige der Steinzeit datierte trapezförmige Steinaxt mit gerader Schneide (Abb. 1).

In Koprivnica wurden Fundamente eines Baues aus dem XVII.—XVIII. Jh. gestört. Dabei fand man Keramikscherben, einen Dukaten Karls X. (Karl Gustav) aus dem J. 1654 und ein Sechskreuzerstück Johann Kasimirs aus dem J. 1660.

In Bardejov schnitt man auf dem St. Johann-Platz Hausfundamente aus dem XVI. Jh. an, wobei Bruchstücke von Ton- und Glasgefäßen wie auch Eisennägeln geborgen wurden (Abb. 2—4).

Übersetzt von B. Niebuřová

SÚPIS VÝSKUMOV Z ROKOV 1945—1968

V práci *Pravek východného Slovenska* (Košice 1966) bol urobený pokus o zhrnutie výsledkov doterajšieho bádania na východnom Slovensku, ale dosiaľ nikde nebol zverejnený zoznam výskumov, ktoré sa na východnom Slovensku konali.

Pretože v posledných rokoch vznikli početné omyly pre zmenu názvov obcí, ich zlúčenie alebo zmenu okresov, rozhodli sme sa uverejniť súpis výskumov, ktoré majú poslúžiť lepšej orientácii tak našich i zahraničných bádateľov. Lokality uvádzame v abecednom poriadku podľa dnešných názvov obcí; starý názov, pokiaľ sa v literatúre uvádzal, spomínáme tiež. V prípade, že na území obce bolo viac výskumov, opisujeme ich v časovom slede. Pri opise jednotlivých nálezísk je uvedená aj literatúra (aspoň najzávažnejšia), v ktorej možno nájsť odvolávky i na ďalšie práce zaoberajúce sa náleziskom. Súpis sme doplnili mapkou. Čísla na mape zodpovedajú číslam nálezísk v zozname.

Do súpisu sme zahrnuli i mimoriadne významné ojedinelé nálezy a depoty, aj v prípade, ak nepochádzajú z výskumov. Neuvádzame však množstvo nálezov z povrchových prieskumov a zberov. Predpokladáme, že sa nám ich podarí v niektorom z budúcich čísiel tiež zverejniť.

V nasledujúcich ročníkoch nášho časopisu chceme vo vydávaní zoznamu výskumov pokračovať tak, že v každom čísle sa uvedú výskumy uskutočnené za obdobie, ktoré uplynulo od vydania predchádzajúceho čísla (predpokladáme, že to bude vždy kalendárny rok).

V správach sa uvádza vedúci výskumu; ak ním nebol zamestnanec Archeologického ústavu SAV, aj ústav, ktorého pracovníkom je autor správy.

1. Ar d o v o, okr. Rožňava

Poloha: Ardovská jaskyňa.

Výskum: 1962 (J. Lichardus). Neolitické osídlenie jaskyne, zistená najstaršia vrstva gemerskej lineárnej keramiky. Vertikálna stratigrafia bukovohorskej kultúry.

Nepublikované.

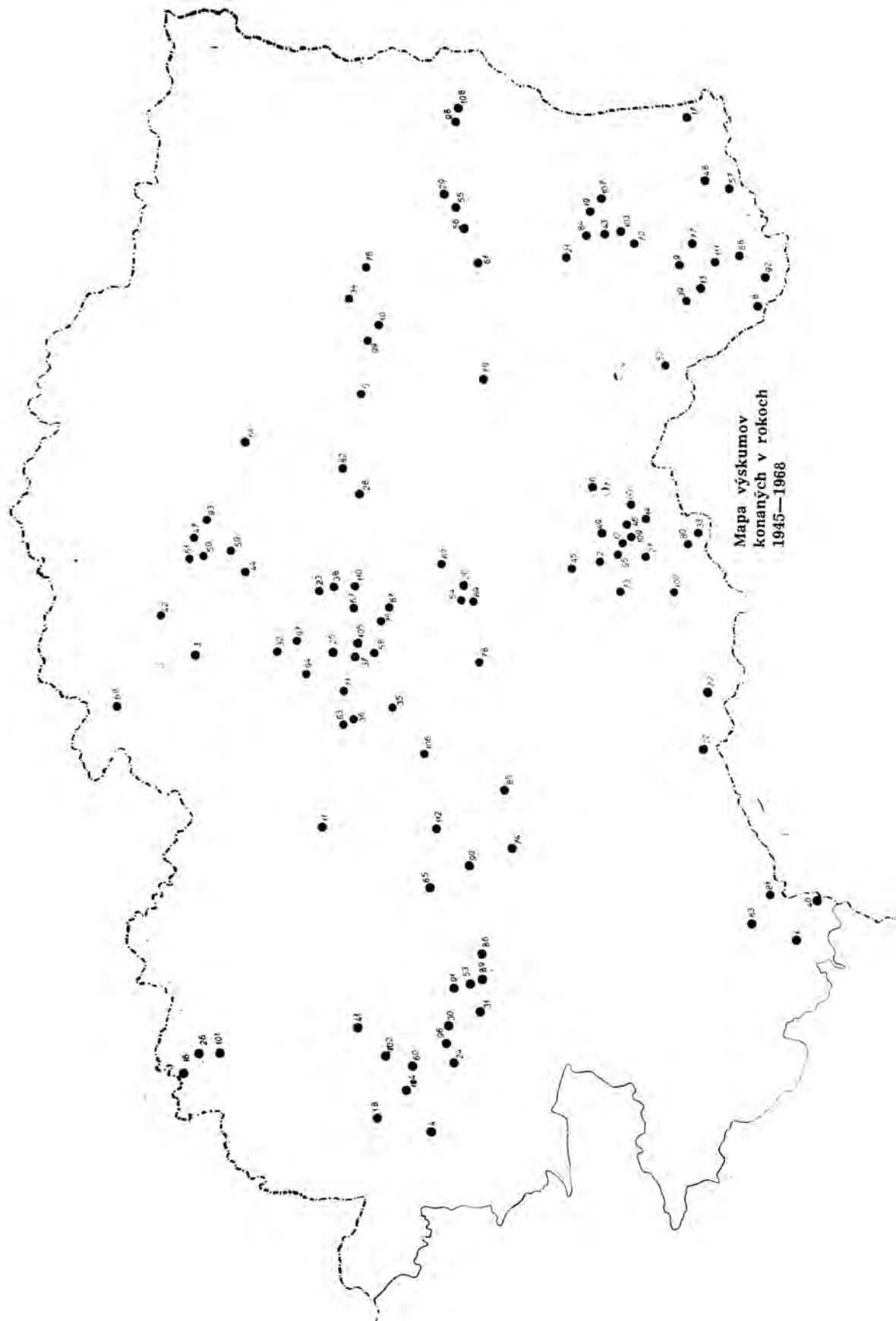
2. Bar c a, okr. Košice

a) Barca I.

Poloha: nad Begányiho mlynom.

Výskum: 1951—1954 (L. Hájek, J. Kabát a F. Prošek, AÚ ČSAV Praha. Osídlenie paleolitické, kultúra s lineárnou keramikou, bukovohorská, s kanelovanou keramikou, otomanská opevnená osada, stredovek.

Lit.: Hájek L., Vzácný nález z doby bronzové v Barci u Košíc, AR V, 1953, 319—322, 340—341; ten istý, Zlatý poklad v Barci u Košíc, AR VI, 1954, 584—587, 610—612; ten istý, Zur relativen chronologie des Äneolithikums und der Bronzezeit in der Ostslowakei, Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit — Nitra 1958, Bratislava 1961, 59—76; Kabát J., Otomanská osada v Barci u Košíc, AR VII, 1955, 594—600, 611—613, 617; Prošek F., Paleolitické sídelní objekty na nálezšti



Mapa výskumov
konaných v rokoch
1945—1968

Barca I, AR VII, 1955, 721—729, 753—755; Kabát J., Opevnění otomanské osady v Barci, AR VII, 1955, 742—746, 760; Bánesz L., Barca bei Košice — paläolithische Fundstelle, Bratislava 1968.

b) Barca II.

Poloha: parcela 455/29.

Výskum: 1951—1954 (F. Prošek a E. Jílková, AÚ ČSAV Praha; L. Bánesz); 1965 (L. Bánesz). Sídliškové objekty zo staršieho aurignacienu, pohrebisko píliškej kultúry (72 žiarových hrobov).

Lit.: Prošek F., Výzkum paleolitické stanice Barca II, AR V, 1953, 3—11; Prošek F., Paleolitická stanice Barca II, AR VIII, 1956, 305—311, 337—339; Bánesz L., Barca bei Košice — paläolithische Fundstelle, Bratislava 1968; Jílková E., Pílišké žárové pohřebiště v Barci u Košic, AR VI, 1954, 166—168, 181—183, 185; tá istá, Pílišké pohřebiště Barca II a jeho časové a kulturní horizonty, SIA IX 1—2, 1961, 69—102.

c) Barca III.

Poloha: park gazdinskej školy, dnešnej zootecnickej školy.

Výskum: 1951 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum, Košice). Avarsko-slovanské pohrebisko (7 hrobov) na bukovohorskom sídlisku. Nadväzuje na staré nálezy majora Teplého: 4 hroby z r. 1936—1937. 1952 (J. Kabát) — 23 hrobov, z toho 8 avarsko-slovanských, ostatné otomanské.

Lit.: Pastor J., Bukovohorské pamiatky v Barci, AR IV, 1952, 213—217; ten istý, Avarsko-slovanské pohrebište v Barci, okr. Košice, SIA II, 1954, 136—143; Kabát J., Avarsko-slovanské pohrebiště v Barci u Košic, AR VI, 1954, 604—608, 619—620; Hájek L., Nová skupina páskové keramiky na východním Slovensku, AR IX, 1957, 3—9, 33—36.

d) Barca, osada Svetlá III.

Poloha: štrkovisko.

Výskum: 1966 (L. Bánesz). Paleolitické sídliskové objekty zo staršieho aurignacienu a gravettieniu, sídlisko s lineárnou a bukovohorskou keramikou a pílišké objekty.

Lit.: Bánesz L., Paleolitické sídliskové objekty z Barce-Svetlej III, AR XIX, 1967, 285—292.

e) Barca, osada Svetlá IV.

Poloha: na ľavej strane cesty z Barce do Svetlej.

Výskum: 1965 (L. Bánesz). Paleolitické sídliskové nálezy (aurignacien) a objekty s kanelovanou keramikou.

Nepublikované.

f) Barca — Baloty.

Výskum: 1965 (V. Budinský-Krička a Š. Špiak), Žiarové hroby lažnianskej skupiny zo staršieho eneolitu, hroby píliškej kultúry staršieho stupňa, polozemnica s przeworskou kultúrou. 1966 (V. Budinský-Krička a Š. Špiak) — pokračovanie vo výskume eneolitického pohrebiska lažnianskej skupiny a pohrebiska s píliškou kultúrou staršieho stupňa, dva sídliskové objekty z doby rímskej a polozemnica zo staršej až strednej doby hradíštnej.

Lit.: Budinský-Krička V., Záchranný výskum r. 1965 a 1966 v Barci, okr. Košice, NO 11, 1969, 231—269.

3. Bardejov-Kľušov, okr. Bardejov

Poloha: Kobylská hora na rozhraní katastrov Bardejova a Kľušova.

Výskum: 1959 (V. Budinský-Krička). Neskoroeneolitická mohyla východoslovenského typu.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 281.

4. Batizovce, okr. Poprad

Poloha: nádvorie neskororománskeho kostola.

Výskum: sondy a povrchový výskum 1965 (V. Budinský-Krička v spolupráci s I. Žemhom a Podtatranským múzeom). Porušené stredolaténske hroby, neskorolaténske sídlisko, stredoveké osídlenie z XI.—XIII. stor.

Lit.: Budinský-Krička V., Archeologické nálezy z Batizoviec, ŠZ AÚSAV 15, 1965, 167—176.

5. Benkovce, okr. Michalovce

Poloha: školský dvor.

Výskum: (J. Vizdal) — Zemplínske múzeum Michalovce. Záchraný výskum na neolitickom sídlisku.

Nepublikované.

6. Blažice, okr. Košice

a) Poloha: Dorina.

Výskum: 1958, 1959, 1963—1968 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Sídlisko z doby halštatskej a sídlisko s hrnčiarskou dielňou z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Sídlisko v Blažiciach, AR XII, 1960, 800—810, 823—826; ten istý, Sídliskový výskum v Blažiciach, ŠZ AÚSAV 6, 1961, 83—122; ten istý, Blažice, Bohdanovce i Hraničná pod Koszycami (wykopaliska w latach 1963—1964), AAC VII, 1965, 87—95.

b) Poloha: Komov kert.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor) — sídlisko z doby rímskej.

Nepublikované.

e) Poloha: Pod baňou.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor) — sídlisko bukovohorskej kultúry.

Nepublikované, zmienka v AAC VII, 1965.

d) Poloha: pri Olšave, blízko katastrálnej hranice Blažíc a Bohdanoviec.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor) — sídlisko bukovohorskej kultúry.

Nepublikované.

e) Poloha: „za štrekou“.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor). Sídlisko bukovohorskej kultúry a sídlisko z doby rímskej.

Nepublikované.

7. Bohdanovce, okr. Košice

a) Poloha: Grajciarove lipky.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor). Sídlisko halštatské a z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Blažice, Bohdanovce i Hraničná pod Koszycami (wykopaliska w latach 1963—1964), AAC VII, 1965, 87—95.

b) Poloha: Grajciarove polia.

Výskum: 1963—1964 (J. Pastor). Sídlisko halštatské a rímske.

Lit.: Pastor J., Blažice, Bohdanovce i Hraničná pod Koszycami (wykopaliska w latach 1963—1964), AAC VII, 1965, 87—95.

c) Poloha: Hosszú kőtél.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor). Bukovohorské bohaté sídlisko.

Nepublikované.

d) Poloha: Krátke (pri železničnej zastávke).

Výskum: 1965 (J. Pastor). Hrnčiarska pec z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Blažice, Bohdanovce i Hraničná pod Koszycami (wykopaliska w latach 1963—1964), AAC VII, 1965, 87—91.

e) Poloha: pod blažickým lesom.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor). Sídlisko bukovohorskej kultúry a staroslovánske sídlisko.

Nepublikované.

f) Poloha: pod Rákošským lesom.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor), Bukovohorské sídlisko.

Nepublikované.

8. Borša, okr. Trebišov

Poloha: kultúrny dom.

Výskum: (J. Pastor) Birituálne otomanské pohrebisko, sídlisko keltské a z doby rímskej, pohrebisko z doby rímskej.

Nepublikované.

9. Brehov, okr. Trebišov

Poloha: okolie kostola.

Výskum: Zisťovací výskum roku 1966 (J. Macák, externý pracovník AÚ SAV). Osídlenie s neskorohradištnou a stredovekou keramikou, stopy radového pohrebiska.

Nepublikované.

b) Poloha: Nagy heggy.

Výskum: Zisťovací výskum roku 1966 (J. Macák). Výšinné sídlisko bukovohorskej kultúry, kultúry s kanelovanou keramikou a z neskorého eneolitu.

Nepublikované.

c) Poloha: pri kostole.

Výskum: 1967 (G. Povala, externý pracovník AÚ SAV). Zisťovacím výskumom sa našli stopy osídlenia z X.—XII. stor. a stopy po neskorolátenskom osídlení.

Lit.: Povala G., Opevnená osada s kostolom v Brehove (v tomto zborníku 111—119).

10. Brekov, okr. Humenné

Poloha: Ostaš.

Výskum: 1948 (V. Budinský-Krička). Neskoroneolitická mohyla východoslovenského typu.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 312, 313.

11. Brezovička, okr. Prešov

a) Poloha: Koscilek.

Výskum: 1963—1964 (B. Polla, Slovenské národné múzeum, Bratislava). Zaniknutý stredoveký kláštor s gotickým kostolom zo XIV.—XV. stor.

Lit.: Polla B., Zisťovací historickoarcheologický výskum v Brezovičke, Nové obzory 8, 1966, 408—430; ten istý, Výsledky historickoarcheologického výskumu v Brezovičke, SSNM XXI, 1967, 291—297.

b) Poloha: Basaruv koscilek.

Výskum: 1965 a 1967 (V. Budinský-Krička a J. Macák). Odkrývka zvyškov neskororománskej sakrálnej stavby. Sondami v okolí kostola narazilo sa na stopy stredovekej výšinnej osady (XIV.—XVI. stor.).

12. Buzice, časť obce Valaliky, okr. Košice

Poloha: Záhrada J. Sviatka.

Výskum: 1957 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Otomanské pohrebisko a zemnica z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Sídliská z počiatkov nášho letopočtu na východnom Slovensku, AR XII, 1960, 361—366.

13. Cejkov, okr. Trebišov

a) Poloha: vrch Tokaj.

Výskum: 1960 a 1962 (L. Bánész). Starší paleolít, sídlisko gravettskej kultúry s obsidiánovou industriou, ketské pohrebisko.

Lit.: Bánesz L. — Pieta K., Výskum v Cejkove roku 1960, ŠZ AÚ SAV 6, 1961, 5—30; Bánesz L., Výskum paleolitickej stanice Cejkov I v roku 1961, AR XIV, 1962, 753—761; ten istý, Ďalší výskum na paleolitickej stanici Cejkov I, A XVI, 1964, 317—323.

b) Poloha: vrch Tokaj.

Výskum: 1962; pri paleolitickom výskume L. Bánesza odkrytý keltský bojovnícky žiarový hrob s obsahom laténskej (keltskej), ale aj mladohalštatskej keramiky, datovaný bronzovou sponou do stredolaténskeho obdobia.

Lit.: Benadič B., Mladohalštatské nálezy v dobe laténskej, Archeologické studijní materiály I (Jansovej zborník), 1964, 85—92.

14. Čaňa, okr. Košice

Poloha: staré trhovisko pod Gyňou.

Výskum: 1953 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Pri záchrannom výskume sa zistil dvojité pilinský hrob.

Lit.: Pastor J., Kelet Szlovákia őskori élete, Fáklya III, 1953, 77—78. Budinský-Krička V., Záchranný výskum roku 1965—1966 v Barci, okr. Košice, NO 11, 1969, 231—269.

15. Čelovce, okr. Trebišov

Poloha: Galoš.

Výskum: 1964 (J. Vizdal, Zemlinske múzeum Michalovce). Záchranný výskum na neolitickom a eneolitickom sídlisku.

Nepublikované.

16. Červený Kláštor, okr. Poprad

Poloha: štvrté nádvorie kláštora.

Výskum: 1968 (D. Čaplovič, Východoslovenské múzeum Košice). Stredoveké objekty zo XIV.—XVI. stor. Pohrebisko používané pravdepodobne už od XIV. stor.

Nepublikované.

17. Čierna nad Tisou, okr. Trebišov

Poloha: Nagyrétidomb.

Výskum: 1951 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice), Záchranná akcia na rozrušenom staromaďarskom pohrebisku a sídlisku z doby bronzovej.

Lit.: Sídlisko nepublikované. Pastor J., Jazdecké hroby v Čiernej nad Tisou, AR IV, 1952, 485—487, 500, 501.

18. Dolný Smokovec, osada Pod lesom, časť obce Starý Smokovec, okr. Poprad.

Poloha: Hradisko (severne od kóty 791).

Výskum: 1966 (J. Filipinský, externý pracovník AÚ SAV). Hradisko s púchovskou kultúrou.

Nepublikované.

19. Draňov, okr. Trebišov

Poloha: Bušacína.

Výskum: 1966 (J. Vizdal, Zemlinske múzeum Michalovce). Záchranný výskum na sídlisku zčasnej doby bronzovej.

Nepublikované.

20. Drienov, okr. Prešov

Poloha: západne od obce pri hradskej.

Výskum: 1949 (V. Budinský-Krička). Neskoroeneolitická mohyla východoslovenského typu a slovanský hrob s esovitými záušnicami.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 278, 279; ten istý, Slovenské mohyly na východnom Slovensku, SIA VI-1, 1958, 174.

21. Dúbravka, okr. Michalovce

Poloha: Komanica.

Výskum: 1957 (Z. Čilinská), sídlisko neolitické, halštatské a z doby rímskej; 1961 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce), dva pilinské hroby zachránené v piesočníku; 1962 (J. Vizdal), tri kostrové hroby zo staršej doby bronzovej (nepublikované).

Lit.: Čilinská Z., Záchrané výskumy na východnom Slovensku, AR XI, 1959, 523, 524.

22. Dvorníky, časť obce Zádielske Dvorníky, okr. Košice

Poloha: Hospodársky dvor JRD.

Výskum: 1964 a 1965 — na základe zberov z roku 1963 — (M. Lamiová-Schmiedlová a Š. Špiak), pilinsko-lužické pohrebisko, 163 hrobov, väčšinou nepublikované.

Lit.: Budinský-Krička V., Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej v Dvorníkoch, okr. Košice, ŠZ AÚ SAV 11, 1963, 23—30.

23. Fulianka, okr. Prešov

Poloha: Most.

Výskum: 1957 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Záchraný výskum na neolitickom sídlisku.

Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša NO 2, 1960, 100.

24. Gánovce, okr. Poprad

Poloha: Hrádok.

Výskum: 1955—1960 (E. Vlček, F. Prošek a kolektív pracovníkov AÚ ČSAV Praha). Sídlisko neandertálskeho človeka s niekoľkými kultúrnymi vrstvami, mladopaleolitické nálezy, sídlisko otomanskej kultúry.

Lit.: Vlček E., Nález neandertálskeho človeka na Slovensku, SIA I, 1953, 5—132.

25. Gregorovce, okr. Prešov

a) Poloha: Tanarok, pri kóte 208.

Výskum: 1947 (J. Repčák, externý pracovník AÚ SAV). Záchraným výskumom sa zistilo sídlisko s kanelovanou keramikou, z doby bronzovej, hroby pilinského typu, sídlisková keramika z doby rímskej.

Lit.: Budinský-Krička V., Historica slovaci VI—VII, 1948—1949, 274.

b) Poloha: kóta 280, okraj cesty do Gregoroviec blízko cesty z Prešova do Sabinova.

Výskum: 1964 (F. Blahuta — externý pracovník AÚ SAV). Záchraným výskumom sa zistila sídlisková vrstva datovateľná nálezom Terry sigillaty (podľa určenia E. Křížka výrobok z dielne v Lezoux) do druhej polovice II. stor.

Nepublikované.

26. Haligovce, okr. Poprad

Poloha: jaskyňa Aksamitka.

Výskum: 1963 (B. Polla, Slovenské národné múzeum Bratislava) v spolupráci s Podtatranským múzeom v Poprade, R. M. Kovalčík). Výskum sa upriamil na prebádanie stredovekého osídlenia v jaskyni, okrem toho sa zistili stopy paleolitického osídlenia.

Lit.: Polla B., Historickoarcheologický výskum Aksamitky (za tajomstvom Haligovských skál), Podtatranské noviny č. 32, 1963. Ostatné nepublikované.

27. Haniska, okr. Košice

a) Poloha: mohyly na hrebeňoch smerom k Seni.

Výskum: 1951 (J. Rataj, AÚ ČSAV Praha). Preskúmaná jedna z ôsmich zistených mohýl (kostrový hrob bez sprievodných nálezov), podľa analógií datovaná do doby sťahovania národov (Roxolani). Zistili sa tu aj paleolitické nálezy.

Lit.: Rataj J., Mohyla z doby sťahování národů v Hanisce u Košic, AR IV, 1952, 264, 278—282; Prošek F., Nové paleolitické stanice na východním Slovensku, AR V, 1953, 296.

b) Poloha: záhrada Štefana Vargu a roľa Jozefa Hudáka a Štefana Majoroša.

Výskum: 1954 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice), 11 pilinských hrobov.

Lit.: Pastor J., Popolnicové pohrebište v Haniske pri Košiciach, AR VII, 1955, 734—742, 758, 759.

28. Hermanovce, okr. Prešov

Poloha: Piridol.

Výskum: Zisťovacie výskumy (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Osídlenie s halštatskou, slovanskou a stredovekou keramikou.

Lit.: Budinský - Krička V., Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku, SIA IX 1—2, 1961, 361.

29. Hnojné, okr. Michalovce

Poloha: Hlinky.

Výskum: 1962 (S. Šiška). Sídlikové objekty bukovohorskej kultúry a skupiny Herpály, slovanské osídlenie z prelomu IX. a X. storočia.

Lit.: Šiška S., Slovanské sídliskové objekty v Hnojnom, okres Michalovce, AR XVI, 1964, 379—395, 407, 408.

30. Hôrka, okr. Poprad

Poloha: 1955—1960 (E. Vlček, F. Prošek a V. Ložek AÚ ČSAV Praha); 1961 (L. Bánész). Niekoľkonásobné osídlenie zo stredného paleolitu (mousterien). Nálezy otomanskej kultúry.

Lit.: Prošek G. — Ložek V., Stratigraphische Übersicht des tschechoslowakischen Quartärs, Eiszeitalter und Gegenwart 8, 1957, 37—90.

31. Hrabušice, okr. Spišská Nová Ves

Poloha: Zelená hora.

Výskum: 1959 (B. Polla, Slovenské národné múzeum Bratislava). Púchovské sídlisko (keramika). Výskum stredovekého hradu a opevnenia z prvej polovice XIII. až XV. stor.

Lit.: Polla B., Zisťovací historickoarcheologický výskum na bratríckom Tábore na Zelenej hure v Hrabušiciach, SIA X, 1962, 253—279.

32. Hradisko, okr. Prešov

a) Poloha: Hradek.

Výskum: pokusný, 1950 (V. Budinský - Krička a J. Repčák, externý pracovník AÚ SAV). Výšinné slovanské sídlisko zo strednej až mladšej doby hradištnej.

Lit.: Budinský - Krička V., Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku, SIA IX 1—2, 1961, 359, 360.

Výskum: pokusný, 1957 (F. Blahuta), externý pracovník AÚ SAV). Výšinné slovanské sídlisko zo strednej až mladšej doby hradištnej.

Lit.: Budinský - Krička V., Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku, SIA 1—2, 1961, 359, 360.

33. Hraničná pri Hornáde, prv Kechnec, okr. Košice
 a) Poloha: kóta 229.
 Výskum: 1955 (L. Bánesz). Sídliisko aurignacké a bukovohorskej kultúry.
 Lit.: Bánesz L., Paleolitické stanice pri Kechneci, SIA VII, 1959, 205—240.
 b) Poloha: štrkovisko.
 Výskum: 1959 (L. Bánesz, M. Lamiová-Schmiedlová a Š. Špiak).
 Hroby lužickej kultúry a sídliskové objekty z doby rímskej.
 Lit.: Lamiová-Schmiedlová M., Halštatské a rímske nálezy z Kechneca III,
 AR XIII, 1961, 325—334, 352—353.
 c) Poloha: železničná stanica.
 Výskum: 1960 (L. Bánesz). Sídliisko z obdobia stredného paleolitu a aurignacieny,
 z doby halštatskej, rímskej a stredoveku.
 Lit.: Bánesz L., Paleolitické objekty z Kechneca III, AR XIII 1961, 301—318;
 Lamiová-Schmiedlová M., Halštatské a rímske nálezy z Kechneca III, AR XIII,
 1961, 325—334.
 d) Poloha: Tanorok.
 Výskum: 1964 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Avarsko-slovenské
 pohrebisko, 164 hrobov.
 Lit.: Pastor J., Pohrebisko v Hraničnej pri Hornáde (okres Košice), NO 10, 1968,
 213—227; ten istý, Blažice, Bohdanovce i Hraničná pod Koszycami (wykopaliska
 w latach 1963—1964), AAC VII, 1965, 87—95.
34. Humenné, okr. Humenné
 a) Poloha: neudaná.
 Výskum: záchranný: 1958 (Z. Čilinská). Jama z doby sťahovania národov.
 Lit.: Čilinská Z., Záchranné výskumy na východnom Slovensku, AR XI, 1959,
 524, 525.
 b) Poloha: farské polia.
 Výskum: záchranný: 1955 (B. Polla a K. Andel). Nález bronzových mečov tzv.
 lptovského typu, nález mesiačkovitých polotovarov a bronzových sekeriek.
 Lit.: Andel K. — Polla B., Bronzový nález z Humenného, AR VIII, 1956, 643—646.
35. Chmiňany, okr. Prešov
 Poloha: Hradisko.
 Výskum: 1952 (J. Repčák, externý pracovník AÚ SAV). Zisťovací výskum na neoli-
 tickom sídlisku.
 Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša, NO 2, 1960, 100.
36. Jarovnice, okr. Prešov
 Poloha: Pod studňou.
 Výskum pokusný: 1952 (J. Repčák, externý pracovník AÚ SAV). Slovenské radové
 pohrebisko (?). Stopy osídlenia s bukovohorskou keramikou.
 Lit.: Budinský-Krička V., Slovenské osídlenie na severovýchodnom Slovensku,
 SIA IX 1—2, 1961, 360.
37. Kanaš, časť obce Veľký Šariš, okr. Prešov
 a) Poloha: Tri harby (Stredný harb).
 Výskum: 1954 (V. Budinský-Krička). Neskoroneolitické mohyly východoslo-
 venského typu.
 Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 280.
 b) Poloha: stanica žrebčínca.
 Výskum záchranný: 1965 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Sídliisková
 vrstva s kanelovanou keramikou a sídliskové objekty z doby rímskej.
 Nepublikované.

38. Kapušany, okr. Prešov

a) Poloha: sýpka.

Výskum záchranný: 1956/57 (E. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Odkryv rozsiahleho sídliskového objektu a kultúrnej vrstvy s východoslovenskou lineárnou a bukovohorskou keramikou.

Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša, NO 2, 1960, 100; ten istý, Bukovohorské sídlisko v Kapušanoch, SIA VII-1, 1959, 6—13.

b) Poloha: breh Sekčova pod hradom.

Výskum záchranný: 1955 (F. Blahuta, externý pracovník AÚSAV). Žiarový hrob z mladšej doby bronzovej.

Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša, NO 2, 1960, 106; Budinský - Krička V., Doba bronzová a halštatská, Dejiny Prešova 1, Košice 1965, 44, obr. 5.

39. Kašov I, okr. Trebišov

Poloha: Spálenisko.

Výskum: 1960, 1967, 1968 (L. Bánesz). Dve vrstvy mladogravettského osídlenia s obsidiánovou industriou.

Lit.: Janšák S., Praveké sídliská s obsidiánovou industriou na východnom Slovensku, Bratislava 1933; Bánesz L., Zlomok hlinenej plastiky z paleolitickéj stanice v Kašove, AR XIII, 774—780. Ostatné nepublikované.

40. Kečovo, okr. Rožňava

a) Poloha: paskyňa Domica.

Výskum: 1956 (J. Bárta). Záchranný výskum neolitickej osady po záplave.

Lit.: Bárta J., Záchranný výskum v záplavou postihnutej jaskyni Domici, ŠZ AÚSAV 2, 1957, 29—33.

b) Poloha: jaskyňa Domica.

Výskum: 1963 (J. Lichardus). Predbukovohorské osídlenie — maľovaná keramika typu Domica (horizont Domica I-A), gemerská lineárna keramika, maľovaná keramika seskloidného charakteru (horizont I-B), bukovohorská keramika od predklasickej až po poslednú fázu.

Lit.: Lichardus J., Jaskyňa Domica — najvýznačnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry, Pamätníky našej minulosti 5, Bratislava 1968.

c) Poloha: jaskyňa Čertova diera.

Výskum: 1963 (J. Lichardus). Zistená gemerská lineárna keramika, horizont Ardovo (Čertova diera I), predklasickej bukovohorskej keramiky (Čertova diera II), klasickej bukovohorskej keramiky (Čertova diera III).

Lit.: Lichardus J., Neolitické osídlenie jaskyne Čertova diera, NO 8, 1966, 431—450.

d) Poloha: Liščia diera.

Výskum: 1963 (J. Lichardus). Sídlisko klasickej bukovohorskej kultúry.

Lit.: Lichardus J., Jaskyňa Domica, najvýznačnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry, Pamätníky našej minulosti 5, Bratislava 1968.

41. Kežmarok, okr. Poprad

Poloha: Kežmarský hrad.

Výskum: 1964—1967 (B. Polla, Slovenské národné múzeum Bratislava). Púchovské a slovanské sídlisko; výskum sa upriamila na stredoveké objekty: románsky kostol, kláštor, pohrebisko z XIII.—XV. stor., studňa, piecky na tavenie železnej rudy, obytné objekty, hradby a i.

Lit.: Polla B., Nové objavy v Kežmarku, VČ XIV, 1965, 79—83; ten istý, Kežmarok — Výsledky historickoarcheologického výskumu za roky 1964—1967 (v tlači).

42. Komárov, okr. Bardejov

Poloha: Na Kobylskú.

Výskum: 1947 (V. Budinský - Krička a A. Škvarek). Neskoroeneolitická mohyla východoslovenského typu.

Lit.: Budinský - Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 282, 283.

43. Kopčany, okr. Michalovce

a) Poloha: hospodársky dvor JRD.

Výskum: 1957—58 (J. Vizdal, Zemlinske múzeum Michalovce), 1960 (S. Šiška). Sídlistkové objekty s lineárnou a kanelovanou keramikou.

Lit.: Vizdal J., Neolitické nálezy v Kopčanoch, okr. Michalovce, AR XI, 1959, 785—787; Šiška S., Nové nálezy na východnom Slovensku, AR XIV, 1962, 765—775, 802; ten istý, K počiatkom kultúry s kanelovanou keramikou na východnom Slovensku, SIA XIV-1, 1966, 49—76.

b) Poloha: Krutka, severovýchodne od obce.

Výskum: 1963 (J. Vizdal, Zemlinske múzeum Michalovce). Záchranný výskum na píliňskom pohrebisku, 17 hrobov.

Nepublikované.

44. Koprivnica, okr. Bardejov

Poloha: Surové, v údolí potoka Roveň.

Výskum záchranný: 1964 (V. Budinský - Krička a Š. Špiak). Sídlistkové objekty doby laténskej, rímskej a hradištnej.

Lit.: Budinský - Krička V., Záchranný výskum roku 1964 v Koprivnici, okr. Bardejov (pozri v tomto zborníku 57—94).

45. Košice

a) Poloha: Turnianska ulica.

Výskum: 1952 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum, Košice), Bukovohorské a rímske sídlisko.

Lit.: Pastor J., Košické pohrebisko, Košice 1969, 10.

b) Poloha: garáže ČSAD.

Výskum: 1953 (J. Pastor). Dva keltské hroby.

Lit.: Pastor J., Laténsky žiarový hrob v Košiciach, AR VI, 1954, 332; ten istý, Východné Slovensko na úsvite dejín, Vlastivedný zborník I, Košice, 1955, 128—129.

c) Poloha: Šrobárova ulica.

Výskum: 1958 (J. Pastor). Stredoveká hrnčiarska pec.

Lit.: Pastor J., Zpráva o archeologickom výskume Východoslovenského múzea v Košiciach roku 1958, Múzeum VI, 1959, 617, 618.

d) Poloha: ulica Červenej armády.

Výskum: 1963 (J. Pastor). Stredoveké sídlisko.

Nepublikované.

e) Poloha: Nižné Kapustníky.

Výskum: 1965—1966 (J. Pastor). Pohrebisko koštianskej kultúry: 187 hrobov, v tom 17 s otomanskou kultúrou, 1 s keramikou lužického rázu. Halštatská kultúrna jama.

Lit.: Pastor J., Košické pohrebisko, Košice 1969, 10).

46. Košťany (časť obce Valaliky), okr. Košice

a) Poloha: na pozemku J. Tomču.

Výskum: 1958 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum, Košice). Laténsky žiarový hrob.

Lit.: Pastor J., Keltský žiarový hrob v Košťanoch, okr. Košice, AR XI, 1959, 526—528, 545.

b) Poloha: za cintorínom.

Výskum: 1958, 1959 (J. Pastor). 37 objektov z obdobia neolitu, kultúry s kanelovanou keramikou, z doby halštatskej a neskorej doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Sídliisko v Košťanoch, AR XIV, 1962, 625—630, 645—650.

c) Poloha: „U kríža“ na parcele Antona Bakšiho.

Výskum: 1960 (J. Pastor). Pohrebisko zo staršej doby bronzovej (18 hrobov), podľa ktorého je pomenovaná košťianska kultúra.

Lit.: Pastor J., Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Košťanoch, ŠZ AÚSAV 9, 1962, 63—80; ten istý, Pohrebiská z počiatkov doby bronzovej na východnom Slovensku, NO 4, 1962, 37—55.

d) Poloha: záhrada Š. Drotára, pri Geči.

Výskum: 1963—1968 (J. Pastor). Štyri hroby otomanskej kultúry, z nich jeden žiarový.

Nepublikované.

47. Kožany, okr. Bardejov

Poloha: Blatný vrch.

Výskum: 1949 (V. Budinský-Krička). Neskoroeneolitické mohyly východoslovenského typu (č. 10—12).

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 286.

48. Kráľovský Chlmec, okr. Trebišov

a) Poloha: les Erös.

Výskum: 1949 (V. Budinský-Krička). Zameranie slovanského mohylníka a výskum mohyly 1—4 z VIII.—IX. stor.

Lit.: Budinský-Krička V., Staroslovanský mohylník v Kráľovskom Chlmcí na východnom Slovensku, AR II, 1950, 70—74, 140—141, 148; ten istý, Slovanské mohyly na východnom Slovensku, SIA VI-1, 1958, 138—155, 157—163, 175—188, tab. I—VIII.

b) Poloha: les Erös.

Výskum: 1950 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Päť staroslovanských žiarových mohýl z VIII.—IX. stor.

Lit.: Pastor J., Záchranný výskum na staroslovanskom mohylovom pohrebišti v Kráľ. Chlmcí, AR III, 1951, 55—56, 60—62; Budinský-Krička V., Slovanské mohyly na východnom Slovensku, SIA VI-1, 1958, 155—157, tab. IX.

49. Krásna nad Hornádom, okr. Košice

Poloha: Kláštorná hura.

Výskum: 1968 (V. Budinský-Krička a J. Macák, externý pracovník AÚ SAV). Zistovací výskum najstaršieho benediktínskeho kláštora na východnom Slovensku, vystavaného v prvej polovici XII. stor.

Nepublikované.

50. Kučín, okr. Bardejov

a) Poloha: Kučínske lúky.

Výskum: 1945—1946 (V. Budinský-Krička). Osem neskoroeneolitických mohýl východoslovenského typu.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 298—302.

b) Poloha: Za pašky.

Výskum: 1946 (V. Budinský-Krička). Neskoroeneolitická mohyla východoslovenského typu (č. 9).

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 302, 303.

51. Kurima, okr. Bardejov
 Poloha: Blatný vrch.
 Výskum: 1949 (V. Budinský - Krička). Neskoroeneolitická mohyla východoslovenského typu.
 Lit.: Budinský - Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 288, 289.
52. Lastovce, okr. Trebišov
 Poloha: Nižné pole.
 Výskum: 1962 (J. Vízdal, Zemplínske múzeum Michalovce). Záchraný výskum na pilinskom žiarovom pohrebisku a neolitickom sídlisku.
 Lit.: Vízdal J., Nálež bukovohorského idolu na neolitickom sídlisku v Lastovciach, AR XVI, 1964, 427—432.
53. Letanovce, okr. Spišská Nová Ves
 Poloha: jaskyňa Funel (Dufart).
 Výskum: 1951 (J. Bárta). Osídlenie eneolitické, z doby bronzovej halšatskej a stredoveku.
 Lit.: Bárta J., Desaf rokov speleoarcheologickej činnosti Archeologického ústavu SAV, Slovenský kras IV, 1961—1962, 90.
54. Ličartovce, okr. Prešov
 Poloha: údolie Svinky.
 Výskum: 1958 (S. Šiška). Kultúrna vrstva s halštatskou a slovanskou keramikou.
 Lit.: Budinský - Krička V., Slovenské osídlenie na severovýchodnom Slovensku, SIA IX 1—2, 1961, 360.
55. Lúčky, okr. Michalovce
 Poloha: Viničky.
 Výskum: 1953 (K. Andel) a 1963 (S. Šiška). Sídliskové objekty s lineárnou keramikou, prototiszapolgárska fáza, tiszapolgárska kultúra.
 Lit.: Andel K., Výsledok archeologického prieskumu na zemplínsko-užskej nížine v r. 1953—1954, Vlastivedný sborník I, Košice 1955, 144—171; Šiška S., Tiszapolgárska kultúra na Slovensku, SIA XVI-1, 1968, 61—175.
56. Malé Zalužice, osada Lažňany, okr. Michalovce
 Poloha: dvor JRD.
 Výskum: 1960 (V. Budinský - Krička, J. Vízdal, Zemplínske múzeum Michalovce a Š. Špiak). Žiarové pohrebisko zo staršieho eneolitu.
 Lit.: Budinský - Krička V., Pohrebisko z neskorej doby kamennej v Malých Zalužiciach-Lažňanoch, SZ AÚSAV 13, 1964, 87—110.
57. Malý Horeš, okr. Trebišov
 Poloha: Csérbozót.
 Výskum: 1951 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Záchrana bronzového depotu.
 Lit.: Pastor J., Bronzový poklad z Malého Horeša na Slovensku. AR III, 1951, 149, 150, 154—155.
58. Malý Šariš, okr. Prešov
 Poloha: Cemjata, pri hostinci Zabíjaná.
 Výskum: 1959 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Eneolitická mohyla.
 Lit.: Blahuta F., Výskum eneolitickej mohyly pri Cemjate, SZ AÚSAV 6, 1961, 227—232.

59. Marhaň, okr. Bardejov

Poloha: les Marhanka, severne od kóty 425.

Výskum: 1946 (V. Budinský-Krička). Neskoroneolitická mohyla východoslovenského typu.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 303, 304.

60. Matejovce, okr. Poprad

a) Poloha: pri Kapralovej záhrade.

Výskum: 1968 (Podtatranské múzeum v Poprade a Archeologický seminár FFUK v Bratislave; B. Novotný a R. M. Kovalčík). Sídliisko z mladšej doby kamennej (volútová keramika, bukovohorská kultúra) a z doby halštatskej.

Nepublikované.

b) Poloha: Veľká Lomnica, pri štátnej hradskej Poprad—Veľká Lomnica na rozhraní katastrov.

Výskum: 1967 (Podtatranské múzeum v Poprade a Archeologický seminár FFUK v Bratislave; B. Novotný a R. M. Kovalčík). Sídliisko z doby rímskej, nálezy slovenskej keramiky.

Nepublikované.

61. Michalovce, okr. Michalovce

a) Poloha: Hrádok.

Výskum: 1957 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce, 1958 (Z. Čilinská). Kuštanovický žiarový hrob a ojedinelé črepy sídliskového rázu z mladšej doby rímskej.

Lit.: Čilinská Z., Žiarový hrob kuštanovického typu v Michalovciach, SIA VII-1, 1959, 79—86.

b) Poloha: Hrádok, juhovýchodné úpätie.

Výskum: 1960—1961 (S. Šiška v spolupráci so Zemplínskym múzeum Michalovce — J. Vizdal); 1968 (J. Lichardus). Sídliskové objekty so starou a mladou východnou lineárnou keramikou.

Lit.: Šiška S., Nové nálezy na východnom Slovensku, AR XIV, 1962, 768; Lichardus J., Chronologie des Früh- und Mittelneolithikums in der Ostslowakei, Referát na medzinárodnom archeologickom kongrese v Prahe r. 1966, (v tlači); Šiška S. — Vizdal J., Záchraný výskum na neolitickom sídlisku v Michalovciach, AR XIII, 1961, 871—875.

62. Mirkovce, okr. Prešov

a) Poloha: Baracky.

Výskum: 1962 (V. Budinský-Krička a F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Sídlisko s bukovohorskou kultúrou, z doby halštatskej, rímskej a zo strednej doby hradístej.

Lit.: Budinský-Krička V., Sídliskové nálezy z Mirkoviec, ŠZ AÚ SAV 11, 1963, 265—268.

b) Poloha: Baracky.

Výskum: 1962 (F. Blahuta). Slovenská zásobnicová jama a hutnícka osada, ojedinelé nálezy neolitické, halštatské a neskororímske.

Lit.: Blahuta F., Novšie archeologické objavy na severovýchodnom Slovensku, ŠZ AÚ SAV 11, 1963, 171—174.

63. Močidlany, okr. Prešov

Poloha: Várhegy.

Výskum: 1954 (V. Budinský-Krička, J. Repčák, externý pracovník AÚ SAV a S. Šiška). Neolitické sídlisko, stopy eneolitického a halštatského osídlenia, stredoveké hradisko z XIII. stor.

Lit.: Budinský-Krička V., Slovenské osídlenie na severovýchodnom Slovensku, SIA 1—2, 1961, 360, 361.

64. Mrázovce, okr. Bardejov
 Poloha: Hradzisko.
 Výskum zisťovací: 1967 (V. Budinský-Krička a J. Macák, externý pracovník AÚ SAV). Mohutné stredoveké hradisko opevnené valom a priekopami.
 Nepublikované.
65. Nemešany, okr. Spišská Nová Ves
 Poloha: Koscilek.
 Výskum: 1955—1957 (B. Polla). Slovánske sídliskové nálezy, zaniknutá stredoveká osada, panský dvorec a kostol. Od mladšej doby hradištnej až do XV. stor.
 Lit.: Polla B., Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany), Bratislava 1962.
66. Nižná Myšľa, okr. Košice
 a) Poloha: Várhegy.
 Výskum: 1948 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Otomanské sídlisko a pohrebisko.
 Lit.: Pastor J., Bronzové pohrebište a sídlisko v Nižnej Myšli, Svojina III, 1949, 66—69.
 b) Poloha: Moľva.
 Výskum: 1964 (V. Budinský-Krička a Š. Špiak). Zisťovací výskum sídliska zo strednej doby hradištnej.
 Nepublikované.
67. Nižná Šebastová, okr. Prešov
 Poloha: stavenisko základnej deväťročnej školy.
 Výskum záchranný: 1965 (V. Budinský-Krička, J. Repčák a F. Blahuta, externí pracovníci AÚ SAV). Stredoveké sídliskové objekty z XII.—XIII. stor.
 Lit.: Budinský-Krička V., Príspevok k poznaniu včasnostredovekej dediny na východnom Slovensku, SIA 1/70 (v tlači).
68. Nižný Tvarožec, okr. Bardejov
 a) Poloha: Ostrá hora — Hradek.
 Výskum: 1962 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Bratrický tábor z XV. stor.
 Lit.: Blahuta F., Bratrický tábor v Nižnom Tvarožci, okr. Bardejov, NO 5, 1963, 223—231.
 b) Poloha: Pivničky.
 Výskum: 1962 (F. Blahuta). Eneolitické výšinné sídlisko.
 Lit.: Blahuta F., Bratrický tábor v Nižnom Tvarožci, okr. Bardejov, NO 5, 1963, 223—231.
69. Obišovce, okr. Košice
 Poloha: Zámčisko.
 Výskum: 1963 (B. Polla, Slovenské národné múzeum Bratislava). Výskum stredovekého hrádka.
 Lit.: Polla B., Stredoveký hrádok v Obišovciach, SIA XII, 1964, 467—484.
70. Oborín, okr. Trebišov
 a) Poloha: Kápostáš, dvor JRD.
 Výskum: 1959 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce). Neolitické sídlisko a tri fúzesabonyské hroby; 1960 — medzi ošipárňou a sušiarňou kukurice, neolitická sídlisková jama a hroby so skrčenými kostrami.
 Lit.: Vizdal J., Neolitické hroby z Oborína na Slovensku, AR XIV, 1962, 605—609.
 b) Poloha: Kápostáš, hospodársky dvor JRD.
 Výskum: 1960 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce). Hromadný nález slovanských nádob.

Lit.: Vizdal J., Hromadný nález slovanských nádob v Oboríne, AR XV, 1963, 372—377.

c) Poloha: dvor JRD.

Výskum: 1961 (S. Šiška). Sídliškové objekty skupiny Tiszapolgár—Csöszhalom Oborín, prototiszapolgárskej fázy, skupiny Nyírség—Zatín, prešovského typu, zo stredoveku (XI.—XIII. stor.). Hrob tiszapolgárskej kultúry.

Lit.: Šiška S., Mladšia doba kamenná — neolit, Pravek východného Slovenska, Košice 1966, 63—68; ten istý, Tiszapolgárska kultúra na Slovensku, SIA XVI-1, 1968, 61—175; Vladár J., Koniec doby kamennej, Pravek východného Slovenska, Košice 1966, 87—91; Ruttkay A., Stredoveká osada v Oboríne (v tomto zborníku, 95—110).

71. Ostrovany, okr. Prešov

Poloha: pri kaštieli a dvor F. Štelbackého.

Výskum: 1963 (M. Lamiová-Schmiedlová). Sídliškové objekty a nálezy neolitické, eneolitické, z doby rímskej, slovanské a stredoveké.

Lit.: Lamiová-Schmiedlová M., Kontrolný výskum v Ostrovanoch roku 1963, SZ AÚ SAV 13, 1964, 233—264.

72. Peder, okr. Košice

Poloha: Kenderkert.

Výskum: 1963 (M. Lamiová-Schmiedlová a Š. Špiak). Sídliškové objekty a nálezy paleolitické, s východoslovenskou lineárnou keramikou, bukovohorské, s kanelovanou keramikou, halštatské, z doby rímskej a slovanské.

Lit.: Lamiová-Schmiedlová M., Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei, SIA XVII-2, 1969, 403—501.

73. Poľov, okr. Košice

Poloha: križovatka ciest do Východoslovenských železiarní a do Poľova.

Výskum: 1961 (S. Šiška). Žiarový hrob pilínskej kultúry.

Lit.: Šuhajkiová-Pivovarová Z., Žiarový hrob z Poľova, okr. Košice, NO 5, 1963, 218, 219.

74. Poráč, okr. Spišská Nová Ves

a) Poloha: jaskyňa Chyža.

Výskum: 1951 (J. Bárta). Zistené neolitické osídlenie. Lit.: Bárta J., Neolitické osídlenie jaskýň pri Poráči na Slovensku, AR VIII, 1956, 636—639.

b) Poloha: jaskyňa Šarkanova diera.

Výskum: 1951 (J. Bárta). Zisťovací výskum, neolit (kultúra s volútovou keramikou a bukovohorská). Paleolit problematický.

Lit.: Bárta J., Neolitické osídlenie jaskýň pri Poráči na Slovensku, AR VIII, 1956, 633—636.

75. Prešov

a) Poloha: Pavlovičovo námestie.

Výskum: 1954, 1955 a 1959 (V. Budinský-Krička). Sídliškové objekty z doby rímskej a zo začiatkov sťahovania národov, sídliškové objekty slovanské z IX.—X. stor., stopy pravekého a stredovekého osídlenia.

Lit.: Budinský-Krička V., Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku, SIA IV 1—2, 1961, 352—353; ten istý, Sídlisko z doby rímskej a zo začiatkov sťahovania národov, SIA XI-1, 1963, 5—58; ten istý, Nález staroslovenskej zemnice v Prešove, AR VII, 1955, 494—496, 505—509, 561, 566.

b) Poloha: „Na pokrive“ pri mýte.

Výskum: 1955 (V. Budinský-Krička). Stopy mladopaleolitického osídlenia, kultúrna vrstva s pilínskou, neskorolatenskou, rímskou a slovanskou keramikou, sídliškové objekty z mladšej doby bronzovej.

Lit.: Bánesz L., Počiatky osídlenia Prešova v staršej dobe kamennej, Prešov a okolie v praveku, Dejiny Prešova 1, Košice 1965, 30, 31. Budinský-Krička V., Doba bronzová a halštatská, Dejiny Prešova 1, 42, tab. II: 6, 26.

c) Poloha: Pavlovičovo námestie, za železničnou traťou.

Výskum: 1959 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Záchranný výskum; nálezy z mladšej doby rímskej a slovanskej.

Lit.: Blahuta F., Záchranné výskumy v Prešove roku 1959, ŠZ AÚ SAV 6, 1961, 267—275.

d) Poloha: Budovateľská ulica č. 112.

Výskum: 1959 (F. Blahuta). Slovanské sídliskové objekty z X.—XI. stor.

Lit.: Blahuta F., Záchranné výskumy v Prešove roku 1959, ŠZ AÚ SAV 6, 1961, 261—267.

e) Poloha: Sídlisko 2, blok B-5.

Výskum: 1962 (Archeologický krúžok v Prešove, F. Blahuta a V. Budinský-Krička). Dve neskorolátenske hrnčiarske pece a sídlisko s bukovohorskou, pilinskou a slovanskou keramikou.

Lit.: Blahuta F., Nález hrnčiarskych peci z neskorkej doby laténskej v Prešove, NO 5, 1963, 220—223; ten istý. Nálezy na sídlisku 2 v Prešove v rokoch 1961—1962, ŠZ AÚ SAV 11, 1963, 153—166.

f) Poloha: Mičurínova ulica.

Výskum: 1966 — pokusný výskum na nálezisku pokladu republikánskych a cisárskych denárov. Časť nálezu zachránilo Múzeum Slovenskej republiky rád v Prešove, časť V. Budinský-Krička a ostatné mince J. Leščák, externý pracovník AÚ SAV, spolu 148 mincí.

Lit.: Kolníková E., Hromadný nález rímskych mincí v Prešove, NO 10, 1968, 247—263.

76. Ptíčie, okr. Humenné

Poloha: Pod drevným hradom.

Výskum: Nález 236 keltodáckych mincí Š. Drabanta, asi osem rokov starý, vraj, bol v nádobe. Depot zakúpilo múzeum v Humennom (J. Guzej).

Nepublikované.

77. Rad, okr. Trebišov

Poloha: Vereshomok.

Výskum: 1963 (V. Budinský-Krička a Š. Špiak). Stopy pravekého, slovan-ského a stredovekého osídlenia, radové pohrebisko s esovitými záušnicami.

Nepublikované.

78. Ružín, okr. Košice

Poloha: Rothova — Veľká ružínska jaskyňa.

Výskum: 1951 (J. Bárta). Paleolit (?), neolitické osídlenie.

Lit.: Bárta J., Mladoslávská záušnica z Antonovej jaskyne pri Ružine, Sborník ČSSA 1, 1961, 9—11; ten istý, K prejaviom antropomorfizmu bukovohorskej kultúry na Slovensku, Sborník ČSSA 3, 1963, 117—121.

79. Sečovská Polianka, okr. Michalovce

Poloha: Boštická hrádza.

Výskum: 1963 (J. Vizdal, Zemlinské múzeum Michalovce). Záchranný výskum na neolitickom sídlisku.

Nepublikované.

80. Seňa, okr. Košice

a) Poloha: cintorín.

Výskum: 1955, 1959 (L. Báñez). Ojedinelý clactonský nález. Aurignacké sídliskové objekty a dielne, nálezy kultúry s kanelovanou keramikou.

Lit.: Báñez L., Výskum paleolitickej stanice Seña — cintorín, AR VIII, 1956, 625—631; ten istý, Mladopaleolitické objekty v Seni 1, SIA VI-1, 1958, 5—20; ten istý, Aurignacké nálezy v Seni I v roku 1959, AR XII, 1960, 428—430.

b) Poloha: hlinisko.

Výskum: 1954 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Sídlisko pilinské a z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Východné Slovensko na úsvite dejín, Vlastivedný zborník I, Košice 1955, 134.

c) Poloha: hlinisko.

Výskum: 1956 (Š. Špiak). Sídliskové objekty z doby rímskej.

Lit.: Čilinská Z., Záchrané výskumy na východnom Slovensku, AR XI, 1959, 522, 523.

d) Poloha: hlinisko.

Výskum: 1959 (M. Lamiová-Schmiedlová a Š. Špiak). Sídliskové objekty pilinské a hlavne z doby rímskej, stredoveké nálezy.

Lit.: Lamiová-Schmiedlová M., Dve sídliská z doby rímskej na východnom Slovensku, SIA XI-1, 1963, 59—86.

e) Poloha: Seña IV, cesta z obce na železničnú stanicu.

Výskum: 1959 (M. Lamiová-Schmiedlová a Š. Špiak). Záchrané práce na rozrušenom pilinskom pohrebisku (pri stavbe cesty).

Lit.: Lamiová-Schmiedlová M. — Báñez L., K topografii pravekých náleží pri Kechneci a Seni na dolnom Hornáde, SZ AŮ SAV 9, 1962, 219—235.

81. Silica, okr. Rožňava

Poloha: Majda-Hrašková jaskyňa.

Výskum: 1953 (O. Majda-Hraško), Halštatské osídlenie, azda kultové miesto.

Lit.: Bárta J., Majda-Hrašková jaskyňa a jej kultová funkcia v dobe halštatskej, SIA VI-2, 1958, 347—350.

82. Skrabské, okr. Prešov

Poloha: Záhumienky.

Výskum: 1967 a 1968 zisťovací (V. Budinský-Krička a J. Macák). Sídliskový objekt zo staršej až strednej doby bronzovej a sídliskové objekty zo strednej doby hradištnej.

Nepublikované.

83. Slavec-Gombasek, okr. Rožňava

Poloha: jaskyňa Ludmila (Leontína).

Záchraný výskum pred zničením jaskyne, 1957.

Lit.: Bárta J., Jaskyňa Ludmila v Juhoslovenskom kráse pred svojím zánikom, Krásy Slovenska XXXV, 1958, 156, 157.

84. Slavkovce, okr. Michalovce

Poloha: neudaná.

Výskum: 1961 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce). Hhromadný nález bronzových predmetov.

Lit.: Vizdal J., Hromadný nález bronzov v Slavkovciach, AR XIV, 1962, 793—800.

85. Slovinky, okr. Spišská Nová Ves

Poloha: Holomošova diera.

Výskum: 1951 (J. Bárta). Osídlenie v eneolite a stredoveku.

Lit.: Bárta J., Desať rokov speleoarcheologickej činnosti Archeologického ústavu SAV, Slovenský kras IV, 1961—1962, 90.

89. Smižany, okr. Spišská Nová Ves

Poloha: Číngov.

Výskum: 1958 (B. Polla). Záchranný výskum slovanského sídliska.

Lit.: Polla B., Hradištné nálezy zo Smižian, AR X, 1958, 580—581.

87. Solivar, osada Šváby, okr. Prešov

a) Poloha: Delňa.

Výskum: 1952 (J. Repčák, externý pracovník AÚ SAV), Zisťovací výskum neolitickej osady.

Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša, NO 2, 1960, 100.

b) Poloha: na pravom brehu Delne.

Výskum: 1954 (V. Budinský - Krička). Sídliskové objekty s lineárnou a bukovo-horskou keramikou.

Lit.: Budinský - Krička V., Výskum na sídlisku s bukovo-horskou kultúrou vo Šváboch, okr. Prešov, AR XI, 1959, 465—470.

c) Poloha: Pastvisko.

Výskum: 1957 (F. Blahuta). Záchranný výskum neolitického sídliska.

Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša, NO 2, 1960, 100

88. Somotor, okr. Trebišov

a) Poloha: Somotorská hora, parcela 556—7,

Výskum: 1954 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). Sídliskové objekty halštatské a z doby rímskej, ktoré autor pôvodne datoval ako staroslovanské (oprava autora).

Lit.: Pastor J., Východné Slovensko na úsvite dejín, Vlastivedný zborník I, Košice 1955, 124—126; ten istý, Sídliskový výskum na Somotorskej hore r. 1955, SIA VI-2, 1958, 314—346.

b) Poloha: južná časť Somotorskej hory.

Výskum: 1954 (J. Pastor). Belobrské pohrebisko — 35 hrobov z XI.—XII. stor.

Lit.: Pastor J., Belobrské pohrebište v Somotore, SIA III, 1955, 276—285.

c) Poloha: Somotorská Hora.

Výskum: 1955 (J. Pastor). Päť staroslovanských zemnic.

Lit.: Pastor J., Staroslovanské zemnice v Somotore, AR IX, 1957, 827—832, 837,

d) Poloha: severná časť Somotorskej hory.

Výskum: 1957 (J. Pastor). Belobrské pohrebisko.

Lit.: Pastor J., Pohrebisko z XII.—XIII. storočia v Somotore, Múzeum V-2, 1958, 65—75.

e) Poloha: parcela 560—5.

Výskum: 1957 (J. Pastor). Sídliskový objekt — zemnica z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Sídliská z počiatkov nášho letopočtu na východnom Slovensku, AR XII, 1960, 352, 361—366.

89. Spišské Tomášovce, okr. Spišská Nová Ves.

Poloha: Čertova diera (džura).

Výskum: 1951 (J. Bárta). Zistené osídlenie z neolitu, staršej doby bronzovej, doby halštatskej a rímskej.

Lit.: Bárta J., Praveké osídlenie jaskyne Čertova džura v Slovenskom raji, AR X, 1958, 471—476.

90. Spišský Hrušov, okr. Spišská Nová Ves

Poloha: Milož.

Výskum: 1962—1963 (B. Polla, Slovenské národné múzeum Bratislava). Zaniknutá stredoveká osada, kostol s pohrebiskom a stredoveká hrnčiarska pec.

Lit.: Polla B., Zaniknutá stredoveká osada Milož (výsledky doterajších výskumov), SSNM LX, História 6, 1966, 117—160.

91. Spišský Štvrtok, okr. Spišská Nová Ves.

a) Poloha: Barimberg.

Výskum: 1966 (R. M. Kovalčík — Podtatranské múzeum v Poprade). Záchranný výskum opevneného sídliska zo staršej doby bronzovej a z obdobia púchovskej kultúry.

b) Poloha: Myšia hôrka.

Výskum: 1963 (Z. Pivovarová) a 1968 (J. Vladár). Opevnené sídlisko otomanskej kultúry.

Lit.: Novotný B. — Kovalčík R., Sídlisko zo staršej doby bronzovej pri Spišskom Štvrtku, okr. Spišská Nová Ves, Sborník FFUK (Musaica) XVIII (VII), 1967, 25—46; Vladár J., Zistovací výskum opevneného výšinného sídliska otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku (v tomto zborníku 37—47).

92. Streda nad Bodrogom, okr. Trebišov

a) Poloha: Bakhegy.

Výskum: 1955 (B. Polla). Sídlisko neolitické a eneolitické, nálezy kultúry s kanelovanou keramikou a bukovo-horskej kultúry, fúzesabonyské pohrebisko. Sídlisko z doby rímskej a sťahovania národov, nálezy slovanské.

Lit.: Polla B., Eneolitické nálezy v Stredě nad Bodrogom, AR VIII, 1965, 640—643, 663—666; ten istý, Birituálne fúzesabonyské pohrebisko v Stredě nad Bodrogom, X, 1958, 502—504, 511—515; ten istý, Birituálne fúzesabonyské pohrebisko v Stredě nad Bodrogom, Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku I, Bratislava 1960, 345, 386 (spoluautor B. Chropovský a M. Dušek); ten istý, Neolitické a eneolitické nálezy v Stredě nad Bodrogom, SSNM LVIII, História 4, 1964, 97—116; ten istý, Pamiatky z doby rímskej a sťahovanie národov, SSNM LXIII, História 9, 1969, 183—206.

b) Poloha: Vrch Bakhegy.

Výskum: 1957 (V. Budinský-Krička). Odkrývka slovanskej žiarovej mohyly zo strednej doby hradištnej.

Lit.: Budinský-Krička V., Slovanské mohyly na východnom Slovensku, SIA VI-1, 1958, 174; ten istý, Výskum na slovanskom mohylníku v Stredě nad Bodrogom r. 1957, AR XI, 1959, 628—531.

c) Poloha: vrch Bakhegy.

Výskum: 1958 (V. Budinský-Krička). Odkrývka žiarovej mohyly s hrubou dáckou keramikou a sídliskovej vrstvy z včasnej doby bronzovej.

Lit.: Budinský-Krička V., Výskum r. 1958 na vrchu Bakhegy v Stredě nad Bodrogom, SIA VIII-1, 1960, 217—230.

93. Šapinec, okr. Bardejov

Poloha: južne od kóty 337.

Výskum: 1949 (V. Budinský-Krička). Neskoroneolitická mohyla východoslovenského typu.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenské mohyly, SIA XV-2, 1967, 296.

94. Šarišské Sokolovce, okr. Prešov

Poloha: Hradová hura.

Výskum: 1965 (V. Budinský-Krička a J. Macák, externý pracovník AÚ SAV). Slovanské hradisko z povelkomoravského obdobia.

Lit.: Budinský-Krička V., Pokusný výskum na slovanskom hradisku v Šarišských Sokolovciach, okr. Prešov, NO 9, 1967, 164—185.

95. Šebastovce-Barca, okr. Košice

a) Poloha: Konopiská, pri novej trati do Východoslovenských železniární.

Výskum: 1961 a 1962 (M. Lamiová-Schmiedlová a Š. Špiak). Sídliskové objekty z doby rímskej, hrnčiariska dielňa, ojedinelé črepy bukovo-horskej a pilinskej keramiky.

Lit.: Lamiová-Schmiedlová M., Dve sídliská z doby rímskej na východnom Slovensku, SIA XI-1, 1963, 59—86; tá istá, Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südoslowakei, SIA XVII-2, 1969, 403—501.

b) Poloha: Lapiše.

Výskum: 1966 (Budinský-Krička a Š. Špiak), 1967, 1968 (V. Budinský-Krička a S. Šiška); vo výskume sa pokračuje. Preskúmalo sa 149 avarsko-slovanských hrobov a 40 eneolitických hrobov lažnianskej skupiny.

Lit.: Budinský-Krička V., Výskum eneolitického a slovansko-avarského pohrebiska v Šebastovciach, AR XX, 1968, 213—219; Šiška S., Nové výskumy na lokalitách lažnianskej skupiny (v tomto zborníku 29—36).

96. Švábovce, okr. Poprad

Poloha: pri cigánskej osade.

Výskum: 1965 (Podtatranské múzeum v Poprade a Výskumné pracovné stredisko AÚ SAV v Košiciach; R. M. Kovalčík a Š. Špiak). Záchraný výskum na pilínskom žiarovom pohrebisku.

Nepublikované.

97. Terňa, okr. Prešov

Poloha: úpätie Lysej stráže.

Výskum: 1954 (V. Budinský-Krička). Výšinné sídlisko s gávskou kultúrou.

Lit.: Budinský-Krička V., Archeológia, Krajské múzeum a pamiatky mesta Rožňava, Martin 1958, 49, 50, obr. 21; ten istý, Doba bronzová a halštatská, Dejiny Prešova 1, Košice 1965, 42—44.

98. Tibava, okr. Michalovce

a) Poloha: Hrun za cintírom.

Výskum: 1955, 1956 (K. Andel, L. Bánesz). Paleolitické sídlisko a dielne, pohrebisko tiszapolgárskej kultúry — 41 hrobov; 1957 (K. Andel), výskum blízko ležiaceho sídliska, počas ktorého sa zistilo osídlenie skupiny Tiszapolgár-Csóshalom—Oborín, tiszapolgárskej kultúry a bodrogkeresztúrskej kultúry.

Lit.: Bánesz L., Die Problematik der paläolithischen Besiedlung in Tibava, SIA VIII-1, 1960, 7—58; Andel K., Výsledok archeologického prieskumu na zemplínsko-užskej nížine v r. 1953—1954, Vlastivedný sborník I, Košice 1955, 151—153; ten istý, Pohrebisko z doby medenej v Tibave na východnom Slovensku, SIA VI-1, 1958, 39—49; ten istý, Tibava — eneolitický zespôl osadniczný u stóp Wyhorlatu, AAC III, 1961, 39—64; Budinský-Krička V., Miedzy Wyhorlatem a pasmem Tokajsko-Preszowskim, AAC III, 1961, 65—75; Novotná M., Medené nástroje a problém najstaršej fažby medi na Slovensku, SIA III, 1955, 70—100; Novotný B., Slovensko v mladšej dobe kamennej, Bratislava 1958, 35, 36; Bognár-Kutzián I., The Copper Age Cemetery of Tiszapolgár-Basatanya, Budapest 1963; Šiška S., Pohrebisko tiszapolgárskej kultúry v Tibave, SIA XII-2, 1964, 293—356; ten istý, Gräberfeld der Tiszapolgár-Kultur in Tibava, Nitra 1966; ten istý, Tiszapolgárska kultúra na Slovensku, SIA XVI-1, 1968, 61—175.

b) Poloha: Tibavský hrun — stavba pivnice.

Výskum: 1965 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce). Halštatské žiarové pohrebisko.

Nepublikované.

99. Topoľovka, okr. Humenné

Poloha: les Lípy.

Výskum: 1948 (V. Budinský-Krička). Desiat slovanských žiarových mohýl z X.—XI. stor.

Lit.: Budinský-Krička V., Slovanské mohyly na východnom Slovensku, SIA VI-1, 1958, tab. X.—XV.

100. Veľká Ida, okr. Košice
 Poloha: Primkyneec.
 Výskum: 1951 (J. Rataj, AÚ ČSAV Praha). Füzesbanyské sídlisko.
 Lit.: Hájek L., Vzácný nález z doby bronzové v Barci u Košíc, AR V, 1953, 321 (zmienka, ináč nepublikované).
101. Veľká Lesná (býv. Rychvald), okr. Stará Ľubovňa
 Poloha: Bačove dolinky.
 Výskum: 1963 (Podtatranské múzeum v Poprade, R. M. Kovalčík). Zistovací historickoarcheologický výskum. Zaniknutá novoveká sklárska huta (keramika, sklo, minca).
 Nepublikované.
102. Veľká Lomnica, okr. Poprad
 Poloha: Burchbrich.
 Výskum: 1965, 1966, 1967 (Podtatranské múzeum v Poprade a Archeologický seminár FFUK v Bratislave; B. Novotný a R. M. Kovalčík). Opevnené sídlisko z neskorej doby kamennej a staršej doby bronzovej.
 Nepublikované.
103. Veľké Raškovce, okr. Trebišov
 a) Poloha: terasa starého koryta Laborca.
 Výskum: 1961 (S. Šiška). Sídlisková jama prototiszapolgárskej fázy, hrob tiszapolgárskej kultúry.
 Lit.: Šiška S., Eneolitický hrob z Veľkých Raškoviec, okr. Trebišov, NO 5, 1963, 215—217; ten istý, Tiszapolgárska kultúra na Slovensku, SIA XVI-1, 1968, 61—175.
 b) Poloha: pivnica na parcele Alberta Jessóna.
 Výskum: 1967 (J. Vizdal, Zemplínske múzeum Michalovce). Záchranný výskum pílinského pohrebiska.
 Nepublikované.
104. Veľký Slavkov, okr. Poprad
 a) Poloha: v obci.
 Výskum: 1961 (S. Šiška). Príbytkový objekt (chata) z XII. stor.
 Lit.: Ruttkay A., Včasnostredoveký príbytok z Veľkého Slavkova, okr. Poprad, NO 11, 1969, 271—283.
 b) Poloha: Za križom.
 Výskum: 1966 (V. Budinský-Krička a J. Filipický, externý pracovník AÚ SAV). Sídlisko z doby rímskej.
 Nepublikované.
 c) Poloha: pieskovisko pri Slavkovskom potoku.
 Výskum: 1964, 1967 (J. Filipický). Záchranný výskum sídliska púchovskej kultúry.
 Nepublikované.
 d) Poloha: Borik.
 Výskum: 1966 (J. Filipický). Pokusný výskum hradiska s púchovskou kultúrou.
 Nepublikované.
 e) Poloha: Hradisko (Burich).
 Výskum: 1967 (Podtatranské múzeum v Poprade a Archeologický seminár FFUK v Bratislave; R. M. Kovalčík a B. Novotný). Opevnené sídlisko z neskorej doby kamennej; výskum bude pokračovať v nasledujúcich rokoch.
 Nepublikované.
105. Veľký Šariš, okr. Prešov
 a) Poloha: severne od hradskej, nad Dzikovým potokom.

Výskum: 1960 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Záchranný výskum pravekého sídliska, bukovohorská kultúra, lužianska skupina, kanelovaná keramika.

Lit.: Blahuta F., Novšie archeologické objavy na severovýchodnom Slovensku, ŠZ AÚ SAV 11, 1963, 169—171.

b) Poloha: Podhradie.

Výskum: 1960 (L. Bánész). Mladopaleolitické aurignacko-szeltské sídlisko.

Lit.: Bánész L., Zisťovací výskum na paleolitickej stanici vo Veľkom Šariši roku 1960, ŠZ AÚ SAV 6, 1961, 225—227; ten istý, K otázke listovitých hrotov z Beľkého Šariša, AR XII, 1960, 313—318.

c) Poloha: terasa západne od futbalového ihriska.

Výskum: 1965 (J. Leščák, externý pracovník AÚ SAV), záchranný výskum. Stopy stredovekej osady a osídlenia z doby halštatskej a rímskej.

Nepublikované.

106. Víťaz, okr. Prešov

Poloha: Koscilek.

Výskum: 1967 (V. Budinský-Krička a Uličný) Povrchový výskum na nálezisku stredovekej sakrálnej stavby a cintorína na upozornenie J. Tobiáša.

Nepublikované.

107. Vojany, okr. Trebišov

Poloha: hospodársky dvor JRD.

Výskum: 1958 (J. Vizdal, Zemlínске múzeum Michalovce), záchranný výskum. Žiarové hroby typu Vojnatina zo staršej doby halštatskej.

Lit.: Budinský-Krička V., Východoslovenská nížina v praveku, AR XIII, 1961, 44, obr. 32.

108. Vojnatina, okr. Michalovce

Poloha: Maleníky.

Výskum: 1948 (V. Budinský-Krička). Pokračovanie vo výskume popolnicového pohrebiska (hroby č. 31—50) z okruhu gávskej kultúry. Prvý výskum na pohrebisku viedol menovaný roku 1936 (hroby č. 1—30).

Lit.: Budinský-Krička V., Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej, Slovenské dejiny I, Bratislava 1947, tab. XXX.

109. Všetehsvätých, časť obce Valalíky, okr. Košice

a) Poloha: juhozápadne od cesty na parcelách Štefana Drotára, Imricha Eliáša a Jána Chudyho.

Výskum: 1959, 1960 (Pastor J., Východoslovenské múzeum). 35 hrobov z doby od sťahovania národov do včasnej doby avarskej.

Lit.: Pastor J., Pohrebisko vo Všetehsvätých, AR XIII, 1961, 375; ten istý, Cmentarzysko we Všetehsvätých, okr. Koszyce (Košice), AAC III, 1961, 183—200.

b) Poloha: Farské zeme.

Výskum: 1960—1961 (J. Pastor, Východoslovenské múzeum Košice). 46 hrobov zo staršej doby bronzovej a sídlisko z doby rímskej.

Lit.: Pastor J., Pohrebiská z počiatkov doby bronzovej na východnom Slovensku, NO 4, 1962, 37—51.

110. Vyšná Šebastová, okr. Košice

Poloha: Sengetov.

Výskum: 1957 (F. Blahuta, externý pracovník AÚ SAV). Záchranný výskum na neolitickom sídlisku.

Lit.: Blahuta F., Archeologický profil Šariša, NO 2, 1960, 100.

111. Zemlín, okr. Trebišov

a) Poloha: sídlisko v obci, Kertalja a pravá terasa zaniknutého toku Bodrogá (severne od obce).

Výskum: 1955—1956 (B. Benadik). Zisťovací výskum otvoreného sídliska v obvode hradiska v strede obce. Zistili sa sídliskové vrstvy neskorlaténske (s maľovanou keramikou a inými nálezmi), pôdorys chát, hrnčiarska pec, ohniská so zvyškami väčšieho množstva železnej trosky. Laténske sídliskové vrstvy boli porušené neskoršími, včasnostredovekými sídliskovými objektmi.

Lit.: Benadik B., Výzdobné prvky na neskorlaténskej maľovanej keramike zo Zemplína, ŠZ AÚ SAV 2, 1957, 83—86; ten istý, Die spätlatènezeitliche Siedlung von Zemplín in der Ostslowakei, Germania 43, 1965, 63—91.

b) Poloha: Hradisko.

Výskum: 1955, 1962, 1963 (B. Benadik). Zisťovací výskum vnútorného areálu hradiska a rezy valom na severozápadnej a východnej strane. Pod včasnostredovekým násypom valu sa zistilo neskorlaténske opevnenie a zvyšky sídliskovej vrstvy s pôdorysom obydliá, v areáli hradiska stredoveké osídlenie a kultúrna vrstva so zmienanými laténskymi a stredovekými nálezmi.

Lit.: Benadik B., Výzdobené prvky na neskorlaténskej maľovanej keramike zo Zemplína, ŠZ AÚ SAB 2, 1957, 83—86; ten istý, Die spätlatènezeitliche Siedlung von Zemplín in der Ostslowakei, Germania 43, 1965, 63—91; ten istý, Slovanské nálezy z výskumu valu na hradisku v Zemplíne, ŠZ AÚ SAV 14, 1964, 151—160.

c) Poloha: Szémalomdomb.

Výskum: 1958—1961, 1963 (V. Budinský-Krička a Š. Špiak). Žiarové pohrebisko s keltsko-dáckymi a przeworskými nálezmi.

Lit.: Budinský-Krička V., Výskum na mohylníku v Zemplíne, roku 1958, Referáty o pracovných výsledkoch československých archeológov za rok 1958, časť II, Líblice 1959, 61—69; ten istý, Mohylník z doby rímskej v Zemplíne, okr. Trebišov — Ein Hügelgräberfeld aus der Römerzeit in Zemplín, Komisia Archeologického ústavu SAV na výskumoch a výstavách materiálu z doby rímskej na Slovensku v dňoch 11.—17. IX. 1961, Nitra 1961.

d) Poloha: hospodársky dvor JRD.

Výskum: 1957 (B. Benadik). Plošná odkrývka neskorlaténskeho sídliska s pôdorysmi chát a kultúrnych jám, kostrové včasnostredoveké hroby, pece na pečenie chleba a ďalšie zvyšky včasnostredovekého osídlenia.

Lit.: pozri literatúru uvedenú ad a) a b).

e) Poloha: hospodársky dvor JRD.

Výskum: 1961 (V. Budinský-Krička a Š. Špiak). Záchraný výskum radového pohrebiska a slovanského sídliskového objektu, a stopy neskorlaténskeho osídlenia.

Nepublikované.

112. Žehra, okr. Spišská Nová Ves

a) Poloha: Puklinová jaskyňa (Pleky).

Výskum: 1951 (J. Bárta). Neolitické a eneolitické osídlenie.

Lit.: Bárta J., Neolitické a eneolitické osídlenie Puklinovej jaskyne na Dreveníku pri Žehre, AR X, 1958, 465—476.

b) Poloha: jaskyňa Strecha.

Výskum: 1951 (J. Bárta). Osídlenie v eneolite, staršej a mladšej dobe bronzovej, dobe halštatskej a stredoveku.

Lit.: Bárta J., Travertínová jaskyňa Strecha na Dreveníku, Slovenský kras 2, 1959, 75—80.

c) Poloha: Spišský hrad.

Výskum: 1965 (B. Polla, Slovenské národné múzeum Bratislava). Výskum v hradnej kaplnke.

Lit.: Polla B., Zisťovací historickoarcheologický výskum na Spišskom hrade, NO 9, 1967, 187—207.

Podľa údajov autorov

zostavila Mária Lamiová-Schmiedlová

VERZEICHNIS DER GRABUNGEN IN DEN JAHREN 1945—1968

In der Arbeit *Pravek východného Slovenska*, Košice 1966, wurde versucht, die Ergebnisse der bisherigen Grabungen in der Ostslowakei zusammenzufassen, doch findet man bis jetzt nirgends das Verzeichnis der Grabungen selbst, die in diesem Teile des Landes durchgeführt wurden.

Da es in den letzten Jahren zu zahlreichen Irrtümern wegen Änderung der Namen von Gemeinden, eventuell deren Zusammenschließung, wie auch wegen der Änderung der Bezirke gekommen ist, entschloß sich das Autorenkollektiv des Forschungszentrums des AI der SAW zu Košice, ein Verzeichnis der Grabungen zu veröffentlichen, mit welchem sowohl den tschechoslowakischen als auch ausländischen Forschern ein leichteres Orientieren ermöglicht wäre. Die Fundorte ordnete man nach dem ABC der gegenwärtig gültigen Gemeindenamen, die alte Benennung, falls sie in die Literatur eingegangen ist, wird ebenfalls erwähnt. Fanden im Gemeindekataster mehrere Grabungen statt, sind sie in der zeitlichen Aufeinanderfolge beschrieben. Bei der Beschreibung der einzelnen Fundstellen befinden sich auch Literaturangaben, wenigstens die bedeutendsten, die auch Hinweise auf weitere, mit dieser Fundstelle sich befassenden Arbeiten enthalten. Das Verzeichnis ist mit einer Karte ergänzt. Die Nummern auf der Karte stimmen mit denen im Verzeichnis überein.

Miteinbezogen wurden in das Verzeichnis auch außergewöhnlich bedeutende Einzel-funde und Depots, auch in dem Falle, wenn sie nicht aus Grabungen stammen. Hingegen die vielen Funde aus Oberflächenbegehungen und die Streufunde sind nicht angeführt. Voraussichtlich wird ihre Veröffentlichung in irgendeiner der künftigen Nummern möglich werden.

In den nachfolgenden Jahrgängen der Zeitschrift des Forschungszentrums des AI der SAW zu Košice soll die Veröffentlichung des Grabungsverzeichnisses so fortgesetzt werden, daß in jeder Nummer alle Grabungen angeführt werden, die in der Zeit seit Herausgabe der vorhergehenden Nummer verwirklicht wurden (voraussichtlich wird es immer das Kalenderjahr sein).

In den Berichten wird der Grabungsleiter genannt, und falls es kein Mitarbeiter des AI der SAW ist, auch das Institut, dessen Angestellter er ist.

Übersetzt von B. Nieburová



VOJTECH BUDINSKÝ-KRIČKA ŠEŠTDESIATPÄTROČNÝ

V utiahnutosti od vravy života, ale o to vo väčšej pracovnej a vedecko-výskumnej aktivite žije a pracuje v Košiciach vedec, bádateľ-archeológ, jeden zo zakladateľov slovenskej modernej archeológie — univ. prof. dr. Vojtech Budinský-Krička, CSc., žiak profesora J. Eisnera, ktorý sa dožil 24. júla 1968 šesťdesiatych piatych narodenín. Pri tomto vzácnom životnom jubileu a pri tejto príležitosti viacerí zhodnotili dielo V. Budinského-Kričku a J. Repčák zostavil aj jubilantovu bibliografiu (Nové obzory 10, 1968).

Jubilant sa narodil v Ružomberku. Po maturite na tamojšom gymnáziu študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Za čas študoval i na Jagelloňskej univerzite v Krakove. Počas vysokoškolských štúdií počúval prednášky J. Eisnera z archeológie a prof. Chotka z národopisu. Po skončení štúdia a po dosiahnutí doktorátu r. 1929 začal pracovať ako kustód Slovenského národného múzea v Martine. Už tam sa začal zaoberať nielen problematikou západného a stredného, ale aj východného Slovenska. V rokoch 1933—1939 bol pracovníkom Štátneho archeologického ústavu v Prahe. Po návrate na Slovensko r. 1939 založil slovenský Štátny archeologický ústav, habilitoval sa na Filozofickej fakulte UK na odbor archeológie a prevzal vedenie tejto katedry po prof. J. Eisnerovi. Tu pôsobil ako docent, mimoriadny a napokon riadny profesor až do roku 1950, keď opúšťa katedru archeológie. Nasledujúce roky boli i pre neho nepriaznivé a načas nútené musel zanechať svoju prácu. Ale ani tieto okolnosti nevedeli v jubilantovi zlomiť lásku k archeológii.

Od začiatku svojej vedeckovýskumnej činnosti nezabúdal ani na východné Slovensko. Medzi jeho prvé výskumy v tejto oblasti patrí výskum

na výšinnom sídlisku s kanelovanou keramikou na Dreveníku (Spišské Podhradie), výskum vo Vojnatine (okr. Michalovce) a inde. Od roku 1957 vedie Výskumné pracovné stredisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach. Začína sa systematický výskum východného Slovenska, ktorého archeologická problematika – najmä slovanská – sa stáva láskou i náplňou života jubilanta. Doteraz prebádal niekoľko desiatok lokalít a postupne objavuje nové a zaplňa biele škvrny na mape predhistorického a včasnodedinného osídlenia východného Slovenska. Z výskumov na tomto území treba spomenúť aspoň výskum v Prešove na Pavlovičovom námestí, v Zemplíne, v Strede nad Bodrogom a v Kráľovskom Chlmcí. Výsledky týchto výskumov v značnej miere prispeli k rozriešeniu mnohých otázok osídlenia i etnicity východného Slovenska vo včasnohistorickom období. Pritom jubilant nezabúda ani na druhú časť svojho bádateľského úsilia – na publikovanie výsledkov svojej práce. Jeho štúdie sú a budú základnými prácami pre poznanie praveku včasnohistorického obdobia východoslovenskej oblasti. Z jeho prác treba uviesť aspoň niektoré: *Výskum r. 1958 na vrchu Bakhegy v Strede nad Bodrogom* (SIA VIII-1, 1960), *Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku* (SIA IX-1-2, 1961), *Sídlisko z doby rímskej a zo začiatkov sťahovania národov v Prešove* (SIA XI-2, 1963), štúdiu *Staromaďarský náčelnícky hrob zo Zemplína* (AR XVII, 1965). V poslednom čase zredigoval publikáciu *Pravek východného Slovenska* (Košice 1966), ktorá obsahuje aj jeho stať o slovanskom období v tejto oblasti.

V tomto krátkom príspevku nemožno vypočítať, čo všetko pre slovenskú archeológiu a najmä pre poznanie archeologickej problematiky východného Slovenska urobil V. B u d i n s k ý - K r i č k a. Treba však zdôrazniť, že jeho dielo, ktoré osvetľuje najstaršie dejiny Slovenska, počiatky dejín i život slovenského ľudu, má zaslúžený ohlas nielen u nás, ale i v zahraničí. Okrem toho treba poukázať aj na to, že jubilant pomáha pri zveľaďovaní zbierkového fondu všetkých východoslovenských múzeí. V nejednom z nich pripravil expozíciu praveku a je len samozrejmé, že múzeá túto jeho činnosť ocenili niekoľkými čestnými uznaniami za mimoriadne úsilie pri ich budovaní. Táto práca ostane trvalým svedectvom jeho vreleho vzťahu a nezištnej lásky k múzejnej práci.

Rodáci z východného Slovenska želajú profesorovi V. B u d i n s k é m u - K r i č k o v i pri jeho vzácnom jubileu veľa úspechov vo vedecko-výskumnej práci, veľa spokojnosti v osobnom živote a veľa zdravia, aby čo najdlhšie pokračoval v bádaní na východnom Slovensku a z jeho neznámych dejín naďalej odhaľoval závoj zabudnutia.

Belo Polla

**UNIVERSITÄTSPROFESSOR Dr. VOJTECH BUDINSKÝ-KRIČKA
FÜNFUNDSECHZIGJÄHRIG**

Der Gründer des Slowakischen staatlichen archäologischen Institutes Universitätsprofessor DrSc., Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a hat am 24. Juli 1968 sein fünfund sechzigstes Lebensjahr erreicht. Neben seiner Betätigung im Institut war er auch Professor des Katheders für Archäologie der Komenský-Universität in Bratislava. Seit 1957 est er Leiter des Forschungszentrums des Archäologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften zu Košice und widmet sich überwiegend der Problematik der Vor- und Frühgeschichte der Ostslowakei; viele Grabungen und Publikationen sind ihm zu verdanken. Er verarbeitet auch Funde älterer Grabungen aus der gesamten Slowakei.



LADISLAV HÁJEK ŠESTĎESIATROČNÝ

Dňa 10. februára 1969 dožil sa Ladislav Hájek, pracovník Archeologického ústavu ČSAV v Prahe, významného životného jubilea – šesťdesiatin. Narodil sa v Podlesí pri Voticiach, okr. Benešov. Už počas štúdia na obchodnej akadémii prejavoval záujem o archeológiu a tento hlboký vzťah k dávnej minulosti predurčil i jeho ďalšie životné osudy.

Po vstupe do služieb pravekého oddelenia Národného múzea v Prahe (1939) a neskôr Archeologického ústavu ČSAV v Prahe (1952) mohol sa už plne venovať archeológii. L. H á j e k patrí k popredným československým archeológom a jeho práce, zaoberajúce sa problémami rôznych období pravekého vývoja územia Československa i širších oblastí Karpatskej kotliny a strednej Európy, sú vysoko hodnotené v európskych odborných kruhoch.

Osobitnou kapitolou v živote jubilanta je jeho pôsobenie na Slovensku ako vedúceho východoslovenskej archeologickej expedície. Tu sa pod jeho vedením realizoval v rokoch 1951–54 veľký systematický výskum opevnenej osady otomanskej kultúry v Barci pri Košiciach. V tejto krátkej spomienke chcem poukázať iba na tú časť bohatej činnosti jubilanta, ktorá bezprostredne súvisí so Slovenskom, pretože jeho vedecko-výskumná a publikačná činnosť je neobyčajne široká a mnohostranná.

Výskumy L. H á j e k a na Slovensku, kde sa vtedy začal intenzívne rozvíjať archeologický výskum, upriamili pozornosť na problematiku kultúrneho vývoja Karpatskej kotliny a prilahlých oblastí. Výsledky nových výskumov predstavili územia archeologicky dosiaľ neprebádaného Slovenska ako oblasť z geografického a kultúrneho hľadiska neobyčajne

významnú pre pochopenie európskeho pravekého vývoja a je len prirodzené, že týmto problémom venoval náležitú pozornosť i L. Hájk.

So slovenským obdobím činnosti L. Hájk a súvisia jeho štúdie zaoberajúce sa problematikou novoobjavenej východoslovenskej lineárnej keramiky (*Nová skupina páskové keramiky na východnom Slovensku*, AR IX, 1957, 3–9) a otázkami relatívnej chronológie eneolitu a doby bronzovej na východnom Slovensku (*Zur relativen Chronologie des Äneolithikums und der Bronzezeit in der Ostslowakei*, Kommission für das Äneolithikum und die ältere Bronzezeit – Nitra 1958, Bratislava 1961, 59–76). Osobitne významné sú jeho štúdie prispievajúce k objasneniu rôznych stránok hmotnej a duchovnej náplne otomanskej kultúry na východnom Slovensku (*Zlatý poklad v Barci u Košic*, AR VI, 1954, 584–587; *Hliněné lidské plastiky z doby bronzové v Barci u Košic*, SIA V-2, 1957, 323–338; *A Ritual Well and the Find of Early Bronze Age Iron Dagger at Gánovce near Poprad, Czechoslovakia*, A Pedro Bosch-Gimpera en el septuagésimo aniversario de su nacimiento, Mexico 1963, 427–437 – spolu s E. Vlčkou).

L. Hájk patrí dnes k najväčším európskym znalcom problematiky kultúry zvoncovitých pohárov. Štúdiu týchto otázok zasvätil celý svoj život a napísal niekoľko zásadných teoretických príspevkov (*Půlměsíková spinadla kultury zvoncovitých pohárů*, PA XIII, 1939–46; *Knoflíky středoevropské skupiny kultury zvoncovitých pohárů*, PA XLVIII, 1957, 389–424, a i.), ktoré priniesli nové pohľady i na problémy kultúrneho vývoja Karpatskej kotliny. V tejto súvislosti už dávnejšie upozornil na to, že genézu tzv. sprievodnej keramiky kultúry zvoncovitých pohárov treba hľadať v karpatskom prostredí. Výsledky nových výskumov plne potvrdili túto jeho hypotézu, ktorá veľmi progresívne ovplyvnila bádanie o kultúre zvoncovitých pohárov na strednom Dunaji. Podobne podnetné a novátorské sú i jeho štúdie o problematike únětické kultúry (*Příspěvky k poznání únětické kultury*, PA XLIV, 1953, 201–215; *Jižní Čechy ve starší době bronzové*, PA XLV, 1954, 115–192; *K chronologickému zařazení a náplni tzv. protounětické kultury*, Referáty o pracovných výsledcích čs. archeológů za rok 1959 I, Liblice 1960, 48–62, a i.), v ktorých upozorňoval na karpatské vplyvy pri vzniku civilizácie doby bronzovej v Čechách a na Morave.

Všetci, ktorí sme mali príležitosť stretať sa s L. Hájkom, vysoko si vážime jeho nezištnosť, priateľský prístup k ľuďom, ochotu podeliť sa o svoje skúsenosti, snahu pomôcť a poradiť. Je pre neho príznačné, že mu nikdy nešlo o seba, ale vždy chcel prospieť rozvoju vednej disciplíny, ktorej zasvätil celý svoj neobyčajne plodný život.

L. Hájk svojou celoživotnou prácou zaslúžil sa významnou mierou i o rozvoj slovenskej archeológie. Preto si ho všetci na Slovensku hlboko vážime, prajeme mu pevné zdravie, veľa tvorivých síl a ešte ďalšie roky úspešnej práce na poli československej archeológie.

Jozef Vladár

LADISLAV HÁJEK SECHZIGJÄHRIG

Das Licht der Welt erblickte L. Hájek am 10. II. 1909 in Podlesi bei Votice, Bez. Benešov. Obwohl er sich ursprünglich auf einen anderen Beruf vorbereitet hatte, wurde er 1939 zum Mitarbeiter der archäologischen Abteilung des Nationalmuseums zu Prag, später ging er in das Archäologische Institut der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften über, wo er bis heute tätig ist.

Er widmete sich mehreren Problemen der Urzeit, vorzugsweise jedoch der Glockenbecherkultur. In den J. 1951—1954 war er Leiter der Ostslowakischen Expedition des AI der ČSAW zu Prag. In dieser Zeit führt er mehrere Ausgrabungen, die bedeutendste von ihnen in der befestigten Siedlung der Otomani-Kultur in Barca, Bez. Košice.



K ŠESŤDESIATINĀM JĀNA PASTORA

S polstoročím našej republiky sa akosi kumulujú aj výročia vedeckých a kultúrnych pracovníkov. Generáciu, čo študovala už v ČSR, zvykli sme označovať ako mladú generáciu Slovenska a ani sme nezbadali, že sa sformovala nová povojnová generácia, ktorá sa v očiach najmladších javí už ako stredná, a tá prvá — „mladá“ — je pre nich už „starou“ generáciou. K tejto prvej „mladej“ patrí aj PhDr. Ján Pastor, CSc.

Narodil sa pred 60 rokmi (16. decembra 1909) v niekdajšom kultúrnom centre zemplínsko-užskej nížiny, v „Ungvári“ — dnes Užhorode. Pochádza z päťdesiatej remeselníckej rodiny. Otec bol čižmár, matku stratil už v detstve. Bez pomoci príbuzného, rím.-kat. farára v Tibave, asi sotva by boli mohli dvaja bratia z tejto chudobnej rodiny vyštudovať vysokú školu. Ján vyštudoval gymnázium v rodnom meste. Po maturite (1928) pokračoval v štúdiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Už počas štúdia pracoval ako výpomocná sila u profesora J. Eisnera. Pod vedením tohto vynikajúceho archeológa napísal i svoju doktorskú disertáciu *Počiatky Maďarov v Karpatskej kotline vo svetle archeologických pamiatok* (1933). K práci v teréne sa mladý absolvent archeológie dlho nedostával. Po vojenčine v Olomouci (1934 až 1936) ujal sa ako učiteľ dejepisu v Košiciach na slovenskej reálke a gymnázium, ktorému aj po okupácii ostal vyučovací jazyk slovenský. Roku 1940 preložili mladého profesora z Košíc do Mukačeva na gymnázium s rusínskym vyučovacím jazykom. Po prechode frontu prešiel do služieb tamjšieho múzea, ale súčasne aj optoval pre ČSR. Možnosť presídlenia s rodinou sa preťahovala a nazad do Košíc sa mohol dostať až roku 1947. Tu nastúpil na priemyselnú školu ako učiteľ dejepisu a čoskoro prešiel do Východoslovenského múzea za kustóda archeologických zbierok. Vtedy sme sa spoznali a takmer pravidelne som sa zúčastňoval na jeho terén-

nych výskumoch. V revue *Svojina* sme uverejňovali jeho prvé príspevky z výskumov od roku 1948. Roku 1953 začal organizovať vysunuté pracovisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach, čoskoro v spolupráci s historikom dr. B. Pollom; tohto dnes už úspešného priekopníka slovenskej historickej archeológie uviedol do archeológie práve J. Pastor. Košické vysunuté pracovisko AÚ SAV viedol externe do roku 1956.

Ako kustód Východoslovenského múzea i ako externý spolupracovník AÚ SAV konal dr. J. Pastor výskumy na mnohých lokalitách mesta i katastra Košíc (Turnianska, Šrobárova, Mäsiarska, Marxova, Pribinova ul., Trieda ČA, Nižné Kapustníky, Furča atď.) a v južnej i východnej časti Východoslovenského kraja. S jeho menom sú spojené nálezy z výskumov v katastri obcí Hrašovík, Nižná Myšľa (1948), Kráľovský Chlmec (1950), Čierna nad Tisou, Barca (1951), Haniska, Seňa (1954), Somotor (1954–1957), Borša, Všeohsvätých (1959–1961), Košťany (Valalíky), Blažice, Bohdanovce, Kechnec (teraz Hraničná pri Hornáde (1958–1968)). Jeho sídliskové a pohrebiskové nálezy zachycujú prakticky všetky obdobia vývoja osídlenia Východoslovenského kraja. Od neolitickej bukovo-horskej kultúry cez neolit, kultúry doby bronzovej (koštianska, otomanská, pilinská), dobu halštatskú a laténsku až po obdobie hradištné a stredovek. Podstatnou mierou doplnil naše poznatky o úlohe Skytov, Sarmatov, Keltov, Dákov a iných barbarov doby rímskoprovinciálnej i sťahovania národov, Avarov i starých Slovanov a Maďarov pri vytváraní a vývoji kultúry nášho ľudu. Dávni obyvatelia nášho kraja mali svoju osobitnú úžitkovú i umeleckú výrobu, často výnimočnej úrovne, čo dr. Pastor rád konštatuje. Nielen pre takmer encyklopedické zastúpenie jednotlivých kultúr od neolitu až po slovanské obdobie, ale práve pre svoju ojedinelosť a špecifičnosť, obzvlášť prirástli jubilantovi k srdcu náleziská v Košťanoch. Jeho zásluhou dostáva sa do slovníka archeológov nový pojem – koštianska kultúra.

Vedeckej verejnosti je výskumná činnosť dr. J. Pastora známa nielen z muzeálnych inštalácií, ale aj z príspevkov v Slovenskej archeológii, Archeologických rozhľadoch, Študijných zvestiach AÚ SAV, Acta Archeologica Carpathica, Svojine, Vlastivednom zborníku, Nových obzorochoch, publikáciách múzeí i z dennej tlače.

Dr. J. Pastor patrí medzi najextenzívnejších bádateľov praveku Východoslovenského kraja. Pri rozsiahlosti jeho výskumov a širokej škále kultúr, ktorými sa zaoberá, prirodzene získava nielen súhlas, ale naráža aj na polemický postoj a nesúhlas. Ale bez toho niet neozajstného vedeckého hľadania, vylepšovania metód a precizácie výsledkov, s tým sa stretá a má stretať každý bádateľ, a tým rastie.

Myslím, že nielen za seba, ale za všetkých jeho kolegov, ba aj kritikov, možno ho ubezpečiť, že si jeho životné dielo ceníme a želáme mu ďalšie úspešné výskumy v teréne, šťastie pri interpretácii a publikovaní ich výsledkov na prospech pokroku prehistorickej i včasnohistorickej vedy.

Ondrej R. Halaga

Dr. JÁN PASTOR SECHZIGJÄHRIG

Dr. CSc., Pastor, Kustos der archäologischen Abteilung des Ostslowakischen Museums zu Košice, erlangt am 16. Dezember 1969 sein sechzigstes Lebensjahr. Nach Beendigung seines Studiums wirkte er als Mittelschulprofessor, doch seit 1947, nachdem er nach Košice gekommen war, begann er sich der Archäologie der Ostslowakei zu widmen und erlangte darin bedeutende Erfolge. Hervorzuheben sind seine Grabungen in Blažice, Bohdanovce, Hraničná pri Hornáde, Košice, Košťany, Somotor usw., wie auch die Arbeiten, in denen er die Funde dieser Grabungen ausgewertet hat.



BLAŽEJ BENADIK PÄTDESIAIROČNÝ

Známy slovenský archeológ, špecialista na výskum doby laténskej a jeden z priekopníkov archeologického bádania na východnom Slovensku — B. BenadiK — dožíva sa päťdesiatin. Narodil sa 2. februára 1919 v Snežnici. Jeho cesta k archeológii nebola priamočiara a ľahká. Chudobný slovenský chlapec odchádza z rodných Kysúc do Čiech, učí sa najprv za kováča-zámočníka, potom pracuje v továrni ako sústružník, súčasne usilovne sa vzdeláva a neúnavne študuje vo večerných kurzoch, aby mohol absolvovať strednú školu a urobiť maturitu.

Láska k histórii a záujem o najstaršie pamiatky privádza ho na Filozofickú fakultu Univerzity Karlovej. Tu roku 1955 u prof. J. Filipa úspešne završuje štúdium archeológie diplomovou prácou o keltskom osídlení Slovenska. Už vtedy si uvedomuje značnú medzerovitost našich poznatkov o včasnohistorickom vývoji na východnom Slovensku, a preto po príchode do Archeologického ústavu SAV v Nitre upriamuje svoju pozornosť na túto problematiku.

Roku 1955 začína s výskumnými prácami v Zemplíne — na jednom z najvýznamnejších archeologických nálezísk na východnom Slovensku. V terénnom výskume pokračuje i v rokoch 1956—1957 a 1962—1963. Súčasne o výsledkoch výskumu sústavne informuje domácu i zahraničnú odbornú verejnost; uvedme aspoň najdôležitejšie práce: *Výzdobné prvky na neskoroláténskej maľovanej keramike v Zemplíne* (Študijné zvesti AÚ SAV 2, 1957, 83—86), *Slovanské nálezy z výskumu valu na hradisku v Zemplíne* (Študijné zvesti AÚ SAV 13, 1964, 151—160), *Die spätlatènezeitliche Siedlung von Zemplin in der Ostslowakei* (Germania 43, 1965, 63—91), *Z prehistórie Zemplína* (Nové obzory 7, 1965, 169—178), *Die*

Besiedlung von Zemplin an der Wende der Zeitrechnung (VII^e Congrès International des sciences préhistoriques et protohistoriques — Tchécoslovaquie 1966, Nitra 1966), *New Finds of Zemplin, Eastern Slovakia* (Recent Archaeological Finds in Czechoslovakia, Praha 1966, 58—62).

Popri prísne kritickom publikovaní základných materiálových fondov (*Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku*, Bratislava 1957) a fundovaných analytických štúdií venovaných nálezom z juhozápadného Slovenska (*Keltské pohrebisko v Bajči-Vikanove*, SIA VIII, 1960, 393—451; *Grafitová keramika v laténskych hroboch na Slovensku*, SIA IX, 1961, 175—208; *Chronologické vzťahy keltských pohrebísk na Slovensku*, SIA X, 1962, 341—396; *Zur Frage von chronologischen Beziehungen der keltischen Gräberfelder in der Slowakei*, SIA XI, 1963, 338—383) primeranú pozornosť venoval aj systematickému hodnoteniu vývoja Slovenska v dobe laténskej (*Rozklad prvotnopospolnej spoločnosti na Slovensku*, Slovenská vlastiveda I, Bratislava 1961, 51—57; *Na prahu prehistórie, Život a umenie doby železnej na Slovensku*, Bratislava 1962, 155—217). Ako prvý v našej literatúre podal B. B e n a d i k komplexný a ucelený náčrt osudov územia východného Slovenska na úsvite dejín (*Mladšia doba železná, Pravek východného Slovenska*, Malá monografia východného Slovenska VIII-1, Košice 1966, 147—172).

Práce B. B e n a d i k a tvoria neodmysliteľný základ pre poznanie histórie Keltov a včasnej doby dejinnej na našom území. To, že sú známe a uznávané i v kruhoch zahraničných bádateľov, je najlepším svedectvom o vedeckých kvalitách jubilanta.

Životné jubileum, ktoré zastihuje vedca v plnom rozmachu tvorivých síl, nie je príležitosťou k hodnoteniu životného diela, ale skôr iba medzníkom, pri ktorom sa treba obzrieť za dosiaľ vykonanou prácou. A tu nám, jeho kolegom a priateľom, prichodí vyjadriť obdiv a úctu k doterajšiemu dielu a zaželať jubilantovi k realizácii vedeckých plánov veľa síl, stále zdravie a pohodu v osobnom živote.

Titus Kolník

Dr. BLAŽEJ BENADIK FÜNFZIGJÄHRIG

Dr. CSc., Blažej Benadik, wissenschaftlicher Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften zu Nitra, wurde am 2. Februar 1969 ein Fünfziger. Neben zahlreichen Ausgrabungen in der Westslowakei widmete er sich auch der Problematik der keltischen Besiedlung in der Ostslowakei. In den J. 1956—1957 und 1962—1963 leitete er Grabungen auf einer der bedeutendsten latènezeitlichen Fundstellen der Slowakei — in Zemplín. Die Ergebnisse seiner Grabungen veröffentlichte er in zahlreichen Publikationen.

O B S A H

Úvod	5
Nové paleolitické výskumy a nálezy na východnom Slovensku	9
<i>Ladislav Bánesz</i>	
Predbežná správa o výskume na sídlisku s lineárnou keramikou v Michalovciach — „Hrádku“	19
<i>Ján Lichardus</i>	
Nové výskumy na lokalitách lažnianskej skupiny	29
<i>Stanislav Šiška</i>	
Zisťovací výskum opevneného výšinného sídliska otomanskej kul- túry v Spišskom Štvrtku	37
<i>Jozef Vladár</i>	
Další výzkum na piliňskom žárovém pohřebišti v Šafárikovĕ	49
<i>Václav Furmánek</i>	
Záchraný výskum roku 1964 v Koprivnici, okres Bardejov	57
<i>Vojtech Budinský-Krička</i>	
Stredoveké osídlenie v Oboríne	95
<i>Alexander Ruttkay</i>	
Opevnená osada s kostolom v Brehove	111
<i>Gabriel Povala</i>	
Stredoveké kachlice z Kežmarku	121
<i>Belo Polla</i>	
Najnovšie nálezy Šarišského múzea v Bardejove	135
<i>Jana Trenčanová</i>	
Súpis výskumov z rokov 1945—1968	139
<i>Mária Lamiová-Schmiedlová</i>	
Vojtech Budinský-Krička šesťdesiatpäťročný	165
<i>Belo Polla</i>	
Ladislav Hájek šesťdesiatročný	168
<i>Jozef Vladár</i>	
K šesťdesiatinám Jána Pastora	171
<i>Ondrej R. Halaga</i>	
Blažej Benadik päťdesiatročný	174
<i>Titus Kolník</i>	

I N H A L T

Einleitung	7
Neue paläolithische Grabungen und Funde in der Ostslowakei	17
<i>Ladislav Bánesz</i>	
Vorbericht über die Grabung in der linearkeramischen Siedlung von Michalovce-Hrádok	27
<i>Ján Lichardus</i>	
Neue Grabungen auf Fundstellen der Lažňany Gruppe	36
<i>Stanislav Šiška</i>	
Probegrabung in einer befestigten Höhensiedlung der Otomani-Kultur in Spišský Štvrtok	46
<i>Jozef Vladár</i>	
Weitere Abdeckung des Brandgräberfeldes der pilinyer Kultur in Šafárikovo	55
<i>Václav Furmánek</i>	
Rettungsgrabung in der frühgeschichtlichen und slavischen Siedlung in Koprivnica	92
<i>Vojtech Budinský-Krička</i>	
Mittelalterliche Besiedlung in Oborin, Flur Káposztás	109
<i>Alexander Ruttkay</i>	
Befestigte Siedlung mit einer Kirche in Brehov	119
<i>Gabriel Povla</i>	
Mittelalterliche Kacheln aus Kežmarok	134
<i>Belo Polla</i>	
Die neuesten Funde im Šarišské muzeum zu Bardejov	138
<i>Jana Trenčanová</i>	
Verzeichnis der Grabungen in der Jahren 1945–1968	163
<i>Mária Lamiová-Schmiedlová</i>	
Universitätsprofessor Dr. Vojtech Budinský-Krička fünfundsiebzighzigjährig	165
<i>Belo Polla</i>	
Ladislav Hájek sechzigjährig	168
<i>Jozef Vladár</i>	
Dr. Ján Pastor sechzigjährig	171
<i>Ondrej R. Halaga</i>	
Dr. Blažej Benadik fünfundsiebzighzigjährig	174
<i>Titus Kolník</i>	

VÝCHODOSLOVENSKÝ PRAVEK 1

Pre tlač pripravila Mária Lamiová-Schmiedlová
Obálku navrhol a graficky upravil Zoltán Sokolovič

Vydal Archeologický ústav SAV v Nitre vo Východoslovenskom vydavateľstve v Košiciach roku 1970. Vydanie prvé. Strán 180. Vedecký redaktor Vojtech Buďinský-Krička. Jazykový redaktor Štefan Hrebiček. Náklad 1100 výtlačkov. Povoľenie SÚKK č. 129/I-1970. AH 12,36 (z toho fotografie a mapky 3,41), VH 12,50. Vytlačili Východoslovenské tlačiarne, n. p., Košice.

